

รายงานผลการวิจัยเรื่อง

วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ :

ศึกษากรณีของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศกับศาลรัฐธรรมนูญไทย

โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์

เสนอต่อ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ธันวาคม ๒๕๔๕

บทคัดย่อ

กฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรส่วนหนึ่งและในข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญอีกส่วนหนึ่ง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศแล้วพบว่าส่วนใหญ่กฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจะได้รับการบัญญัติไว้ในกฎหมายระดับรัฐบัญญัติซึ่งเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา ทั้งนี้ศาลรัฐธรรมนูญอาจออกข้อกำหนดเพิ่มเติมในรายละเอียดภายในกรอบของรัฐบัญญัติเท่านั้น ระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศสไม่ได้มอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญหรือคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจตรากฎเกณฑ์ดังกล่าวได้โดยตรงแต่อย่างใด

ในแง่ของเนื้อหา สำหรับประเทศที่ใช้ระบบศาลรัฐธรรมนูญเต็มรูปแบบอย่างสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือสาธารณรัฐออสเตรีย รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณามีสาระสำคัญสองส่วน คือ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่ใช้กับคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะคดี ทั้งนี้โดยศาลรัฐธรรมนูญจะออกข้อกำหนดภายในเพิ่มเติมหลักเกณฑ์ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานขององค์กรและการควบคุมดูแลงานทางธุรการของศาล มีข้อสังเกตว่าถึงแม้รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและสาธารณรัฐออสเตรียจะยังไม่สมบูรณ์จนถึงขนาดที่จะเรียกว่าเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญได้ แต่ก็มีรายละเอียดมากพอที่จะทำให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ตามลำดับขั้นตอนและทำให้คู่ความในกระบวนการพิจารณาทราบถึงสิทธิหน้าที่ของตนได้อย่างชัดเจน

การที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลเองโดยมติเอกฉันท์ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ก่อให้เกิดปัญหาทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ ในทางทฤษฎีมีปัญหว่าการกำหนดดังกล่าวจะขัดกับหลักนิติรัฐที่เรียกร้องให้รัฐสภาเป็นผู้ตัดสินใจกำหนดกฎเกณฑ์ที่สำคัญหรือไม่ และข้อกำหนดดังกล่าวมีสถานะในทางกฎหมายอย่างไร ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกว้างขวางแค่ไหนในการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณา ในทางปฏิบัติเนื่องจากรัฐธรรมนูญบัญญัติให้การตราข้อกำหนดต้องทำโดยมติเอกฉันท์ ศาลรัฐธรรมนูญจึงออกข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ที่มีกฎเกณฑ์เพียง ๓๒ ข้อ ข้อกำหนดดังกล่าวขาดสาระสำคัญหลายกรณีที่เป็นแก่นการดำเนินงานของศาล อาจกล่าวได้ว่าปัญหาสำคัญส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นกับศาลรัฐธรรมนูญไทยในช่วง ๕ ปีแรกนับแต่มีการสถาปนาศาลรัฐธรรมนูญขึ้นนั้น มีสาเหตุมาจากการขาดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่ละเอียดพอสมควรเป็นสำคัญ

สาระสำคัญที่ขาดไปในกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทย ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาทั่วไปได้แก่ การไม่มีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนเกี่ยวกับการไม่พิจารณาคำร้อง การกำหนดประเด็นตลอดจนความผูกพันของตุลาการในการลงมติตามประเด็น ลำดับขั้นตอนในการทำคำวินิจฉัยและวันที่คำวินิจฉัยมีผล เป็นต้น ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะคดีได้แก่ การไม่มีวิธีพิจารณาที่ใช้บังคับกับคดีที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น คดีเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานแห่งกฎหมาย ฯลฯ

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทย ส่วนหนึ่งมาจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญโดยตรง อีกส่วนหนึ่งมาจากข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเอง เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงสมควรแก้ไขรัฐธรรมนูญให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเบื้องต้น และแก้ไขบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญมาตราอื่นๆที่เป็นอุปสรรคกับการกำหนดกฎเกณฑ์ที่เหมาะสม และมีเหตุผลสำหรับกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญเป็นลำดับถัดไป หนึ่งในขณะที่ยังไม่มี การแก้ไขรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญควรปรับปรุงกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาให้ละเอียดยิ่งขึ้นใช้ไปพลางก่อน ทั้งนี้โดยอนุโลมตามแนวทางที่ใช้ในต่างประเทศ และแนวทางที่เป็นต้นร่างซึ่งปรากฏในภาคผนวกของงานวิจัยฉบับนี้

Abstract

The Thai Rules of Procedure of Constitutional Court are enshrined in the Constitution of the Kingdom of Thailand, including the Rules of Constitution Court. Compared to the rules of procedure of constitution court in other countries, such rules of procedure of constitutional court are embodied in a statute passed by the Parliament. The constitutional court is also able to make new rules in detail but such detailed rules are subject to statute. According to the German French and Austrian systems, such a system of law does not delegate power to their constitutional courts to enact their own rules of procedure directly.

From the standpoint of subject matter, countries that resort to the system of constitutional court like the Federal Republic of Germany and the Republic of Austria, employ statutes relating to the rules of procedure consisting of two principal parts, namely, the rules of procedure applied to all constitutional cases and the rules of procedure only confined to specific cases. Also, the constitutional court might make internal rules regarding both rules of quorum and rules concerning the monitoring of administrative tasks. It should be noted that the statutes of the Federal Republic of Germany and the Republic of Austria albeit incomplete, deserved to be called code of constitutional procedure and are comprehensive enough for the constitutional courts to proceed with cases step by step. Furthermore, litigants are capable of clearly knowing their right and duties.

As the Thai Constitution recognizes that the Constitutional Court is able to enact rules of its procedure by unanimous voting, to some extent, such rules lead to many problems both theoretical and practical. Theoretically, such rules are contrary to the rule of law (Rechtsstaat) that usually acknowledges the Parliament is endowed with the authority to make a decision concerning passing important rules. The next question is what the legal status of such rules is. And another problem is how to define the scope of the power of the Constitutional Court is making its procedural rules. In actual practice, the Constitutional Court enacted 32 of its rules of procedure B.E. 2541. Such rules are devoid of essential contents which are very necessary to carry out the functions of the Court. It is fair to say that some key problems emerging 5 years after the establishment of the Constitutional Court directly originate from a lack of detailed rules of procedure.

The essential parts that cannot be found in Thai rules of procedure regarding general provisions are: lacking a definite rule concerning a dismissal of complaints, how to define the legal points and the duty of an individual judge to vote on relevant issues, the process of delivering a decision and the date of such decision came into effect. Also, the rules of procedure relating to specific cases lack the procedural rules applied to such specific cases, i.e. the legal disputes between organs under the Constitution, the disputes relating to a review of constitutionality of legal norm etc.

One of the problems primarily resulting from the rules of procedure contained in the Constitution comes from the provision of the Constitution and also arises from rules enacted by the Constitutional Court. First, in order to proceed constitutional cases efficiently, it is necessary to amend such rules, authorizing the Parliament to pass organic laws concerning rules of procedure. Second, an amendment to other relevant provisions deemed to be an obstacle to make appropriate rules is another solution. In the meantime when the rules have not been amended, the Constitutional Court should revise its rules in accordance with foreign practices in tandem with the tentative draft which appears in an annex of this research.

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร (Executive Summary)

จากการศึกษาวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ ๓ ประเทศ คือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สาธารณรัฐออสเตรีย และสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่าในต่างประเทศ รัฐสภาจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยตราเป็นกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญหรือรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญแล้วแต่กรณี เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วอาจแยกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญออกเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน คือ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาทั่วไปซึ่งใช้กับคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะเรื่องซึ่งใช้บังคับกับคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภท อย่างไรก็ตาม รัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญกำหนดเฉพาะหลักการสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น สำหรับรายละเอียดต่างๆ ที่เป็นเรื่องภายใน รัฐสภาจะปล่อยให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นเองในทางปฏิบัติ หรือจะอนุญาตไว้ในรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดขึ้นใช้บังคับได้ แต่ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญต้องไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาดำเนิน และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าในระบบกฎหมายไทยนั้นศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจจากรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนั้น โดยทั่วไปแล้วไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ระบบกฎหมายไทยเน้นหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การให้สิทธิคู่กรณีขอตรวจดูเอกสารที่เกี่ยวกับตน การเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ การให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการให้โอกาสคู่ความแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดี ในขณะที่ระบบกฎหมายเยอรมันเน้นการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน การดำเนินคดีโดยเปิดเผย การมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีของคู่ความ และการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา ส่วนระบบกฎหมายฝรั่งเศสเน้นหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบไม่มีคู่ความพิพาทกัน การไม่ผูกพันกับเหตุผลทางกฎหมายในคำร้อง การให้เหตุผลในคำวินิจฉัย เป็นต้น สำหรับการกำหนดตัวบุคคลผู้มีสิทธิเริ่มคดีนั้น ระบบกฎหมายต่างประเทศได้กำหนดผู้มีสิทธิเริ่มคดีไว้ชัดเจนกว่าในระบบกฎหมายไทย ทั้งนี้โดยผู้มีสิทธิเริ่มคดีเป็นผู้ร้องในคดีรัฐธรรมนูญด้วย ระบบกฎหมายต่างประเทศจึงไม่มีปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้ยื่นคำร้อง (ผู้ร้อง) แต่ในกรณีของประเทศไทยนั้น

รัฐธรรมนูญบัญญัติแยกผู้มีสิทธิเริ่มคดีออกจากผู้ร้อง และไม่ได้กำหนดสิทธิหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน กรณีจึงเกิดปัญหาขึ้น เช่น รัฐธรรมนูญกำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งสามารถนำคดีไปสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้ก็แต่โดยการยื่นคำร้องผ่านประธานสภาผู้แทนราษฎร กรณีเช่นนี้ย่อมเกิดปัญหาตามมาว่าเมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรได้รับคำร้องแล้ว จะไม่ส่งคำร้องดังกล่าวไปยังศาลรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ หรือสามารถตรวจสอบความถูกต้องของคำร้องได้เพียงใด กรณีนี้ระบบกฎหมายเยอรมันหรือฝรั่งเศสต่างก็บัญญัติชัดเจนให้ผู้มีสิทธิเริ่มคดีสามารถนำคดีไปฟ้องศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องยื่นเรื่องผ่านบุคคลอื่น ประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องแก้ไขในระบบกฎหมายไทยต่อไป

สำหรับการเริ่มคดีนั้น ระบบกฎหมายทุกระบบใช้หลักการเดียวกัน คือ ศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถเริ่มคดีหรือหยิบยกคดีขึ้นมาพิจารณาเองได้ ศาลจะเริ่มคดีได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้อง และคำร้องนั้นจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งระบุเหตุผลแห่งการฟ้องคดีด้วย ในระบบกฎหมายเยอรมันนอกจากจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการที่คำร้องต้องมีเหตุผลไว้เป็นการทั่วไปแล้ว ยังมีการบัญญัติเอาไว้เป็นพิเศษในกระบวนการพิจารณาเฉพาะคดีด้วย ส่วนระบบกฎหมายออสเตรเลียนั้น การยื่นคำร้องนอกจากจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังต้องอ้างอิงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเหตุให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนต้องแสดงข้อเท็จจริงที่เป็นที่มาของคำร้องและความประสงค์แห่งคำร้องด้วย เมื่อยื่นคำร้องแล้ว ระบบกฎหมายต่างประเทศจะไม่อนุญาตให้ผู้ร้องถอนคำร้องได้โดยง่าย การอนุญาตให้ถอนคำร้องหรือไม่เป็นดุลพินิจของศาล ในขณะที่ระบบกฎหมายไทยนั้น เมื่อผู้ร้องขอถอนคำร้อง ศาลต้องอนุญาตให้ถอนคำร้องดังกล่าว

ในส่วนของการคัดค้านตุลาการนั้น ในระบบกฎหมายไทย หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านใดมีเหตุที่อาจถูกคัดค้าน ตุลาการผู้นั้นจะแถลงต่อศาลแสดงเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านและขอถอนตัวออกจากการพิจารณาเรื่องนั้นก็ได้ เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขอถอนตัวโดยอ้างเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้าน องค์คณะย่อมไม่มีสิทธิขัดขวางการถอนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้น มีข้อสังเกตว่าในระบบกฎหมายเยอรมันในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ใดคนหนึ่งจะไม่ร่วมอยู่ในองค์คณะเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดีเนื่องจากความกังวลในความไม่เป็นกลางหรือเห็นว่าตนมีส่วนได้เสีย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นจะถอนตัวออกจากการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากองค์คณะไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดไม่ประสงค์จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีในเรื่องใด ตุลาการผู้นั้นจะต้องแถลงต่อองค์คณะถึงเหตุที่ทำให้ตนไม่สมควรเป็นองค์คณะร่วมวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่อไป และองค์คณะจะต้องมีมติในเรื่องดังกล่าว กรณีจึงต่างจากระบบกฎหมายไทยที่ตุลาการอาจถอนตัวได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากองค์คณะ

สำหรับลำดับขั้นตอนการพิจารณานั้น เมื่อมีการยื่นคำร้องและศาลรับคำร้องไว้พิจารณาแล้ว ศาลจะนัดพิจารณาและออกนั่งพิจารณาคดีโดยเปิดเผยก็ได้ ในการออกนั่งพิจารณานั้นศาลมีอำนาจสืบพยาน และมีอำนาจเรียกพยานต่างๆ มาสืบได้เอง แม้คู่ความจะไม่ได้อ้างไว้ก็ตาม ในการพิจารณาคดีศาลไม่จำเป็นต้องออกนั่งพิจารณาโดยเปิดเผยทุกครั้ง แต่สามารถประชุมปรึกษาคดีเป็นการภายในได้ด้วย โดยเหตุที่การประชุมปรึกษาคดีไม่ใช่การออกนั่งพิจารณา จึงไม่ตกอยู่ภายใต้หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย การประชุมปรึกษาคดีอาจจะดำเนินไปหลายครั้งก็ได้จนกว่าจะได้ข้อยุติ เมื่อได้ข้อยุติแล้วองค์คณะจะต้องทำคำวินิจฉัย หากพิจารณาเปรียบเทียบการทำคำวินิจฉัยและคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย และระบบกฎหมายฝรั่งเศสแล้ว พบว่าในทางรูปแบบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจะกระทำในนามของประชาชน ส่วนศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะทำคำวินิจฉัยในนามของสาธารณรัฐ ทั้งนี้โดยจะต้องมีการประกาศคำวินิจฉัยในรัฐกิจจานุเบกษา อย่างไรก็ตามระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย และระบบกฎหมายฝรั่งเศสต่างก็ไม่มี การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือตุลาการรัฐธรรมนูญต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตน ดังเช่นที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทย ยิ่งไปกว่านั้นระบบกฎหมายของทั้งสามประเทศยังเน้นความเป็นเอกภาพของศาลรัฐธรรมนูญ โดยห้ามมิให้เปิดเผยว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนลงมติไปในทางใดด้วย

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการลงมติที่ปรากฏอยู่ในทางปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญไทย คือ ปัญหาที่ว่าในกรณีที่ตุลาการที่เป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณาตั้งแต่แรก ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นยังมีหน้าที่ที่จะต้องออกเสียงลงมติวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหลักของคดีหรือไม่ ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญเพราะหากการลงมติในประเด็นหลักแห่งคดีขึ้นอยู่กับตุลาการว่าจะออกเสียงวินิจฉัยหรือไม่แล้ว อาจจะทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นคำวินิจฉัยที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากเสียงข้างมากได้ ทั้งนี้เพราะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญบางส่วนที่เป็นองค์คณะไม่ออกเสียงวินิจฉัย ในต่างประเทศการวินิจฉัยคดีจะกระทำไปตามลำดับที่ละประเด็น และตุลาการมีหน้าที่ต้องวินิจฉัยในทุกประเด็น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการออกเสียงลงมติจึงควรจะต้องได้รับการบัญญัติให้ชัดเจนในระบบกฎหมายไทยต่อไป

ในตอนท้ายของรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้จัดทำร่างที่เป็นต้นแบบของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ร่างข้อกำหนดดังกล่าวมีทั้งสิ้น ๖๔ ข้อ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณา มีทั้งสิ้น ๕ หมวด ได้แก่

๑. การยื่นคำร้องและการรับคำร้องไว้พิจารณา

๒. การคัดค้านตุลาการ

๓. การดำเนินกระบวนการพิจารณา

๔. การประชุมปรึกษา

๕. องค์คณะพิจารณาวินิจฉัยและการออกเสียงวินิจฉัย

๖. เอกสารและการขอคูเอกสาร

๗. วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย

๘. คำวินิจฉัยและคำสั่ง

๙. บทสุดท้าย

และส่วนที่ ๒ วิธีพิจารณาเฉพาะคดี มีทั้งสิ้น ๕ หมวด ได้แก่

๑. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖

๒. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายและร่างข้อบังคับการประชุมมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ และมาตรา ๒๖๓

๓. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔

๔. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๕๘

๕. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๔๗ วรรคสาม

๖. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของบุคคลและพรรคการเมือง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๓

๗. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานภายในงานของรัฐสภา ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ และมาตรา ๑๘๐

๘. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๙๖ มาตรา ๒๑๖ และมาตรา ๑๔๒

๙. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๕๕

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

(Executive Summary)

จากการศึกษาวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศ ๓ ประเทศ คือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สาธารณรัฐออสเตรเลีย และสาธารณรัฐฝรั่งเศส พบว่าในต่างประเทศ รัฐสภาจะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ต่างๆเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยตราเป็นกฎหมายระดับบัญญัติหรือบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญแล้วแต่กรณี เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วอาจแยกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญออกเป็น ๒ ส่วนด้วยกัน คือ กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาทั่วไปซึ่งใช้กับคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท และกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะเรื่องซึ่งใช้บังคับกับคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภท อย่างไรก็ตาม รัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญกำหนดเฉพาะหลักการสำคัญเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น สำหรับรายละเอียดต่างๆที่เป็นเรื่องภายใน รัฐสภาจะปล่อยให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นเองในทางปฏิบัติ หรือจะอนุญาตไว้ในรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดขึ้นใช้บังคับได้ แต่ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญต้องไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญที่รัฐสภาร่างขึ้น และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ เมื่อเปรียบเทียบกับกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทยแล้ว จะเห็นได้ว่าในระบบกฎหมายไทยนั้นศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจจากรัฐธรรมนูญ

ในส่วนของหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนั้น โดยทั่วไปแล้วไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ระบบกฎหมายไทยเน้นหลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การให้สิทธิคู่กรณีขอตรวจดูเอกสารที่เกี่ยวกับตน การเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ การให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการให้โอกาสคู่ความแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดี ในขณะที่ระบบกฎหมายเยอรมันเน้นการค้นหาคำความจริงโดยการไต่สวน การดำเนินคดีโดยเปิดเผย การมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีของคู่ความ และการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา ส่วนระบบกฎหมายฝรั่งเศสเน้นหลักการดำเนินกระบวนการแบบไม่มีคู่ความพิพาทกัน การไม่ผูกพันกับเหตุผลทางกฎหมายในคำร้อง การให้เหตุผลในคำวินิจฉัยเป็นต้น สำหรับการกำหนดตัวบุคคลผู้มีสิทธิเริ่มคดีนั้น ระบบกฎหมายต่างประเทศได้กำหนดผู้มีสิทธิเริ่มคดีไว้ชัดเจนกว่าในระบบกฎหมายไทย ทั้งนี้โดยผู้มีสิทธิเริ่มคดีเป็นผู้ร้องในคดีรัฐธรรมนูญด้วย ระบบกฎหมายต่างประเทศจึงไม่มีปัญหาความขัดแย้งกันระหว่างผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้ยื่นคำร้อง (ผู้ร้อง) แต่ในกรณีของไทยนั้น รัฐธรรมนูญบัญญัติแยกผู้มีสิทธิเริ่มคดีออกจากผู้ร้องและไม่ได้กำหนดสิทธิหน้าที่ไว้อย่างชัดเจน กรณีจึงเกิดปัญหาขึ้น เช่น รัฐธรรมนูญกำหนดให้

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งสามารถนำคดีไปสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้ก็แต่โดยการยื่นคำร้องผ่านประธานสภาผู้แทนราษฎร กรณีเช่นนี้ย่อมเกิดปัญหาตามมาว่าเมื่อประธานสภาผู้แทนราษฎรได้รับคำร้องแล้ว จะไม่ส่งคำร้องดังกล่าวไปยังศาลรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ หรือสามารถตรวจสอบความถูกต้องของคำร้องได้เพียงใด กรณีนี้ระบบกฎหมายเยอรมันหรือฝรั่งเศสต่างก็บัญญัติชัดเจนให้ผู้มีสิทธิเริ่มคดีสามารถนำคดีไปฟ้องศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องยื่นเรื่องผ่านบุคคลอื่น ประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องแก้ไขต่อไป

สำหรับการเริ่มคดีนั้น ระบบกฎหมายทุกระบบใช้หลักการเดียวกัน คือ ศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถเริ่มคดีหรือหยิบยกคดีขึ้นมาพิจารณาเองได้ ศาลจะเริ่มคดีได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้อง และคำร้องนั้นจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งระบุเหตุผลแห่งการฟ้องคดีด้วย ในระบบกฎหมายเยอรมันนอกจากจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการที่คำร้องต้องมีเหตุผลไว้เป็นการทั่วไปแล้ว ยังมีการบัญญัติเอาไว้เป็นพิเศษในกระบวนการพิจารณาเฉพาะคดีด้วย ส่วนระบบกฎหมายออสเตรเลียนั้น การยื่นคำร้องนอกจากจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังต้องอ้างอิงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเหตุให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนต้องแสดงข้อเท็จจริงที่เป็นที่มาของคำร้องและความประสงค์แห่งคำร้องด้วย เมื่อยื่นคำร้องแล้ว ระบบกฎหมายต่างประเทศจะไม่อนุญาตให้ผู้ร้องถอนคำร้องได้โดยง่าย การอนุญาตให้ถอนคำร้องหรือไม่เป็นดุลพินิจของศาล ในขณะที่ระบบกฎหมายไทยนั้น เมื่อผู้ร้องขอถอนคำร้อง ศาลต้องอนุญาตให้ถอนคำร้องดังกล่าว

ในส่วนของการคัดค้านตุลาการนั้น ในระบบกฎหมายไทย หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านใดมีเหตุที่อาจถูกคัดค้าน ตุลาการผู้นั้นจะแถลงต่อศาลแสดงเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านและขอถอนตัวออกจากการพิจารณาเรื่องนั้นก็ได้ เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขอถอนตัวโดยอ้างเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้าน องค์คณะย่อมไม่มีสิทธิขัดขวางการถอนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้น มีข้อสังเกตว่าในระบบกฎหมายเยอรมันในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ใดผู้หนึ่งจะไม่ร่วมอยู่ในองค์คณะเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดีเนื่องจากความกังวลในความไม่เป็นกลางหรือเห็นว่าตนมีส่วนได้เสีย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นจะถอนตัวออกจากการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากองค์คณะไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดไม่ประสงค์จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีในเรื่องใด ตุลาการผู้นั้นจะต้องแถลงต่อองค์คณะถึงเหตุที่ทำให้ตนไม่สมควรเป็นองค์คณะร่วมวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่อไป และองค์คณะจะต้องมีมติในเรื่องดังกล่าว กรณีจึงต่างจากระบบกฎหมายไทยที่ตุลาการอาจถอนตัวได้โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากองค์คณะ

สำหรับลำดับขั้นตอนการพิจารณานั้น เมื่อมีการยื่นคำร้องและศาลรับคำร้องไว้พิจารณาแล้ว ศาลจะนัดพิจารณาและออกนั่งพิจารณาคดีโดยเปิดเผยก็ได้ ในการออกนั่งพิจารณานั้นศาลมีอำนาจสืบพยาน และมีอำนาจเรียกพยานต่างๆ มาสืบได้เอง แม้คู่ความจะไม่ได้อ้างไว้ก็ตาม ในการพิจารณาคดี ศาลไม่จำเป็นต้องออกนั่งพิจารณาโดยเปิดเผยทุกครั้ง แต่สามารถประชุมปรึกษาคดีเป็นการภายในได้ด้วย โดยเหตุที่การประชุมปรึกษาคดีไม่ใช่การออกนั่งพิจารณา จึงไม่ตกอยู่

ภายใต้หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย การประชุมปรึกษาหารือจะดำเนินไปหลายครั้งก็ได้จนกว่าจะ
ได้ข้อยุติ เมื่อได้ข้อยุติแล้วองค์คณะจะต้องทำคำวินิจฉัย หากพิจารณาเปรียบเทียบการทำคำวินิจฉัย
และคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย และระบบ
กฎหมายฝรั่งเศสแล้ว พบว่าในทางรูปแบบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจะกระทำในนาม
ของประชาชน ส่วนศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะทำคำวินิจฉัยในนามของสาธารณรัฐ ทั้งนี้โดย
จะต้องมีการประกาศคำวินิจฉัยในรัฐกิจจานุเบกษา อย่างไรก็ตามระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบ
กฎหมายออสเตรเลีย และระบบกฎหมายฝรั่งเศสต่างก็ไม่ได้มีการกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ
หรือตุลาการรัฐธรรมนูญต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตน ดังเช่นที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทย ยิ่งไปกว่า
นั้นระบบกฎหมายของทั้งสามประเทศยังเน้นความเป็นเอกภาพของศาลรัฐธรรมนูญ โดยห้ามมิให้
เปิดเผยว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนลงมติไปในทางใดด้วย

ปัญหาสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการลงมติที่ปรากฏอยู่ในทางปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญ
ไทย คือ ปัญหาที่ว่าในกรณีที่ตุลาการที่เป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้
พิจารณาตั้งแต่แรก ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นยังมีหน้าที่ที่จะต้องออกเสียงลงมติวินิจฉัยชี้ขาด
ปัญหาหลักของคดีหรือไม่ ปัญหานี้เป็นปัญหาสำคัญเพราะหากการลงมติในประเด็นหลักแห่งคดี
ขึ้นอยู่กับตุลาการว่าจะออกเสียงวินิจฉัยหรือไม่แล้ว อาจจะทำให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็น
คำวินิจฉัยที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากเสียงข้างมากได้ ทั้งนี้เพราะตุลาการศาลบางส่วนที่เป็นองค์คณะไม่ออก
เสียงวินิจฉัย ในต่างประเทศการวินิจฉัยคดีจะกระทำไปตามลำดับที่ละประเด็น และตุลาการมีหน้าที่
ต้องวินิจฉัยในทุกประเด็น กฎเกณฑ์เกี่ยวกับการออกเสียงลงมติจึงควรจะต้องได้รับการบัญญัติให้
ชัดเจนในระบบกฎหมายไทยต่อไป

ในตอนท้ายของรายงานการวิจัย ผู้วิจัยได้จัดทำร่างที่เป็นต้นแบบของข้อกำหนดศาล
รัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ร่างข้อกำหนดดังกล่าวมีทั้งสิ้น ๖๔ ข้อ แบ่ง
ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนที่ ๑ บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณา มีทั้งสิ้น ๕ หมวด ได้แก่

๑. การยื่นคำร้องและการรับคำร้องไว้พิจารณา
๒. การคัดค้านตุลาการ
๓. การดำเนินกระบวนการพิจารณา
๔. การประชุมปรึกษา
๕. องค์คณะพิจารณาวินิจฉัยและการออกเสียงวินิจฉัย
๖. เอกสารและการขออุทธรณ์
๗. วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย
๘. คำวินิจฉัยและคำสั่ง
๙. บทสุดท้าย

และส่วนที่ ๒ วิธีพิจารณาเฉพาะคดี มีทั้งสิ้น ๕ หมวด ได้แก่

๑. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖

๒. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายและร่างข้อบังคับการประชุมมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ และมาตรา ๒๖๓

๓. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔

๔. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๕๘

๕. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๔๗ วรรคสาม

๖. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของบุคคลและพรรคการเมือง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๓

๗. กระบวนพิจารณาควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานภายในวงงานของรัฐสภา ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ และมาตรา ๑๘๐

๘. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และคณะกรรมการการเลือกตั้ง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๙๖ มาตรา ๒๑๖ และมาตรา ๑๔๒

๙. กระบวนพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๕๕

บทนำ

ศาลรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน นับเป็นองค์กรตุลาการที่มีความสำคัญยิ่งองค์กรหนึ่ง เนื่องจากรัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ทั้งการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิให้ถูกละเมิดจากบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่มีชอบด้วยรัฐธรรมนูญ การแก้ไขปัญหาและการจัดระบบความสัมพันธ์ในการใช้อำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ระหว่างกันตลอดจนการรักษาระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ยิ่งไปกว่านั้นรัฐธรรมนูญยังได้บัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเด็ดขาด มีผลผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรของรัฐอื่นๆ ลักษณะทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานี้ย่อมส่งผลให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นสถาบันในทางกฎหมายมหาชนที่สำคัญยิ่งของประเทศ

ความสำคัญของศาลมีมากเท่าใด ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีรัฐธรรมนูญ วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งถือเสมือนเป็นวิธีการทำงานของศาลรัฐธรรมนูญก็ย่อมมีความสำคัญตามไปเท่านั้น อย่างไรก็ดี นับตั้งแต่ศาลรัฐธรรมนูญได้อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๕ วรรคแรกออก “ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑” มาเป็นหลักในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของตน แม้ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้างต้นจะมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การให้โอกาสคู่กรณีแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัย การให้สิทธิคู่กรณีขอตรวจดูเอกสารที่เกี่ยวข้องตน การเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการ และการให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งตามที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เป็นกรอบบังคับก็ตาม แต่ข้อกำหนดดังกล่าวก็ไม่ได้มีหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีการทำงานในด้านอื่นมากพอที่จะทำให้กระบวนการพิจารณา การพิจารณาคดี และการวินิจฉัยชี้ขาดเป็นไปอย่างมีหลักเกณฑ์ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป และทำให้ศาลรัฐธรรมนูญประสบกับปัญหาในการปฏิบัติงานเรื่อยมา เมื่อพิจารณาจากภาพรวมของการปฏิบัติงานที่ผ่านมาของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว หลายฝ่ายเห็นกันว่าวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญสมควรจะได้รับการทบทวนแก้ไขให้เหมาะสมยิ่งขึ้นไปกว่าเดิม

รายงานการวิจัยฉบับนี้ มุ่งประสงค์จะศึกษาค้นคว้ากระบวนการวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำความรู้ทั้งปวงมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อเป็นข้อเสนอในการปรับปรุงวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยให้เหมาะสมที่สุด และก่อนจะเสนอร่างหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในตอนท้ายของรายงานการวิจัยฉบับนี้ ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับวิธี

พิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ และวิเคราะห์ปัญหาที่สำคัญเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นเบื้องต้นก่อน

อนึ่งโดยเหตุที่คดีรัฐธรรมนูญมีลักษณะค่อนข้างหลากหลาย แตกต่างไปจากคดีแพ่ง คดีอาญา หรือคดีปกครอง งานวิจัยฉบับนี้ได้จำกัดกรอบการศึกษาค้นคว้าวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ใช้กับคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งศึกษาค้นคว้า “วิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญทั่วไป” เป็นหลัก แต่จะได้กล่าวถึง “วิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญเฉพาะประเภท” บ้างเท่าที่จำเป็นเพื่อเชื่อมโยงให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ

ภาค ๑

วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในต่างประเทศ

ส่วนที่ ๑ วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐ

เยอรมัน

บทที่ ๑

สถานะ โครงสร้าง และเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

๑. สถานะของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นองค์กรระดับรัฐธรรมนูญที่ใช้อำนาจตุลาการ เราอาจกล่าวได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันมีสถานะในทางกฎหมาย ๒ ประการ กล่าวคือ เป็น “ศาล” ประการหนึ่งและเป็น “องค์กรตามรัฐธรรมนูญ” อีกประการหนึ่ง

ในฐานะที่เป็นศาล ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ^๑ มีการจัดโครงสร้างองค์กร ภาระหน้าที่ และวิธีพิจารณาทำนองเดียวกับศาลอื่น ด้วยเหตุนี้บทบัญญัติแห่งกฎหมายและหลักกฎหมายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นศาลจึงสามารถนำมาใช้บังคับกับศาลรัฐธรรมนูญได้ด้วย อาทิเช่น ศาลรัฐธรรมนูญจะเริ่มกระบวนการพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้อง ตัดสินคดีโดยความเป็นอิสระ^๒ และผูกพันตนเฉพาะต่อกฎหมายเท่านั้น คำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรต่างๆ ของรัฐให้ต้องปฏิบัติตาม ในบางกรณีคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญมีผลเสมือนเป็นกฎหมาย (Gesetzeskraft)

ในฐานะที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ (Verfassungsorgan) ศาลรัฐธรรมนูญมีฐานะเป็นองค์กรอิสระ ไม่เป็นส่วนหนึ่งของกระทรวงแห่งสหพันธ์ ได้รับงบประมาณเฉพาะของตนเอง สามารถติดต่อกับองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นๆ ได้โดยตรง ทั้งนี้โดยมีประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของข้าราชการและพนักงานของศาล นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญสามารถออกข้อกำหนดภายในใช้บังคับในวงงานของศาลรัฐธรรมนูญได้เอง^๓ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีสถานะที่แตกต่างจากผู้พิพากษาศาลอื่นๆ สถานะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนนิติสัมพันธ์ที่มีต่อรัฐได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ด้วยเหตุดังกล่าวกฎหมายว่าด้วยผู้พิพากษาเยอรมันจึงสามารถนำมาปรับใช้กับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้ในฐานะที่เป็นบทสำรองเท่านั้น ในทางหนังสือ

^๑ กฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๙๒

^๒ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับการประกันความเป็นอิสระโดยกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๙๓

^๓ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑ วรรค ๓

รัฐการหรืองานรัฐพิธี ศาลรัฐธรรมนูญได้รับการจัดลำดับให้อยู่ในลำดับชั้นเดียวกับองค์กรสูงสุดตามรัฐธรรมนูญองค์กรอื่น

๒. โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ

๒.๑ องค์คณะ

ในแง่การจัดองค์กร ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้แบ่งองค์คณะ (Senat) ในการพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญออกเป็น ๒ องค์คณะ แต่ละองค์คณะประกอบด้วยตุลาการองค์คณะละ ๘ คน ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจึงมีตุลาการทั้งสิ้น ๑๖ คน การแบ่งองค์คณะออกเป็น ๒ องค์คณะดังกล่าวเป็นการแบ่งโดยเด็ดขาด ทั้งนี้โดยรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ จะกำหนดอำนาจหน้าที่ ภาระความรับผิดชอบของแต่ละองค์คณะว่าองค์คณะใดจะรับผิดชอบพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญประเภทใดที่อยู่ในอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ^๔ ด้วยเหตุนี้ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจึงมีลักษณะเป็น “ศาลคู่แฝด” เพราะเปรียบเสมือนมีศาล ๒ ศาลซ้อนอยู่ในศาลเดียว ลักษณะดังกล่าวจะเห็นได้ชัดเจนจากการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากจะมีการระบุไว้ตั้งแต่แรกว่าตุลาการที่ได้รับแต่งตั้งสังกัดอยู่ในองค์คณะใด

๒.๒ ที่ประชุมใหญ่

การพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์คณะใดย่อมเป็นอำนาจโดยเด็ดขาดขององค์คณะนั้น องค์คณะอีกองค์คณะหนึ่งไม่สามารถเข้ามาตรวจสอบการพิจารณาวินิจฉัยขององค์คณะที่รับผิดชอบได้ ในกรณีที่องค์คณะใดองค์คณะหนึ่งมีความเห็นทางกฎหมายแตกต่างจากคำวินิจฉัยที่องค์คณะอีกองค์คณะหนึ่งเคยวินิจฉัยไว้แล้ว และต้องการวินิจฉัยคดีที่อยู่ในอำนาจของตนให้แตกต่างไป องค์คณะนั้นต้องเสนอเรื่องให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (Plenum) วินิจฉัยชี้ขาด^๕ ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน ที่ประชุมใหญ่นี้ดังกล่าวมียุทธศาสตร์หลักในการธำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

^๔ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๔

^๕ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๖ เท่าที่ผ่านมามีปรากฏว่ามีการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความเห็นทางกฎหมายโดยที่ประชุมใหญ่ ๓ ครั้ง ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

BVerfGE 4, 27 ; BVerfGE 54, 277.; BVerfGE 96, 375

อย่างไรก็ตามนอกเหนือจากภารกิจดังกล่าวแล้ว ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ คือ

- อำนาจในการตราข้อกำหนดภายใน (Geschäftsordnung) ขึ้นใช้บังคับ^๖
- มีมติเสนอชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแทนตำแหน่งที่ว่างในกรณีที่ไม่มี การเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแทนตำแหน่งที่ว่างโดยองค์กรที่รับผิดชอบภายใน ๒ เดือนนับแต่วันที่ตุลาการคนเดิมพ้นจากตำแหน่ง^๗
- มีมติกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์กรคณะให้แตกต่างไปจากที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์^๘
- พิจารณาเสนอให้ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ปลดตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือขับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่ง^๙

๒. ๓ องค์คณะย่อย (Kammer)

เนื่องปริมาณคดีที่ขึ้นสู่ศาลรัฐธรรมนูญมีจำนวนมาก ดังนั้นนับตั้งแต่ปี ค.ศ ๑๙๘๖ จึงได้มีการจัดตั้งองค์คณะย่อยขึ้น เพื่อแบ่งเบาภาระขององค์กร คณะย่อยประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของคณะย่อยละ ๓ คน องค์คณะย่อยมีภาระหน้าที่หลักในการตรวจสอบคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญว่าเข้าเงื่อนไขที่จะรับไว้พิจารณาหรือไม่

๓. เขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันไม่ใช่ศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของศาลรัฐธรรมนูญไว้เป็นการเฉพาะ (Enumerationsprinzip) ศาลรัฐธรรมนูญจึงแตกต่างจากศาลปกครองและศาลยุติธรรมที่มีอำนาจทั่วไปในการพิจารณาพิพากษาข้อพิพาทในทางมหาชนที่ไม่มีลักษณะเป็นข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญ หรือข้อพิพาททั้งหลายทั้งปวงตามกฎหมายเอกชน และกฎหมายอาญาตามลำดับ อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาพิพากษาจึงเป็นอำนาจที่ได้รับ การกำหนดเอาไว้เป็นเรื่องๆ ทั้งนี้โดยพิจารณาจากเนื้อหาของข้อพิพาทหรือกระบวนการใช้สิทธิ เรียกร้องเป็นสำคัญ ยกตัวอย่างเช่น การควบคุมตรวจสอบบทกฎหมายในเชิงนามธรรม ศาล

^๖ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑ วรรค ๓

^๗ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓ a

^๘ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๔

^๙ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๐๕

รัฐธรรมนูญจะดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยได้ก็ต่อเมื่อองค์กร (Organ) หรือ องค์กรย่อย (Organteile) ซึ่ง ได้แก่ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งมลรัฐหรือสมาชิกของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ ได้ยื่นคำร้องขอให้ศาลวินิจฉัยเป็นต้น อย่างไรก็ตามแม้จะมีการบัญญัติเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องราว แต่ในความเป็นจริงแล้วอำนาจเฉพาะของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันมีอยู่มาก จนในทางปฏิบัติไม่มีข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญใดที่จะหลุดพ้นออกไปจากการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่แรก หากจะมีกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจวินิจฉัยข้อพิพาทนั้นได้ ก็จะเป็นเนื่องมาจากผู้ยื่นคำร้องขาดอำนาจในการยื่นคำร้องหรือเงื่อนไขในการพิจารณาบางประการมีอยู่ไม่ครบถ้วนเป็นสำคัญ^{๙๙}

ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญหลายประการ แต่อำนาจหลักของศาลรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นจากหลักการพื้นฐาน ๓ ประการ^{๑๐๐} คือ หลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการจัดโครงสร้างรัฐบาลแบบสหพันธ์รัฐ และหลักนิติรัฐ

การแบ่งแยกองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐตามหลักการแบ่งแยกอำนาจนั้น ย่อมทำให้องค์กรตามรัฐธรรมนูญมีความเป็นอิสระแก่กัน และเป็นไปได้ที่การใช้อำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญขององค์กรหนึ่งอาจก้าวล่วงเข้าไปยังอำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญอีกองค์กรหนึ่ง หากเกิดความขัดแย้งดังกล่าวขึ้น ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าว

หลักการจัดโครงสร้างรัฐในรูปสหพันธ์รัฐซึ่งเป็นการแบ่งแยกอำนาจรัฐในแนวดิ่งนั้น อาจทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์เกี่ยวกับการใช้อำนาจได้เนื่องจากสหพันธ์อาจก้าวล่วงเข้าไปใช้อำนาจซึ่งแท้ที่จริงแล้วเป็นของมลรัฐ หรือมลรัฐอาจก้าวล่วงเข้าไปใช้อำนาจของสหพันธ์ หากเกิดข้อพิพาทดังกล่าวขึ้น ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีหน้าที่ต้องวินิจฉัย

หลักนิติรัฐเรียกร้องให้องค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องผูกพันตนต่อรัฐธรรมนูญ ไม่เว้นแม้แต่องค์กรนิติบัญญัติ หากเกิดปัญหาโต้แย้งกันว่ารัฐบัญญัติที่ตราขึ้นใช้บังคับขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ย่อมเป็นหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่จะต้องวินิจฉัยชี้ขาด

นอกเหนือจากอำนาจทั้งสามประการ คือ อำนาจในการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ อำนาจในการชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์และมลรัฐ และอำนาจในการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันยังมีอำนาจอื่นๆ ที่ได้ระบุไว้ในกฎหมายพื้นฐานและรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ดังนี้

^{๙๙} Maurer, Staatsrecht, 1999, S. 656.

^{๑๐๐} Maurer, Staatsrecht, 1999, S. 657-658.

- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (Verfassungsbeschwerde) ในกรณี
ที่ปัจเจกชนยื่นคำร้องยืนยันว่าสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของตนถูกระทบจากการใช้อำนาจ
มหาชน^{๑๒}
- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (Verfassungsbeschwerde) ในกรณี
ที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสมาพันธ์องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นได้รับความ
เสียหายอันเนื่องมาจากรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์ก้าวล่วงไปกระทบกับสิทธิในการปกครอง
ตนเองขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น^{๑๓}
- อำนาจในการสั่งให้ยุบพรรคการเมืองที่ดำเนินการในทางเป็นปฏิกิริยาต่อการปกครองใน
ระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน^{๑๔}
- อำนาจในการวินิจฉัยข้อโต้แย้งคำตัดสินของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เกี่ยวกับการ
ตรวจสอบการเลือกตั้งและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร^{๑๕}
- อำนาจในการวินิจฉัยว่ากฎหมายแห่งกฎหมายระหว่างประเทศถือเป็นส่วนหนึ่งของ
กฎหมายแห่งสหพันธ์และก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ต่อปัจเจกชนโดยตรงหรือไม่^{๑๖}
- อำนาจในการวินิจฉัยว่ากฎหมายของอาณาจักรเยอรมัน (Reichrecht) มีผลบังคับเป็น
กฎหมายต่อไปในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือไม่^{๑๗}
- อำนาจในการวินิจฉัยกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐมีความประสงค์ที่จะตีความ
รัฐธรรมนูญแตกต่างออกไปจากแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์^{๑๘}
- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่กล่าวหาว่าประธานาธิบดีจงใจกระทำการในตำแหน่ง
หน้าที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายแห่งสหพันธ์^{๑๙}
- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่กล่าวหาว่าผู้พิพากษาหรือตุลาการกระทำการขัดต่อ
หลักการแห่งกฎหมายพื้นฐานหรือระเบียบกฎหมายของรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐ^{๒๐}

^{๑๒} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๕๓ (๑) ข้อ ๔ a

^{๑๓} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๕๓ (๑) ข้อ ๔ b

^{๑๔} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๒๑

^{๑๕} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๔๑ (๒)

^{๑๖} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๐๐ (๒)

^{๑๗} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๒๖

^{๑๘} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๐๐ (๓)

^{๑๙} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๖๑ ประกอบกับมาตรา ๕๓ (๑) ข้อ ๕

^{๒๐} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๕๘ วรรคสอง ประกอบกับ มาตรา ๕๓ (๑) ข้อ ๕

นอกเหนือจากอำนาจต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายพื้นฐานฯ แล้ว กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๕๓ (๒) ยังได้บัญญัติมอบอำนาจให้ฝ่ายนิติบัญญัติสามารถตรากฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมได้อีกด้วย ซึ่งฝ่ายนิติบัญญัติได้ตรากฎหมายกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมจากที่บัญญัติไว้ในกฎหมายพื้นฐานและรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ เช่น

- อำนาจในการสั่งยุบองค์การใดๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยว่าดำเนินการขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยพรรคการเมืองมาตรา ๓๓ บรรค ๒ (§ 33 III Parteigesetz)
- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภายุโรป ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภายุโรปจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (§ 26 III Gesetz über die Wahl der Abgeordneten des Europäischen Parlaments aus der Bundesrepublik Deutschland)
- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับเงื่อนไขการยื่นคำร้องเพื่อขอให้มีการตัดสินลงประชามติและอื่นๆ ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยกระบวนการลงประชามติ การยื่นคำร้องและการสอบถามประชาชน (§§ 14 III, 24 V, 36 IV Gesetz über das Verfahren bei Volksentscheid, Volksbegehren, Volksbefragung nach Art. 29 VI GG)
- อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องของศาลปกครองแห่งสหพันธ์กรณีที่ศาลปกครองแห่งสหพันธ์เห็นว่าข้อพิพาททางมหาชนระหว่างสหพันธ์และมลรัฐหรือระหว่างมลรัฐด้วยกันซึ่งเป็นคดีในศาลปกครองแห่งสหพันธ์นั้นเป็นข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ตามมาตรา ๕๐ (๓) รัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีปกครอง (§ 50 III Verwaltungsgerichtsordnung)

บทที่ ๒

กฎเกณฑ์และสถานะของกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

๑. ข้อความทั่วไป

กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน ไม่ได้รับการบัญญัติไว้ในกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์ซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญ แต่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ในส่วนที่เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญ กฎหมายพื้นฐานฯ บัญญัติหลักการที่สำคัญเอาไว้ ๓ ประการในมาตรา ๕๓ และมาตรา ๕๔ คือ

๑. หลักการเกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยข้อพิพาทต่างๆ โดยบัญญัติอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีต่างๆ ไว้ในมาตรา ๕๓ ส่วนอำนาจหน้าที่อื่นๆ ก็มีบัญญัติไว้กระจัดกระจายไปในมาตราต่างๆ ของกฎหมายพื้นฐานฯ ทั้งนี้กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๕๓ (๒) ได้บัญญัติมอบอำนาจให้มีการตรากฎหมายเพิ่มเติมอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญได้ โดยต้องทำเป็นรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์

๒. หลักการเกี่ยวกับที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยกฎหมายพื้นฐานฯ บัญญัติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องประกอบด้วยผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์และผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ทั้งนี้โดยที่ไม่ได้กำหนดจำนวนไว้ แต่กำหนดเป็นเงื่อนไขว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องมาจากการคัดเลือกโดยสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ (Bundestag) กึ่งหนึ่ง และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ (Bundesrat) อีกกึ่งหนึ่ง และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะดำรงตำแหน่งในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ หรือองค์กรอื่นใดในลักษณะเดียวกันในระดับมลรัฐไม่ได้

๓. หลักการเกี่ยวกับพระธรรมนูญศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนวิธีพิจารณา กฎหมายพื้นฐานฯ กำหนดให้ต้องตราหลักการและกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาขึ้นเป็นรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์ ทั้งนี้โดยต้องกำหนดในรัฐบัญญัติด้วยว่าในกรณีใดให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลบังคับเช่นกฎหมาย (Gesetzeskraft) นอกจากนี้รัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์อาจกำหนดด้วยก็ได้ว่า การร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้นให้กระทำได้ต่อเมื่อสิ้นหนทางเยียวยาโดยอาศัยช่องทางทางกฎหมายอื่นแล้ว และอาจกำหนดกระบวนการรับคำร้องทุกข์กรณีดังกล่าวไว้เป็นพิเศษก็ได้

๒. รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันต้องกระทำในรูปของรัฐบัญญัติ สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ได้ตรา

รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ (Gesetz über das Bundesverfassungsgericht) ขึ้นบังคับใช้ครั้งแรกเมื่อมีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๕๑^{๒๑} รัฐบัญญัติฉบับดังกล่าวได้ถูกยกเลิกไป และมีการตรารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ฉบับใหม่ใช้บังคับแทน ใน ค.ศ. ๑๙๘๕^{๒๒} รัฐบัญญัติฉบับนี้ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

หากพิจารณาจากโครงสร้างของกฎหมาย รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ได้รับการแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ส่วนที่ ๑ (มาตรา ๑-๑๖) เป็นบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับโครงสร้างองค์กรและเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนที่ ๒ (มาตรา ๑๗-๓๕) เป็นเรื่องของบทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณา ส่วนที่ ๓ (มาตรา ๓๖-๕๗) เป็นบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะเรื่อง และส่วนที่ ๔ เป็นบทอื่นๆ (มาตรา ๕๘-๑๐๗) แม้ว่าในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ จะให้น้ำหนักค่อนข้างมาก เนื่องจากบัญญัติไว้ในส่วนที่ ๒ และส่วนที่ ๓ ซึ่งเป็นเนื้อหาส่วนใหญ่ของกฎหมาย แต่อย่างไรก็ตามรัฐบัญญัติฉบับนี้ก็ได้อ้างอิงบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาในกฎหมายฉบับอื่นไว้หลายแห่ง อันเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาที่บัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ใช่เป็นบทบัญญัติที่สมบูรณ์ในตัวเอง เป็นเพียงบทบัญญัติที่กำหนดหลักการสำคัญอันมีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น^{๒๓}

อย่างไรก็ตาม หากจะเปรียบเทียบกับสถานการณ์ทางกฎหมายในประเทศไทยแล้ว ต้องถือว่ากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเป็นกฎหมายระดับพระราชบัญญัติหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

๓. ข้อกำหนดหรือระเบียบของศาลรัฐธรรมนูญ

นอกเหนือจากการมีรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ซึ่งกำหนดวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว รัฐบัญญัติดังกล่าวได้ยังบัญญัติมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญโดยที่ประชุมใหญ่

^{๒๑} รัฐบัญญัติฉบับดังกล่าวประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๒ มีนาคม ค.ศ. ๑๙๕๑ และได้รับการแก้ไขเพิ่มเติม ๕ ครั้งด้วยกันในปี ค.ศ. ๑๙๕๖, ๑๙๕๘, ๑๙๖๓, ๑๙๗๐ และ ๑๙๗๕ ดู Pestalozza, Verfassungsprozessrecht, 3. Aufl. 1991, S. 8.

^{๒๒} รัฐบัญญัติฉบับนี้ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๕

^{๒๓} Säcker, Das Bundesverfassungsgericht, 4. Aufl. 1989, S. 78.

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออกระเบียบหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงาน (Geschäftsordnung)^{๒๔} ขึ้นใช้บังคับได้ (มาตรา ๓ วรรค ๒) ในทางปฏิบัติก่อนที่ฝ่ายนิติบัญญัติจะได้ตรากฎหมายมอบอำนาจอย่างชัดแจ้งให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดขึ้นใช้บังคับใน ค.ศ. ๑๙๘๕ นั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้ออกข้อกำหนดขึ้นใช้บังคับอยู่แล้วตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๗๕ อย่างไรก็ตามก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้ออกข้อกำหนดเมื่อ ค.ศ. ๑๙๗๕ นั้นได้มีข้อถกเถียงกันอย่างมากกว่าหากไม่มีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญอย่างชัดแจ้งแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจะออกข้อกำหนดขึ้นใช้บังคับเองได้หรือไม่ คำถามนี้เป็นคำถามที่เกี่ยวข้องไปถึงสถานะของศาลรัฐธรรมนูญในระบบการเมืองการปกครองของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันอีกด้วย^{๒๕} ศาลรัฐธรรมนูญเองได้ทำบันทึกช่วยจำเกี่ยวกับสถานะ (Status Denkschrift) ไปยังองค์กรสูงสุดแห่งสหพันธ์ทุกองค์กรและยืนยันสถานะความเป็นอิสระของตนในแง่การจัดการองค์การว่าศาลรัฐธรรมนูญมีความสามารถด้วยตนเองโดยตรงในการติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นๆ ตลอดจนกระทรวงต่างๆ ทั้งนี้โดยไม่ต้องผ่านกระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์^{๒๖} “บันทึกช่วยจำเกี่ยวกับสถานะ” ฉบับนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในประวัติศาสตร์ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมัน เนื่องจากเป็นครั้งแรกที่ศาลรัฐธรรมนูญยืนยันสถานะในทางรัฐธรรมนูญของตนอย่างชัดเจน องค์กรสูงสุดแห่งสหพันธ์ที่ได้รับบันทึกช่วยจำดังกล่าวต่างไม่ได้ตอบคัดค้านการยืนยันสถานะของศาลรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด จึงถือกันว่าองค์กรเหล่านั้นได้ยอมรับสถานะของศาลรัฐธรรมนูญตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกล่าวอ้างในบันทึกช่วยจำฉบับนั้น ซึ่งหมายความว่าศาลรัฐธรรมนูญสามารถที่ออกระเบียบหรือข้อกำหนดเกี่ยวกับการทำงาน ตลอดจนการจัดองค์การของตนเองได้ แม้กระนั้นในช่วงสองทศวรรษแรกศาลรัฐธรรมนูญก็ยังไม่ได้ออกระเบียบหรือข้อกำหนดดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเองคงเห็นว่าการจัดโครงสร้างองค์กรตลอดจนอำนาจหน้าที่บางส่วนที่ได้รับ

^{๒๔} ข้อกำหนดเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ (Geschäftsordnung des Bundesverfassungsgerichts) เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า “Rule of Procedure of the Federal Constitutional Court” และในภาษาฝรั่งเศสว่า “Règlement interne de la cour constitutionnelle fédérale”

^{๒๕} ในช่วงที่มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญขึ้นตอนแรกนั้น เป็นที่เข้าใจกันทั่วไปโดยส่วนใหญ่ว่ากระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์เป็นหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับบัญชาข้าราชการ พนักงานและลูกจ้างทั้งหลายของศาลรัฐธรรมนูญ และในการกำหนดงบประมาณนั้นประธานศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้จัดทำโดยผ่านกระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์ แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนด้วยเหตุผลที่ว่ารัฐมนตรีต้องรับผิดชอบทางการเมืองต่อรัฐสภา จึงต้องแยกงานของศาลรัฐธรรมนูญในฐานะเป็นศาลกับในฐานะที่เป็น “ฝ่ายปกครอง” ออกจากกัน งานของศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นงานทางปกครองจึงต้องอยู่ในความดูแลของกระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์ เปรียบเทียบ Geiger, Kommentar zum Gesetz über das Bundesverfassungsgerichts, 1952, § 1 Anm. 4.

^{๒๖} Leibholz, Der Status des Bundesverfassungsgerichts, JöR NF 6, 1957, S. 110, 114.

การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ยังไม่ “นิ่ง” พอ ดังจะสังเกตเห็นได้จากการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นระยะ จนกระทั่ง ค.ศ. ๑๙๗๑ เมื่อได้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญครั้งใหญ่แล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจึงประกาศใช้ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินงานของตนใน ค.ศ. ๑๙๗๕ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับวิธีการดำเนินงานฉบับปัจจุบันประกาศใช้ในวันที่ ๑๕ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๖ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมเป็นระยะๆ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดวิธีการดำเนินงานภายในองค์กรของรัฐทำนองเดียวกับข้อบังคับว่าด้วยการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร เนื้อหาของข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในขององค์กรย่อยต่างๆ ในศาลรัฐธรรมนูญ ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานและการดำเนินกระบวนการพิจารณาในรายละเอียด ตลอดจนการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองภายใน^{๒๗}

เนื้อหาที่สำคัญของข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ คือ การกำหนดอำนาจหน้าที่ระหว่างที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับประธานศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดอำนาจของประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นอย่างอื่น ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวกับการปกครองภายในหรือจะมอบให้คณะกรรมการ (Ausschüsse) เป็นผู้กำหนดก็ได้ ระเบียบภายในของศาลรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้มีคณะกรรมการประจำหรือคณะกรรมการสามัญ ๔ คณะ คือ คณะกรรมการระเบียบภายในของศาลรัฐธรรมนูญ (Geschäftsordnungsausschuß) คณะกรรมการเอกสารรายงานการประชุม (Protokollausschuß) คณะกรรมการงบประมาณและบุคลากร (Haushalts- und personalausschuß) และคณะกรรมการห้องสมุด (Bibliotheksausschuß) ทั้งนี้โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในแต่ละองค์คณะจะต้องเป็นกรรมการในสัดส่วนที่เท่ากัน

^{๒๗} เปรียบเทียบ Umbach / Clemens, Bundesverfassungsgerichtsgesetz, 1992, S. 223. และ Artikel “Geschäftsordnung” in Horst Tilch (Hrsg.), Deutsches Rechts-Lexikon Bd. 2, 1992, S. 168. อย่างไรก็ตามในทางวิชาการยังมิได้เห็นว่าข้อกำหนดดังกล่าวมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะเช่นเดียวกับกฎเกณฑ์ที่องค์กรปกครองตนเองตราขึ้นใช้บังคับ และมีสภาพเป็นกฎหมายในระดับที่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญ กล่าวคืออยู่ในลำดับชั้นเดียวกับ “กฎ” ที่ฝ่ายปกครองตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจจากรัฐบัญญัติ ดู Stein, Staatsrecht, 1993, § 9 III 1

ในความสัมพันธ์ภายนอก ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้แทนของศาลรัฐธรรมนูญ และเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการดูแลอาการที่ทำการศาล สำหรับการจัดการปกครองภายในอื่น ข้อกำหนดดังกล่าวบัญญัติว่าประธานศาลรัฐธรรมนูญในฐานะที่กระทำการแทนที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบหมายให้ผู้อำนวยการหรือเลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญ (Direktor beim Bundesverfassungsgericht) ปฏิบัติแทนได้

ในส่วนที่เกี่ยวกับการแบ่งงานต่างๆ ในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้น ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญมักจะกำหนดให้เป็นการตัดสินใจร่วมกันขององค์กรกลุ่ม เช่น การกำหนดวันประชุมองค์คณะ การกำหนดว่าจะมีการพิจารณาคดีด้วยวาจา (การออกนั่งพิจารณา) หรือไม่ การกำหนดวิธีการประชุมและการตั้งประเด็นปัญหา เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป ข้อกำหนดว่าด้วยวิธีการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะกำหนดขึ้นใช้บังคับได้เองภายในวงงานของศาล ทั้งนี้ตามที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจไว้ให้ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวไม่มีผลผูกพันออกไปภายนอกในการที่จะใช้บังคับกับเอกชนแต่อย่างใด

บทที่ ๓

หลักการพื้นฐานในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ

หลักการพื้นฐานในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ มีทั้งหลักการพื้นฐานที่มีลักษณะทั่วไปซึ่งต้องใช้กับคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภทและหลักการพื้นฐานที่มีลักษณะเป็นรายละเอียด โดยบางหลักการอาจมีผลต่อคดีรัฐธรรมนูญบางประเภทเท่านั้น หลักการที่สำคัญที่มีผลต่อกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภทอันนับว่ามีความสำคัญเป็นพิเศษได้แก่ ๑) หลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน ๒) หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีและหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่ ๓) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย และ ๔) หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา

ส่วนหลักการพื้นฐานในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญประการอื่นที่มีผลต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลในรายละเอียด เช่น หลักการเปิดเผยต่อผู้มีส่วนร่วมในคดี หลักการขับเคลื่อนกระบวนการพิจารณาโดยศาล หลักการดำเนินคดีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย หลักการรับรู้พยานหลักฐานโดยตรง หลักการรวมกระบวนการพิจารณา เป็นต้น

๑. หลักการพื้นฐานในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญที่มีความสำคัญพิเศษ

๑. ๑ หลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน (Untersuchungsgrundsatz)

หลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวนได้รับการรับรองไว้ในมาตรา ๒๖ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ ตามหลักการนี้ศาลย่อมเป็นผู้มีอำนาจในการกำหนดว่าข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานใดควรจะนำเข้าสู่การพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการค้นหาความจริงแห่งคดี และถือเป็นหน้าที่ที่ศาลจะต้องกระทำทุกอย่างในขอบอำนาจของตนเพื่อให้ความจริงแห่งคดีปรากฏขึ้น ในการค้นหาความจริงศาลไม่ผูกพันอยู่กับคำร้องของผู้มีส่วนร่วมในคดี นอกจากนี้โดยหลักแล้วศาลยังไม่ผูกพันกับข้อเท็จจริงที่เป็นฐานในการพิจารณาพิพากษาคดีในกระบวนการวิธีพิจารณาที่ใช้หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีของกลุ่มความเป็นสำคัญอีกด้วย^{๒๔} อย่างไรก็ตามอำนาจของศาลในการค้นหาความจริงแห่งคดี

^{๒๔} กระบวนการพิจารณาที่ใช้หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดี (Dispositionsgrundsatz) เป็นสำคัญได้แก่กระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งคู่ความสามารถกำหนดการเริ่มต้น เป้าหมายและการสิ้นสุดกระบวนการวิธีพิจารณาได้ ดู Engelmann, Prozeßgrundsätze im Verfassungsprozeßrecht, Berlin 1977, S. 30. สำหรับกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาจะใช้หลักการกำหนดกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่ (Offizialgrundsatz) ซึ่งหมายความว่า การเริ่มกระบวนการพิจารณา การดำเนินกระบวนการพิจารณา และการยุติกระบวนการพิจารณาเป็นหน้าที่ตามกฎหมายซึ่งเป็นเรื่องที่อยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ไม่ใช่เรื่องที่คู่ความจะสามารถกำหนดเองได้

นั้นนอกจากจะพิจารณามาตรา ๒๖ แล้วยังจะต้องพิจารณาตรา ๓๓ วรรค ๑ และวรรค ๒ ประกอบอีกด้วย บทบัญญัติดังกล่าวให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการรอการพิจารณาชั่วคราว หากปรากฏว่าการยื่นข้อเท็จจริงหรือคำพิพากษาของศาลอื่นอาจจะส่งผลกระทบต่อการพิจารณาพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ศาลรัฐธรรมนูญยังอาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลอื่นได้ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วดังกล่าวจะต้องได้มาในกระบวนการวิธีพิจารณาที่ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงตามหน้าที่ (von Amts wegen) หลักการดังกล่าวมีขึ้นเพื่อลดภาระของศาลรัฐธรรมนูญในการค้นหาความจริงแห่งคดีในประเด็นซึ่งศาลอื่นกำลังพิจารณาอยู่หรือที่ศาลอื่นวินิจฉัยหรือพิพากษาแล้ว

๑. ๒ หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดี (Dispositionsgrundsatz) และหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่ (Offizialgrundsatz)

หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีเป็นหลักการที่ให้คู่ความเป็นผู้กำหนดการเริ่มกระบวนการพิจารณาว่าจะให้มีการเริ่มกระบวนการพิจารณาหรือไม่ เป้าหมายและเนื้อหาของกระบวนการพิจารณานั้นจะเป็นอย่างไร หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีเห็นประจักษ์ชัดในวิธีพิจารณาความแพ่งซึ่งคู่ความสามารถกำหนดประเด็นแห่งคดีตลอดจนถ้อยคำฟ้องได้ตามที่ตนต้องการ ส่วนหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่เป็นหลักการที่ตรงกันข้ามกับหลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดี เนื่องจากตามหลักการนี้การเริ่มกระบวนการพิจารณาคดี การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี และการสิ้นสุดการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไม่ตกอยู่ในอำนาจของคู่ความ แต่ถือว่าอยู่ในอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ว่าจะเป็นอัยการหรือศาล ด้วยเหตุนี้การยุติกระบวนการพิจารณาคดีจึงขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาว่าจะให้ยุติกระบวนการพิจารณาหรือไม่ หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่ปรากฏชัดเจนในการดำเนินคดีอาญา

ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันยังเป็นที่โต้แย้งกันในทางวิชาการว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญจะถือตามหลักการใด ความเห็นข้างมากในทางตำราปฏิเสธการนำเอาหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่มาใช้อย่างเคร่งครัดในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญประเภทต่างๆ แต่เสนอให้ใช้หลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีเป็นหลักโดยปรับเปลี่ยนให้มีข้อจำกัดมากขึ้น (beschränkte Dispositionsmaxime)^{๒๕}

^{๒๕} Engelmann, Prozeßgrundsätze im Verfassungsprozessrecht, 1977, S.34.

๑. ๓ หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย (Grundsatz der Öffentlichkeit) และหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา (Grundsatz der Mündlichkeit)

หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผย หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปสามารถเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลได้ ด้วยเหตุนี้การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องกระทำในลักษณะที่ทำให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีสามารถให้การหรือแถลงข้อความต่างๆต่อศาลได้ด้วยวาจา หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยจึงสัมพันธ์ใกล้ชิดกับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา (การออกนั่งพิจารณา) เพราะหากไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาแล้วสาธารณชนก็ย่อมไม่อาจที่จะเข้าไปฟังการพิจารณาคดีของศาลได้^{๓๐}

หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ มาตรา ๒๕ วรรคแรก กล่าวคือในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้น ศาลรัฐธรรมนูญจะกระทำโดยอาศัยพื้นฐานจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา เว้นแต่จะมีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นหรือผู้ที่มีส่วนร่วมในคดีทุกคนสละการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา อย่างไรก็ตาม ถ้าเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาถอดถอนประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์^{๓๑} หรือผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์^{๓๒} หรือเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาคำร้องโต้แย้งคำสั่งของศาลที่เกี่ยวกับการคุ้มครองชั่วคราวก่อนมีคำพิพากษา^{๓๓} ศาลรัฐธรรมนูญต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาเสมอ

แม้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาจะถือเป็นหลัก แต่ในทางปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันแล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจากลับถือเป็นข้อยกเว้น^{๓๔} ทั้งนี้เนื่องจากผู้มีส่วนร่วมในคดีมักจะสละการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา สำหรับการพิจารณาคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญนั้น ศาลรัฐธรรมนูญสามารถที่จะสละการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาได้ หากคู่ความฝ่ายที่เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญไม่ได้ยืนยันที่จะให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา^{๓๕} คู่ความฝ่ายที่เป็นผู้ยื่นคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไม่อาจบังคับให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาได้ คดีใดที่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา

^{๓๐} Engelmann, Prozessgrundsätze im Verfassungsprozeßrecht, 1977, S. 46.

^{๓๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๕๕

^{๓๒} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๕๘

^{๓๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๒ วรรค ๓ ประโยคที่ ๓

^{๓๔} คำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญล้วนแล้วแต่เป็นการพิจารณาตามคำร้องหรือคำคู่ความที่เป็นลายลักษณ์อักษรทั้งสิ้น

^{๓๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๕๔ วรรค ๕

ศาลรัฐธรรมนูญจะทำคำตัดสินในรูปของคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัย (Urteil) ส่วนคดีใดที่ไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ศาลรัฐธรรมนูญจะทำคำตัดสินในรูปของคำสั่ง (Beschluss)^{๓๖}

สำหรับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยซึ่งสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจานั้น ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๗ ซึ่งโยงไปใช้บทบัญญัติมาตรา ๑๖๕-๑๖๕ ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยพระธรรมนูญศาล (Gerichtsverfassungsgesetz) การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยจึงหมายถึง การดำเนินกระบวนการพิจารณาที่กระทำต่อหน้าองค์กรคณะรวมตลอดถึงการอ่านคำพิพากษาและคำสั่ง ส่วนการประชุมปรึกษาขององค์กรคณะหรือการประชุมใหญ่ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๖ การประชุมเพื่อมีมติไม่พิจารณาคำร้องที่เห็นประจักษ์ชัดว่าไม่มีเหตุผลตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๔ การค้นหาพยานหลักฐานโดยศาลนอกกระบวนการพิจารณาโดยวาจาตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖ วรรค ๑ รวมทั้งการประชุมเพื่อมีมติรับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๕๓ a ไม่ต้องพิจารณาโดยเปิดเผย^{๓๗}

๒. หลักการพื้นฐานอื่นๆ ในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ

๒. ๑ หลักการเปิดเผยต่อผู้มีส่วนร่วมในคดี (Grundsatz der Parteiöffentlichkeit)

หลักการดังกล่าวมุ่งหมายให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีทุกฝ่ายมีโอกาสรับรู้ข้อเท็จจริงที่คู่ความฝ่ายตรงข้ามหรือผู้มีส่วนร่วมในคดีผู้อื่นแสดงต่อศาล ไม่ว่าจะเป็นในลักษณะของคำร้อง คำคัดค้านหรือคำโต้แย้งในลักษณะอื่นใด ทั้งนี้โดยที่ผู้มีส่วนร่วมในคดีมีสิทธิที่จะขอตรวจดูเอกสาร^{๓๘} สิทธิที่จะอยู่ร่วมในกระบวนการพิจารณาที่มีการนำพยานหลักฐานเข้าสืบ^{๓๙} สิทธิที่จะตั้งคำถามต่อพยานและผู้เชี่ยวชาญ^{๔๐} ส่วนผู้ที่เริ่มคดีย่อมมีหน้าที่ในการยื่นคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งเหตุผลตลอดจนบัญชีพยานหลักฐาน^{๔๑} หลักการเปิดเผยต่อผู้มีส่วนร่วมในคดีนี้ความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสิทธิที่จะได้รับการรับฟัง (Recht auf Gehör) อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่บัญญัติไว้ในกฎหมายพื้นฐานฯ

^{๓๖} รัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๕ วรรค ๒

^{๓๗} Engelmann, Prozeßgrundsätze im Verfassungsprozessrecht, 1977, S. 46.

^{๓๘} รัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๐

^{๓๙} รัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๕

^{๔๐} รัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๕

^{๔๑} รัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๓

๒. ๒ หลักการขับเคลื่อนกระบวนการพิจารณาโดยศาล (Grundsatz des Amtsbetriebs)

หลักการนี้กำหนดให้ศาลเป็นผู้มีหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาภายหลังจากที่ผู้ร้องได้ยื่นคำร้องต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ภายในขอบเขตแห่งคำร้อง อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวไม่ได้ตอบคำถามที่ว่าหากผู้มีส่วนร่วมในคดีถอนคำร้องศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้หรือไม่ ปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาเกี่ยวกับการยอมรับหลักการมีอำนาจเหนือวัตถุแห่งคดีของคู่ความกับหลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น

๒. ๓ หลักการดำเนินคดีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย

หลักการนี้ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๓๔ ซึ่งกำหนดว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดให้ผู้ยื่นคำร้องทุกชั้นทางรัฐธรรมนูญ (Verfassungsbeschwerde) หรือผู้ที่ยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความถูกต้องของมติของสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับสมาชิกภาพของสมาชิกฯ หรือผู้ที่ยื่นคำร้องขอคุ้มครองชั่วคราวต้องจ่ายค่าธรรมเนียมศาลไม่เกิน ๕๐๐๐ มาร์คได้ ถ้าปรากฏว่าผู้ร้องจงใจบิดเบือนการใช้สิทธิดังกล่าว

๒. ๔ หลักการรับรู้พยานหลักฐานโดยตรง (Grundsatz der Unmittelbarkeit)

หลักการนี้เรียกร้องให้การนำพยานหลักฐานเข้าสืบต้องกระทำในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาต่อหน้าองค์คณะที่พิจารณาพิพากษาโดยตรง ข้อยกเว้นของหลักการดังกล่าวนี้มีอยู่ประการเดียวในรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖ วรรคแรก ที่อนุญาตให้ศาลรัฐธรรมนูญมอบหมายให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งหรืออนุญาตให้ศาลรัฐธรรมนูญร้องขอให้ศาลอื่นค้นหาพยานหลักฐานที่จำเป็นในการทราบความจริงแห่งคดีได้ แม้ว่าการค้นหาพยานหลักฐานดังกล่าวจะไม่ได้กระทำในการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาก็ตาม

๒. ๕ หลักการรวมกระบวนการพิจารณา (Grundsatz der Verfahrensverbinding)

ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้วินิจฉัยเป็นแนวเดียวกันตลอดมาว่าศาลมีอำนาจในการที่จะรวมกระบวนการพิจารณาเข้าด้วยกันได้^{๔๒} ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติในมาตรา ๖๖ ของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาล

^{๔๒} ดู BVerfGE 12, 205 (223) ซึ่งเป็นการรวมกระบวนการพิจารณาข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์กับมลรัฐกับกระบวนการพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ (ในเชิงนามธรรม) เข้าด้วยกัน ; BVerfGE 10, 185 (186) ซึ่งเป็นการรวมกระบวนการพิจารณาตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ (ในเชิงรูปธรรม) กับกระบวนการพิจารณาคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญเข้าด้วยกัน ; BVerfGE 22, 180 (199) ซึ่งรวมกระบวนการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ (ในเชิงนามธรรม) กับกระบวนการพิจารณาคำร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญเข้าด้วยกัน เป็นต้น

รัฐธรรมนูญฯ ที่ให้อำนาจอศาลรวมกระบวนการพิจารณาข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญเข้าด้วยกันหรือแยกกระบวนการพิจารณาข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญออกจากกันได้ อย่างไรก็ตามการรวมกระบวนการพิจารณาเข้าด้วยกันนั้นจะต้องไม่กระทบต่อนิติฐานะของผู้มีส่วนร่วมในคดีและศาลจะต้องคำนึงถึงบทบัญญัติต่างๆ ที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาในเรื่องที่เกี่ยวข้องและนำมาใช้ให้เหมาะสมด้วย

บทที่ ๔

ผู้มีสิทธิเริ่มคดี

ในกระบวนการพิจารณาความแพ่งและวิธีพิจารณาคดีปกครอง ผู้เริ่มคดีได้แก่โจทก์ ทั้งนี้โดยถือว่าโจทก์และจำเลย (Kläger and Beklagte) เป็นคู่ความในคดี แต่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญ กฎหมายเยอรมันเรียกคู่ความในคดีว่า “ผู้ยื่นคำร้อง” หรือ “ผู้ร้อง” (Antragsteller) และผู้ถูกร้อง (Antragsgegner) ในคดีบางประเภทอันเป็นคดีที่ไม่ใช่ลักษณะของการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบมีข้อพิพาทจะไม่มีผู้ร้องและผู้ถูกร้อง เช่น การควบคุมตรวจความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในเชิงนามธรรม อย่างไรก็ตามกฎหมายได้เปิดช่องให้สิทธิแก่บุคคลอื่นเข้ามามีส่วนร่วมในคดีได้

เนื่องจากผู้มีสิทธิเริ่มคดีในคดีแต่ละประเภทอาจจะแตกต่างกันได้ จึงสมควรที่จะได้พิจารณาถึงผู้มีสิทธิเริ่มคดีในระบบวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญของเยอรมันเป็นลำดับไปตามประเภทของคดี ดังนี้

๑. คดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ (Organstreitverfahren) ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓ ข้อ ๕ ซึ่งบัญญัติตรงกับความในกฎหมายพื้นฐาน มาตรา ๙๓ บรรทัด ๑ ข้อ ๑ ผู้มีสิทธิเริ่มคดี ได้แก่ ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ นอกจากนี้ ส่วนขององค์กรต่างๆ ที่กล่าวมานี้ (ถ้ามี) ซึ่งเราอาจเรียกว่า “องค์กรย่อย” (Teil des Organs, Organteil) ก็อาจเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีได้หากองค์กรย่อยเหล่านั้นเป็นองค์กรที่ได้รับการจัดตั้งโดยมีการกำหนดสิทธิเฉพาะตนไว้ตามรัฐธรรมนูญ ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ หรือข้อบังคับการประชุมสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ องค์กรย่อยที่ได้รับการยอมรับว่ามีสิทธิดังกล่าวเกี่ยวกับองค์กรหลักทั้งสี่ข้างต้น ได้แก่^{๔๓}

๑) ประธานสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์

๒) ประธานสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์

๓) คณะกรรมาธิการและกลุ่มการเมือง (Fraktion) ในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์หรือสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์

๔) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

๕) กลุ่มเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์
เฉพาะที่มีการกำหนดให้สิทธิอย่างชัดเจน

^{๔๓} Fleury, Verfassungsprozeßrecht, 1993, S. 12.

๖) รัฐมนตรี (อย่างไรก็ตามรัฐมนตรีไม่อาจยื่นเรื่องอันเป็นข้อพิพาทระหว่างตนกับรัฐมนตรีคนอื่นในรัฐบาลให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้)

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งระหว่างองค์กรยังรวมถึง คณะกรรมาธิการร่วม (Gemeinsamer Ausschuss) และที่ประชุมร่วมแห่งสหพันธ์ระหว่างสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์กับผู้แทนของสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ (Bundesversammlung) ตลอดจนพรรคการเมืองเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของตนที่ได้รับการรับรองไว้ในกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๒๑ ด้วย

สำหรับองค์กรระดับสูงที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ในทางวิชาการถือกันว่าไม่อาจเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องได้นั้น ได้แก่ สถาบันการตรวจเงินแผ่นดิน (Bundesrechnungshof) ธนาคารแห่งสหพันธ์ (Bundesbank) และผู้ตรวจการทางทหารของสภาผู้แทนราษฎร (Wehrbeauftragte des Bundestages) นอกจากนี้โดยที่ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ศาลรัฐธรรมนูญเองจึงไม่อาจเป็นผู้ยื่นคำร้องหรือเป็นคู่ความในคดีในกรณีนี้ได้

๒. คดีที่เป็นการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติในเชิงนามธรรม (Die abstrakte Normenkontrolle) ตามบทบัญญัติในกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๙๓ วรรค ๑ ข้อ ๒ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๓ ข้อ ๖ ผู้มีสิทธิเริ่มคดีหรือผู้ยื่นคำร้องในกรณีนี้กฎหมายบัญญัติเอาไว้โดยชัดแจ้งและเด็ดขาด คือ คณะรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์ คณะรัฐมนตรีแห่งมลรัฐ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด องค์กรอื่นหรือองค์กรย่อยอื่นที่ไม่ได้บัญญัติไว้เช่น กลุ่มการเมืองในสภาผู้แทนราษฎร หรือสภาผู้แทนราษฎรเอง ไม่อาจเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องได้

๓. คดีที่เป็นการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติในเชิงรูปธรรม (Die konkrete Normenkontrolle) ตามบทบัญญัติในกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๐๐ วรรค ๑ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓ ข้อ ๑ วรรค ๑ การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติในเชิงรูปธรรมนี้ แตกต่างจากการควบคุมตรวจสอบในเชิงนามธรรมในสาระสำคัญ คือ กระบวนการพิจารณาการควบคุมตรวจสอบในเชิงนามธรรมจะเริ่มโดยการยื่นคำร้องของผู้มีสิทธิเริ่มคดี ส่วนการควบคุมตรวจสอบในเชิงรูปธรรมนั้น จะต้องมียุติในศาลหนึ่งศาลใดก่อน และเมื่อศาลนั้นจะปรับใช้กฎหมายศาลเห็นว่ากฎหมายที่จะต้องใช้ในคดีนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ศาลนั้นต้องระงับกระบวนการพิจารณาและส่งคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมาย (รัฐบัญญัติ) ที่ศาลจะใช้แก้คดีนั้นขัดรัฐธรรมนูญ (กฎหมายพื้นฐานฯ) หรือไม่ ผู้มี

สิทธิส่งเรื่องมายังศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีนี้คือศาลในทุกระดับชั้นและทุกระบบ แต่ไม่รวมถึง อนุญาโตตุลาการและสถาบันตรวจเงินแผ่นดิน

๔. คดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยการมีผลในระบบกฎหมายภายในของกฎเกณฑ์ทั่วไปแห่งกฎหมาย ระหว่างประเทศ (Normenverifikation) และการวินิจฉัยการมีผลบังคับต่อไปของกฎหมายแห่ง อาณาจักรเยอรมัน (Normenqualifikation) ตามบทบัญญัติในกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๐๐ วรรค ๒ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓ ข้อ ๑๒ และบทบัญญัติในกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๒๖ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓ ข้อ ๑๔ ตามลำดับ

เนื่องจากกฎหมายพื้นฐานฯบัญญัติให้กฎเกณฑ์ทั่วไปแห่งกฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วน หนึ่งของกฎหมายแห่งสหพันธ์และมีค่าบังคับหรืออยู่ในลำดับชั้นที่เหนือกว่ารัฐบัญญัติ จึงอาจมีปัญหา ได้แย้งกันได้ว่า กฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศมีอยู่หรือไม่ ถ้ามี กฎเกณฑ์นั้นเป็นกฎเกณฑ์ ทั่วไปหรือไม่ และมีขอบเขตบังคับเพียงใด ซึ่งผู้มีสิทธิยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้แก่ศาลที่ จะต้องใช้กฎเกณฑ์ดังกล่าวในการตัดสินคดีทำนองเดียวกับการยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบ ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติในเชิงรูปธรรม

สำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่ใช้อยู่ในอาณาจักรเยอรมัน (Reich) แต่ เดิมนี้เป็นกฎหมายที่มีผลใช้บังคับต่อไปในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือไม่ อาจมีการเริ่มคดีได้ใน สองลักษณะคือ

๑) ศาลที่จะต้องใช้อกฎหมายดังกล่าวในคดี เป็นผู้ยื่นเรื่องมา หรือ

๒) องค์การตามรัฐธรรมนูญยื่นเรื่องมา อย่างไรก็ตามองค์การตามรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิยื่น เรื่องดังกล่าวได้นั้น รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญจำกัดไว้เฉพาะ ๔ องค์กร คือ สภาผู้แทนราษฎร แห่งสหพันธ์ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ และรัฐบาลแห่งมลรัฐ

๕. คดีเกี่ยวกับการรักษาความเป็นเอกภาพในการตีความรัฐธรรมนูญ (Die Divergenzvorlage) ตามบทบัญญัติของกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๐๐ วรรค ๓ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เคย วินิจฉัยชี้ขาดหรือตีความบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเรื่องใดเรื่องหนึ่งไว้แล้วต่อมาศาลรัฐธรรมนูญแห่ง มลรัฐ ซึ่งจะต้องตัดสินคดีทำนองเดียวกัน ต้องการที่จะตีความและตัดสินแตกต่างจากที่ศาล รัฐธรรมนูญ(แห่งสหพันธ์)เคยตัดสินไว้ ศาลรัฐธรรมนูญแห่งนั้นจะต้องยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่ง สหพันธ์วินิจฉัย หลักการเช่นนี้ให้ใช้กับกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐจะตีความกฎหมายพื้นฐาน และวินิจฉัยชี้ขาดแตกต่างจากศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐอื่นที่เคยวินิจฉัยไว้แล้วด้วย กล่าวโดยสรุปผู้มี สิทธิยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญในคดีประเภทนี้จำกัดเฉพาะศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐเท่านั้น

๖. คดีเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบการวินิจฉัยชี้ขาดของสภาผู้แทนราษฎรเกี่ยวกับการเลือกตั้งและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (Wahl und Mandatsprüfung) ตามบทบัญญัติของกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๔๑ วรรค ๒ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓ ข้อ ๓

อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง ซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติว่าด้วยการตรวจสอบการเลือกตั้ง (Wahlprüfungsgesetz) เป็นของสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้โดยผู้มีสิทธิเลือกตั้ง กลุ่มของผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้อำนวยการเลือกตั้งแห่งมลรัฐ ผู้อำนวยการเลือกตั้งแห่งสหพันธ์หรือประธานสภาผู้แทนราษฎร อาจยื่นคำร้องขอให้สภาผู้แทนราษฎรตรวจสอบการเลือกตั้งได้ เมื่อสภาผู้แทนราษฎรมิมติแล้ว อาจมีการร้องทุกข์ได้แย้งมติของสภาผู้แทนราษฎรต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ อย่างไรก็ตามผู้ที่มิมีสิทธิร้องทุกข์ได้แย้งมติของสภาผู้แทนราษฎรนั้นจะถูกจำกัดลงดังนี้

๑) บุคคลผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งยื่นคำร้องต่อสภาผู้แทนราษฎรขอให้ตรวจสอบการเลือกตั้ง ทั้งนี้โดยต้องมีผู้มีสิทธิเลือกตั้งอื่นอีกอย่างน้อยหนึ่งร้อยคนร่วมลงชื่อร้องทุกข์ต่อศาลรัฐธรรมนูญในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

๒) กลุ่มการเมือง (Fraktion) ในสภาผู้แทนราษฎร

๓) กลุ่มสมาชิกเสียงข้างน้อยในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด มีข้อสังเกตว่า กลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้ง พรรคการเมืองหรือผู้สมัครรับเลือกตั้งไม่อาจเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีในกรณีนี้ได้

สำหรับกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรมิมติว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดพ้นจากสมาชิกภาพภายหลังการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นย่อมเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยร้องทุกข์ได้แย้งคัดค้านมติของสภาผู้แทนราษฎรต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

๗. คดีเกี่ยวกับการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (Die Verfassungsbeschwerden) ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๙๓ วรรค ๑ ข้อ ๔ a และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๓ ข้อ ๘ a ผู้มีสิทธิเริ่มคดีร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ ได้แก่ บุคคลใดๆก็ได้ซึ่งสิทธิตามกฎหมายของตนถูกกระทบจากการใช้อำนาจมหาชน บุคคลที่อาจร้องทุกข์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ จึงได้แก่ บุคคลธรรมดา ซึ่งเป็นผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐาน นิติบุคคลในกฎหมายเอกชน นิติบุคคลในกฎหมายมหาชน (บางกรณี) และพรรคการเมือง

มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่าการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ นอกจากจะกระทำได้โดยบุคคลทั่วไปแล้ว กฎหมายพื้นฐานฯ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญยังให้สิทธิแก่ องค์การปกครองตนเองส่วนท้องถิ่นในการร้องทุกข์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ (Kommunalverfassungsbeschwerde zum Bundes-

verfassungsgericht) หากปรากฏว่ามีการตรากฎหมายกระทบกับสิทธิในการปกครองตนเองของท้องถิ่น

๘. คดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างสหพันธ์กับมลรัฐ (Föderative Streitigkeiten) ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๕๓ วรรค ๑ ข้อ ๓ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๓ ข้อ ๓ ผู้มีสิทธิเริ่มคดีในกรณีนี้ คือ รัฐบาลแห่งสหพันธ์และรัฐบาลแห่งมลรัฐแต่ละมลรัฐ

๙. คดีที่เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองรัฐธรรมนูญ (Verfassungsschutzverfahren) คดีที่เกี่ยวกับการปกป้องคุ้มครองของรัฐธรรมนูญ ได้แก่

ก) คดีที่ฟ้องถอดถอนประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ ตามกฎหมายพื้นฐานมาตรา ๕๓ วรรค ๑ ข้อ ๕ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓ ข้อ ๔ เนื่องจากประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์จงใจกระทำการในหน้าที่อันขัดต่อรัฐธรรมนูญและรัฐบัญญัติ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องในคดีประเภทนี้คือ สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ ทั้งนี้ก่อนที่จะมีการยื่นคำฟ้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องมีการปรึกษากับสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของสมาชิกทั้งหมดหรือจำนวนคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของคะแนนเสียงทั้งหมดของสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์แล้วแต่กรณีเสนอต่อสภานั้นๆ ให้ยื่นคำฟ้องถอดถอนประธานาธิบดี สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ต้องมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ต้องมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนคะแนนเสียงทั้งหมดในสภาที่ปรึกษาฯ สภานั้นๆจึงจะสามารถยื่นคำฟ้องถอดถอนประธานาธิบดีได้

ข) คดีที่ฟ้องถอดถอนผู้พิพากษา (Richteranklage) ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๘๘ วรรค ๒ วรรค ๕ มาตรา ๘๓ วรรค ๑ ข้อ ๕ และรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๓ ข้อ ๕ ผู้มีสิทธิเริ่มคดีกรณีนี้ คือ สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์หากเป็นการฟ้องถอดถอนผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์ หรือ สภาผู้แทนราษฎรแห่งมลรัฐ หากเป็นการฟ้องถอดถอนผู้พิพากษาแห่งมลรัฐ

บทที่ ๕

การเริ่มกระบวนการพิจารณา

๑. การเริ่มกระบวนการพิจารณาโดยการเสนอคำร้อง

การเริ่มกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเช่นเดียวกับการเริ่มกระบวนการพิจารณาในศาลอื่น คือ โดยหลักศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถเริ่มเปิดกระบวนการพิจารณาโดยเหตุผลเกี่ยวกับความจำเป็นเร่งด่วนทางการเมืองหรือเหตุผลอื่นใดได้ ศาลจะเริ่มดำเนินการกระบวนการพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อมีการร้องขอ (หลักการยื่นคำร้องขอ- Antragsprinzip) การร้องขออาจกระทำได้โดยทำเป็นคำร้อง (Antrag) คำร้องทุกข์ (Beschwerde) คำยื่นเรื่อง (Vorlage) หรือคำฟ้อง (Anklage) แล้วแต่ประเภทของคดี การที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจเริ่มการได้เองนี้ เป็นผลมาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจในหมู่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญและการสร้างความเป็นกลางให้กับศาลรัฐธรรมนูญเองด้วย^{๔๔}

ในการยื่นคำร้องนั้น ผู้ร้องต้องยื่นคำร้องไปที่ศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ผู้ร้องไปยื่นคำร้องหรือส่งคำร้องไปยังหน่วยงานอื่น จะถือว่าคำร้องนั้นได้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญก็ต่อเมื่อคำร้องนั้นได้มาถึงศาลรัฐธรรมนูญและได้มีการประทับรับฟ้อง ความล่าช้าอันเกิดจากการที่ยื่นคำร้องไปยังหน่วยงานอื่นและหน่วยงานอื่นต้องส่งคำร้องต่อมายังศาลรัฐธรรมนูญตกอยู่ในความรับผิดชอบของผู้ยื่นคำร้องเอง^{๔๕}

การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อเริ่มกระบวนการพิจารณาจะกระทำได้แต่เฉพาะผู้มีสิทธิเสนอคำร้องตามที่ได้ระบุเอาไว้เท่านั้น^{๔๖} ในกรณีที่ผู้ยื่นคำร้องไม่ใช่เป็นผู้มีสิทธิเสนอคำร้องได้ตามกฎหมายศาลรัฐธรรมนูญจะต้องปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณาดังแต่ต้น จะเข้าไปวินิจฉัยในเนื้อหาของคดี

^{๔๔} อนึ่ง สมควรตั้งไว้เป็นข้อสังเกตด้วยว่า เมื่อแรกตั้งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนั้น ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ฯ มีอำนาจให้ความเห็นทางกฎหมายด้วย อย่างไรก็ตามอำนาจดังกล่าวดำรงอยู่จนถึงแค่ ค.ศ. ๑๙๕๖ เท่านั้น ทั้งนี้โดยศาลรัฐธรรมนูญเองเห็นว่า อำนาจในการให้ความเห็นทางกฎหมายเป็นภารกิจที่ “ไม่สอดคล้องกับสาระของภารกิจของผู้พิพากษา” ทั้งนี้เนื่องจากภารกิจของศาลคือการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างคู่ความที่พิพาทกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ดู Eckart Klein, Verfassungsprozeßrecht – Versuch einer Systematik an Hand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, AöR Bd. 108 (1983), S. 416.

^{๔๕} Klein / Bethge, in : Maunz / Schmidt-Bleibtreu / Klein / Ulsamer, Bundesverfassungsgerichtsgesetz Kommentar, § 23 RdNr. 2.

^{๔๖} BVerfGE 1, 396 (408).

ไม่ได้^{๔๗} ยิ่งไปกว่านั้น ศาลรัฐธรรมนูญจะใช้กฎหมายโดยเทียบเคียง (Analogy) ให้ความหมายของผู้มีสิทธิเสนอคำร้องครอบคลุมกว้างขวางออกไปเพื่อให้คนมีสิทธิรับคำร้องไว้พิจารณาไม่ได้เช่นกัน^{๔๘}

คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญที่มีผลเป็นการเปิดกระบวนการพิจารณานั้นจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งเหตุผลตลอดจนการอ้างอิงพยานหลักฐานต่างๆที่จำเป็น^{๔๙} หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ใช้กับคำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญทุกประเภท ทั้งนี้โดยไม่คำนึงว่าคำร้องดังกล่าวจะยื่นในกระบวนการพิจารณาที่มีคู่ความที่พิพาทหรือเป็นการยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งถือว่าเป็นกระบวนการพิจารณาที่ไม่มีคู่ความที่พิพาทโดยตรง มีข้อสังเกตว่าไม่จำเป็นที่ผู้ยื่นคำร้องจะต้องลงลายมือชื่อในคำร้องที่เป็นต้นฉบับจริงและนำมายื่นต่อศาล ผู้ยื่นคำร้องอาจส่งคำร้องมาทางโทรสารก็ได้

เหตุผลในคำร้องถือว่าเป็นสาระสำคัญของคำร้อง ผู้ยื่นคำร้องจะต้องแสดงเหตุผลให้ปรากฏชัดเจนในคำร้องเพียงพอที่ศาลจะเข้าใจถึงเหตุแห่งการฟ้องและคำขอท้ายฟ้องได้ โดยเหตุที่เหตุผลในคำร้องถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคำร้องผู้ยื่นคำร้องจึงต้องยื่นเหตุผลในคำร้องภายในระยะเวลาแห่งการฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ศาลเห็นว่าคำร้องมีความบกพร่องโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเหตุผลในคำร้อง ศาลควรจะต้องแจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องนำคำร้องกลับไปแก้ไขเปลี่ยนแปลงและนำกลับมายื่นให้ทันภายในระยะเวลาฟ้องคดี

การยื่นคำร้องจะกระทำโดยมีเงื่อนไขไม่ได้^{๕๐} อย่างไรก็ตามในระบบกฎหมายวิธีพิจารณาความรัฐธรรมนูญของเยอรมัน ผู้ยื่นคำร้องมีสิทธิที่จะเสนอคำร้องสำรอง (Hilfsantrag) ไปพร้อมกับคำร้องหลัก (Hauptantrag) ได้ คำร้องสำรองเป็นคำร้องที่ผู้ยื่นคำร้องเสนอเพื่อไว้ในกรณีที่คำร้องหลักที่ยื่นไปนั้นไม่ประสบความสำเร็จ คำร้องสำรองจะมีผลเป็นคำร้องที่เริ่มกระบวนการพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อคำร้องสำรองนั้นถูกต้องครบถ้วนตามเงื่อนไขทั่วไปในการเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญและถูกต้องครบถ้วนตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับกระบวนการพิจารณาแต่ละประเภท ตัวอย่างของการเสนอคำร้องสำรองไปพร้อมกับคำร้องหลักก็เช่น กรณีที่พรรคการเมืองเสนอคำร้องหลักในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และเสนอคำร้องสำรองว่าในกรณีที่คำร้องเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญเป็นคำร้องที่ตนไม่อาจเสนอได้ ก็ขอเสนอคำร้องที่มีลักษณะเป็นการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญแทน ในกรณีเช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญต้องปฏิบัติต่อ

^{๔๗} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 81.

^{๔๘} เปรียบเทียบ Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 81.

^{๔๙} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๓

^{๕๐} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 81 Fn. 7.

คำร้องสารองในลักษณะที่เป็นคำร้องเอกเทศซึ่งเริ่มกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญและแยกกระบวนการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวออกมา^{๕๑}

๒. การเริ่มกระบวนการพิจารณาโดยศาล

หลักการเริ่มคดีโดยคำร้องดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น มีผลเป็นการทั่วไปว่าการผลักดันให้มีการเปิดกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องเป็นการผลักดันจากภายนอก การเริ่มกระบวนการพิจารณาตามหน้าที่ (ex officio) โดยศาลเองนั้น โดยทั่วไปแล้วไม่อาจกระทำได้

แม้กระนั้นก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันอาจเริ่มกระบวนการวิธีพิจารณาเองได้ ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติในมาตรา ๑๐๕ ของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ซึ่งถือเป็นข้อยกเว้นของหลักทั่วไปที่ว่าศาลจะดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้อง บทบัญญัติมาตราดังกล่าวเป็นบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการทำตนเองให้บริสุทธิ์ (Selbstreinigung) กล่าวคือ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ อาจลงมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนตุลาการทั้งหมดมอบอำนาจให้ประธานาธิบดีสั่งให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งไม่สามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่ได้ติดต่อกันเป็นเวลานานให้เกษียณอายุราชการก่อนกำหนดหรือมอบอำนาจให้ประธานาธิบดีถอดถอนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่กระทำการอันเสื่อมเสียต่อเกียรติยศชื่อเสียง หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกเกินกว่าหกเดือน หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่จงใจใช้อำนาจขัดต่อหน้าที่ตามกฎหมายอย่างชัดแจ้งออกจากตำแหน่งได้

นอกจากอำนาจในการเริ่มกระบวนการพิจารณาได้เองดังกล่าวข้างต้นแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันยังได้วางแนวปฏิบัติว่า ศาลมีอำนาจในการกำหนดมาตรการชั่วคราวได้เองตามรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๒ โดยไม่ต้องมีคำร้อง^{๕๒} ทั้งนี้เพื่อป้องกันความไม่มีผลบังคับของคำวินิจฉัยในทางความเป็นจริง โดยหากศาลไม่กำหนดมาตรการชั่วคราวไว้ก่อน เมื่อวินิจฉัยแล้วการบังคับตามคำวินิจฉัยไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนอาจเป็นไปไม่ได้ แนวปฏิบัติซึ่งปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์จากฝ่ายตำราบางส่วน^{๕๓} แต่เสียงข้างมากในทางตำราเห็นว่า หากเป็นกรณีที่มียุติความอยู่ในศาลแล้ว แม้ไม่มีคำร้อง หากปรากฏเงื่อนไขเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการชั่วคราว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีอำนาจเปิดกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการ

^{๕๑} Benda / Klein, Verfassungsprozessrecht, 2. Aufl. 2001, S. 82.

^{๕๒} เปรียบเทียบ BVerfGE 1, 281 (283).

^{๕๓} Erichsen, Die Einsweilige Anordnung, in : Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, Bd. 1 (1976), S. 170 ff. (178).

ชั่วคราวได้เอง และอาจมีคำสั่งในเรื่องดังกล่าวได้ ทั้งนี้เพื่อธำรงไว้ซึ่งความมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติการกิจของศาล^{๕๔}

๓. ผลในทางกฎหมายของการเสนอคำร้อง

เมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีอำนาจในการดำเนินการกับคำร้องนั้น และส่งผลให้เรื่องที่ยื่นไปในคำร้องนั้นเป็นเรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาของศาล ทั้งนี้โดยไม่ต้องคำนึงว่าศาลรัฐธรรมนูญจะได้แจ้งคำร้องดังกล่าวไปยังคู่ความอื่นใดที่เกี่ยวข้องแล้วหรือไม่

เมื่อถือว่าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่อยู่ระหว่างการพิจารณา (rechtshängig) แล้ว ผลในทางกฎหมายตามมาตรา ๒๖๑ วรรค ๓ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (เยอรมัน) ก็เกิดขึ้นตามมา กล่าวคือ จะมีการเสนอคำร้องในเรื่องเดียวกันอีกต่อศาลไม่ได้ นอกจากนี้แล้วหากปรากฏในภายหลังว่า สภาพการณ์อันเป็นเหตุให้ยื่นคำร้องได้เปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ดังกล่าวก็ไม่มีผลกระทบต่อเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องที่อยู่ระหว่างการพิจารณาแล้ว (perpetuatio fori)^{๕๕}

คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้นไม่เพียงแต่จะมีผลเป็นการเปิดกระบวนการพิจารณาเท่านั้น แต่ยังมีผลเป็นการกำหนดขอบเขตและประเภทของวิธีพิจารณาด้วย และสำหรับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันซึ่งมีสององค์กรในลักษณะศาลแผ่นดิน การยื่นคำร้องยังมีผลอย่างสำคัญว่าคดีนั้นจะอยู่ในอำนาจพิจารณาวินิจฉัยขององค์กรใด โดยปกติแล้วผู้ยื่นคำร้องมีสิทธิในการก่อตั้งหรือจัดโครงสร้างของคำร้องได้ตามที่ตนเห็นสมควรทั้งนี้โดยต้องให้เหตุผลประกอบ และด้วยเหตุดังกล่าวผู้ยื่นคำร้องอาจจะออกแบบคำร้องให้เข้าประเภทคดีที่ตนต้องการให้อยู่ในอำนาจวินิจฉัยขององค์กรใดก็ได้ トラบเท่าที่การออกแบบการให้เหตุผลในคำร้องนั้นยังไม่ถึงขนาดที่บิดเบือนการใช้สิทธิตามกฎหมายอย่างชัดแจ้ง

เมื่อมีการยื่นคำร้องแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมผูกพันตามวัตถุประสงค์แห่งวิธีพิจารณาที่ปรากฏในคำร้องนั้น (หลัก “ne ultra petita”) อย่างไรก็ตามหลักการดังกล่าวก็ได้รับการผ่อนคลายลงในกระบวนการพิจารณาบางประเภท เช่น ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญในเชิง

^{๕๔} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001 S. 82 f. หากพิจารณาในเชิงสถิติ ในช่วงระหว่าง ค.ศ.

๑๙๕๑ - ๑๙๘๕ มีการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดมาตรการชั่วคราว ๓๖๔ คำร้อง ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้มีการกำหนดมาตรการชั่วคราวตามที่ร้องขอ ๒๑๔ คำร้อง ดู Benda, Die Verfassungsgerichtsbarkeit der Bundesrepublik Deutschland, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 139.

^{๕๕} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 83.

นามธรรม (abstrakte Normenkontrolle) มาตรา ๗๘ ประโยคที่ ๒ แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยแสดงความเสียหายของบทบัญญัติมาตราอื่นที่ไม่ได้เป็นประเด็นในคำร้อง แต่อยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ผู้ร้องได้ร้องว่ามีบทบัญญัติขัดรัฐธรรมนูญได้

๔. การถอนและการแก้ไขคำร้อง

เมื่อมีการยื่นคำร้องแล้ว ผู้ยื่นคำร้องจะขอถอนคำร้องได้หรือไม่ ถ้าหากถอนคำร้องได้ การขอถอนคำร้องนั้นมีเงื่อนไขพิเศษอย่างใดบ้าง เป็นปัญหาที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ในทางวิชาการ อย่างไรก็ตามศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้วางหลักเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า โดยปกติแล้วผู้ร้องอาจขอถอนคำร้องได้ แต่จะต้องได้รับอนุญาตจากศาลและถึงแม้ผู้ร้องถอนคำร้องศาลก็อาจจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้ ถ้ามีความจำเป็นเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ในปัจจุบันนี้เห็นกันว่าการถอนคำร้องจะกระทำได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับคดีแต่ละประเภท ในกรณีที่เกิดคดีนั้นเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์ส่วนตัวของบุคคลเป็นสำคัญ ก็ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะห้ามการถอนคำร้อง แต่ถ้าคดีนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สาธารณะก็อาจจะถอนคำร้องไม่ได้ มีข้อสังเกตว่าศาลรัฐธรรมนูญเองพยายามสงวนอำนาจในการพิจารณาว่าจะอนุญาตให้ถอนคำร้องได้หรือไม่ไว้ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์คำวินิจฉัยหนึ่ง^{๕๖} ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญเปิดประเด็นเอาไว้ในทำนองว่าแม้คู่ความทั้งสองฝ่ายจะแสดงเจตนาในการยุติกระบวนการพิจารณา แต่หากศาลเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจะเป็นประโยชน์กับสาธารณะ ศาลก็อาจจะดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปได้^{๕๗} ในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญได้เคยวินิจฉัยใน ค.ศ. ๑๙๙๑ ว่า เมื่อผู้ยื่นคำร้องในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญได้ถอนคำร้องหรือแสดงเจตนาไม่ประสงค์จะให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป ศาลย่อมจะไม่วินิจฉัยในเนื้อหาของคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญนั้น^{๕๘}

ผลในทางกฎหมายที่สำคัญประการหนึ่งเมื่อมีการยื่นคำร้องแล้วก็คือ หากในเวลาต่อมาผู้ยื่นคำร้องต้องการแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องไม่ว่าเป็นการแก้ไขข้อเท็จจริงที่ได้พรรณนาไว้ในคำร้อง แก้ไขคำขอท้ายคำร้อง หรือเพิ่มเติมชื่อของกลุ่มฝ่ายตรงข้าม (Antragsgegner) ก็ตาม ผู้ยื่นคำร้องจะต้องขอ

^{๕๖} BVerfGE 83, 175 (181).

^{๕๗} เปรียบเทียบ BVerfGE 24, 299 (300).

^{๕๘} เปรียบเทียบ BVerfGE 85, 109 (113).

อนุญาตต่อศาลก่อน ในกรณีที่กระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญนั้นเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีคู่ความฝ่ายตรงข้าม การแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องจะต้องได้รับความยินยอมจากคู่ความฝ่ายตรงข้ามด้วย

๕. การรับและการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้อง

เมื่อมีการยื่นคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญสามารถที่จะปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องด้วยมติเอกฉันท์โดยทำเป็นคำสั่งได้ หากคำร้องนั้นขัดต่อเงื่อนไขในเชิงรูปแบบอย่างชัดเจน เช่น ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ หรือผู้ร้องไม่ใช่ผู้มีสิทธิเริ่มคดี หรือคำร้องนั้นปราศจากเหตุผลอย่างสิ้นเชิง ทั้งนี้ตามมาตรา ๒๔ วรรค ๑ แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ การปฏิเสธคำร้องที่เรียกว่า a-limine Abweisung นี้มีวัตถุประสงค์ในการลดภาระของศาลรัฐธรรมนูญและใช้ได้ในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท หากศาลได้ชี้ให้ผู้ร้องเห็นถึงความไม่ชอบด้วยเงื่อนไขเชิงรูปแบบในการยื่นคำร้องหรือความไม่มีเหตุผลอย่างสิ้นเชิงของคำร้องแล้ว ศาลไม่จำเป็นต้องให้เหตุผลในคำสั่งปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องอีก^{๕๕} อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติหากศาลรัฐธรรมนูญไม่พิจารณาคำร้องโดยอ้างว่าคำร้องนั้นปราศจากเหตุผลที่รับฟังได้อย่างสิ้นเชิง และกรณีนั้นเป็นกรณีที่มีความสลับซับซ้อน ศาลรัฐธรรมนูญมักจะให้เหตุผลในคำร้องโดยละเอียด เช่น ในคดี Sasbach ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวเนื่องถึงความสามารถในการเป็นผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้ให้เหตุผลโดยละเอียดถึง ๑๘ หน้ากระดาษ โดยในที่สุดแล้วศาลได้ปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องเพราะคำร้องนั้น “ปราศจากเหตุผลอย่างชัดเจน” (offensichtlich unbegründet)^{๕๖} การปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องกรณีนี้มีผลเป็นคำวินิจฉัยซึ่งถึงที่สุดและผูกพันคู่ความด้วย

นอกจากศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔ ในการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องดังกล่าวมาแล้ว สำหรับกระบวนการพิจารณาในคดีร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจปฏิเสธไม่รับคำฟ้องโดยกระบวนการพิจารณาเฉพาะได้ ทั้งนี้โดยการให้องค์คณะย่อย (Kammer) ซึ่งประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนสามคนทำหน้าที่กลั่นกรองว่าควรจะได้รับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญดังกล่าวไว้พิจารณาหรือไม่ ทั้งนี้ตามมาตรา ๕๓ a รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ หากองค์คณะย่อยปฏิเสธคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญด้วยมติเอกฉันท์ให้คำร้องทุกข์ดังกล่าวตกไป แต่ถ้าวัดองค์คณะย่อยมีมติรับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาดำเนินคดีเอกฉันท์ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่ปรากฏจะแนบเสียงเอกฉันท์ว่า

^{๕๕} ในกรณีเช่นนี้จะไม่มีกรณีพิพาทคำสั่งในหนังสือรวมคำวินิจฉัยที่เป็นทางการของศาลรัฐธรรมนูญ

^{๕๖} Schlaich / Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, 5. Aufl. 2001, S. 48.

องค์คณะย่อยรับหรือปฏิเสธคำร้อง ให้องค์คณะ (Senat) เป็นผู้วินิจฉัยว่าสมควรรับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาหรือไม่

บทที่ ๖

การห้ามตุลาการเข้าเป็นองค์คณะและการคัดค้านตุลาการ^{๖๑}

๑. ข้อความทั่วไป

ในระบบกฎหมายเยอรมัน หลักการสำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการใช้อำนาจตุลาการคือ หลักการที่ว่าภาระหน้าที่รับผิดชอบของผู้พิพากษาหรือตุลาการสำหรับคดีใดคดีหนึ่งจะต้องได้รับการบัญญัติไว้ล่วงหน้าโดยกฎเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นนามธรรมและใช้บังคับเป็นการทั่วไป ซึ่งหมายความว่าประชาชนย่อมมีสิทธิที่จะรู้ล่วงหน้าได้ว่า หากเกิดข้อพิพาทที่ตนเป็นคู่กรณีขึ้น ผู้พิพากษาคนใดหรือองค์คณะใดจะทำหน้าที่ตัดสินคดีที่ตนเป็นคู่กรณีนั้น ในทางปฏิบัติ การที่จะรู้ว่าใครจะเป็นผู้พิพากษาในคดีของตนนั้นจะต้องพิจารณาจากเขตอำนาจของศาลเป็นเบื้องต้นแล้วข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลใด หลังจากนั้นจะต้องพิจารณาต่อไปว่าในเขตอำนาจของศาลนั้นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลในลำดับชั้นใด เมื่อทราบว่าศาลใด ในลำดับชั้นใดมีเขตอำนาจเหนือคดีแล้ว ก็พิจารณาต่อไปว่าคดีดังกล่าวนี้อยู่ในความรับผิดชอบขององค์คณะหรือผู้พิพากษาคนใด ทั้งนี้โดยก่อนการเริ่มต้นปีการปฏิบัติงานแต่ละปี ศาลทุกศาลจะประกาศการแบ่งองค์คณะโดยกำหนดภารกิจขององค์คณะนั้นไว้อย่างชัดเจนใน “ประกาศแบ่งภาระงาน” (ประกาศนี้เรียกว่า “Geschäftsverteilungsplan”) และระบุว่าใครบ้างที่จะเป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการในองค์คณะนั้น ด้วยเหตุนี้ประชาชนทุกคนย่อมทราบล่วงหน้าได้ทันทีว่าหากเกิดข้อพิพาทขึ้นผู้พิพากษาหรือตุลาการคนใดจะเป็นผู้ตัดสินคดีของตน สิทธิที่จะรู้ตัวผู้พิพากษาหรือตุลาการล่วงหน้าตามกฎหมายที่ประกาศไว้ในลักษณะที่เป็นนามธรรมและมีผลทั่วไปนี้เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้^{๖๒} และองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องเคารพ ดังนั้นศาลทุกศาลจึงต้องปฏิบัติตาม

หลักการดังกล่าวนี้ใช้กับกระบวนการพิจารณาในคดีรัฐธรรมนูญด้วย ซึ่งหมายความว่าโดยหลักแล้วตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นสมาชิกขององค์คณะใดย่อมมีหน้าที่ต้องพิจารณาพิพากษาคดีที่เข้ามาสู่องค์คณะของตน ทั้งนี้โดยมีข้อยกเว้นในสองลักษณะ คือ เมื่อมีกรณีที่ต้องห้ามมิให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยประการหนึ่ง และเมื่อเกิดการคัดค้านตุลาการอีกประการหนึ่ง

^{๖๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๘ และ ๑๙

^{๖๒} กฎหมายพื้นฐานฯ มาตรา ๑๐๑

๒. การห้ามมิให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาเป็นองค์คณะ

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่อาจเข้ามาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีรัฐธรรมนูญได้ หากปรากฏเหตุที่ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ข้อ ๑ และข้อ ๒ ของรัฐธรรมนูญว่าด้วย ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ข้อ ๑ นั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีส่วนร่วมกับเรื่องที่เป็นคดี (an der Sache beteiligt) ในศาลรัฐธรรมนูญจะเข้ามาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยไม่ได้ เช่น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นเป็นผู้ยื่นคำร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญ (Verfassungsbeschwerde) ต่อศาลรัฐธรรมนูญ หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นเคยดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและเป็นส่วนหนึ่งของผู้ร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ารัฐบัญญัติฉบับที่มีการยื่นคำร้องได้รับการตราขึ้นโดยขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่^{๖๓} การมีส่วนร่วมกับเรื่องที่เป็นคดีในศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่การเป็นคู่ความในคดีดังตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นเท่านั้น แต่ยังหมายความว่าตลอดถึงการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นเคยเป็นหัวหน้าหน่วยงานที่ได้ออกคำสั่งทางปกครองเรื่องใดเรื่องหนึ่งไป และต่อมามีข้อพิพาทเกี่ยวกับคำสั่งทางปกครองดังกล่าวเกิดขึ้นในศาลอื่น และศาลนั้นส่งความเห็นตามทางการมายังศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัยว่าคำสั่งทางปกครองนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ด้วย^{๖๔}

นอกเหนือจากการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีส่วนร่วมกับเรื่องที่เป็นคดีในศาลรัฐธรรมนูญโดยตนเองไม่ได้แล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีความเกี่ยวข้องกับคู่ความในคดีโดยเป็นหรือเคยเป็นคู่สมรส หรือเป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงหรือเป็นญาติโดยการสมรสโดยตรงหรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงสามชั้นหรือเป็นญาติทางสมรสนับได้เพียงสองชั้นย่อมไม่อาจเข้าร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาได้ การเป็นคู่ความในคดีของคู่สมรส ญาติพี่น้องของตน หรือญาติพี่น้องโดยการแต่งงานไม่ได้หมายความว่าเฉพาะการเป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่หมายความว่ารวมถึงการเป็นคู่ความในกระบวนการพิจารณาในศาลอื่นที่ศาลอื่นนั้นระงับกระบวนการพิจารณาชั่วคราว และส่งความเห็นมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทกฎหมายที่จะต้องใช้ในคดีนั้นด้วย^{๖๕}

ตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ข้อ ๒ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องห้ามมิให้เข้าร่วมเป็นองค์คณะหากตุลาการผู้นั้นเคยปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าวมาก่อนหน้านั้นแล้ว เช่น เคยเป็นผู้พิพากษา

^{๖๓} เปรียบเทียบ BVerfGE 79, 311 (326) อ้างจาก Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 92.

^{๖๔} BVerfGE 72, 278 (288) และดู Klein, in : Maunz / Schmidt-Bleibtreu / Klein / Ulsamer, Bundesverfassungsgerichtsgesetz Kommentar, § 18 RdNr. 3.

^{๖๕} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 92.

หรือตุลาการซึ่งตัดสินคดีที่มีผู้ร้องร้องทุกข์คัดค้านคำพิพากษาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นตัดสินก่อนที่จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ^{๖๖} หรือเคยเป็นองค์กรเจ้าหน้าที่ผู้ใช้อำนาจรัฐในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในคดีที่เป็นวัตถุแห่งการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ^{๖๗} เป็นต้น

อย่างไรก็ตามการห้ามตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้ามาเป็นองค์คณะหรือมีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาก็มีข้อจำกัดตามมาตรา ๑๘ วรรคสองและวรรคสาม กล่าวคือ เฉพาะแต่เพียงข้อเท็จจริงที่ว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ใดจะได้รับประโยชน์จากผลของการพิจารณาคดีอันเนื่องมาจากสถานะทางครอบครัว อาชีพ แหล่งกำเนิด การเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง หรือเหตุอื่นใดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ยังไม่เป็นการเพียงพอที่จะถือว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นมีส่วนร่วมเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นคดี ดังนั้นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาจได้รับประโยชน์จากผลของการพิจารณาคดีเนื่องจากเหตุต่างๆ ที่กล่าวมาจึงเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาได้ เหตุที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์กำหนดข้อยกเว้นไว้เช่นนี้เนื่องจากผู้ร่างกฎหมายเห็นว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งส่วนใหญ่เป็นการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายนั้น ล้วนแล้วแต่มีผลเป็นการทั่วไปและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจจะมีประโยชน์ได้เสียไม่ว่าทางหนึ่งทางใดทั้งสิ้น เช่น การวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากร ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในฐานะผู้เสียภาษีก็ย่อมได้หรือเสียประโยชน์เช่นกัน หากถือว่ากรณีเช่นนี้เป็นกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีส่วนร่วมในเรื่องที่เป็นคดีแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนย่อมต้องห้ามมิให้เป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติดังกล่าว ด้วยเหตุนี้จึงต้องมีบทบัญญัติในเรื่องดังกล่าวกำหนดเป็นข้อยกเว้นไว้ให้ชัดเจน อย่างไรก็ตามกรณีเช่นนี้ย่อมจะต้องอาศัยการตีความมาเป็นเครื่องแบ่งแยกข้อยกเว้นที่กล่าวมากับหลักการเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมในเรื่องที่เป็นคดี” ด้วยว่าข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมนั้นอยู่ในความหมายของข้อยกเว้นตามมาตรา ๑๘ วรรคสอง หรือเป็นเรื่องหลักการตามมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ข้อ ๑

นอกจากข้อยกเว้นที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว มาตรา ๑๘ วรรคสามยังได้บัญญัติกรณีที่ไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติงานในความหมายของมาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ข้อ ๒ อีกด้วย คือ กรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเคยมีส่วนร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติ หรือเคยแสดงความเห็นทางวิชาการในปัญหาข้อ

^{๖๖} Klein, in : Maunz / Schmidt-Bleibtreu / Klein / Ulsamer, Bundesverfassungsgerichtsgesetz Kommentar, § 18 RdNr. 5.

^{๖๗} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 93.

กฎหมายที่อาจมีความสำคัญต่อการพิจารณาวินิจฉัย ดังนั้นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านใดเคยเป็นสมาชิกสภาที่มีส่วนในการพิจารณารัฐบัญญัติเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต่อมามีการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติฉบับนั้น ในกรณีเช่นนี้ย่อมจะตัดตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นออกไปจากองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยไม่ได้ หลักการดังกล่าวนี้ใช้ครอบคลุมไปถึงกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นเคยเป็นรัฐมนตรีร่วมอยู่ในคณะรัฐมนตรีชุดที่เสนอร่างรัฐบัญญัติฉบับดังกล่าวไปยังสภาผู้แทนราษฎร หรือเป็นส่วนหนึ่งส่วนใดของกระบวนการนิติบัญญัติด้วย

ในกรณีที่ปรากฏเหตุต้องห้ามมิให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมเป็นองค์คณะตามมาตรา ๑๘วรรคหนึ่งศาลรัฐธรรมนูญจะอนุญาตให้ตุลาการที่มีเหตุต้องห้ามดังกล่าวเข้าร่วมเป็นองค์คณะไม่ได้ ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีการคัดค้านจากผู้ที่มีส่วนร่วมในคดีแต่อย่างใด^{๖๔} ตุลาการที่มีเหตุต้องห้ามข้างต้นมีหน้าที่ต้องแสดงว่าตนมีเหตุต้องห้ามดังกล่าวให้เห็นประจักษ์ คำวินิจฉัยใดที่กระทำลงโดยตุลาการที่มีเหตุต้องห้าม คำวินิจฉัยนั้นย่อมถือว่าเป็นคำวินิจฉัยที่บกพร่อง (fehlerhaft) แม้กระนั้นก็ถือว่าคำวินิจฉัยดังกล่าวมีผลในทางกฎหมาย (wirksam) ทั้งนี้เนื่องจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ไม่ว่าที่จะถูกโต้แย้งได้ การฟ้องขอให้แสดงความเสียหายหรือความเป็นโมฆะของคำวินิจฉัยจึงไม่อาจกระทำได้^{๖๕}

ในกรณีที่มีปัญหาต้องวินิจฉัยว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมีเหตุต้องห้ามตามกฎหมายที่ทำให้อาจเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยได้ ให้องค์คณะนั้นประชุมปรึกษาเพื่อลงมติ ทั้งนี้โดยตุลาการที่เป็นเหตุให้ต้องมีการประชุมปรึกษาในเรื่องดังกล่าวนี้จะอยู่ร่วมในการประชุมปรึกษาไม่ได้ ในกรณีที่ปรากฏว่ามีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีเหตุต้องห้ามหลายคนจนจำนวนตุลาการในองค์คณะเหลือไม่เพียงพอที่จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ ให้ดำเนินการตามวิธีการที่กฎหมายกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอีกองค์คณะหนึ่งทำหน้าที่ตุลาการในองค์คณะที่มีปัญหาได้

^{๖๔} BVerfGE 46, 35 (37).

^{๖๕} อย่างไรก็ตามกฎหมายวิธีพิจารณาความรัฐธรรมนูญของเยอรมันอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีประเภทหนึ่งขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ ทั้งนี้ต้องตกอยู่ภายใต้เงื่อนไขอันจำกัดอย่างยิ่งโดยอนุโลมตามการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ตามรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๑ ประกอบกับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (เยอรมัน) มาตรา ๓๕๙ นั่นคือ คดีที่ผู้พิพากษาหรือตุลาการของสหพันธ์หรือมลรัฐถูกถอดถอนออกจากตำแหน่ง การรื้อฟื้นคดีดังกล่าวขึ้นมาพิจารณาใหม่นี้จะต้องเป็นกรณีที่ตนเคยเป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการเท่านั้น อนึ่งมีข้อสังเกตว่าแม้รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ จะได้บัญญัติกรณีของการถอดถอนประธานาธิบดีออกจากตำแหน่งเช่นเดียวกัน แต่ไม่ได้บัญญัติอนุญาตให้มีการรื้อฟื้นคดีดังกล่าวขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ทำนองเดียวกับการถอดถอนผู้พิพากษาหรือตุลาการออกจากตำแหน่งแต่อย่างใด การรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ในศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจึงมีได้ในกรณีดังกล่าวกรณีเดียวข้างต้น

๓. การคัดค้านตุลาการเนื่องจากความไม่เป็นกลาง

๓. ๑ การคัดค้านโดยผู้มีส่วนร่วมในคดี

นอกเหนือจากเหตุต่างๆที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๘ ซึ่งเป็นเหตุต้องห้ามมิให้ตุลาการเข้าร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดีแล้ว ยังอาจมีกรณีอื่นๆอีกที่ทำให้คู่ความเห็นหรือก่อให้เกิดความกังวลใจ (Besorgnis) แก่คู่ความว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะในการพิจารณาพิพากษาคดีนั้นมี “ความไม่เป็นกลาง” ความกังวลใจในความไม่เป็นกลางของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องถึงขนาดที่เห็นได้ว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นไม่อยู่ในฐานะที่จะให้อภิปรายให้เหตุผลในการประชุมปรึกษาหรือทำคำวินิจฉัยในอีกทางหนึ่งได้ เพราะเหตุที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไม่สามารถ “สลัด” หลุดจากเหตุในทางส่วนตัวที่ทำให้ตุลาการเกิดอคติในเรื่องที่เป็นประเด็นในการพิจารณาได้

ในกรณีปรากฏเหตุต้องห้ามมิให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง ย่อมไม่มีความจำเป็นที่จะต้องคัดค้านตุลาการ เพราะตุลาการที่มีเหตุดังกล่าวต้องถูกตัดมิให้เข้าร่วมพิจารณาวินิจฉัยอยู่แล้ว การคัดค้านตุลาการจึงต้องเป็นกรณีที่มีพฤติการณ์อย่างอื่นเป็นพิเศษที่แสดงให้เห็นถึงการไม่อาจไว้วางใจในความเป็นกลางของตุลาการผู้นั้นได้ เช่น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นสมาชิกพรรคการเมืองย่อมถูกคัดค้านเนื่องจากความกังวลใจในความไม่เป็นกลางในกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการยุบพรรคการเมืองพรรคนั้นได้^{๓๐}

การคัดค้านตุลาการเนื่องจากความไม่เป็นกลางต้องกระทำเป็นการร้อง ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจหยิบยกประเด็นที่ว่าตุลาการคนใดคนหนึ่งมีความไม่เป็นกลางขึ้นพิจารณาได้เอง กรณีจึงต่างกับการห้ามตุลาการมิให้เป็นองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๘ วรรคหนึ่ง คำร้องคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเนื่องจากความไม่เป็นกลางจะต้องมีการให้เหตุผล^{๓๑} ทั้งนี้โดยที่ผู้ยื่นคำร้องต้องระบุให้ชัดเจนในคำร้องว่าตนต้องการคัดค้านตุลาการผู้ใด การคัดค้านองค์คณะโดยไม่ได้ระบุตัวตุลาการที่ถูกคัดค้านเป็นรายบุคคลไม่อาจกระทำได้ ผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องคัดค้านตุลาการเนื่องจากความไม่เป็นกลางจำกัดเฉพาะผู้มีส่วนร่วมในคดีเท่านั้น^{๓๒} ในกรณีที่คดี

^{๓๐} Benda / Klein, Verfassungsprozessrecht, 2. Aufl. 2001, S. 96.

^{๓๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๘ วรรคสอง ประโยคที่ ๑

^{๓๒} BVerfGE 42, 90 (91).; 72, 51(59). ผู้มีส่วนร่วมในคดี ได้แก่ ผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และผู้ทรงสิทธิที่เข้ามาในคดีภายหลัง

เมื่อมีกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคัดค้านตนเอง ให้องค์คณะพิจารณาวินิจฉัยโดยห้ามมิให้
ตุลาการดังกล่าวอยู่ในที่ประชุม^{๗๕}

^{๗๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธสาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง

บทที่ ๗

การประชุมปรึกษาและการทำคำวินิจฉัย

๑. ข้อความทั่วไป

ก่อนปีการปฏิบัติงานแต่ละปี ให้องค์คณะแต่ละองค์คณะประกาศกำหนดหลักเกณฑ์การส่งคำร้องให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคน (รวมทั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญ) เป็นผู้รับผิดชอบสำนวน (Berichtserstatter) ในเรื่องนั้น โดยปกติศาลรัฐธรรมนูญโดยองค์คณะแต่ละองค์คณะจะกำหนดตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนโดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญเฉพาะของตุลาการแต่ละคน ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะเป็นผู้ที่มีบทบาทในกระบวนการพิจารณาเรื่องนั้นๆต่อไป และจะเป็นคนเสนอความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรในการตัดสินใจต่อองค์คณะ

ในการพิจารณาของศาลนั้น หากมีประเด็นต้องวินิจฉัยหลายประเด็น ศาลจะต้องวินิจฉัยเรียงตามประเด็น ศาลสามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยอาศัยฐานจากกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา (กล่าวคือ จากพยานหลักฐานต่างๆที่ได้มาจากการออกนั่งพิจารณา) เว้นแต่คู่กรณีตกลงกันอย่างชัดเจนที่จะสละการพิจารณาด้วยวาจา ในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญนั้น ศาลอาจจะไม่ดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาก็ได้หากศาลเห็นว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาดังกล่าวจะไม่มีส่วนช่วยใดๆต่อการพิจารณาวินิจฉัย มีข้อสังเกตว่าในกระบวนการพิจารณาชั้นตรวจรับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญโดยองค์คณะย่อยหรือองค์คณะเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดในเบื้องต้นว่าจะรับหรือไม่รับคำร้องทุกข์ดังกล่าวไว้พิจารณานั้น จะไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจระงับกระบวนการพิจารณาไว้ชั่วคราวได้เพื่อรอคำพิพากษาของศาลอื่นซึ่งจะมีผลโดยตรงต่อการวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

๒. การประชุมปรึกษาและการลงมติ

๒. ๑ การประชุมปรึกษา

โดยเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีลักษณะทำนองเดียวกับศาลอื่นๆ คือ ตกอยู่ภายใต้หลักแห่งการต้องตัดสินใจ (Entscheidungszwang) การตัดสินใจต้องกระทำโดยการประชุมปรึกษาโดยลับ ทั้งนี้โดยอาศัยข้อเท็จจริงที่ได้จากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาและจากเอกสารทั้งหลายทั้งปวงในคดี

ในการประชุมปรึกษาเพื่อตัดสินคดีนั้น เฉพาะตุลาการที่มีส่วนร่วมในคดีที่ประชุมปรึกษาเท่านั้น (ตุลาการที่ได้พิจารณาคดีดังกล่าวมาตั้งแต่เริ่มแรก)^{๑๖} จึงจะมีสิทธิอยู่ในที่ประชุมได้^{๑๗} ซึ่งหมายความว่าผู้ช่วยปฏิบัติงานทางวิชาการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในศาลหรือนุคคลอื่นใดจะอยู่ในที่ประชุมซึ่งมีการปรึกษาชี้ขาดคดีไม่ได้ ในกรณีที่ตุลาการซึ่งมีส่วนร่วมในคดีไม่ได้มาในวันเริ่มต้นการประชุมปรึกษาเพื่อชี้ขาดคดี ตุลาการดังกล่าวจะเข้าร่วมในการประชุมชี้ขาดคดีไม่ได้ เว้นแต่จะได้มีการเริ่มประชุมชี้ขาดคดีใหม่ตั้งแต่แรก เพราะเหตุที่ปรากฏต่อมาในภายหลังว่าจำนวนตุลาการที่ประชุมชี้ขาดคดีนั้น ได้ลดลงจนไม่เพียงพอที่จะประกอบเป็นองค์คณะและไม่สามารถที่จะลงมติได้^{๑๘} กล่าวอีกนัยหนึ่ง เมื่อเริ่มประชุมปรึกษาเพื่อชี้ขาดคดีแล้ว ย่อมถือว่าจำนวนตุลาการที่จะตัดสินคดีดังกล่าวนี้มีจำนวนที่แน่นอน ทั้งนี้โดยองค์คณะจะเป็นผู้กำหนดวิธีการประชุมปรึกษาชี้ขาดคดี โดยให้ประธานที่ประชุมเป็นผู้ดำเนินการประชุมปรึกษาเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดี^{๑๙} ในกรณีที่คดีรัฐธรรมนูญใดเป็นคดีที่ศาลเคยออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา เฉพาะแต่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ออกนั่งพิจารณาด้วยวาจาเท่านั้นที่จะมีสิทธิประชุมปรึกษาวินิจฉัยชี้ขาดคดี ในกรณีที่ตุลาการที่ออกนั่งพิจารณาไม่อาจประชุมวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นที่เหลือที่เป็นองค์คณะอาจประชุมปรึกษาวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้ ทั้งนี้ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าจะต้องมีจำนวนตุลาการครบเพียงพอที่ที่ประชุมตุลาการจะมีความสามารถในการลงมติชี้ขาดได้ ในกรณีจำนวนตุลาการเหลืออยู่ไม่พอที่จะประชุมวินิจฉัยชี้ขาดได้ จะต้องเรียกตุลาการจากอีกองค์คณะหนึ่งมาเสริมและต้องดำเนินการสอบสวนพิจารณาด้วยวาจาตั้งแต่ต้นใหม่^{๒๐}

องค์ประชุมที่จะทำให้องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญมีความสามารถในการลงมติ (Beschlussfähigkeit) ได้นั้นได้รับการกำหนดเอาไว้แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับว่าเป็นการประชุมปรึกษาในองค์คณะย่อย (Kammer) หรือองค์คณะ (Senat) หรือที่ประชุมใหญ่ (Plenum) โดยปกติแล้วการประชุมปรึกษาในองค์คณะ (Senat) ซึ่งประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแปดคนนั้น จะต้องมี

^{๑๖} Pestalozza, Verfassungsprozessrecht, 3. Aufl. 1991, S. 60.

^{๑๗} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๕

^{๑๘} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๖ วรรคหนึ่ง

^{๑๙} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง และข้อกำหนดภายในของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๓

^{๒๐} Ulsamer, in : Maunz / Schmidt-Bleibtreu / Klein / Ulsamer, Bundesverfassungsgerichtsgesetz Kommentar, § 15 RdNr. 11 a.

ตุลาการมาประชุมไม่น้อยกว่าหกคน จึงจะสามารถดำเนินการประชุมได้^{๘๑} ในกรณีที่มิมีตุลาการมาประชุมไม่ถึงหกคน อาจจะเนื่องจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญป่วย ลาพักผ่อน หรือต้องห้ามมิให้เข้าร่วมเป็นองค์คณะ หรือเพราะตำแหน่งตุลาการในองค์คณะนั้นว่างลง องค์คณะจะดำเนินการประชุมไม่ได้ ในกรณีเร่งด่วนประธานขององค์คณะที่จำนวนตุลาการไม่เพียงพอที่จะเป็นองค์ประชุมสามารถใช้กระบวนการตามที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ขอให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในอีกองค์คณะหนึ่งมาปฏิบัติหน้าที่ในองค์คณะของตนเพื่อให้องค์คณะของตนมีความสามารถในการลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้^{๘๒}

ในส่วนขององค์ประชุมในองค์คณะย่อย (Kammer) นั้นกฎหมายไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมาประชุมกี่คน จึงจะทำให้ห้องคณะย่อยนั้นมีความสามารถในการลงมติ แต่เมื่อพิจารณาจากจำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในองค์คณะย่อยประกอบกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตราต่างๆที่เกี่ยวข้องแล้ว มีความเห็นอันเป็นที่ยอมรับเป็นยุติว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสามคนในองค์คณะย่อยจะต้องมาประชุม เพื่อให้ห้องคณะย่อยนั้นมีความสามารถในการลงมติได้^{๘๓} สำหรับองค์ประชุมของที่ประชุมใหญ่ (Plenum) ของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสององค์คณะรวมกันจำนวนสิบหกคนนั้น จะต้องมีตุลาการจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการแต่ละองค์คณะมาประชุม (กล่าวคือองค์คณะละอย่างน้อยหกคน) จึงจะทำให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีความสามารถในการลงมติ^{๘๔}

ในกรณีที่มีความจำเป็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องกำหนดมาตรการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย และองค์คณะที่ต้องกำหนดมาตรการชั่วคราวนั้นมีจำนวนตุลาการไม่เพียงพอที่จะสามารถประชุมเพื่อลงมติได้ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญบัญญัติเป็นข้อยกเว้นให้ห้องคณะนั้นสามารถดำเนินการประชุมเพื่อพิจารณากำหนดมาตรการชั่วคราวได้ หากมีตุลาการอย่างน้อยสามคนเป็นองค์ประชุมและตุลาการที่เป็นองค์ประชุมนั้นมีมติในเรื่องดังกล่าวเป็นเอกฉันท์^{๘๕}

๒. ๒ การลงมติ

^{๘๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๕ วรรคสอง

^{๘๒} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๕ วรรคสอง และข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๑๘

^{๘๓} Bendas / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 3 Aufl. 2001, S. 126.

^{๘๔} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๖ วรรคสอง

^{๘๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๒ วรรคเจ็ด

การประชุมปรึกษาหารือข้อเท็จจริงข้อสงสัยก่อนลงมติด้วยการออกเสียงลงมติของตุลาการที่เป็นองค์คณะและร่วมประชุมปรึกษาหารือ อย่างไรก็ดีตามแม้ว่าตุลาการจะได้ออกเสียงลงมติไปแล้ว แต่การออกเสียงลงมติไปก็ไม่ได้ผูกพันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นว่าจะเปลี่ยนการตัดสินใจออกเสียงลงมติไปในอีกทางหนึ่งไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งตุลาการที่ได้ออกเสียงลงมติไปแล้วอาจร้องขอให้องค์คณะดำเนินการประชุมปรึกษาหารือข้อเท็จจริงข้อสงสัยต่อไปอีก หากต้องการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจในการออกเสียงลงมติ ทั้งนี้การร้องขอให้องค์คณะประชุมปรึกษาหารือข้อเท็จจริงข้อสงสัยอีกครั้งจะต้องกระทำก่อนการอ่านคำวินิจฉัยหรือก่อนการประทับตราอย่างเป็นทางการเพื่อส่งคำวินิจฉัยให้แก่ผู้มีส่วนร่วมในคดี^{๔๖}

การลงมติวินิจฉัยข้อเท็จจริงจะต้องกระทำที่ละประเด็น โดยกระทำเป็นลำดับตามประเด็นปัญหาซึ่งได้รับการกำหนดขึ้นอย่างเรียงร้อยกันตามหลักเหตุผล เช่น จะต้องลงมติในปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคำร้องก่อนว่าเป็นคำร้องที่จะได้รับอนุญาตให้ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญได้หรือไม่^{๔๗} ก่อนที่จะลงมติในปัญหาที่เกี่ยวกับเนื้อหาของคดี ทั้งนี้โดยประธานที่ประชุมเป็นผู้ตั้งปัญหาที่จะต้องวินิจฉัย ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับวัตถุประสงค์หรือลำดับของปัญหาที่จะต้องวินิจฉัย ให้องค์คณะเป็นผู้วินิจฉัยว่าจะถือตามความเห็นใด ในกรณีที่มีคะแนนเสียงเท่ากันให้ถือลำดับการวินิจฉัยปัญหาตามลำดับที่ประธานในที่ประชุมกำหนดขึ้น^{๔๘}

ในการลงมตินั้นให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนลงมติก่อน และประธานที่ประชุมออกเสียงเป็นคนสุดท้าย^{๔๙} สำหรับลำดับการออกเสียงลงมติในบรรดาตุลาการที่เหลือนั้นเห็นกันว่าควรให้ตุลาการที่มีอายุผู้น้อยกว่าลงมติก่อนและตุลาการที่มีอายุมากกว่าลงมติภายหลังตามลำดับ ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีบัญญัติไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ และการนำเอาบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญพระธรรมนูญศาล มาตรา ๑๕๗ มาใช้สมควรปรับให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งตุลาการมีที่มาแตกต่างกัน ดังนั้นจึงควรใช้วิธีวินิจฉัยเป็นเครื่องกำหนดลำดับ

^{๔๖} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๖ วรรคสอง

^{๔๗} เช่น ปัญหาว่าคดีนั้นเมื่อพิเคราะห์โดยละเอียดแล้วอยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ คำร้องที่ยื่นมายังศาลรัฐธรรมนูญนั้นยื่นโดยผู้มีสิทธิเริ่มคดีหรือไม่ คำร้องดังกล่าวถูกต้องตามรูปแบบหรือไม่ ผู้ร้องเคยยื่นคำร้องในลักษณะเดียวกันและยังเป็นคดีอยู่ในศาลรัฐธรรมนูญ (ฟ้องซ้อน) หรือไม่ หรือศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าวไปแล้ว (ฟ้องซ้ำ) หรือไม่ เป็นต้น

^{๔๘} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๗ ประกอบกับรัฐบัญญัติว่าด้วยพระธรรมนูญศาล (Gerichtsverfassungsgesetz) มาตรา ๑๕๔ วรรคหนึ่ง

^{๔๙} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมาตรา ๑๗ ประกอบกับรัฐบัญญัติว่าด้วยพระธรรมนูญศาล (Gerichtsverfassungsgesetz) มาตรา ๑๕๗

ก่อนหลังในการออกเสียงลงมติ และการที่ให้ตุลาการที่มีวาระสั้นน้อยกว่าออกเสียงก่อนนั้นก็เพื่อไม่ให้เกิดการออกเสียงของตุลาการที่มีวาระสั้นมากกว่ามีอิทธิพลต่อตุลาการที่มีวาระสั้นน้อยกว่านั่นเอง^{๕๐}

มติซึ่งเป็นการชี้ขาดคดีรัฐธรรมนูญได้รับการกำหนดเอาไว้แตกต่างกันออกไปโดยขึ้นอยู่กับประเภทของคดี คดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งมีลักษณะที่คล้ายคลึงหรือใกล้เคียงกับคดีอาญาหรือมีลักษณะเป็นการตัดสิทธิบุคคล เช่น การสั่งยุบพรรคการเมือง การถอดถอนประธานาธิบดี หรือ การถอดถอนผู้พิพากษาหรือตุลาการออกจากตำแหน่ง จะต้องได้คะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการที่ประกอบกันขึ้นเป็นองค์คณะ คือต้องได้คะแนนเสียงอย่างน้อยหกเสียง (จากจำนวนตุลาการแปดคนในองค์คณะ)^{๕๑} ในกรณีอื่นๆ องค์คณะจะวินิจฉัยชี้ขาดโดยมติซึ่งเกิดจากเสียงข้างมากของตุลาการที่เข้าร่วมในการประชุมปรึกษาเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดี^{๕๒} ทั้งนี้เว้นแต่การวินิจฉัยชี้ขาดบางเรื่อง เช่น การปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องเพราะเหตุที่เห็นประจักษ์ชัดว่าเป็นคำร้องที่ศาลรัฐธรรมนูญรับไว้ดำเนินการไม่ได้หรือคำร้องขาดเหตุผลอย่างสิ้นเชิง (a limine Abweisung) ให้องค์คณะมีมติด้วยคะแนนเสียงเอกฉันท์ เป็นต้น

โดยเหตุที่จำนวนตุลาการที่ประกอบเป็นองค์คณะในศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเป็นจำนวนคู่ (แปดคน) กรณีจึงอาจเป็นไปได้ที่การลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดีจะมีคะแนนเสียงออกมาเท่ากัน ในกรณีเช่นนี้รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๕ วรรคสี่ ประโยคที่ ๓ กำหนดว่าในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากัน ศาลรัฐธรรมนูญจะยืนยันว่าบทกฎหมายที่เป็นประเด็นในคดีขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งหมายความว่าในกรณีมีคำร้องว่ากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญ หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะฝ่ายหนึ่งเห็นว่ากฎหมายนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ อีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่ากฎหมายนั้นไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ และทั้งสองฝ่ายมีจำนวนเท่ากัน ต้องถือว่ากฎหมายดังกล่าวไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญนั่นเอง กรณีนี้มีข้อสังเกตว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ ไม่ได้บัญญัติให้ประธานองค์คณะ (ประธานที่ประชุม) มีอำนาจออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

๓. การทำคำวินิจฉัยและคำสั่ง

คำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญให้กระทำ “ในนามของประชาชน”^{๕๓} คำตัดสินชี้ขาดคดีของศาลรัฐธรรมนูญมีอยู่สองประเภท คือ คำวินิจฉัยและคำสั่งชี้ขาด กระบวนพิจารณาใดเป็นกระบวนพิจารณา

^{๕๐} เปรียบเทียบ Brox, Rechtsprobleme der Abstimmung beim Bundesverfassungsgericht, FS für Gebhard Müller, S. 7.

^{๕๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๕ วรรคสี่ ประโยคที่ ๑

^{๕๒} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๕ วรรคสาม ประโยคที่ ๒

^{๕๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๕ วรรคสี่

ที่ศาลรัฐธรรมนูญออกนั่งพิจารณาโดยวาจา ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำตัดสินในรูปของคำวินิจฉัยหรือคำพิพากษา (Urteil) กระบวนพิจารณาใดที่ไม่การพิจารณาโดยวาจา ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำตัดสินในรูปของคำสั่งชี้ขาด (Beschluss)^{๕๔}

คำวินิจฉัยและคำสั่งชี้ขาดของศาลรัฐธรรมนูญให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งนี้โดยต้องมีการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยและคำสั่งชี้ขาด โดยตุลาการทุกคนที่ร่วมในการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดต้องลงนามในคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาดนั้น^{๕๕} โดยให้ประธานองค์คณะลงนามเป็นคนแรก และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งอาวุโสที่สุดโดยอายุการปฏิบัติราชการในศาลรัฐธรรมนูญลงนามถัดไปตามลำดับ^{๕๖}

๔. การทำความเห็นแย้ง

นับตั้งแต่เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๙๗๐ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัย (หรือคำสั่งชี้ขาด) ขององค์คณะสามารถทำความเห็นแย้งแนบไว้กับคำวินิจฉัยได้^{๕๗} ความเห็นแย้งของตุลาการเสียงข้างน้อยอาจเกิดขึ้นได้สองกรณี คือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยไม่เห็นด้วยในผลของคำวินิจฉัย (dissenting opinion) หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยเห็นด้วยในผล แต่ไม่เห็นด้วยในเหตุผลของคำวินิจฉัย (concurring opinion) นอกจากนี้องค์คณะอาจจะกำหนดให้มีการแจ้งสัดส่วนของคะแนนเสียงที่ลงมติไว้ในคำวินิจฉัยก็ได้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนที่เป็นองค์คณะรวมทั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างน้อยย่อมมีหน้าที่ต้องลงนามในคำวินิจฉัยด้วย สำหรับความเห็นแย้งที่แนบไปกับคำวินิจฉัยขององค์คณะนั้นเฉพาะตุลาการเสียงข้างน้อยซึ่งทำความเห็นแย้งเท่านั้นที่จะต้องลงนาม^{๕๘}

^{๕๔} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๕ วรรคสอง

^{๕๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง

^{๕๖} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๘ วรรคหนึ่ง

^{๕๗} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๐ วรรคสอง

^{๕๘} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๕๖

บทที่ ๘

การกำหนดวิธีการคุ้มครองชั่วคราว

ในกรณีฉุกเฉินเร่งด่วน เพื่อป้องกันภัยอันตรายอันอาจเกิดขึ้นกับคู่ความหรือเพื่อป้องกันอันตรายอันอาจเกิดขึ้นกับสาธารณะหรือเหตุอื่นที่กระทบต่อประโยชน์ส่วนรวม ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการกำหนดวิธีการชั่วคราวใช้บังคับจนกระทั่งมีคำวินิจฉัยได้^{๔๕} วิธีการชั่วคราวที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นสามารถใช้บังคับได้เป็นเวลาหกเดือน แต่อาจจะขยายต่อไปได้ด้วยคะแนนเสียงสองในสามขององค์คณะ ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเคยใช้วิธีการชั่วคราวนี้กับกฎหมายเกี่ยวกับการทำแท้งซึ่งผ่านสภาผู้แทนราษฎรสหพันธ์ ประกาศในรัฐกิจจานุเบกษาและกำลังจะมีผลบังคับใช้ โดยให้เลื่อนการบังคับใช้ออกไปก่อน^{๔๖}

วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยนี้ ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเห็นว่าสามารถนำไปใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท^{๔๗} อย่างไรก็ดีมีความเห็นในทางวิชาการว่าวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยไม่อาจนำไปใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในเรื่องความขัดแย้งระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ (Organstreitverfahren) และการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในเชิงรูปธรรม (Normenkontrollverfahren) ได้^{๔๘} แต่ความเห็นดังกล่าวจะเป็นความเห็นฝ่ายข้างน้อย แม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะเห็นว่าศาลมีอำนาจกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย (หรือคำสั่งชี้ขาดคดี) ได้ก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็จำกัดอำนาจตัวเองในการกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย โดยศาลวางหลักว่าการกำหนดวิธีการชั่วคราวต้องไม่ใช่การตัดสินใจกำหนดวิธีการใดๆ ที่เกินไปกว่าการที่ศาลจะกำหนดได้ในคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาดคดี^{๔๙}

โดยหลักแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนดวิธีการชั่วคราวก็แต่โดยที่ผู้มีส่วนร่วมในคดีหรือผู้มีสิทธิเป็นผู้มีส่วนร่วมในคดี^{๕๐} ได้ยื่นคำร้องขอต่อศาล เมื่อได้รับคำร้องแล้ว ศาลจะพิจารณาว่าคำร้องขอดังกล่าวเป็นคำร้องขอที่ถูกต้องตามรูปแบบหรือไม่ และคำร้องขอนั้นเป็นคำร้องขอที่มีเหตุผลพอที่ศาล

^{๔๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๒

^{๔๖} BVerfGE 37, 324 ff.

^{๔๗} BVerfGE 1, 281 (282).

^{๔๘} ดู Schlaich / Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, 5. Aufl. 2001, S. 307 ซึ่งอ้างอิงงานเขียนทางวิชาการที่ไม่เห็นด้วยกับแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเชิงอรรถที่ ๓ และ ๔

^{๔๙} BVerfGE 7, 99 (105).

^{๕๐} BVerfGE 11, 339 (342); 16, 236 (237); 41, 243 (245).

จะกำหนดให้ตามคำร้องขอได้หรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญจะรับคำร้องขอให้ศาลกำหนดวิธีการชั่วคราวไว้พิจารณาได้ก็ต่อเมื่อศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในกระบวนการวิธีพิจารณาหลัก (Hauptverfahren) ทั้งนี้โดยการยื่นคำขอให้ศาลกำหนดวิธีการชั่วคราวอาจกระทำก่อนกระบวนการพิจารณาหลักหรือในระหว่างที่กำลังดำเนินกระบวนการพิจารณาหลักก็ได้^{๑๐๕} คำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดวิธีการชั่วคราวจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นที่ศาลจะต้องคุ้มครองสิทธิ (Rechtsschutzbedürfnis) ให้ผู้ร้องขอ ในกรณีที่วิธีการหรือมาตรการที่ร้องขอไม่มีผลใดๆต่อการคุ้มครองสิทธิหรือไม่เหมาะสมในการคุ้มครองสิทธิของผู้ร้องขอ ย่อมถือว่าผู้ร้องขอไม่มีความจำเป็นในอันที่จะได้รับการคุ้มครองชั่วคราวจากศาล นอกจากนั้นหากผู้ร้องขออาจได้รับการคุ้มครองสิทธิโดยวิธีการอื่นอยู่แล้วก็ย่อมถือว่าไม่มีความจำเป็นที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดวิธีการชั่วคราวเช่นกัน อนึ่ง การกำหนดวิธีการชั่วคราวย่อมกระทำได้ก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณาหลักหรือในระหว่างกระบวนการพิจารณาหลักดังที่ได้กล่าวมาแล้วเท่านั้น เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว ย่อมจะไม่มีกำหนดวิธีการชั่วคราวได้อีก

การกำหนดมาตรการชั่วคราวจะต้องเป็นเรื่องที่ “จำเป็นต้องกระทำอย่างเร่งด่วนเพื่อประโยชน์สาธารณะ”^{๑๐๖} ซึ่งหมายความว่า ความเป็นไปได้ในการที่ผู้ร้องขอให้ศาลกำหนดมาตรการชั่วคราวจะชนะคดีไม่เป็นข้อพิจารณาว่าศาลรัฐธรรมนูญสมควรกำหนดมาตรการชั่วคราวหรือไม่ แต่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องพิจารณาโดยชั่งน้ำหนักประโยชน์ของผู้มีส่วนร่วมในคดีทุกฝ่ายตลอดจนประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ

ในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดมาตรการชั่วคราวนั้น ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำสั่งได้โดยไม่จำเป็นที่จะต้องออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา รูปแบบของคำตัดสินว่าจะกำหนดมาตรการชั่วคราวหรือไม่ เป็นไปในทำนองเดียวกับการตัดสินคดีทั่วไป กล่าวคือ หากศาลรัฐธรรมนูญออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา ศาลจะทำคำตัดสินในรูปของคำวินิจฉัย หากไม่มีการออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา ศาลรัฐธรรมนูญจะทำคำตัดสินในรูปของคำสั่งชี้ขาด ในกรณีเร่งด่วนศาลรัฐธรรมนูญอาจทำคำตัดสินโดยไม่ต้องให้เหตุผลในคำตัดสินก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลแจ้งเหตุผลในการตัดสินให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีทราบภายหลัง^{๑๐๗}

หากพิจารณาจากการกำหนดมาตรการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย (หรือคำสั่งชี้ขาด) แล้ว จะพบว่าศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้ใช้อำนาจที่บัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญให้ไว้ในเรื่อง

^{๑๐๕} BVerfGE 71, 350 (352).

^{๑๐๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๒ วรรคหนึ่ง

^{๑๐๗} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๒ วรรคห้า

ดังกล่าวหลายกรณีและส่งผลกระทบในทางปฏิบัติเป็นอย่างมาก เช่น สั่งระงับการดำเนินการสอบถามความเห็นประชาชนเกี่ยวกับอาชญากรรมตามรัฐธรรมนูญฉบับหนึ่ง^{๑๐๘} สั่งยกเลิกวันเลือกตั้งสำหรับการเลือกตั้งส่วนท้องถิ่น^{๑๐๙} สั่งระงับการออกอากาศรายการโทรทัศน์^{๑๑๐} สั่งระงับการบังคับคดีแพ่ง^{๑๑๑} สั่งระงับผลในทางกฎหมายของคำพิพากษาของศาลจนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะได้วินิจฉัยชี้ขาดคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ^{๑๑๒} เป็นต้น

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญตัดสินให้มีการกำหนดมาตรการชั่วคราวในรูปของคำสั่งชี้ขาด (กล่าวคือตัดสินโดยไม่มีการออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา) คู่ความที่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดมาตรการชั่วคราวดังกล่าวอาจได้แย้งคัดค้านต่อศาลได้ การโต้แย้งคัดค้านดังกล่าวไม่มีผลเป็นการทุเลาการบังคับใช้มาตรการชั่วคราวที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด แม้กระนั้นศาลรัฐธรรมนูญก็มีดุลพินิจในการสั่งระงับการบังคับใช้มาตรการชั่วคราวที่ตนกำหนดไปแล้วได้^{๑๑๓}

^{๑๐๘} BVerfGE 7, 367.

^{๑๐๙} BVerfGE 11, 306.

^{๑๑๐} BVerfGE 12, 36.

^{๑๑๑} BVerfGE 63, 88 (108).

^{๑๑๒} BVerfGE 84, 286.

^{๑๑๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๒ วรรคสี่

บทที่ ๕

การบังคับตามคำวินิจฉัยและผลผูกพันของคำวินิจฉัย

๑. ข้อพิจารณาเบื้องต้น

โดยปกติคำพิพากษาของศาลต่างๆ ไปย่อมมีผลผูกพันเฉพาะคู่ความในคดี แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลผูกพันเป็นการทั่วไป ในคดีบางประเภท เช่น คดีเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลบังคับเสมือนเป็นกฎหมาย (Gesetzeskraft) กรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายนั้นขัดรัฐธรรมนูญและแสดงความเสียหายของกฎหมายนั้น ห้ามมิให้บุคคลใดปฏิบัติตามกฎหมายนั้นอีกต่อไป ถึงแม้ว่ากฎหมายที่ขัดรัฐธรรมนูญจะตกเป็นโมฆะ กล่าวคือไม่มีผลใช้บังคับตั้งแต่นั้นก็ตาม แต่คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่กระทบกับคำพิพากษาศาลซึ่งถึงที่สุดแล้ว อย่างไรก็ตามหากยังไม่มีการบังคับตามคำพิพากษาจะมีการบังคับตามคำพิพากษาดังกล่าวไม่ได้ หากคำพิพากษานั้นเป็นคำพิพากษาในคดีอาญาซึ่งถึงที่สุดผู้ที่ต้องคำพิพากษาที่ศาลตัดสินโดยอาศัยฐานจากบทกฎหมายที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในภายหลังว่าขัดรัฐธรรมนูญอาจยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้

ตามมาตรา ๓๕ แห่งรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ แม้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดในคำวินิจฉัยว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจบังคับการตามคำวินิจฉัยและจะบังคับการตามคำวินิจฉัยอย่างไร แต่ถึงที่สุดแล้วการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็ขึ้นอยู่กับความเคารพต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญโดยองค์กรของรัฐองค์กรอื่นเป็นสำคัญ เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญไม่มีมาตรการหรือกำลังบังคับใดๆ ในการบังคับให้องค์กรของรัฐปฏิบัติตามคำวินิจฉัยได้นอกจากอาศัยความเห็นของสาธารณชนตลอดจนแรงกดดันในทางการเมือง^{๑๑๔} ยิ่งศาลรัฐธรรมนูญระมัดระวังใช้อำนาจของตนตลอดจนให้เหตุผลในคำวินิจฉัยอย่างรอบคอบรัดกุมเท่าไร ก็จะมีผลต่อภาพลักษณ์ในทางที่ดีของศาลรัฐธรรมนูญมากขึ้นเท่านั้น และจะส่งผลให้คู่ความเคารพคำวินิจฉัยและลดการขัดขืนไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ แต่ถึงแม้ว่าการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยจะต้องอาศัยปัจจัยอื่นๆ เข้ามามีส่วนร่วมด้วยก็ตาม แต่ก็สมควรศึกษาว่าในทางกฎหมายการบังคับตามคำวินิจฉัยจะกระทำได้อย่างไรบ้าง

^{๑๑๔} Säcker, Das Bundesverfassungsgericht, 4. Aufl. 1989, S. 83.

๒. การบังคับตามคำวินิจฉัย

ในการบังคับตามคำวินิจฉัย (หรือคำสั่งชี้ขาด) ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดไว้ในคำวินิจฉัยนั้นได้ว่าจะให้ใครเป็นผู้บังคับตามคำวินิจฉัย ตลอดจนสามารถกำหนดวิธีการในการบังคับตามคำวินิจฉัยในแต่ละกรณีได้ด้วย^{๑๑๕} การกำหนดวิธีการบังคับตามคำวินิจฉัยดังกล่าวนี้ ศาลรัฐธรรมนูญย่อมกระทำได้เองโดยไม่จำเป็นต้องมีการร้องขอ ทั้งนี้โดยศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดในคำวินิจฉัยให้องค์กรของสหพันธ์หรือมลรัฐเป็นผู้บังคับการให้เป็นไปตามคำวินิจฉัยได้ เช่น กำหนดให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยแห่งมลรัฐดำเนินการยุบพรรคการเมืองซึ่งศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าเป็นพรรคการเมืองต้องห้าม เป็นต้น^{๑๑๖} มีข้อสังเกตว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจออกคำสั่งบังคับได้ในกรณีใดบ้าง แต่ศาลรัฐธรรมนูญวางหลักไว้ว่าศาลมีอำนาจกำหนดคำสั่งบังคับใดๆก็ได้เพื่อให้มีการปฏิบัติตามคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาด ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเคยวินิจฉัยคดีที่มีผู้ร้องว่ารัฐบัญญัติซึ่งกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำแท้งที่ผ่านความเห็นชอบจากฝ่ายนิติบัญญัติแล้วนั้น มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เป็นรายละเอียดว่า การอนุญาตให้มีการทำแท้งโดยต้องมีการปรึกษาเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบก่อนนั้นจะต้องกระทำอย่างไรบ้าง ทั้งนี้โดยอาศัยอำนาจตามรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๓๕^{๑๑๗} คำวินิจฉัยดังกล่าวได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ในทางวิชาการอย่างมากว่าศาลรัฐธรรมนูญกำลังก้าวล่วงจากกรอบอำนาจของตนและละเมิดหลักการแบ่งแยกอำนาจ เนื่องจากการกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการตรากฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ (ตามความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญ) มีลักษณะเป็นการก้าวล่วงดุลพินิจของรัฐสภาในการตรากฎหมายที่เกี่ยวกับการทำแท้งขึ้นใหม่ ในกรณีเช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญกำลังใช้อำนาจที่เปรียบเสมือนกับอำนาจออก “รัฐกำหนด”^{๑๑๘} ที่รัฐธรรมนูญฉบับไวมาร์ มาตรา ๔๘ วรรคสอง ให้ไว้กับประธานาธิบดี แต่กฎหมายพื้นฐานฯ ไม่ได้กำหนดให้ประธานาธิบดีหรือฝ่ายบริหารมีอำนาจเช่นนี้อีก^{๑๑๙} อย่างไรก็ตามนักวิชาการบางคนเห็นว่าการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการปรึกษาก่อนการทำแท้งดังกล่าวไว้ในคำพิพากษามีลักษณะเป็นเพียงความเห็นทั่วไปของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าวเท่านั้น ไม่จำเป็นที่รัฐสภาจะต้องเลือกเดินตามสิ่งที่ศาล

^{๑๑๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๕

^{๑๑๖} BVerfGE 48, 127.

^{๑๑๗} ดู BVerfGE 88, 203 (209 ff., 336 f.) ก่อนหน้านั้นดู BVerfGE 39, 1.

^{๑๑๘} มีลักษณะคล้ายคลึงกับอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการตราพระราชกำหนดโดยคำแนะนำและยินยอมของคณะรัฐมนตรีในระบบกฎหมายไทย

^{๑๑๙} เปรียบเทียบ H.-P. Schneider, NJW 1994, S. 2590 ff.

รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ หากรัฐสภาเห็นว่าการกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาในลักษณะอื่นที่แตกต่างไปจาก
ความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้และไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญเช่นกัน^{๑๒๐}

๓. ผลผูกพันของคำวินิจฉัย

โดยทั่วไปแล้วคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันมีผลผูกพันในทางกฎหมายเหมือนกับ
คำพิพากษาของศาลอื่น ผลผูกพันในทางกฎหมายของคำพิพากษามีความหมายประการแรก คือ ศาลที่
พิพากษาคดีนั้นไม่อาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำพิพากษาที่ตนได้ตัดสินไปแล้วได้ (Unwiderruflichkeit)
กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อศาลได้พิพากษาแล้ว คำพิพากษานั้นย่อมเป็นอิสระจากศาล ศาลที่พิพากษาคดีนั้น
เป็นอันหมดอำนาจเหนือคำพิพากษานั้นอีกต่อไป ประการที่สองผลผูกพันในทางกฎหมายของ
คำพิพากษา หมายความว่า คู่ความไม่อาจโต้แย้งคำพิพากษานั้นได้อีกต่อไป กล่าวเฉพาะศาล
รัฐธรรมนูญ โดยเหตุที่ไม่มีศาลใดเป็นศาลที่อยู่ในลำดับที่เหนือกว่าศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อศาล
รัฐธรรมนูญตัดสินแล้ว คู่ความย่อมไม่อาจอุทธรณ์โต้แย้งคำตัดสินของศาลรัฐธรรมนูญไปยังศาลอื่นได้
อีก (Unanfechtbarkeit)

มีประเด็นที่พึงพิจารณาเกี่ยวกับผลผูกพันของคำวินิจฉัย (หรือคำสั่งชี้ขาด) ของศาล
รัฐธรรมนูญว่าในกระบวนการพิจารณาที่ศาลอื่นส่งเรื่องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วย
รัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญที่ศาลต้องใช้ในคดี และศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ารัฐธรรมนูญดังกล่าวขัดต่อ
รัฐธรรมนูญ ต่อมาภายหลังศาลอื่นจะส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ
ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้อีกหรือไม่ อันที่จริงแล้วปัญหานี้เป็นปัญหาเกี่ยวกับขอบเขตในแง่เวลาของ
ความผูกพันของคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ กรณีเช่นนี้มีความเห็นในทางวิชาการว่าความผูกพันทาง
เนื้อหาของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมสิ้นสุดลง หากข้อเท็จจริงที่มีผลอย่างสำคัญต่อการ
วินิจฉัยชี้ขาดคดีได้เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งหมายความว่าศาลอื่นอาจขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา
ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญที่ได้เคยวินิจฉัยไปแล้วอีกครั้งหนึ่งก็ได้ และศาลรัฐธรรมนูญ
แห่งสหพันธ์ก็มีความเห็นทำนองเดียวกันนี้^{๑๒๑} ทั้งนี้เหตุผลสำคัญประการหนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด
ดังกล่าวก็คือ การยอมให้ศาลอื่นส่งปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญที่ศาล
รัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยไปแล้วว่าไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยอีกครั้งจะช่วยให้ศาล
รัฐธรรมนูญมีโอกาสทบทวนคำวินิจฉัยของตน การเปิดโอกาสดังกล่าวเมื่อชั่งน้ำหนักกับความมั่นคง
และความเชื่อถือของสาธารณชนต่อศาลรัฐธรรมนูญแล้ว เห็นกันว่ามีน้ำหนักมากกว่า ดีกว่าที่จะให้

^{๑๒๐} เปรียบเทียบ Lerche, FS für Gitter, S. 509 ff.

^{๑๒๑} BVerfGE 33, 199 (203 f.)

ความผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดำรงอยู่อย่างแข็งแกร่ง ไม่อาจถูกทบทวนตรวจสอบใหม่ได้ถึงแม้ว่าข้อเท็จจริงจะได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างมากแล้วก็ตาม

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาดคดีแล้ว คำวินิจฉัยหรือคำสั่งดังกล่าวนั้นย่อมผูกพันองค์กรตามรัฐธรรมนูญของทั้งสหพันธ์และมลรัฐทุกองค์กรตลอดจนผูกพันหน่วยงานของรัฐทั้งหมด^{๑๒๒} ซึ่งหมายความว่าโดยหลักแล้วในแง่บุคคล คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไม่ผูกพันบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในระบบกฎหมายเอกชน มีปัญหาต้องพิจารณาต่อไปว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญนั้นผูกพันศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ ปัญหาที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าศาลมีอำนาจที่จะกลับคำวินิจฉัยที่ศาลเองได้เคยวินิจฉัยไปแล้วได้^{๑๒๓} นับตั้งแต่ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันเริ่มปฏิบัติหน้าที่ใน ค.ศ. ๑๙๕๑ จนกระทั่งถึง ค.ศ. ๑๙๘๓ กล่าวคือในช่วงเวลา ๔๒ ปี ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้วินิจฉัยชี้ขาดคดีทั้งสิ้นประมาณ ๓๕๐๐ กว่าคดี ในจำนวนคดีดังกล่าวนี้มีการกลับคำวินิจฉัยเพียง ๑๔ คำวินิจฉัย^{๑๒๔} ประเด็นที่น่าพิจารณายังคงมีอยู่ต่อไปอีกว่า ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ารัฐบัญญัติที่รัฐสภาตราขึ้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยนั้นจะมีผลผูกพันรัฐสภามิให้ตรารัฐบัญญัติที่เนื้อหาอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับรัฐบัญญัติดังกล่าวขึ้นใช้บังคับในภายหลังหรือไม่ ปัญหานี้เป็นปัญหาที่องค์กรหนึ่งที่หนึ่งและองค์กรหนึ่งที่สองวางแนวคำวินิจฉัยไว้แตกต่างกัน ในขณะที่องค์กรหนึ่งที่หนึ่งเห็นว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยว่ารัฐบัญญัติฉบับใดฉบับหนึ่งขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่มีผลขัดขวางมิให้รัฐสภาตรากฎหมายที่มีเนื้อหาเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันขึ้นใช้บังคับอีกครั้งหนึ่ง^{๑๒๕} องค์กรหนึ่งที่สองกลับเห็นว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีผลเป็นการห้ามตรากฎหมายที่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันซ้ำอีก (Normwiederholungsverbot)^{๑๒๖} เป็นที่น่าแปลกใจที่ความเห็นของทั้งสององค์กรในเรื่องนี้ไม่ตรงกัน อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติไม่เคยเกิดปัญหาดังกล่าว เนื่องจากรัฐสภาจะปฏิบัติตามความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญ

^{๑๒๒} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๑ วรรคหนึ่ง

^{๑๒๓} ดู BVerfGE 20, 56 (87); 70, 242 (249); 77, 84 (104) เป็นต้น

^{๑๒๔} ดู Schlaich / Koriath, Das Bundesverfassungsgericht, 5. Aufl. 2001, S. 322 Fn. 95 ซึ่งอ้าง Lundmark, Rechtstheorie 28 (1997), 327 ff.

^{๑๒๕} BVerfGE 77, 84 (103 f.) องค์กรหนึ่งที่หนึ่งให้เหตุผลในสาระสำคัญว่ารัฐสภาซึ่งใช้อำนาจนิติบัญญัติมีลักษณะที่แตกต่างจากองค์กรที่ใช้อำนาจบริหารและอำนาจตุลาการคือผูกพันตนเฉพาะกับกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญให้องค์กรต่างๆ ต้องผูกพันต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่เป็นเครื่องขัดขวางมิให้รัฐสภาตรากฎหมายที่มีเนื้อหาเหมือนกับฉบับที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยไว้แล้วว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ หากรัฐสภาเห็นว่าการตราภาษาดังกล่าวเป็นสิ่งที่จำเป็น

^{๑๒๖} BVerfGE 69, 112 (115)

ส่วนที่ ๒ วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย

บทที่ ๑

สถานะ โครงสร้าง และเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

๑. สถานะของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ค่อนข้างยาวนานเมื่อเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญของประเทศอื่นๆ ในโลก ออสเตรียมีศาลแห่งอาณาจักร (Reichsgericht) ซึ่งหากพิจารณาจากอำนาจหน้าที่แล้วย่อมถือว่าเป็นศาลรัฐธรรมนูญตั้งแต่ ค.ศ. ๑๘๖๘ ในปี ค.ศ. ๑๙๒๐ ซึ่งเป็นปีที่ออสเตรียประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ใหม่นั้น อำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญได้รับการโอนไปให้แก่ศาลที่ได้รับการจัดตั้งขึ้นใหม่ซึ่งเรียกว่า “ศาลรัฐธรรมนูญ” (Verfassungsgerichtshof – VfGH) ระบบศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียที่ดั่งขึ้นใหม่นี้ อาจกล่าวได้ว่าเป็นแม่แบบของศาลรัฐธรรมนูญในหลายประเทศทั่วโลก เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน อิตาลี ตุรกี สเปน หรือโปรตุเกส เป็นต้น

ระบบองค์กรตุลาการตามรัฐธรรมนูญของออสเตรียแยกออกได้เป็น ๒ ระบบใหญ่ๆ คือ ระบบศาลธรรมดาหรือศาลยุติธรรม (ordentliche Gerichtsbarkeit) ซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา ๘๒ ถึง ๙๔ ของรัฐธรรมนูญฯ และระบบศาลในทางกฎหมายมหาชน (Gerichtsbarkeit des öffentlichen Rechts) ซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๒๕ ถึง ๑๔๘ ของรัฐธรรมนูญฯ ระบบศาลในกฎหมายมหาชนสามารถจำแนกออกได้อีกเป็น ๒ ระบบศาลด้วยกัน คือ ระบบศาลปกครองและระบบศาลรัฐธรรมนูญ โดยปกติแล้ว หากไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้เฉพาะ ย่อมจะต้องนำเอาบทบัญญัติที่เกี่ยวกับศาลธรรมดามาใช้บังคับกับระบบศาลในกฎหมายมหาชนด้วย ศาลรัฐธรรมนูญในออสเตรียมีฐานะเป็นองค์กรตุลาการซึ่งทำหน้าที่หลักในการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ เนื่องจากระบบกฎหมายออสเตรียโดยอิทธิพลของนักคิดทางกฎหมายคนสำคัญอย่าง Adorf Merkl เห็นว่าการตรากฎหมายเป็นการใช้กฎหมายอย่างหนึ่งซึ่งอาจตรวจสอบในทางตุลาการได้เช่นเดียวกับการใช้กฎหมายในกรณีอื่นๆ และ Hans Kelsen นักกฎหมายที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งในศตวรรษที่ ๒๐ ก็เห็นว่าการใช้กฎหมายย่อมต้องผูกพันและสอดคล้องกับกฎหมายที่ได้รับการใช้นั้น ความสอดคล้องดังกล่าวสามารถถูกตรวจสอบได้ในทางกฎหมาย ทั้งนี้รวมถึงความสอดคล้องต่อรัฐธรรมนูญของการ

กระทำของฝ่ายนิติบัญญัติด้วย^{๑๒๗} โดยพื้นฐานความคิดเช่นนี้จึงทำให้ศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียเป็นศาลที่มีเขตอำนาจในเรื่องที่เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวาง

๒. โครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญ

๒.๑ ข้อพิจารณาทั่วไป

ศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญหนึ่งคน รองประธานศาลรัฐธรรมนูญหนึ่งคน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นสิบสองคน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองหกคน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสิบสี่คนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองทั้งหกคนได้รับการแต่งตั้งโดยประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ ทั้งนี้โดยที่ในการแต่งตั้งประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหกคน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองสามคนนั้น ประธานาธิบดีต้องผูกพันตามรายชื่อที่คณะรัฐมนตรีได้เสนอมา รายชื่อที่คณะรัฐมนตรีเสนอนั้นจะต้องคัดเลือกมาจากผู้พิพากษา ข้าราชการฝ่ายปกครอง และศาสตราจารย์คณะนิติศาสตร์ในมหาวิทยาลัย สำหรับการแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เหลืออีกหกคนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองอีกสามคนนั้นให้ประธานาธิบดีแต่งตั้งจากรายชื่อของบุคคลที่สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ (Nationalrat) เสนอ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามคนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองสองคน และจากรายชื่อบุคคลที่สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ (Bundesrat) เสนอ เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามคนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองหนึ่งคน^{๑๒๘} ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองทุกคนต้องสำเร็จการศึกษาวิชานิติศาสตร์และจะต้องมีประสบการณ์ในการทำงานอย่างน้อยสิบปี ยิ่งไปกว่านั้นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองจะดำรงตำแหน่งใดๆในพรรคการเมือง ในรัฐบาลแห่งสหพันธ์และมลรัฐ ในสภาผู้แทนราษฎร ตลอดจนในสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ไม่ได้

^{๑๒๗} ดู Korrinek, Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich, in : Starck / Weber (hrsg.), Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, Baden-Baden 1986, S. 152-153.

^{๑๒๘} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๔๗

๒.๒ การบริหารและการอำนวยการศาลรัฐธรรมนูญ

การบริหารและการอำนวยการในการทำงานขององค์กรศาลรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของประธานศาลรัฐธรรมนูญ^{๑๒๕} ในกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่แทน^{๑๒๖} หากรองประธานไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อยู่ ณ กรุงเทพมหานครและเป็นตุลาการที่มีวุฒิสูงสุดทำหน้าที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญ^{๑๒๗} กฎเกณฑ์ดังกล่าวให้นำมาใช้บังคับในกรณีที่ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญว่างลงด้วย มีข้อสังเกตว่านอกจากประธานศาลรัฐธรรมนูญแล้ว รองประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการได้รับรายงานเกี่ยวกับการบริหารและอำนวยการต่างๆของศาลรัฐธรรมนูญตลอดเวลาและมีอำนาจในการตรวจดูเอกสาร บันทึก ตลอดจนหมายเหตุและข้อสังเกตต่างๆได้ด้วย^{๑๒๘} อย่างไรก็ตามการบริหารงานบุคคลและทรัพย์สินของเจ้าหน้าที่ศาลรัฐธรรมนูญ กฎหมายบัญญัติให้เป็นอำนาจของนายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์^{๑๒๙} ซึ่งนายกรัฐมนตรีจะกระทำโดยข้อเสนอแนะของประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน^{๑๓๐}

๒.๓ ศาลรัฐธรรมนูญในฐานะองค์กรวินิจัยทางตุลาการ

ศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียไม่ได้แยกองค์คณะออกเป็นสององค์คณะเด็ดขาดจากกัน ในลักษณะศาลแฝดเหมือนสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ที่ประชุมของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียซึ่งเป็นองค์กรทางตุลาการประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน^{๑๓๑} (๑๔ คน) ทั้งนี้โดยมีประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานที่ประชุม^{๑๓๒} อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติมักปรากฏเสมอที่การวินิจฉัยชี้ขาดของศาลรัฐธรรมนูญในข้อพิพาทหลายกรณีกระทำลงโดยองค์คณะเล็ก (kleiner Senat) ซึ่ง

^{๑๒๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๓ วรรค ๑

^{๑๒๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๓ วรรค ๒

^{๑๒๗} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๓ วรรค ๓

^{๑๒๘} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย ข้อ ๓ วรรค ๒

^{๑๒๙} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓ วรรค ๑

^{๑๓๐} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓ วรรค ๒

^{๑๓๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๖ วรรค ๑

^{๑๓๒} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๓ วรรค ๑

มีจำนวนตุลาการน้อยกว่าองค์คณะปกติ และเป็นปัญหาถกเถียงกันอยู่ว่าศาลรัฐธรรมนูญกระทำได้อหรือไม่ เนื่องจากมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้งบางกรณีเท่านั้น^{๑๓๗}

ในการออกนั่งพิจารณาและการประชุมปรึกษา ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบอำนาจให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นประธานในการนั่งพิจารณาและการดำเนินการประชุมได้ ก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณาประธานศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเชิญรองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนให้เข้าร่วมการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดไม่อาจเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาได้หรือในกรณีที่ตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่างลง ให้เชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองเข้าร่วมเป็นองค์คณะดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน ทั้งนี้การเชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองเข้ามาเป็นองค์คณะนั้นจะต้องคำนึงด้วยว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้หรือตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ว่างลงนั้นเป็นตำแหน่งในส่วนที่มาจากการเสนอชื่อขององค์กรใดระหว่างคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ และจะต้องเชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองในส่วนที่องค์กรนั้นๆ เสนอชื่อเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่แทนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้หรือทำหน้าที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในตำแหน่งที่ว่างในกระบวนการพิจารณานั้น

ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีความสามารถในการประชุมและลงมติ หากประธานในที่ประชุมและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนอย่างน้อยแปดคนเป็นองค์คณะ ในกรณียกเว้นตามที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญกำหนด ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีมติได้หากองค์คณะนั้นประกอบด้วยประธานในที่ประชุมและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนอย่างน้อยสี่คน (องค์คณะเล็ก – kleiner Senat)

๓. เขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ

อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ซึ่งอาจกล่าวโดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

๑) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องในทรัพย์สินระหว่างสหพันธ์ มลรัฐ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ต้องเป็นกรณีที่สิทธิเรียกร้องตามข้อพิพาทไม่อยู่ในอำนาจศาลยุติธรรมหรือไม่อาจเป็นยุติได้โดยคำสั่งทางปกครอง ข้อพิพาทดังกล่าวมักจะเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับการเฉลี่ยเงินและทรัพย์สิน (Finanzausgleich) ระหว่างมลรัฐและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ

^{๑๓๗} ดู Walter / Mayer, Grundriss des Österreichischen Bundesverfassungsrechts, 5. Aufl. 1985, S. 319.

เขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียกรณีนี้เรียกกันในภาษาเยอรมันว่า “Kausalgerichtsbarkeit” ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา ๑๓๗ รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ รูปแบบกระบวนการพิจารณาข้อพิพาทประเภทนี้คล้ายคลึงกับกระบวนการพิจารณาความแพ่ง

๒) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทเกี่ยวกับความขัดแย้งในอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรต่างๆ อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียในกรณีนี้อาจแยกออกได้เป็นประเภทย่อยๆ ดังนี้ คือ

- ก) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลกับองค์กรฝ่ายปกครอง ระหว่างศาลปกครองกับศาลอื่น (รวมทั้งระหว่างศาลปกครองกับศาลรัฐธรรมนูญเอง) ระหว่างมลรัฐกับมลรัฐ และระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ ทั้งนี้ตามมาตรา ๑๓๘ วรรค ๑ รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย
- ข) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าการกระทำในทางนิติบัญญัติหรือการบังคับการตามกฎหมายเป็นอำนาจหน้าที่ของมลรัฐหรือสหพันธ์ ทั้งนี้โดยต้องมีคำร้องจากรัฐบาลแห่งมลรัฐหรือรัฐบาลแห่งสหพันธ์พร้อมทั้งร่างกฎหมายหรือร่างกฎแนบไปพร้อมคำร้องด้วย (รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓๘ วรรค ๒)
- ค) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการตีความบทบัญญัติที่ว่าด้วยอำนาจของสถาบันตรวจเงินแผ่นดิน (Rechnungshof) หรืออำนาจของสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน (Volksanwaltschaft) ระหว่างสถาบันตรวจเงินแผ่นดิน หรือ สถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน กับองค์กรฝ่ายปกครองสูงสุดต่างๆ (oberste Organen der Verwaltung)

๓) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทอันเกิดจากความตกลงหรือสัญญาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของมลรัฐหรือสหพันธ์ระหว่างมลรัฐด้วยกัน (กรณีนี้เรียกว่า “horizontaler Gliedstaatsvertrag” ศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจวินิจฉัยก็ต่อเมื่อมีการระบุไว้ในสัญญา) หรือระหว่างมลรัฐกับสหพันธ์ (กรณีนี้เรียกว่า “vertikale Gliedstaatsvertrag” ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยตามที่ระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓๘ a วรรค ๑)

๔) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (หมายถึงรัฐธรรมนูญและกฎหมายลำดับที่สูงกว่า) ของกฎ ระเบียบ และสัญญาระหว่างประเทศ

- ก) อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและรัฐธรรมนูญของกฎที่ตราขึ้นโดยองค์กรฝ่ายปกครองของสหพันธ์หรือมลรัฐ^{๑๓๘} ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจ

^{๑๓๘} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓๘ b

ควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐบัญญัติหรือรัฐธรรมนูญของกฎได้เองหากจำเป็นต้องใช้กฎนั้นในการวินิจฉัยคดี หรืออาจวินิจฉัยเพราะเหตุที่ศาลอื่นยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบเนื่องจากศาลนั้นต้องใช้กฎนั้นในคดี หรือ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ยื่นคำร้องว่ากฎที่ออกโดยองค์กรฝ่ายปกครองของมลรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือ รัฐบาลแห่งมลรัฐยื่นคำร้องว่ากฎที่ออกโดยองค์กรฝ่ายปกครองแห่งสหพันธ์ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดินยื่นคำร้องว่ากฎที่ออกโดยองค์กรฝ่ายปกครองของสหพันธ์หรือของมลรัฐไม่ชอบด้วยกฎหมาย การตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการตรวจสอบแบบนามธรรม ไม่จำเป็นต้องมีคดีหรือข้อพิพาทอันเป็นรูปธรรมเกิดขึ้น นอกจากนี้บุคคลทั่วไปก็อาจยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของกฎได้ (Individualantrag) แต่ทั้งนี้ต้องยืนยันว่ากฎดังกล่าวกระทบต่อสิทธิหน้าที่ของตนโดยตรงอย่างไร การตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการตรวจสอบแบบรูปธรรม

- ข) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายแม่บทของกฎเกณฑ์ที่บัญญัติซ้ำ (Wiederverlautbarung)^{๑๓๙} โดยองค์กรสูงสุดทางปกครอง อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญกรณีนี้เกิดจากการที่รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ หรือมลรัฐบัญญัติให้อำนาจแก่ฝ่ายนิติบัญญัติในการตรากฎหมายแม่บทและมอบอำนาจให้ฝ่ายปกครองไปออกกฎหมายโดยมีข้อความอย่างเดียวกับกฎหมายแม่บทกำหนดการใช้บังคับเองได้ แต่ต้องมีความเหมือนกัน กรณีที่ฝ่ายปกครองออกกฎเกณฑ์ที่บัญญัติซ้ำไม่ตรงกับกฎหมายแม่บท รัฐบาลแห่งมลรัฐ รัฐบาลแห่งสหพันธ์หรือผู้ที่จะต้องเสียหายเพราะเหตุดังกล่าวอาจร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบได้
- ค) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติที่ตราขึ้นโดยมลรัฐหรือสหพันธ์^{๑๔๐} อำนาจดังกล่าวนี้ครอบคลุมถึงการตรวจสอบว่ารัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญและรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์หรือไม่ด้วย
- ง) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย (รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น) ของสัญญาระหว่างประเทศ

^{๑๓๙} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓๕ a

^{๑๔๐} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๔๐

๕) อำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพที่ได้รับจากการเลือกตั้ง และอำนาจในการชี้ขาดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับผลของการลงประชามติ^{๑๔๑}

๖) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องที่มีต่อองค์กรของรัฐ (Staatsgerichtsbarkeit) เช่น

- ก) คำฟ้องว่าประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์จึงใจกระทำการขัดต่อรัฐธรรมนูญโดยที่ประชุมร่วมระหว่างสภาผู้แทนราษฎรและสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ (Bundesversammlung)
- ข) คำฟ้องว่ารัฐมนตรีในรัฐบาลแห่งสหพันธ์จึงใจกระทำการขัดต่อกฎหมายโดยสภาผู้แทนราษฎร
- ค) คำฟ้องว่ารัฐมนตรีในรัฐบาลแห่งมลรัฐจึงใจกระทำการขัดต่อกฎหมายโดยสภาผู้แทนราษฎรของมลรัฐ

๗) อำนาจในฐานะเป็นศาลปกครองพิเศษ (Sonderverwaltungsgerichtshof)^{๑๔๒} ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดคำฟ้องโต้แย้งคำสั่งทางปกครองที่ออกมาโดยกระบวนการพิจารณาที่เป็นทางการ (Bescheide) หรือโต้แย้งการใช้กำลังทางกายภาพบังคับปัจเจกบุคคลโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองในกรณีที่โจทก์ได้ต่อสู้จนถึงขั้นหมดหนทางในศาลอื่นแล้ว (Erschöpfung des Instanzenzuges) และ โจทก์ต่อสู้ว่าคำสั่งทางปกครองดังกล่าวขัดต่อสิทธิส่วนบุคคลที่รับรองไว้ในรัฐธรรมนูญหรือออกมาโดยอาศัยฐานของกฎเกณฑ์ที่ขัดต่อกฎหมาย

๘) อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดการกระทำที่ขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ ทั้งนี้ตามที่รัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์กำหนด^{๑๔๓}

^{๑๔๑} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๔๑

^{๑๔๒} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๑๔ b

^{๑๔๓} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๔๕ เนื่องจากปัจจุบันยังไม่ได้มีการตรากฎหมายดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียจึงยังไม่เคยใช้อำนาจในส่วนนี้

บทที่ ๒

กฎเกณฑ์และสถานะของกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

๑. ข้อความทั่วไป

กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ แต่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติที่เรียกว่า “รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ” (Verfassungsgerichtshofgesetz) บทบัญญัติที่เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มีหลักการสำคัญพอที่จะแยกได้เป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ คือ

๑) ในส่วนที่เกี่ยวกับเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ รัฐธรรมนูญออสเตรเลียได้บัญญัติเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเอาไว้อย่างสมบูรณ์และเด็ดขาดในมาตรา ๑๓๗ ถึง ๑๔๕ และไม่มีบทบัญญัติใดในรัฐธรรมนูญที่อนุญาตให้รัฐสภาตรากฎหมายเพิ่มเติมอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญได้ หลักการที่แสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญของออสเตรเลียบัญญัติในเรื่องเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเอาไว้อย่างเด็ดขาดปรากฏในรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๕ วรรค ๒ ที่กำหนดให้การยื่นคำร้องจะต้องอ้างบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่เป็นฐานแห่งอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญด้วย

๒) ในส่วนที่เกี่ยวกับองค์ประกอบและที่มาของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๗ ได้กำหนดองค์ประกอบของศาลรัฐธรรมนูญ ที่มาของศาลรัฐธรรมนูญ คุณสมบัติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ลักษณะต้องห้ามของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ลักษณะต้องห้ามของผู้ดำรงตำแหน่งประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญ วาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ การพ้นจากตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรอง เอาไว้อย่างชัดเจน

๓) ในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดองค์การและวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ นั้น รัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๔๘ ได้บัญญัติให้มีการกำหนดรายละเอียดในรัฐบัญญัติและในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญเองที่ออกโดยอาศัยอำนาจจากรัฐบัญญัติดังกล่าว

๒. รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ (Verfassungsgerichtshofgesetz) และข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ (Geschäftsordnung des Verfassungsgerichtshofs)

โดยที่รัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๔๘ ได้บัญญัติให้มีการกำหนดรายละเอียดของการจัดองค์การและวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในรัฐบัญญัติและข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญที่อาศัยอำนาจจาก

รัฐบัญญัติ จึงได้มีการตรารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันขึ้น ใน ค.ศ. ๑๙๕๓ ส่วนข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียซึ่งศาลรัฐธรรมนูญตราขึ้นโดยอาศัยอำนาจจากรัฐบัญญัตินั้น ได้ตราขึ้นใน ค.ศ. ๑๙๔๖^{๑๔๔} และได้มีการรับเอามาใช้โดยรัฐบัญญัติฯ ค.ศ. ๑๙๕๓ จนกระทั่งปัจจุบัน

หากพิจารณาโครงสร้างของกฎหมายแล้ว รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรีย ประกอบด้วยโครงสร้าง ๒ ส่วนคือ ส่วนที่ ๑ ว่าด้วยการจัดองค์การศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๑-๑๔) และส่วนที่ ๒ ว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๑๕-๘๘) ทั้งนี้โดยมาตราสุดท้ายของกฎหมาย คือ มาตรา ๘๘ บัญญัติให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้รักษาการและปฏิบัติให้เป็นไปตามรัฐบัญญัติฉบับนี้ ในส่วนของวิธีพิจารณานั้นได้มีการแยกบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาทั่วไป (มาตรา ๑๕-๓๖) ออกจากบทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะคดี (มาตรา ๓๖ a - ๘๘)

ถึงแม้ว่าจะได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญค่อนข้างละเอียด และได้เปิดโอกาสให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดได้ในกรอบของรัฐบัญญัติก็ตาม ก็ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา ๓๕ ของรัฐบัญญัตินี้ว่าในกรณีที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติเรื่องใด ในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาไว้ให้นำเอาบทบัญญัติในรัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม นอกจากนี้ในวิธีพิจารณาคดีเฉพาะเรื่อง เช่น การฟ้องถอดถอนรัฐมนตรีออกจากตำแหน่ง โดยมีมติของสภาผู้แทนราษฎรเนื่องจากรัฐมนตรีจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อกฎหมาย มาตรา ๘๑ ของรัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้นำเอาบทบัญญัติในรัฐบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญา มาใช้บังคับโดยอนุโลมด้วย

มีข้อสังเกตว่าวิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียได้รับการออกแบบให้เป็นกระบวนการพิจารณาแบบมีข้อพิพาท (streitige Parteiverfahren) ในทุกกรณี ไม่เว้นแม้แต่การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ทั้งนี้โดยให้องค์กรที่ตรากฎหมายอยู่ในสถานะที่เป็นผู้ถูกร้อง ซึ่งจะต้องต่อสู้ชี้แจงความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ตนตราขึ้น การออกแบบหรือจัดโครงสร้างวิธีพิจารณาให้เป็นไปในลักษณะของการต่อสู้กันในคดี ส่งผลให้วิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญออสเตรีย มีลักษณะเป็นการต่อสู้ในกระบวนการยุติธรรม ทำนองเดียวกับที่ปรากฏในศาลอื่น

ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานะของกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียนั้น จะเห็นได้ชัดว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญของออสเตรียเป็นกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภา หากเทียบกับลำดับชั้นของกฎหมายในระบบกฎหมายไทยแล้ว ก็จะมีฐานะเป็นพระราชบัญญัติหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ สำหรับข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ อันเป็นกฎหมายที่เสริม

^{๑๔๔} ประกาศนายกรัฐมนตรี (Kundmachung des Bundeskanzlers) ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๖

รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของกระบวนวิธีพิจารณาและการทำงานของศาลนั้น รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญตราขึ้น และให้นายกรัฐมนตรีประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา ทั้งนี้โดยที่มาตรา ๑๔ วรรคสองของรัฐบัญญัตินี้ดังกล่าว ได้มอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดมาตรการ เพื่อให้การปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปได้อย่างตลอดจนมาตรการในการรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือประชุมปรึกษาด้วย อย่างไรก็ตามการลงโทษบุคคลที่ก่อความวุ่นวาย ในบริเวณศาลหรือบุคคลที่ดูหมิ่นเหยียดหยามศาลอันเป็นโทษปรับหรือจำคุก ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๘ ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจกำหนดขึ้นเองได้อีก

สำหรับการดูแลและการรับทราบข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญนั้น รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญ ทำรายงานประจำปี และส่งรายงานดังกล่าวให้นายกรัฐมนตรีทราบ ในรายงานนั้นให้ศาลรัฐธรรมนูญระบุข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ตลอดจนประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานในแต่ละปีด้วย

มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งว่า ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียมีสถานะในทางกฎหมายอย่างไร หากพิจารณาในแง่อำนาจที่ได้รับจะเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญได้รับมอบอำนาจดังกล่าวมาจากฝ่ายนิติบัญญัติ อย่างไรก็ตามในออสเตรีย นักกฎหมายไม่ถือว่าข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ มีสถานะทางกฎหมายเป็น กฎทางปกครอง (Verordnung) แต่เห็นว่าข้อกำหนดดังกล่าวเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายทั่วไปชนิดพิเศษ (Rechtsnorm sui generis) ซึ่งอยู่ในลำดับชั้นที่ต่ำกว่ารัฐบัญญัติ ข้อกำหนดดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับข้อกำหนดที่ปรากฏในศาลปกครอง คือ กำหนดรายละเอียดในทางเทคนิคเกี่ยวกับวิธีพิจารณา เช่น การลงนามในคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง หรือการประกาศคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง วิธีการขอตรวจดูเอกสาร หรือกำหนดการจัดองค์การศาลในรายละเอียด เช่น การจัดหน่วยงานภายในที่ดูแลเรื่องพยานหลักฐาน เอกสารต่างๆ เป็นต้น^{๑๔๕}

^{๑๔๕} ดู Adamovich / Funk, Österreichisches Verfassungsrecht, 3. Aufl. 1985, S. 333, 325.

บทที่ ๓

บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญ

๑. เนื้อหาและรูปแบบของคำฟ้อง

ในการยื่นฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้น ผู้ยื่นคำฟ้องต้องทำคำฟ้องเป็นลายลักษณ์อักษร ในคำฟ้องนั้นต้องอ้างอิงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญที่ให้อำนาจแก่ศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัย ผู้ยื่นคำฟ้องต้องบรรยายข้อเท็จจริงอันเป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี ตลอดจนคำขอที่ชัดเจนแน่นอน^{๑๔๖} นอกจากนี้ผู้ยื่นคำฟ้องอาจอธิบายข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคำฟ้องโดยละเอียดมาด้วยก็ได้^{๑๔๗} โดยหลักแล้วการยื่นคำฟ้องจะต้องกระทำโดยทนายความผู้ได้รับมอบอำนาจเต็ม^{๑๔๘} เว้นแต่คำฟ้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๕๐ วรรค ๑ อันเป็นคำฟ้องที่เกิดขึ้นจากมติไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งมลรัฐ การยื่นคำฟ้องไม่จำเป็นต้องกระทำโดยทนายความที่ได้รับอำนาจเต็ม อย่างไรก็ตามในการแถลงต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้น คู่ความอาจจะแถลงต่อศาลโดยไม่ใช้ทนายความก็ได้

คำฟ้องใดที่กระทำโดยไม่ถูกต้องตามแบบหรือมีเนื้อหาไม่ถูกต้องครบถ้วน และเป็นกรณีที่อาจจะแก้ไขให้ถูกต้องครบถ้วนได้ ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนส่งคำฟ้องคืนให้แก่ผู้ยื่นคำฟ้องเพื่อให้บุคคลดังกล่าวแก้ไขให้ถูกต้องครบถ้วนในเวลาที่กำหนด ในกรณีที่ไม่มีกรแก้ไขให้ถูกต้องในระยะเวลาที่กำหนดให้ถือว่าเป็นการปฏิเสธคำฟ้องเพราะผู้ยื่นคำฟ้องไม่แก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้อง^{๑๔๙}

๒. ขั้นตอนก่อนการดำเนินกระบวนการพิจารณา (Vorverfahren)

เมื่อศาลได้รับคำฟ้องแล้ว ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนส่งคำฟ้องให้แก่ผู้ถูกฟ้องและเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเสนอคำให้การและความเห็น ในขั้นตอนนี้ตุลาการ

^{๑๔๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๕ วรรคสอง

^{๑๔๗} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๗ วรรคสี่

^{๑๔๘} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๗ วรรคสอง

^{๑๔๙} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๘ และ ๑๙

ผู้รับผิดชอบสำนวนมีอำนาจออกคำสั่งที่เกี่ยวกับการอันจำเป็นสำหรับการเตรียมกระบวนการพิจารณา โดยไม่ต้องขอมติจากองค์กร^{๑๕๐} ตลอดจนมีอำนาจในการให้คู่ความแถลงเป็นหนังสือได้ด้วย^{๑๕๑}

๓. กระบวนการพิจารณา

โดยหลักแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจะทำคำวินิจฉัยภายหลังจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาในศาลเสร็จสิ้นลง^{๑๕๒} การกำหนดการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเป็นอำนาจของประธานศาลรัฐธรรมนูญ^{๑๕๓} ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยการแถลงสรุปข้อเท็จจริงโดยตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน^{๑๕๔} หลังจากนั้นจึงเปิดโอกาสให้มีการแถลงและซักค้านโดยคู่ความทั้งสองฝ่าย ในทางปฏิบัติการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเกิดขึ้นน้อยมาก เนื่องจากรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้ศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาได้ หากเอกสารหลักฐานที่ปรากฏในคำคู่ความเพียงพอที่จะวินิจฉัย และการเปิดกระบวนการพิจารณาโดยวาจาไม่อยู่ในความคาดหมายของศาลว่าจะมีพยานหลักฐานใดมาสนับสนุนอธิบายข้อกฎหมายได้อีก^{๑๕๕}

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องส่งมอบเอกสารให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญตามที่ศาลรัฐธรรมนูญขอ ในกรณีที่หน่วยงานปฏิเสธไม่ส่งมอบเอกสาร หรือแถลงความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรตามที่ศาลรัฐธรรมนูญได้สั่งในกระบวนการพิจารณา เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้แจ้งให้หน่วยงานของรัฐทราบถึงผลร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญอาจถือเอาข้อเท็จจริงตามที่ผู้ร้องกล่าวอ้างเป็นข้อสรุปและเป็นฐานในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่อไปได้^{๑๕๖}

๔. การประชุมปรึกษาหารือและการลงมติวินิจฉัย

ในการประชุมปรึกษาคดีนั้นให้ประธานการประชุมเป็นผู้ดำเนินการ ซึ่งต้องกระทำโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ การประชุมปรึกษาคดีเริ่มต้นโดยการที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนร้องขอในห้อง

^{๑๕๐} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๒๐ วรรคหนึ่ง

^{๑๕๑} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย ข้อ ๑๕ วรรคสอง อ้างไว้ใน Walter / Mayer, Grundriss des österreichisches Bundesverfassungsrechts, 5 Aufl. 1985, S. 321.

^{๑๕๒} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง

^{๑๕๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๒๒

^{๑๕๔} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๒๕

^{๑๕๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๕ วรรคสาม และ วรรคสี่

^{๑๕๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๒๐ วรรคสอง

คณะวินิจัยคดี พร้อมทั้งแถลงความเห็นของตนเกี่ยวกับคดี ทั้งนี้หากมีแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นแล้ว ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะต้องรายงานให้ที่ประชุมทราบด้วย^{๑๕๗} เมื่อประชุมปรึกษาคดีเสร็จแล้ว ให้มีการออกเสียงวินิจฉัย ทั้งนี้โดยประธานการประชุมปรึกษาคดีจะเป็นผู้กำหนดประเด็นและลำดับการออกเสียงวินิจฉัยในแต่ละประเด็น อย่างไรก็ตามในกรณีที่คำร้องขอจากตุลาการที่เป็นองค์คณะ ให้องค์คณะมีมติเกี่ยวกับลำดับการวินิจฉัยในแต่ละประเด็น^{๑๕๘} การออกเสียงวินิจฉัยให้เริ่มจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยซึ่งอาวุโสที่สุดเรียงตามอายุ^{๑๕๙} มติวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยเสียงข้างมาก ทั้งนี้โดยที่ประธานในที่ประชุมไม่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัย ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเป็นหลายความเห็นและความเห็นหนึ่งในหลายความเห็นนั้นได้รับคะแนนเสียงวินิจฉัยกึ่งหนึ่ง ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงวินิจฉัยด้วย ในกรณีที่ประธานในที่ประชุมออกเสียงเห็นด้วยกับความเห็นที่ได้คะแนนเสียงกึ่งหนึ่งดังกล่าว ให้ถือเอาความเห็นนั้นเป็นมติ ในกรณีที่ความเห็นที่แตกต่างกันสองความเห็นเป็นความแตกต่างกันในเรื่องจำนวน ประธานในที่ประชุมจะชี้ขาดโดยถือเอาจำนวนกึ่งกลางระหว่างจำนวนของแต่ละความเห็นที่แตกต่างกันเป็นมติกึ่งได้^{๑๖๐} มติวินิจฉัยบางกรณีต้องกระทำโดยคะแนนเสียงเอกฉันท์ มีข้อสังเกตว่าในกรณีที่ไม่มีความเห็นใดในการออกเสียงลงมติวินิจฉัยได้รับคะแนนเกินกว่ากึ่งหนึ่ง รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งออสเตรเลียกำหนดให้มีการออกเสียงวินิจฉัยในเรื่องนั้นใหม่ หากมีการออกเสียงวินิจฉัยใหม่ และในการออกเสียงวินิจฉัยนั้นก็ยังไม่ปรากฏว่าความเห็นใดได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งอีก ให้มีการออกเสียงวินิจฉัยใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในการออกเสียงวินิจฉัยครั้งนี้ หากจำเป็นให้กำหนดประเด็นในการวินิจฉัยแตกออกเป็นประเด็นย่อยหลายประเด็น ทั้งนี้โดยจะต้องกำหนดประเด็นย่อยในการวินิจฉัยเรียงไปทีละประเด็นในลักษณะที่ตุลาการที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัย หากได้วินิจฉัยอย่างใดไปแล้วในประเด็นก่อนในฝ่ายข้างน้อย ตุลาการที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยนั้นจะต้องรับเอาผลของการวินิจฉัยในประเด็นก่อนนั้นเป็นฐานสำหรับการวินิจฉัยในประเด็นถัดไปและต้องออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นถัดไปด้วย^{๑๖๑}

๕. คำวินิจฉัย

^{๑๕๗} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย ข้อ ๓๐

^{๑๕๘} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๓๐ (๓)

^{๑๕๙} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๓๐ (๓)

^{๑๖๐} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๓๑

^{๑๖๑} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๓๒

คำวินิจฉัยต้องระบุประเด็นที่ศาลตัดสิน พร้อมทั้งเหตุผลทั้งปวงแยกออกให้เห็นชัดเจนจากประเด็นที่ตัดสิน^{๑๖๒} ในคำวินิจฉัยจะระบุสัดส่วนคะแนนเสียงที่เป็นมติ หรือระบุชื่อตุลาการว่าตุลาการคนใดออกเสียงในลักษณะใดไม่ได้^{๑๖๓}

โดยหลักแล้วศาลรัฐธรรมนูญจะต้องมีคำวินิจฉัยภายหลังจากที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเสร็จสิ้นให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การอ่านคำวินิจฉัยอาจกระทำได้โดยไม่ขึ้นอยู่กับการมาปรากฏตัวของคู่ความในคดี^{๑๖๔} ในทางปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรีย แทบจะไม่ปรากฏกรณีที่ศาลออกนั่งบัลลังก์อ่านคำวินิจฉัย แต่จะเป็นกรณีที่ศาลมีมติวินิจฉัยในการประชุมปรึกษาและส่งคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษรไปให้คู่ความในคดี^{๑๖๕}

คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกระทำในนามสาธารณรัฐและลงนามโดยคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ^{๑๖๖}

๖. การทำความเข้าใจในคำวินิจฉัย

ระบบกฎหมายออสเตรียไม่เปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทำความเข้าใจในคำวินิจฉัยได้

๗. การบังคับตามคำวินิจฉัย

หลักเกณฑ์ว่าด้วยการบังคับตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรียได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔๖ การบังคับตามคำวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๓๗ เป็นอำนาจหน้าที่ของศาลยุติธรรม ส่วนการบังคับตามคำวินิจฉัยในกรณีอื่นๆ เป็นอำนาจหน้าที่ของประธานาธิบดี ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำร้องขอให้ประธานาธิบดีบังคับตามคำวินิจฉัย เมื่อได้รับคำร้องดังกล่าวแล้วประธานาธิบดีจะได้พิจารณาสั่งองค์กรเจ้าหน้าที่ของสหพันธ์ ของมลรัฐ ตลอดจนกองทัพให้ปฏิบัติตามต่อไป ในกรณีที่การบังคับตามคำวินิจฉัยเป็นการบังคับกับสหพันธ์หรือมลรัฐ ไม่จำเป็นที่จะต้องมียกย่องเจ้าหน้าที่ผู้ใดลงนามรับคำสั่งของ

^{๑๖๒} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย ข้อ ๓๗ (๑)

^{๑๖๓} ดู Korrinek, Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich, in : Starck / Weber (Hrsg.), Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1985, S. 158.

^{๑๖๔} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๒๖ วรรค ๑

^{๑๖๕} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๒๖ วรรค ๒

^{๑๖๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๕ วรรค ๒

ประธานาธิบดี แต่ประธานาธิบดีสามารถลงนามในคำสั่งได้เองโดยตรง ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๖๗

๘. ลักษณะเฉพาะของกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลีย

ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ก็ต่อเมื่อมีการยื่นคำร้อง และหากมีการยื่นคำร้องแล้วศาลรัฐธรรมนูญจะต้องดำเนินการ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว คำวินิจฉัยดังกล่าวย่อมมีผลผูกพันทางกฎหมายเฉพาะกับคดีที่ได้รับการวินิจฉัยเท่านั้น ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะจำกัดการวินิจฉัยของตนเฉพาะประเด็นที่มีการกล่าวอ้างมาในคำฟ้องหรือประเด็นที่ได้มีการโต้แย้งกันในกระบวนการพิจารณาเท่านั้น เช่น กรณีมีการร้องว่ารัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยเฉพาะประเด็นที่มีการโต้แย้งกันเท่านั้น จะไม่กล่าวลงไปวินิจฉัยในประเด็นอื่นที่ไม่มีการโต้แย้งกัน กรณีนี้จึงต่างกับศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันที่จะวินิจฉัยว่าบทบัญญัติมาตราอื่นในกฎหมายฉบับเดียวกันขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญด้วย หากศาลเห็นเอง ทั่วๆไปที่บทบัญญัติดังกล่าวอาจจะไม่เป็นประเด็นโต้แย้งกันก็ตาม

ส่วนที่ ๓ วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ ฝรั่งเศส

บทที่ ๑

สถานะ โครงสร้าง และเขตอำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

๑. สถานะของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ (Conseil constitutionnel) ได้รับการสถาปนาขึ้นโดยรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ค.ศ. ๑๙๕๘ ทั้งนี้โดยได้รับการบัญญัติไว้ในหมวด ๗ ตั้งแต่มาตรา ๕๖ ถึงมาตรา ๖๓ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญ เนื่องจากได้รับการจัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญโดยตรง คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ไม่อาจถูกโต้แย้งต่อไปได้ และมีผลผูกพันองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐบาล อำนาจอปกรองและอำนาจตุลาการตามมาตรา ๖๒ หากพิจารณาในแง่นี้ย่อมต้องถือว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นศาลด้วย แม้ว่าจะไม่ได้มีรูปแบบเหมือนกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือสาธารณรัฐออสเตรีย เนื่องจากในบางกรณีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจให้ความเห็นซึ่งไม่ใช่การวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทตลอดจนมีอำนาจในการจัดการดำเนินการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการออกเสียงประชามติอันมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจปกครองอยู่ด้วย

๒. โครงสร้างของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

๒. ๑ ตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยสมาชิก ๒ ประเภท ประเภทแรกเป็นประเภทที่ได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญจำนวน ๕ คน ประเภทที่สองเป็นประเภทที่เป็นโดยตำแหน่ง (Membres de droit) คือ บรรดาอดีตประธานาธิบดีของฝรั่งเศสทุกคน ตุลาการรัฐธรรมนูญประเภทแรกจำนวน ๔ คนนั้นได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งจากองค์กรสูงสุดของรัฐ ๓ องค์กร คือ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎร ทั้งนี้โดยไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายฉบับใดกำหนดคุณสมบัติเฉพาะตำแหน่งในส่วนที่เกี่ยวกับอายุหรือการ

สำเร็จการศึกษาทางด้านนิติศาสตร์ไว้ และไม่ปรากฏว่ากฎหมายได้กำหนดกระบวนการคัดเลือกตุลาการรัฐธรรมนูญไว้เป็นพิเศษ ด้วยเหตุนี้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรจึงมีดุลพินิจอย่างเต็มที่ในการคัดเลือกบุคคลเข้าดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ^{๑๖๗} สำหรับตุลาการรัฐธรรมนูญประเภทที่เป็นโดยตำแหน่ง คือ อดีตประธานาธิบดีนั้น หากยังคงมีตำแหน่งอื่นใดทางการเมือง เช่น เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฯลฯ บุคคลนั้นจะต้องสละตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญตราบเท่าที่ยังคงทำหน้าที่ในทางการเมืองอยู่ (obligation de réserve) โดยเหตุที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้อดีตประธานาธิบดีที่จะดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญไม่อาจยุ่งเกี่ยวในทางการเมืองได้ หรือ กล่าวได้ว่าเป็นการเกยขนอายุในทางการเมือง จึงปรากฏในทางปฏิบัติว่าอดีตประธานาธิบดีส่วนใหญ่มักจะปฏิเสธตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ มีเพียง René Coty ซึ่งเป็นอดีตประธานาธิบดีในช่วงสาธารณรัฐที่สี่เท่านั้นที่ดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ ส่วน Vincent Auriol อดีตประธานาธิบดีฝรั่งเศสในช่วงสาธารณรัฐที่สี่อีกคนหนึ่ง แม้จะได้ดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ แต่ก็ได้สละภารกิจดังกล่าวใน ค.ศ. ๑๙๖๐ ส่วนอดีตประธานาธิบดีที่ดำรงตำแหน่งในช่วงสาธารณรัฐที่ห้า คือ ตั้งแต่สถาปนารัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเป็นต้นมานั้น ไม่ปรากฏว่ามีอดีตประธานาธิบดีผู้ใดเข้าไปทำหน้าที่เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญเลย อดีตประธานาธิบดีบางท่าน เช่น General Charles de Gaulles ได้แสดงเจตนาสละตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน บางท่าน เช่น Valéry Giscard d'Estaing แม้จะไม่ได้แสดงเจตนาดังกล่าวอย่างชัดแจ้ง แต่ก็ไม่ได้เข้าประชุมปรึกษาคดีในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเลย อย่างไรก็ตาม Giscard d'Estaing ได้แถลงต่อสื่อมวลชนว่าตนไม่ได้สละตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ แต่จะพิจารณาเป็นรายคดีไปว่าคดีใดที่ตนเห็นสมควรตนก็จะเข้าร่วมการพิจารณาด้วย ซึ่งถ้อยแถลงดังกล่าวก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมาก เนื่องจาก d'Estaing ยังคงมีบทบาทในทางการเมืองอยู่หลังจากที่พ้นจากตำแหน่งประธานาธิบดีแล้ว แม้กระนั้นในการประชุมปรึกษาคดี d'Estaing ก็ไม่เคยเข้าประชุมเลย แต่ขอลาประชุมเสมอ จึงไม่มีกรณีที่จะต้องพิจารณาความมีส่วนได้เสียในคดีของ d'Estaing ในทางปฏิบัติ ส่วนอดีตประธานาธิบดีในสาธารณรัฐที่ห้าอีกคนหนึ่ง คือ François Mitterrand ก็ไม่ได้ปฏิบัติภารกิจในฐานะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเช่นกัน ถึงแม้ว่า Mitterrand จะไม่ได้แสดงเจตนาสละตำแหน่งดังกล่าวอย่างชัดเจน เนื่องจาก Mitterrand มี

^{๑๖๗} การแต่งตั้งบุคคลให้ดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญจะกระทำทุกๆ สามปีโดยประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรจะคัดเลือกและแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญตามอำนาจของตน โดยแต่ละคนแต่งตั้งได้หนึ่งตำแหน่ง ด้วยเหตุนี้ในระยะเวลาทุกๆ สามปีจะมีตุลาการรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่งสามคนและมีตุลาการรัฐธรรมนูญได้รับการแต่งตั้งเข้ามาใหม่สามคนเสมอ โดยปกติจะมีการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญใหม่ในราวเดือนกุมภาพันธ์

ปัญหาด้านสุขภาพ และเสียชีวิตในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตามมีการคาดหมายกันว่า หาก Mitterrand ไม่ป่วย Mitterrand ก็คงจะปฏิบัติทำนองเดียวกับ de Gaulle คือ แสดงเจตนาสละตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ พร้อมทั้งปฏิเสธไม่รับเงินค่าตอบแทนการดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญเช่นกัน

๒. ๒ ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ มาตรา ๕๖ วรรค ๓ บัญญัติให้ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์แต่งตั้งประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่าตามกฎหมายประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์จะแต่งตั้งให้ตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งหรือตุลาการรัฐธรรมนูญที่เป็นโดยตำแหน่ง (อดีตประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ) เป็นประธานศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ ในทางปฏิบัติประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐจะแต่งตั้งประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจากตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจาก “โควต้า” การแต่งตั้งของตนเสมอ

ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นเพียง “ผู้ทรงสิทธิคนแรกในบรรดาผู้ทรงสิทธิที่เท่าเทียมกัน” (primus inter pares) เท่านั้น แต่ยังมียุทธศาสตร์อย่างมากในกรณีที่มีมติที่ออกมามีคะแนนเสียงเท่ากัน เนื่องจากมาตรา ๕๖ วรรค ๓ บัญญัติให้ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด ในกรณีที่มีมติที่ออกมามีคะแนนเสียงเท่ากัน ยิ่งไปกว่านั้นประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจบางอย่างตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘ และตามกฎหมายจารีตประเพณี ทั้งอำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับการดำเนินการกระบวนพิจารณา และอำนาจในงานทางธุรการและทางปกครอง เช่น อำนาจในการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน อำนาจในการเป็นประธานการประชุมปรึกษาคดี อำนาจในการเสนอประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแต่งตั้งเลขาธิการสำนักงานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ อำนาจในการกำหนดการใช้จ่ายงบประมาณประจำปี เป็นต้น นอกจากนี้แล้วประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดของบรรดาเจ้าหน้าที่ข้าราชการฝ่ายธุรการ และถือว่าเป็นผู้แทนของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในการติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ตลอดจนในงานรัฐพิธีด้วย

อำนาจที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ไม่อาจมองข้ามไปได้ของประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ถึงแม้ว่าจะเป็นอำนาจในทางสัญลักษณ์ คือ อำนาจในกระบวนการเลือกตั้งประธานาธิบดี โดยเหตุที่รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสกำหนดให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้ดำเนินการจัดการเลือกตั้งประธานาธิบดี ตลอดจนประกาศผลการเลือกตั้งและวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจากการเลือกตั้งดังกล่าว ในทางปฏิบัตินับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๕ เป็นต้นมาประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้ประกาศให้ผู้ชนะการเลือกตั้งได้เป็นประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐในรัฐพิธีอย่างเป็นทางการ การ

แสดงออกซึ่งอำนาจดังกล่าวของประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีผลเป็นการสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นผู้พิทักษ์รัฐธรรมนูญของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสด้วยโดยปริยาย^{๑๖๘}

๒. ๓ ข้อพิจารณาเกี่ยวกับสถานะในทางกฎหมายของตุลาการรัฐธรรมนูญ

ตุลาการรัฐธรรมนูญที่ได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งโดยประธานาธิบดี ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนราษฎร มีสถานะเสมือนหนึ่งผู้พิพากษา ความเป็นอิสระของตุลาการรัฐธรรมนูญเหล่านี้เห็นได้จากการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว ๕ ปี^{๑๖๙} ในกรณีที่ตุลาการรัฐธรรมนูญที่ได้รับการคัดเลือกและแต่งตั้งดังกล่าวถึงแก่กรรมในระหว่างดำรงตำแหน่ง ให้คัดเลือกและแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญคนใหม่แทน แต่ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญคนใหม่อยู่ในตำแหน่งเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ที่ตนแทน อย่างไรก็ตามตุลาการรัฐธรรมนูญที่เข้าไปดำรงตำแหน่งแทนนั้นอาจได้รับคัดเลือกและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญได้อีกครั้งหนึ่ง หากวาระการดำรงตำแหน่งที่ตนเข้าไปแทนนั้นน้อยกว่า ๓ ปี^{๑๗๐} สำหรับตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่งนั้นจะอยู่ในตำแหน่งจนสิ้นอายุ

มาตรา ๕๗ วรรคหนึ่งของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสบัญญัติห้ามมิให้ตุลาการรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี หรือสมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร รัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้ขยายข้อห้ามมิให้ตุลาการรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งอื่นๆ ออกไปอีก คือ ห้ามมิให้ตุลาการรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งในฝ่ายบริหาร ตลอดจนตำแหน่งในสภาเศรษฐกิจและสังคม ในกรณีที่บุคคลซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญดำรงตำแหน่งต่างๆ ดังกล่าว ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลที่ได้รับการแต่งตั้งจะสละตำแหน่งที่ขัดกับการเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าว หากไม่ปรากฏว่าบุคคลผู้นั้นแสดงเจตนาสละตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญภายในแปดวันนับแต่วันที่ได้รับการแต่งตั้ง อย่างไรก็ตามการห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งที่ขัดกับความเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญหาได้มี

^{๑๖๘} Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S. 73 ซึ่งอ้าง J. Boudant, RDP 1987, p. 623.

^{๑๖๙} ในทางปฏิบัติตุลาการรัฐธรรมนูญมักจะเป็นผู้ที่มีอาวุโสค่อนข้างสูง ตุลาการบางท่านมีอายุสูงถึง ๘๓ ปี การที่มีการเลือกบุคคลที่อาวุโสมากมาเป็นตุลาการนี้ก็เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าบุคคลเหล่านี้จะเป็นอิสระ ปลอดภัยจากการเมือง เนื่องจากเมื่อพ้นจากตำแหน่งตุลาการก็จะจะไม่ทำงานทางการเมืองอีกจึงไม่จำเป็นต้องสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มการเมืองใดๆ ดู Michel Fromont, Der französische Verfassungsrat, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1985, S. 316.

^{๑๗๐} Louis Joxe ซึ่งเข้ามาดำรงตำแหน่งสืบแทน Henri Rey ใน ค.ศ. ๑๙๘๗ เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสที่ดำรงตำแหน่งยาวนานถึงสิบสองปี โดยผลของกฎหมายดังกล่าว

ความหมายเลยไปถึงขนาดที่ห้ามมิให้ตุลาการรัฐธรรมนูญลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อดำรงตำแหน่งที่ขัดกับความเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญด้วยไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งในระบบกฎหมายฝรั่งเศส ตุลาการรัฐธรรมนูญอาจลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นประธานาธิบดีหรือเป็นสมาชิกรัฐสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ โดยไม่จำเป็นต้องลาออกจากการเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญก่อน เพียงแต่เมื่อได้รับเลือกตั้งให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวแล้ว ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้นั้นจะต้องตัดสินใจว่าตนจะดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญต่อไปหรือจะดำรงตำแหน่งที่ตนได้รับเลือกตั้ง^{๑๗๑}

ในส่วนที่เกี่ยวกับหน้าที่ต่อตำแหน่งหรือต่อความเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ รัฐบาลบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตลอดจนกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนดให้ตุลาการรัฐธรรมนูญต้องดำรงตนให้สมแก่เกียรติศักดิ์แห่งการเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ และห้ามกระทำการใดๆ อันอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นอิสระแห่งตน (obligation de réserve) ตุลาการรัฐธรรมนูญจะแสดงความเห็นให้ปรากฏต่อสาธารณะเกี่ยวกับเรื่องที่เคยเป็นหรืออาจจะเป็นคดีไม่ได้ อย่างไรก็ตามข้อห้ามที่มีให้ตุลาการรัฐธรรมนูญแสดงความเห็นนี้ไม่ครอบคลุมถึงการสอนในมหาวิทยาลัย^{๑๗๒} และการให้ความเห็นเป็นส่วนตัว โดยไม่มีคำตอบแทน^{๑๗๓}

๒. ๔ การจัดองค์การภายในและงานธุรการ

ถึงแม้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสจะเป็นสถาบันที่มีการจัดองค์การภายในที่ไม่ใหญ่โตนักเมื่อเปรียบเทียบกับสถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญของประเทศอื่นๆ ในยุโรป แต่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสก็เป็นองค์กรที่ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๑๗๔} นอกจากตุลาการรัฐธรรมนูญเก้าคนแล้ว สถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสยังมีเจ้าหน้าที่อีกประมาณ ๔๐ คนที่ทำหน้าที่ทางธุรการสนับสนุนการทำงานของคณะตุลาการ ในบรรดาเจ้าหน้าที่ทั้ง ๔๐ คนนี้ มีเจ้าหน้าที่เพียงหกคนเท่านั้นที่ปฏิบัติงานสนับสนุนคณะตุลาการในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความเห็น หรือค้นคว้าทางกฎหมายโดยตรง ส่วนเจ้าหน้าที่อื่นที่เหลือจะทำหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวกับห้องสมุด งานเอกสาร งานดูแลอาคาร ตลอดจนงานด้านขีวดยานพาหนะ เป็นต้น

ในบรรดาเจ้าหน้าที่ของสถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส นับว่าเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีความสำคัญมากที่สุด ตำแหน่งเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนี้เป็นตำแหน่งทาง

^{๑๗๑} Bauer, ebd., S. 77.

^{๑๗๒} Bauer, ebd., S. 78 ซึ่งอ้าง F. Luchaire, Le Conseil Constitutionnel, p. 60.

^{๑๗๓} Bauer, ebd., S. 78 ซึ่งอ้าง D. Rousseau, Droit du contentieux, p. 48.

^{๑๗๔} เปรียบเทียบ Bauer, ebd., S. 80.

ธุรการตำแหน่งเดียวที่ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแต่งตั้งโดยการเสนอแนะของประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เลขานุการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีบทบาทและความสำคัญมากจนกระทั่งผู้แต่งตั้งอาจบางท่านยกย่องให้เลขานุการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็น “ตุลาการรัฐธรรมนูญคนที่สิบ”^{๑๗๕} ทั้งนี้เนื่องจากเลขานุการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่เพียงแต่จะเป็นผู้อำนวยการงานทางธุรการของสถาบันตุลาการรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้อำนวยการความสะดวกในส่วนที่เกี่ยวกับข้อมูลทางกฎหมายให้แก่ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน อำนวยการเกี่ยวกับการสืบพยานและการรับฟังพยานหลักฐาน ความเห็นต่างๆ ซึ่งจะเป็นฐานในการทำคำวินิจฉัย ในการเขียนคำวินิจฉัย ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนจะทำงานร่วมกันกับเลขานุการฯ อย่างใกล้ชิด ยิ่งไปกว่านั้นในการประชุมปรึกษาคดี เลขานุการฯ จะเข้าร่วมประชุมด้วย และจะทำหน้าที่บันทึกการประชุม ตลอดจนร่วมลงชื่อในคำวินิจฉัยด้วย^{๑๗๖}

๓. เขตอำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีอำนาจใน ๒ ลักษณะคือ อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดทางตุลาการประการหนึ่ง และอำนาจในการวินิจฉัยในลักษณะให้คำปรึกษาอีกประการหนึ่ง อำนาจทั้งสองลักษณะนี้อาจแยกได้ออกเป็น ๕ ประการใหญ่ๆ คือ อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดการเลือกตั้งและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อำนาจในการดำเนินการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการออกเสียงประชามติ และอำนาจในการให้ความเห็นเกี่ยวกับการใช้อำนาจในยามฉุกเฉินของประธานาธิบดี ซึ่งจะได้พิจารณาเป็นลำดับไปโดยสังเขปดังนี้^{๑๗๗}

๓. ๑ อำนาจในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย

ลักษณะที่โดดเด่นของระบบการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมายในฝรั่งเศสอยู่ตรงที่การควบคุมตรวจสอบดังกล่าวจะต้องเป็นการควบคุมตรวจสอบก่อนที่

^{๑๗๕} H. Roussillon, p. 20 อ้างใน Bauer, ebd., S. 81.

^{๑๗๖} Bauer, ebd., S. 81 ซึ่งอ้าง B. Poullain, La pratique française, p. 62.

^{๑๗๗} เก็บความจาก Fromont, Der französische Verfassungsrat, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1985, S. 318-329.

กฎเกณฑ์นั้นจะได้รับการประกาศใช้เป็นกฎหมาย ภายหลังจากการประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้ว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสย่อมไม่มีอำนาจควบคุมตรวจสอบกฎเกณฑ์นั้นได้อีก เราอาจแยกอำนาจในการควบคุมตรวจสอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ ออกเป็นประเภทย่อยได้ ดังนี้

ก) การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ (*lois organiques*) และข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

การควบคุมตรวจสอบในกรณีนี้เป็นการควบคุมตรวจสอบแบบบังคับ กล่าวคือ เมื่อมีการตรา รัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแล้ว ก่อนที่จะนำเอา รัฐบัญญัติหรือข้อบังคับแล้วแต่กรณีไปประกาศใช้บังคับ ให้นายกรัฐมนตรีหรือประธานแห่งสภาซึ่งตราข้อบังคับแล้วแต่กรณีนำร่าง รัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและร่างข้อบังคับการประชุมสภาเสนอต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎเกณฑ์ดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่^{๑๗๘} คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องวินิจฉัยให้เสร็จภายในหนึ่งเดือน ในกรณีเร่งด่วน รัฐบาลอาจขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้เสร็จภายในแปดวัน^{๑๗๙} ก่อนมีคำวินิจฉัย กฎเกณฑ์ดังกล่าวย่อมยังไม่มีผลบังคับใช้

ข) การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ

การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติเป็นการควบคุมตรวจสอบแบบไม่อัตโนมัติหรือไม่บังคับ จึงต่างจากการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญและข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะควบคุมตรวจสอบรัฐบัญญัติได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้องจากประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อยหกสิบคนหรือสมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อยหกสิบคนร้องขอ

ค) การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพันธกรณีระหว่างประเทศ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๕๔ ก่อนที่จะมีการให้สัตยาบันหรืออนุญาตให้มีการตกลงทำสัญญาระหว่างประเทศ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา อาจยื่นคำร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของสัญญาที่จะไปตกลงกับต่างประเทศได้ มีข้อสังเกตว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้ขยายสิทธิในการยื่นคำร้องให้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหกสิบคน หรือสมาชิก

^{๑๗๘} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๑ และ ๖๓

^{๑๗๙} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๑ วรรคสาม

วุฒิสภาไม่น้อยกว่าหกสิบคนในการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบรัฐธรรมนูญที่มอบอำนาจให้ประธานาธิบดีให้สัตยาบันในสัญญาระหว่างประเทศหรือมอบอำนาจให้รัฐบาลทำความตกลงระหว่างประเทศได้อีกด้วย

๓.๒ อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล

เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศสมอบอำนาจในการตรากฎหมายให้ทั้งฝ่ายนิติบัญญัติคือ รัฐสภาและฝ่ายบริหารคือรัฐบาล ในกรณีที่ต้องคัดค้านร่างกฎหมายซึ่งแท้จริงแล้วเป็นของอีกองค์กรหนึ่ง องค์กรที่ถูกกล่าวถึงอำนาจย่อมเสนอเรื่องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้

๓.๓ อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา และอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพของสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร

อำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาพรากรวมอยู่ในรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๙ ทั้งนี้โดยกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ วันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘ บัญญัติให้บุคคลที่มีชื่ออยู่ในบัญชีเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งและผู้สมัครมีสิทธิได้แย้งคัดค้านผลการเลือกตั้งภายในสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง ในทางปฏิบัติมีการร้องคัดค้านการเลือกตั้งจำนวนมากจนคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ออกข้อกำหนดวิธีพิจารณาเกี่ยวกับการคัดค้านการเลือกตั้งมาใช้บังคับ ทั้งนี้โดยได้กำหนดกระบวนการพิจารณาในรายละเอียด มีข้อสังเกตว่าไม่มีกฎหมายฉบับใดระบุว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะต้องตัดสินใจคัดค้านการเลือกตั้งให้เสนอภายในระยะเวลาเท่าใด แต่ในทางปฏิบัติคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยกรณีดังกล่าวภายในหกเดือนนับแต่มีการร้องคัดค้าน

สำหรับอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น ปรากฏอยู่ในกฎหมายแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญวันที่ ๒๔ ตุลาคม ๑๙๕๘ โดยคณะตุลาการมีอำนาจวินิจฉัยตามคำร้องขององค์กรผู้เสนอเรื่องว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะต้องห้ามอันไม่สามารถได้รับการเลือกตั้งได้ภายหลังจากที่บุคคลนั้นได้รับเลือกตั้งแล้วหรือไม่ นอกจากนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจวินิจฉัยตามคำร้องขององค์กรผู้เสนอเรื่องว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้ใดดำรงตำแหน่งหรือปฏิบัติหน้าที่อื่นใดอันขัดต่อการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและจะต้องพ้นจากตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่

๓. ๔ อำนาจในการควบคุมตรวจสอบการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการลงประชามติ

การใช้อำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ไม่ได้มีลักษณะเป็นการใช้อำนาจตุลาการเท่านั้น แต่ยังมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจในทางปกครองตลอดจนมีลักษณะเป็นการให้คำปรึกษาแนะนำอีกด้วย ทั้งนี้เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๕๘ บัญญัติให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ควบคุมดูแลให้การเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นไปด้วยความเรียบร้อย รวมทั้งมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องคัดค้านโต้แย้ง ตลอดจนประกาศผลการลงคะแนนและมาตรา ๖๐ กำหนดให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการดำเนินการตลอดจนดูแลกระบวนการลงประชามติให้เป็นไปอย่างเรียบร้อย และให้มีอำนาจประกาศผลการลงประชามติด้วย

ในส่วนของอำนาจจัดการและดำเนินการเลือกตั้ง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจแต่งตั้งบุคคลให้เป็นผู้ไปดูแลการเลือกตั้งในพื้นที่ต่างๆ ได้ สำหรับการลงประชามตินั้น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจให้คำปรึกษาแก่รัฐบาลเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการได้ นอกจากนี้หากปรากฏว่าในระหว่างเวลาหาเสียงเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งประธานาธิบดีคนใดคนหนึ่งถึงแก่กรรม คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจสั่งเลื่อนการเลือกตั้งออกไปก็ได้

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการประกาศบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี และวินิจฉัยคำร้องคัดค้านการประกาศบัญชีชื่อดังกล่าว ซึ่งมีลักษณะเป็นการใช้อำนาจตุลาการ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อได้มีการประกาศผลการเลือกตั้งประธานาธิบดี และผลการลงประชามติแล้ว หากมีการร้องคัดค้านโต้แย้ง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดและคำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นให้เป็นที่สุดท้าย

๓. ๕ อำนาจในการให้ความเห็นแก่ประธานาธิบดีในกรณีที่จะต้องใช้อำนาจฉุกเฉิน

ในกรณีที่เกิดภาวะวิกฤตขึ้นในรัฐอันเป็นสถานการณ์ฉุกเฉิน ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐมีอำนาจในการกำหนดมาตรการใดๆ ทางกฎหมายที่อาจจะไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญได้ หากประธานาธิบดีจำเป็นต้องใช้อำนาจฉุกเฉินเช่นว่านี้ ประธานาธิบดีจะต้องขอความเห็นชอบจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ให้ความเห็นดังกล่าวและให้มีการประกาศความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในรัฐกิจจานุเบกษา

นอกจากนี้ หากประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐจำเป็นต้องใช้มาตรการตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐมาตรา ๑๖ ประธานาธิบดีจะต้องขอความเห็นชอบจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญด้วย

ว่าเงื่อนไขในการใช้อำนาจของตนมีอยู่ครบถ้วนและเนื้อหาของมาตรการที่ตนจะใช้นั้นเป็นไปตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๖ หรือไม่

บทที่ ๒

กฎเกณฑ์และหลักการทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

๑. กฎเกณฑ์และสถานะของกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐกำหนด^{๕๕๐} หมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘ ในส่วนที่ ๒ ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ หากพิจารณาในแง่ของสถานะแล้ว รัฐกำหนดฉบับดังกล่าวถือว่าเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ^{๕๕๑} อย่างไรก็ตามรัฐกำหนดฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาทั่วไปที่ต้องใช้กับกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญประเภทต่างๆ นั้นมีบทบัญญัติเพียง ๓ มาตรา (มาตรา ๑๓ ถึง ๑๕) บทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าวเป็นเรื่องการเรียกประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การกำหนดจำนวนตุลาการในการทำคำวินิจฉัย และการจัดองค์การของสำนักงานเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เมื่ออ่านบทบัญญัติทั้งสามมาตราดังกล่าวแล้วก็ยังไม่อาจเห็นภาพต่างๆ เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ ถึงแม้ว่ามาตรา ๕๖ ของรัฐกำหนดฉบับดังกล่าว จะอนุญาตให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนดกฎเกณฑ์ที่จำเป็นเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญได้ด้วยตนเองก็ตาม แต่จนกระทั่งถึงปัจจุบันคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ออกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับกระบวนการเลือกตั้งเท่านั้น อาจกล่าวได้ว่ากฎเกณฑ์ที่เป็นลายลักษณ์อักษรของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญของฝรั่งเศสยังไม่ปรากฏให้เห็นเด่นชัด กรณีจึงต่างจากสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและสาธารณรัฐออสเตรียที่มีรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ และในรัฐบัญญัติดังกล่าวก็มีกฎเกณฑ์ต่างๆ เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญมากพอที่จะทำให้เห็นภาพของกระบวนการพิจารณาในศาล

^{๕๕๐} อำนาจในการออกรัฐกำหนด (Ordonnance) วางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอำนาจที่รัฐบาลได้รับจากรัฐธรรมนูญมาตรา ๙๒ อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจนิติบัญญัติพิเศษที่รัฐธรรมนูญมอบไว้ให้แก่รัฐบาลเป็นเวลาสี่เดือนเพื่อให้การจัดตั้งองค์กรระดับรัฐธรรมนูญใหม่ๆ เป็นไปได้โดยรวดเร็ว รัฐบาลของประธานาธิบดี De Gaulle ได้ใช้อำนาจดังกล่าวนี้ออกรัฐกำหนดเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘ และได้แก้ไขเพิ่มเติมรัฐกำหนดดังกล่าวอีกครั้งในที่สุดท้ายที่ตนมีอำนาจนิติบัญญัติพิเศษ คือวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๙ รัฐกำหนดฉบับนี้มีฐานะเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่าเมื่อรัฐบาลไม่มีอำนาจนิติบัญญัติพิเศษอีกต่อไป การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐกำหนดฉบับนี้จะกระทำได้อีกต่อเมื่อปฏิบัติตามเงื่อนไข ขั้นตอนที่ยกเว้นไว้ในมาตรา ๔๖ แห่งรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐ

^{๕๕๑} มาตรา ๖๑ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘

รัฐธรรมนูญได้ แม้กระนั้นก็ตามนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๘๖ เป็นต้นมา ก็เริ่มมีแนวทางทางปฏิบัติในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญชัดเจนและเป็นทางการมากขึ้น

๒. หลักการทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

๒. ๑ หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบไม่มีคู่ความพิพาทกัน

กระบวนการวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีลักษณะที่แตกต่างจากกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันหรือออสเตรียที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เป็นกระบวนการพิจารณาแบบไม่มีคู่ความที่พิพาทกัน ทั้งนี้เว้นแต่กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการโต้แย้งความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา อาจกล่าวได้ว่าหลักการทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส คือ หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาแบบไม่มีคู่ความพิพาทกัน อย่างไรก็ตาม มาตรา ๑๘ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๗๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘ ได้บัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในกรณีมีผู้ร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเอาไว้ว่า ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งไปยังประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภาโดยเร็วว่ามีการร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย และให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาแจ้งให้สมาชิกแห่งสภาที่ตนเป็นประธานทราบ ในทางปฏิบัติรัฐบาลจะชี้แจงความเห็นของตนเป็นลายลักษณ์อักษรตอบกลับไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ หากว่าคำร้องนั้นมาจากสมาชิกรัฐสภา นอกจากนี้สมาชิกรัฐสภาก็มักจะส่งหนังสือ บันทึกแสดงความเห็นไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญด้วย อย่างไรก็ตามคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะไม่อ้างความเห็นต่างๆที่กล่าวมานี้ไว้อย่างชัดเจนในคำวินิจฉัย

๒. ๒ หลักการไม่ผูกพันกับเหตุผลทางกฎหมายในคำร้อง

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณา คือ คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะตรวจสอบประเด็นข้อกฎหมายที่กล่าวอ้างไว้ในคำร้องตลอดจนประเด็นเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ถูกโต้แย้งทุกประเด็น ยิ่งไปกว่านั้นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสยังตรวจสอบเหตุผลต่างๆในทางกฎหมายด้วยการริเริ่มของตนเองได้ กล่าวคือไม่ได้จำกัดตนเฉพาะกับเหตุผลที่มีการกล่าวอ้างในคำร้องเท่านั้น นอกจากนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจตรวจสอบ

ความสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติอื่นๆในกฎหมายฉบับที่ได้มีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่าขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ด้วย ถึงแม้ว่าบทบัญญัตินั้นๆจะไม่ใช่ว่าบทบัญญัติที่ผู้ร้องต้องการให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบก็ตาม^{๑๘๒}

๒.๓ หลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัย

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งในวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส คือ หลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัย หลักการดังกล่าวนี้ได้รับการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐกำหนดว่าด้วยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ไม่ว่าจะเป็นการวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อบังคับการประชุมสภา รัฐบัญญัติ หรือข้อตกลงระหว่างประเทศ^{๑๘๓} การวินิจฉัยแบ่งแยกอำนาจในการตรากฎหมายของรัฐสภาและรัฐบาล^{๑๘๔} หรือการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา^{๑๘๕} ตลอดจนการให้ความเห็นเกี่ยวกับการใช้อำนาจของประธานาธิบดีในสถานการณ์ฉุกเฉิน^{๑๘๖} มีข้อสังเกตว่าถึงแม้จะไม่ได้มีการบัญญัติอย่างชัดเจนในรัฐกำหนดว่าด้วยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องให้เหตุผลในคำวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีและการลงประชามติ แต่ในทางปฏิบัติคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ได้ให้เหตุผลในคำวินิจฉัยเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวด้วย แม้ว่าจะเป็น การให้เหตุผลโดยสังเขปก็ตาม^{๑๘๗}

^{๑๘๒} Fromont, Der französische Verfassungsrat, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa 1986, S. 330. ซึ่งอ้างคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ Nr. 82-146 DC 18 November 1982 ในคำวินิจฉัยนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ตรวจสอบบทบัญญัติที่ผู้ร้องไม่ได้กล่าวอ้างถึงว่าขัดต่อหลักความเสมอภาคของการเลือกตั้งหรือไม่

^{๑๘๓} มาตรา ๒๐ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘

^{๑๘๔} มาตรา ๒๖ และ ๒๘ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘

^{๑๘๕} มาตรา ๔๐ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘

^{๑๘๖} มาตรา ๕๓ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘

^{๑๘๗} Fromont, Der französische Verfassungsrat, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa 1986, S. 330.

๒.๔ หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษร

ลักษณะสำคัญของการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ คือ การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษร ไม่ใช่การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา กระบวนการพิจารณาในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสอาจแบ่งออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ ส่วนแรกเป็นการตรวจสอบคำร้องและการให้รัฐบาลเสนอความเห็นของตนเกี่ยวกับคำร้อง ส่วนที่สองเป็นการประชุมปรึกษาคดี การประชุมปรึกษาคดีจะกระทำหลังจากผู้มีส่วนร่วมในคดี กล่าวคือเป็นการประชุมปรึกษาโดยลับ ทั้งนี้โดยตุลาการที่ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแต่งตั้งให้เป็นผู้รับผิดชอบสำนวนจะเป็นผู้แถลงรายงานเกี่ยวกับคดี หลังจากนั้นก็จะเป็นการอภิปรายปรึกษาและวินิจฉัย จะเห็นได้ว่าการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยตรวจสอบเอกสารต่างๆ ในคดี ไม่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาโดยเปิดเผย ถึงแม้ว่ากระบวนการพิจารณานั้นจะเป็นเรื่องความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งก็ตาม

๓. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

โดยทั่วไปแล้วระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นจะสั้นมาก คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดเกี่ยวกับคำร้องที่ยื่นขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๑ ให้เสร็จภายในแปดวัน ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดในส่วนคำร้องเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีของสาธารณรัฐให้เสร็จภายในสองวัน และต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อบังคับการประชุมสภา รัฐบัญญัติ และความตกลงระหว่างประเทศให้เสร็จภายในหนึ่งเดือน

อย่างไรก็ตามในกรณีเร่งด่วนรัฐบาลอาจร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อบังคับการประชุมสภา รัฐบัญญัติ และความตกลงระหว่างประเทศให้เสร็จภายในแปดวัน^{๑๘๘} แม้กระนั้นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็มีอำนาจในการวินิจฉัยว่ากรณีตามที่รัฐบาลร้องขอนั้นเป็นกรณีเร่งด่วนหรือไม่ อนึ่งมีข้อพึงพิจารณาว่าโดยทั่วไปแล้วการวินิจฉัยทั้งหลายทั้งปวงของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นเป็นการวินิจฉัยชี้ขาดในเชิงป้องกันทั้งสิ้น กล่าวคือ วินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติหรือ

^{๑๘๘} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๑

ความตกลงระหว่างประเทศก่อนที่รัฐบัญญัติหรือความตกลงระหว่างประเทศจะมีผลใช้บังคับ หรือ วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีก่อนที่ประธานาธิบดีจะเข้ารับตำแหน่ง เป็นต้น ข้อยกเว้นดังกล่าวมีอยู่กรณีเดียว คือ การวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา การวินิจฉัยชี้ขาดกรณีดังกล่าวมักจะกระทำเมื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งได้รับการประกาศว่าเป็นผู้ได้รับเลือกตั้งและได้เข้าดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือ สมาชิกวุฒิสภาแล้ว อย่างไรก็ตามการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาดังกล่าวนี้อาจมีผลย้อนหลังจนกฎหมาย ประกอบรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ ในทางปฏิบัติคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัย ชี้ขาดปัญหาดังกล่าวนี้นี้เมื่อการเลือกตั้งได้ล่วงพ้นไปหลายเดือนแล้ว เช่น วินิจฉัยชี้ขาดในวันที่ ๓ ธันวาคม ค.ศ. ๑๙๘๑ ว่าการเลือกตั้งเมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ค.ศ. ๑๙๘๑ ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เป็นต้น

บทที่ ๓

คำวินิจฉัยและผลของคำวินิจฉัย

๑. การทำคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัยและความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยตุลาการอย่างน้อย ๓ คน เว้นแต่มีเหตุการณ์ที่ทำให้ไม่อาจมีตุลาการครบจำนวนดังกล่าวได้ ทั้งนี้จะต้องระบุเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในบันทึกการประชุมด้วย^{๑๘๕} อนึ่งมีข้อสังเกตว่านับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๗ เป็นต้นมาไม่มีการระบุชื่อตุลาการรัฐธรรมนูญที่มีส่วนร่วมในการวินิจฉัยไว้ในคำวินิจฉัย เว้นแต่คำวินิจฉัยนั้นเป็นคำวินิจฉัยในปัญหาที่เกี่ยวกับการเลือกตั้ง

มติของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือตามความเห็นข้างมากของตุลาการรัฐธรรมนูญที่มีส่วนร่วมในการวินิจฉัย ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด^{๑๘๖} อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ไม่ใช้กับกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่าประธานาธิบดีสาธารณรัฐไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ในฐานะดังกล่าวต่อไปได้ หรือเป็นกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่าตุลาการรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งกระทำการละเมิดหน้าที่ ในกรณีเช่นนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องมีมติด้วยเสียงข้างมากเด็ดขาด

อนึ่งมีข้อสังเกตว่า ในการทำคำวินิจฉัยนั้นจะไม่มีการระบุสัดส่วนของคะแนนเสียงที่ตุลาการรัฐธรรมนูญได้ออกเสียงลงมติไว้ในคำพิพากษาไม่ว่าจะเป็นในกรณีใดๆก็ตาม

๒. เนื้อหาของคำวินิจฉัย

ในกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติต่างๆ เมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าบทบัญญัตินั้นชอบด้วยรัฐธรรมนูญ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมมีผลทำให้ระยะเวลาในการดำเนินการประกาศใช้กฎหมายซึ่งระงับไปในขณะที่คดีอยู่ในระหว่างการวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นสิ้นสุดลง^{๑๘๗} ในกรณีเช่นนี้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐมีหน้าที่ต้องดำเนินการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าวภายใน ๑๕ วัน

^{๑๘๕} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ มาตรา ๑๔

^{๑๘๖} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๕๖

^{๑๘๗} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ มาตรา ๒๑

สำหรับกรณีที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อกำหนดในความตกลงระหว่างประเทศข้อใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ รัฐบาลจะให้สัตยาบันหรืออนุญาตตามข้อตกลงดังกล่าวได้ก็ต่อเมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้อำนาจรัฐบาลในเรื่องดังกล่าวเสียก่อน โดยทั่วไปแล้วหากคณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อกำหนดในความตกลงระหว่างประเทศข้อใดขัดต่อรัฐธรรมนูญ มักจะมีผลให้ไม่มีการบังคับใช้ความตกลงระหว่างฉบับนั้นทั้งฉบับ ส่วนในกรณีที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญหรือรัฐบัญญัติอื่นใดขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หากบทบัญญัตินั้นเป็นบทบัญญัติที่พิจารณาจากบริบททั้งปวงแล้วไม่อาจแยกขาดออกจากรัฐธรรมนูญทั้งฉบับได้ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐย่อมไม่อาจประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญหรือรัฐบัญญัติฉบับนั้นได้^{๑๕๒} สำหรับกรณีที่สามารแยกบทบัญญัติที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญออกจากบทบัญญัติอื่นๆ ได้ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐย่อมมีดุลพินิจที่จะประกาศใช้รัฐธรรมนูญประกอบรัฐธรรมนูญหรือรัฐบัญญัตินั้นโดยยกเว้นเฉพาะบทบัญญัติที่ได้รับการวินิจฉัยว่าขัดรัฐธรรมนูญ หรือจะขอให้สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาพิจารณารัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือรัฐบัญญัตินั้นใหม่ก็ได้

สำหรับกรณีที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาขัดต่อรัฐธรรมนูญ สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภานำข้อบังคับการประชุมข้อนั้นมาใช้ไม่ได้^{๑๕๓}

๓. ผลของคำวินิจฉัย

มาตรา ๖๒ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐบัญญัติให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญผูกพันอำนาจมหาชนทั้งหลาย ผู้พันเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองตลอดจนศาล และไม่ให้มีการอุทธรณ์โต้แย้งคำวินิจฉัยของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่าหากคณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าบทบัญญัติใดๆ ขอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ หรือวินิจฉัยยืนยันความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง หรือวินิจฉัยว่าการเลือกตั้งไม่ชอบด้วยกฎหมาย คำวินิจฉัยต่างๆ ของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญที่กล่าวมานี้ไม่ได้ผูกพันเฉพาะกับผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการพิจารณาเท่านั้น แต่ยังผูกพัน

^{๑๕๒} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๒ และรัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๕๕๘ มาตรา ๒๒ วรรคหนึ่ง

^{๑๕๓} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๕๕๘ มาตรา ๒๓ วรรคสอง

อำนาจมหาชนอื่นๆ ด้วย ความผูกพันต่อคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้เป็นทั้งความผูกพันต่อผลของคำวินิจฉัยและเหตุผลในคำวินิจฉัยซึ่งเป็นฐานของคำวินิจฉัยด้วย^{๑๙๔}

๔. การบังคับตามคำวินิจฉัย

ในทางปฏิบัติ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้รับการเคารพและปฏิบัติตามจากองค์กรของรัฐเสมอ กล่าวคือในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อบังคับการประชุมสภาขัดต่อรัฐธรรมนูญ จะไม่มีการใช้ข้อบังคับการประชุมสภานั้น กรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดได้รับการเลือกตั้งมาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นก็จะพ้นจากตำแหน่ง เป็นต้น อย่างไรก็ตามบางครั้งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองและศาลก็ไม่ได้ปฏิบัติตามความเห็นในคำวินิจฉัยวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยอ้างว่าความเห็นในคำวินิจฉัยนั้นเป็นความเห็นที่ไม่ใช่เหตุผลอันเป็นรากฐานในคำวินิจฉัย ดังนั้นความเห็นดังกล่าวจึงไม่มีผลผูกพันตามกฎหมาย ในกรณีเช่นนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็ไม่มีเครื่องมือที่จะบังคับการให้เป็นตามความเห็นของตนได้

^{๑๙๔} คำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ Nr. 62-18 L ลงวันที่ ๑๖ มกราคม ค.ศ. ๑๙๖๒ อ้างจาก Fromont, Der französische Verfassungsrat, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa 1986, S. 335.

บทที่ ๔

วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ : ศึกษาตัวอย่างกระบวนการพิจารณา

ควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ

๑. ข้อความทั่วไป

โดยเหตุที่กฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสไม่ได้บัญญัติหลักการทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณามากเพียงพอที่จะทำให้เห็นภาพรวมของกฎเกณฑ์ที่จะใช้กับวิธีพิจารณาทุกประเภทได้ ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์เพียงพอในการชี้ให้เห็นภาพการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส จึงสมควรที่จะได้หยิบยกเอากระบวนการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญมาเสนอ ทั้งนี้เพื่อที่จะได้เห็นประเด็นต่างๆ ที่สำคัญเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาอย่างเป็นรูปธรรม อาทิ การเสนอคำร้อง ขั้นตอนการพิจารณา เป็นต้น

มีข้อที่ต้องตั้งไว้ให้เห็นประจักษ์ชัดในเบื้องต้นว่าอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสนั้นได้รับการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเป็นเรื่องราว ในรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ ด้วยเหตุนี้การจะเพิ่มอำนาจหน้าที่ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ไม่อาจตรากฎหมายระดับรัฐบัญญัติเพิ่มอำนาจให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้^{๑๕๕}

ในส่วนที่เกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญนั้น ขึ้นอยู่กับว่ากฎเกณฑ์ที่เป็นวัตถุแห่งการควบคุมตรวจสอบนั้นเป็นกฎเกณฑ์ประเภทใด หากกฎเกณฑ์นั้นเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาจะต้องมีการส่งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญหรือข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อนประกาศใช้เสมอ (การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบบังคับ) แต่ถ้ากฎเกณฑ์นั้นเป็นรัฐบัญญัติธรรมดา หรือเป็นความตกลงระหว่างประเทศ จะมีการส่งกฎเกณฑ์ดังกล่าวให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎเกณฑ์ดังกล่าวก่อนประกาศใช้หรือไม่ก็ได้ (การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบไม่บังคับ) แต่ถึงแม้ว่ากฎเกณฑ์นั้นเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญก็ไม่ได้หมายความว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะเริ่มการได้เอง แต่จะต้องมีคำร้องจากนายกรัฐมนตรีขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

^{๑๕๕} หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นหลักเกณฑ์ที่ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมาโดยตลอด ดู Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S. 83.

ตรวจสอบกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวเสียก่อน ซึ่งหากนายกรัฐมนตรีไม่ส่งคำร้องมายังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อให้มีการวินิจฉัย จะมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับดังกล่าวไม่ได้ หากพิจารณาในแง่นี้ แม่นายกรัฐมนตรีจะมีฐานะเป็นผู้ยื่นคำร้อง แต่ก็ไม่มีดุลพินิจว่าจะส่งคำร้องหรือไม่ คงมีแต่เพียงดุลพินิจว่าจะส่งคำร้องในเวลาใดเท่านั้น หลักเกณฑ์เดียวกันนี้ใช้บังคับกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา^{๑๕๖} ตลอดจนข้อบังคับการประชุมของที่ประชุมร่วมกันของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในการลงมติแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญด้วย^{๑๕๗} ทั้งนี้โดยที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภามีหน้าที่ต้องส่งคำร้องไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะหยิบยกข้อบังคับการประชุมดังกล่าวขึ้นพิจารณาเองไม่ได้

๒. การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบไม่บังคับ^{๑๕๘}

การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแบบไม่บังคับ คือ การควบคุมตรวจสอบรัฐบัญญัติที่ผ่านการตราขึ้นโดยรัฐสภาก่อนที่จะได้มีการประกาศใช้รัฐบัญญัตินั้น การควบคุมตรวจสอบกฎหมายในลักษณะนี้เป็นหนทางที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีโอกาสในการปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของราษฎรมากที่สุด เพราะหากรัฐบัญญัติผ่านรัฐสภาไปแล้ว โดยไม่ได้มีการส่งเรื่องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยและได้มีการประกาศใช้รัฐบัญญัตินั้นไปแล้ว จะมีการส่งเรื่องให้ตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติฉบับดังกล่าวอีกไม่ได้ ในที่นี้จะได้พิจารณาระบบวิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ (ธรรมดา) ในฐานะที่เป็นต้นแบบหรือตัวแทนของวิธีพิจารณาในกระบวนการพิจารณาประเภทอื่น โดยจะได้พิจารณาประเด็นที่เกี่ยวกับผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง วัตถุประสงค์แห่งการพิจารณา ตลอดจนขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวเป็นสำคัญ

^{๑๕๖} มาตรา ๖๑ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส

^{๑๕๗} คำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 63-24 DC ลงวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๑๙๖๓

^{๑๕๘} เนื้อหาส่วนใหญ่เก็บความจาก Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S. 86-142.

๒. ๑ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

แต่เดิมเมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน (ค.ศ. ๑๙๕๘) นั้น รัฐธรรมนูญมาตรา ๖๑ วรรคสองกำหนดให้สิทธิแก่องค์กรของรัฐระดับสูงสุดของรัฐสี่องค์กร คือ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภา เป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ผ่านการตราของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติไม่ปรากฏว่าประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐได้ใช้สิทธิดังกล่าวนี้แต่อย่างใด นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องอีกคนหนึ่งก็มักจะไม่นำไปใช้สิทธิดังกล่าวนี้เช่นกัน เหตุผลสำคัญก็เนื่องมาจากในทางการเมืองนั้น ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี และสมาชิกเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรจะมาจากพรรคการเมืองเดียวกัน จึงมักจะไม่มีปรากฏความขัดแย้งทางความคิดเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติที่ผ่านรัฐสภาแล้ว แม้แต่ประธานสภาผู้แทนราษฎรที่ใช้สิทธิในการยื่นคำร้องดังกล่าวนี้บ่อยมาก เนื่องจากประธานสภาผู้แทนราษฎรก็สังกัดพรรคการเมืองที่คุมเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรเช่นกัน ตำแหน่งที่ดูเหมือนจะมีบทบาทค่อนข้างมากในการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ คือ ประธานวุฒิสภา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงก่อนที่จะได้มีการปฏิรูปรัฐธรรมนูญใน ค.ศ. ๑๙๗๔ ประธานวุฒิสภาอยู่ในฐานะที่กล่าวได้ว่าเป็นเครื่องถ่วงดุลอำนาจทางการเมืองของพรรคการเมืองเสียงข้างมากซึ่งมีอำนาจเหนือทั้งฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ (สภาผู้แทนราษฎร) และได้ใช้สิทธิในการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติหลายครั้ง

เมื่อมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญใน ค.ศ. ๑๙๗๔ ได้มีการกำหนดผู้มีสิทธิยื่นคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติเพิ่มเติมจากองค์กรสูงสุดของรัฐสี่องค์กรดังที่ได้กล่าวมาแล้ว คือ ให้สิทธิสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหกสิบคน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหกสิบคนสามารถยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติได้ด้วย

๒. ๒ วัตถุประสงค์ในการควบคุมตรวจสอบ

มาตรา ๖๑ วรรคสอง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันบัญญัติให้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องสามารถยื่นคำร้องเพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาว่ากฎหมายที่ผ่านการตราขึ้นจากรัฐสภาขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ วัตถุประสงค์ในการควบคุมตรวจสอบจึงกินความหมายกว้าง คือ หมายถึงกฎหมายทุกประเภทที่โดยรูปแบบแล้วผ่านการตราขึ้นจากรัฐสภา กล่าวคือ นอกจากจะหมายถึงรัฐบัญญัติทั้งหลายทั้งปวงแล้ว ยัง

หมายถึงรัฐบัญญัติที่อนุวัติการตามสัญญาระหว่างประเทศ รัฐบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี และ รัฐบัญญัติที่มอบอำนาจให้รัฐบาลออกกฎหมายฎีกาอีกด้วย อนึ่ง กฎหมายที่จะเป็นวัตถุในการให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่ผ่านรัฐสภาเรียบร้อยแล้ว ไม่ใช่เป็นแต่เพียงร่างกฎหมายเท่านั้น นอกจากนี้กฎหมายที่ผ่านการลงประชามติจากประชาชนแล้วและกฎหมายที่แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ถือกันว่าไม่เป็นวัตถุในการควบคุมตรวจสอบโดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

๒. ๓ ขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณา

การดำเนินกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ก่อนที่จะประกาศใช้กฎหมายนั้นมี ๓ ขั้นตอนด้วยกัน คือ ขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนก่อนเปิดกระบวนการพิจารณาหลัก ขั้นตอนที่สองเป็นขั้นตอนในกระบวนการพิจารณาหลัก และขั้นตอนสุดท้ายเป็นขั้นตอนในการประชุมปรึกษาหารือและการทำคำวินิจฉัย

๒. ๓. ๑ ขั้นตอนก่อนเปิดกระบวนการพิจารณา

ขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ไม่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในทางปฏิบัติอย่างยิ่ง โดยเหตุที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญถูกจำกัดระยะเวลาในการพิจารณาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ผ่านการตราขึ้นจากรัฐสภาที่จะต้องดำเนินการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดให้เสร็จภายในหนึ่งเดือน คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงจำเป็นต้องทราบความเคลื่อนไหวต่างๆ เกี่ยวกับการตรากฎหมายโดยรัฐสภาตลอดเวลา เพื่อที่จะได้รู้ข้อมูลต่างๆ และเตรียมตัวได้ล่วงหน้าก่อนที่จะมีการยื่นคำร้องให้ตนวินิจฉัย ในทางปฏิบัติคณะตุลาการรัฐธรรมนูญสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้าว่าจะมีการยื่นคำร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือไม่ เพราะกฎหมายบางประเภทจะมีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบเสมอ เช่น รัฐบัญญัติว่าด้วยงบประมาณรายจ่ายประจำปี หรือ รัฐบัญญัติเกี่ยวกับภาษีอากร เป็นต้น ในกรณีเช่นนี้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะเตรียมกำหนดตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนได้ศึกษาประเด็นข้อกฎหมายต่างๆ ที่จะมาสู่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญในระยะเวลาอันใกล้

ในบางกรณีคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะเตรียมตัวศึกษาบทบัญญัติของกฎหมายที่สำคัญและคาดหมายได้ว่าจะเป็นปัญหามาสู่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอย่างแน่นอน เช่น ใน ค.ศ. ๑๙๙๒ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการวิเคราะห์บทบัญญัติต่างๆ ในสัญญา มาสทริคท์ (Maastricht) ซึ่งรัฐบาล

ฝรั่งเศสจะต้องลงนามในสัญญาก่อนที่จะประธานาธิบดีมิตเตอร์รอง (Mitterrand) จะได้ยื่นคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของสัญญาดังกล่าวตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๔ มีข้อสังเกตว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีการจัดการในทางเทคนิคที่เอื้ออำนวยให้ตุลาการรัฐธรรมนูญสามารถติดตามการอภิปรายของสมาชิกวุฒิสภาได้โดยตรง กรณีดังกล่าวมีข้อดีเนื่องจากการอภิปรายของสมาชิกวุฒิสภาจะทำให้เห็นถึงเจตนารมณ์ของพรรคการเมืองในการเสนอกฎหมายนั้นๆ คำถามของสมาชิกวุฒิสภาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างกฎหมายที่เสนอมุ่งจะเป็นสิ่งที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ความสนใจเป็นพิเศษเนื่องจากคำถามและการอภิปรายในประเด็นที่เกี่ยวกับคำถามดังกล่าวมักจะเป็นเนื้อหาในคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับดังกล่าวในภายหลัง^{๑๔๕}

ในทางปฏิบัติมักจะไม่ปรากฏกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญรู้สึกประหลาดใจกับการยื่น คำร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย เนื่องจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ “จับตา” การดำเนินการพิจารณากฎหมายในสภาอยู่ตลอดเวลาและด้วยการปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องมากกว่า ๓๕ ปีของสถาบันคณะตุลาการรัฐธรรมนูญทำให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีประสบการณ์เพียงพอที่จะคาดหมายได้ว่าจะมีการยื่นคำร้องโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหกสิบคน (ซึ่งเป็นฝ่ายข้างน้อยในสภา) ขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับใดหรือไม่ กฎหมายที่กระทบกับกลุ่มผลประโยชน์ในสังคม อาทิ เช่น กฎหมายเกี่ยวกับสุขภาพ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น สื่อสารมวลชน หรือ การแข่งขันทางการค้า ย่อมเป็นที่คาดหมายได้ว่าจะเป็นประเด็นมาสู่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญค่อนข้างแน่นอน

ในกรณีที่จะมีการยื่นคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญ ในทางปฏิบัติเลขานุการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้รับแจ้งล่วงหน้าอย่างไม่เป็นทางการก่อน เมื่อเลขานุการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญทราบว่าจะมีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายแล้ว เลขานุการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะแจ้งเรื่องไปยังเลขานุการคณะรัฐมนตรีเพื่อให้ระงับการนำกฎหมายดังกล่าวไปประกาศใช้จนกว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะได้วินิจฉัยชี้ขาดก่อน

๒.๓.๒ ขั้นตอนในกระบวนการพิจารณา

ก) การยื่นคำร้อง

กระบวนการพิจารณาย่อมเริ่มขึ้นเมื่อมีการเสนอคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรมายังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่การเสนอคำร้องกระทำโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไม่ว่าหกสิบคน สมาชิกทุกคนที่เป็นผู้ยื่นคำร้องจะต้องลงนามในคำร้องด้วย ในคำร้องนั้นจะต้องระบุว่าผู้ยื่นคำร้องต้องการได้แย้งกฎหมายฉบับใดว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นที่จะต้องให้เหตุผลในคำร้อง ทั้งนี้เนื่องจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

^{๑๔๕} Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S.134.

มีหน้าที่ตามกฎหมายในการที่จะต้องพิจารณาข้อกฎหมายทั้งหลายทั้งปวงเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับที่เป็นวัตถุในการพิจารณาวินิจฉัยอยู่แล้ว^{๒๐๐} ด้วยเหตุนี้ในอดีตคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในระบบกฎหมายฝรั่งเศสจึงมีความยาวไม่มากนัก^{๒๐๑} อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้คำร้องจะมีความยาวมากขึ้นและมีการให้เหตุผลโดยละเอียดด้วย

การยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายจะต้องกระทำก่อนที่กฎหมายฉบับดังกล่าวจะได้รับการประกาศใช้บังคับ ถึงแม้ว่าระยะเวลาเริ่มต้นที่ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องจะยื่นคำร้องได้นั้นจะชัดเจนคือเมื่อรัฐสภาได้ผ่านกฎหมายฉบับดังกล่าวแล้วแต่ระยะเวลาสิ้นสุดในการยื่นคำร้องนั้นไม่ชัดเจน หากพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ มาตรา ๑๐ แล้ว ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐจะต้องประกาศใช้บังคับกฎหมายภายในสิบห้าวันนับแต่ได้มีการส่งกฎหมายนั้นไปยังรัฐบาลผู้ที่ประสงค์จะยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายดังกล่าวจึงมีเวลาอย่างมากที่สุดสิบห้าวัน อย่างไรก็ตามระยะเวลาดังกล่าวอาจลดลงไปได้ขึ้นอยู่กับว่าประธานาธิบดีจะประกาศใช้บังคับกฎหมายดังกล่าวในเวลาใดก่อนครบกำหนดสิบห้าวัน ในทางทฤษฎีย่อมเป็นไปได้ที่ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐจะรีบประกาศใช้บังคับกฎหมายเพื่อป้องกันมิให้มีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายดังกล่าว อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติประธานาธิบดีจะรอให้ระยะเวลาผ่านไปช่วงหนึ่งก่อนจึงจะประกาศใช้กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากมีการแจ้งให้ประธานาธิบดีทราบล่วงหน้าว่ากำลังจะมีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายฉบับที่กำลังจะประกาศใช้นั้น^{๒๐๒}

เมื่อมีการยื่นคำร้องแล้ว โดยหลักจะมีการถอนคำร้องไม่ได้เว้นแต่จะเป็นกรณีที่มีการยื่นคำร้องนั้นเกิดจากการแสดงเจตนาที่ไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของผู้ยื่นคำร้อง เช่น ถูกข่มขู่ ถูก หลอกลวง หรือสำคัญผิด ในกรณีที่ไม่ปรากฏเหตุดังกล่าวย่อมถือว่าการยื่นคำร้องเป็นไปโดยสมบูรณ์ซึ่งจะมีผลในทางกฎหมายสองประการ คือ ประการแรก การยื่นคำร้องมีผลทำให้ระยะเวลา

^{๒๐๐} เปรียบเทียบ มาตรา ๖๑ วรรคสอง รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส

^{๒๐๑} ประธานวุฒิสภา Alain Poher เคยยื่นคำร้องในลักษณะดังกล่าวโดยมีความยาวเพียง ๒ บรรทัดเท่านั้น ดู Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S.136.

^{๒๐๒} ในอดีตที่ผ่านมาเมื่ออยู่กรณีเดียวที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยคำร้องขอให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเนื่องจากคำร้องยื่นเกินระยะเวลา คือกรณีที่สมาชิกวุฒิสภาจำนวนหกสิบคนยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบาลผู้บัญญัติว่าด้วยการปฏิรูปหน้าที่ในการรับราชการทหาร รัฐบัญญัติฉบับดังกล่าวผ่านการพิจารณาจากรัฐสภาเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๙ หลังจากผ่านพ้นไปหนึ่งสัปดาห์ ประธานาธิบดี Jacques Chirac จึงได้ประกาศใช้กฎหมาย (วันที่ ๒๘ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๙) หนึ่งวันหลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายแล้วจึงมีการยื่นคำร้อง คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงปฏิเสธไม่รับคำร้องดังกล่าวไว้พิจารณา ดูคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 97-392 DC ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๙๙ อ้างจาก Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S.137 Fn. 425.

สิบห้าวันซึ่งประธานาธิบดีจะต้องประกาศใช้กฎหมายนั้นระงับผลลง เมื่อมีคำวินิจฉัยจากคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแล้วให้เริ่มนับระยะเวลาดังกล่าวใหม่^{๒๐๓} ประการที่สอง การยื่นคำร้องมีผลเป็นการเริ่มนับระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งจะต้องกระทำไปแล้วเสร็จภายในหนึ่งเดือนนับแต่มีการยื่นคำร้อง^{๒๐๔} ในกรณีที่เป็นเรื่องเร่งด่วนที่รัฐบาลระบุไว้ในคำร้อง ระยะเวลาในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและทำคำวินิจฉัยจะลดลงเหลือแปดวัน^{๒๐๕}

ในทางปฏิบัติรัฐบาลจะไม่ค่อยใช้คำร้องเร่งด่วนให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนัก ทั้งนี้อาจเป็นไปได้ว่าในกรณีที่เร่งด่วนจริงๆ ระยะเวลาแปดวันก็ยังนับว่ามากไป แม้กระนั้นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญก็จะรู้ว่าเรื่องใดเป็นเรื่องที่เร่งด่วน และจะรีบวินิจฉัยกรณีดังกล่าวภายในระยะเวลาที่สั้นอย่างยิ่ง^{๒๐๖}

ข) ลำดับการพิจารณา

ในส่วนของลำดับขั้นตอนการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นไม่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร กฎเกณฑ์ต่างๆในเรื่องดังกล่าวนี้ค่อยๆเกิดขึ้นจากทางปฏิบัติ เมื่อมีการยื่นคำร้องมายังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแล้ว หน่วยงานทางธุรการจะดำเนินการกับคำร้องเหล่านั้นก่อน หลังจากนั้นตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนจะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการพิจารณา

เมื่อมีการยื่นคำร้องมายังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ หน่วยงานธุรการของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะบันทึกคำร้องนั้นไว้ในสารบบคดีและจะให้เลขคดี เลขคดีจะถูกกำหนดโดยตัวเลขประกอบกับตัวอักษร ตัวเลขจะบ่งชี้ปีที่ได้มีการยื่นคำร้อง ส่วนตัวอักษรจะบ่งชี้กระบวนการพิจารณาว่า

^{๒๐๓} มาตรา ๒๑ รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘

^{๒๐๔} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๑ วรรคสาม ประโยคที่หนึ่ง

^{๒๐๕} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๑ วรรคสาม ประโยคที่สอง

^{๒๐๖} มีข้อที่ควรจะบันทึกไว้ตรงจุดนี้ว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเสร็จภายในระยะเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมงนับแต่ได้รับคำร้อง กรณีดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๙๘๕ เมื่อรัฐสภาผ่านรัฐบัญญัติอนุมัติให้มีการประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินใน “คาเลโดเนียใหม่” ออกไปอีก กฎหมายฉบับนี้ผ่านสภาในเวลา ๔ นาฬิกา ของวันที่ ๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๙๘๕ และหลังจากนั้นได้มีกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายค้านเข้าชื่อยื่นคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติดังกล่าว และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ทำคำวินิจฉัยเสร็จสิ้นในบ่ายวันเดียวกัน ดู คำวินิจฉัยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ 85-187 DC ลงวันที่ ๒๕ มกราคม ค.ศ. ๑๙๘๕ ในกระบวนการพิจารณา Etat d'urgence en Nouvelle-Calédonie อ้างจาก Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S.139 Fn.430.

กระบวนการพิจารณานั้นเป็นกระบวนการพิจารณาประเภทใด ปัจจุบันตัวอักษรที่เป็นสัญลักษณ์ในการกำหนดกระบวนการพิจารณามีดังนี้ คือ

- อักษร DC หมายถึง กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (Décision de Conformité)
- อักษร L หมายถึง กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับการชี้สถานะของบทกฎหมายตามมาตรา ๓๓ วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญ (Décision rendue sur examen de texte de forme législative)
- อักษร FNR หมายถึง กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างองค์กร (Décision rendue sur examen de fin de non-recevoir)
- อักษร I หมายถึง กระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับหน้าที่หรือภารกิจที่ขัดกับสถานะการเป็นสมาชิกสภา (Examen de l'incompatibilité de certaines fonctions avec un mandat parlementaire)

เมื่อมีการบันทึกคำร้องลงในสารบบคดีแล้ว จะมีการตรวจสอบเงื่อนไขเบื้องต้นของคำร้องว่ามีอยู่ครบถ้วนหรือไม่ เช่น การยื่นคำร้องได้กระทำภายในระยะเวลาหรือไม่ มีการลงนามในคำร้องถูกต้องครบถ้วนหรือไม่ หลังจากนั้นหน่วยธุรการก็จะได้ส่งสำเนาคำร้องไปยังบุคคลอื่นที่มีสิทธิในการเสนอคำร้องได้ ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคลเหล่านั้นได้ทราบข้อมูลและอยู่ในฐานะที่จะทำความเห็นได้หากตนประสงค์จะทำความเห็นเสนอคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ขั้นตอนดังกล่าวนี้หน่วยธุรการจะกระทำพร้อมไปกับการส่งสำเนาคำร้องให้ตุลาการรัฐธรรมนูญ หลังจากนั้นหน่วยธุรการจะขอเอกสารทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับการตรากฎหมายไปยังสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา เอกสารดังกล่าวมีตั้งแต่ร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องในทุกขั้นตอน เหตุผลอย่างเป็นทางการในตรากฎหมาย ความเห็นต่างๆ ในชั้นกรรมาธิการ ตลอดจนรายงานการประชุมสภาที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้โดยที่บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องส่งมอบเอกสารต่างๆ ที่กล่าวมาให้แก่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญภายในยี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่ได้มีการยื่นคำร้องขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย เอกสารต่างๆ ที่กล่าวมานี้เป็นเอกสารที่เป็นส่วนสำคัญของเอกสารในกระบวนการพิจารณา (Dossier)

หลังจากที่ได้ดำเนินกระบวนการดังกล่าวมาข้างต้นแล้ว ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาขั้นต่อไปประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน ทั้งนี้โดยมีธรรมเนียมปฏิบัติว่าประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะไม่แต่งตั้งตนเองให้เป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน นอกจากธรรมเนียมดังกล่าวนี้แล้ว เราอาจกล่าวได้ว่าประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญย่อมมีดุลพินิจอย่างเต็มที่ในการที่จะแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญคนใดเป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ในทางปฏิบัติการแต่งตั้งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะกระทำโดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญของตุลาการ

รัฐธรรมนูญในกฎหมายแต่ละสาขาประกอบกับปริมาณงานที่ตุลาการแต่ละคนรับผิดชอบอยู่เป็นสำคัญ^{๒๐๗} อนึ่งการแต่งตั้งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนถือว่าเป็นความลับภายในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้เพื่อมิให้เกิดการคาดเดาผลของคำวินิจฉัย และเป็นการคุ้มครองตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน และประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นผู้แต่งตั้งด้วย

ตุลาการรัฐธรรมนูญคนใดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้นั้นย่อมมีภาระหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาในเรื่องต่างๆต่อไปจนกระทั่งมีการนัดประชุมปรึกษาคดีและลงมติวินิจฉัย ทั้งนี้โดยได้รับความช่วยเหลือจากเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตลอดจนเจ้าหน้าที่วิชาการและเจ้าหน้าที่ธุรการของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การกิจสำคัญของตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนอยู่ที่การรวบรวมข้อมูลต่างๆที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยวิเคราะห์ข้อมูลต่างๆเหล่านั้นและสรุปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้รับทราบ การรวบรวมข้อมูลพยานหลักฐานต่างๆเป็นไปตามหลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน

ในการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น มีข้อสังเกตว่าฝ่ายรัฐบาลมักจะเป็นฝ่ายที่ต่อสู้ป้องกัน หรือ เห็นว่ากฎหมายที่เป็นวัตถุแห่งคำรื้อนั้นสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแล้ว ทั้งนี้เนื่องจากกฎหมายที่ผ่านการพิจารณาจากรัฐสภานั้นเป็นกฎหมายที่รัฐบาลสนับสนุนให้เข้าสู่การพิจารณาเป็นส่วนใหญ่ การกิจในการชี้แจงแสดงเหตุผลว่ากฎหมายที่เป็นวัตถุแห่งคดีไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญเป็นหน้าที่ของเลขาธิการคณะรัฐมนตรี การดำเนินกระบวนการพิจารณาในช่วงนี้มีอยู่สองขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการเชิญผู้เกี่ยวข้องมาให้ข้อเท็จจริง โดยผู้ที่อยู่ในการประชุมดังกล่าวจะได้แก่ ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน เจ้าหน้าที่วิชาการ เจ้าหน้าที่ของฝ่ายรัฐบาลที่รับผิดชอบเกี่ยวกับกฎหมายฉบับที่เป็นวัตถุแห่งคดี และเลขาธิการคณะรัฐมนตรี การประชุมดังกล่าวเป็นการค้นหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นมาของกฎหมาย สอบถามประเด็นข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่จะช่วยในการวินิจฉัยชี้ขาด หลังจากผ่านขั้นตอนดังกล่าวนี้แล้วเลขาธิการคณะรัฐมนตรีก็จะมีหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรโต้แย้งประเด็นต่างๆในคำร้องของผู้ที่เห็นว่ากฎหมายที่เป็นวัตถุในคดีขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนจะส่งสำเนาคำชี้แจงคัดค้านของเลขาธิการคณะรัฐมนตรีไปยังผู้ยื่นคำร้อง เพื่อให้ผู้ยื่นคำร้องได้ชี้แจงเพิ่มเติมเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งฝ่ายรัฐบาลอาจชี้แจงประเด็นต่างๆ แก่คำชี้แจงของผู้ยื่นคำร้องอีกก็ได้ ในช่วงเวลานี้ฝ่ายธุรการจะได้รวบรวมเอกสารต่างๆที่จำเป็นสำหรับการวินิจฉัยชี้ขาด เช่น ความเห็นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ความเห็นของกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ รวมตลอดจน

^{๒๐๗} เปรียบเทียบ B. Poulain, La Pratique française, S. 57 อ้างไว้ใน Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S. 83.

คอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคอลัมน์ที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ Le Monde ในทางปฏิบัติแล้วตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนจะค้นคว้าเอกสารอะไรเพื่อมาประกอบการวินิจฉัยย่อมได้ทั้งสิ้น ไม่เว้นแม้แต่คำวินิจฉัยหรือคำพิพากษาของศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

หลังจากที่ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนพิจารณาเอกสารพยานหลักฐานต่างๆ ประกอบกับได้ปรึกษาเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและเจ้าหน้าที่ที่ช่วยเหลือในทางวิชาการแล้ว ตุลาการรัฐธรรมนูญจะจัดทำเอกสารที่จำเป็นสำหรับการประชุมปรึกษาเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดีสองฉบับ คือ ร่างคำวินิจฉัยฉบับหนึ่ง และรายงาน (Rapport) ประกอบร่างคำวินิจฉัยซึ่งเป็นเหตุผลและคำอธิบายต่างๆ อีกฉบับหนึ่ง เอกสารทั้งสองฉบับดังกล่าวจะเป็นฐานในการประชุมปรึกษาเพื่อลงมติวินิจฉัยต่อไป^{๒๐๘}

๒.๔ การวินิจฉัยชี้ขาด

เมื่อตุลาการรัฐธรรมนูญดำเนินการในส่วนของตนเสร็จสิ้นแล้ว ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยการหารือกับเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะเรียกประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อปรึกษาคดีและลงมติวินิจฉัยชี้ขาดต่อไป ในกรณีที่ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญที่อาวุโสสูงสุดทำหน้าที่ดังกล่าวแทน^{๒๐๙} ตุลาการรัฐธรรมนูญจะต้องมาประชุมอย่างน้อยเจ็ดคนจึงจะเป็นองค์ประชุมและมีความสามารถในการลงมติวินิจฉัยชี้ขาด โดยปกติแล้วตุลาการรัฐธรรมนูญที่อยู่ในตำแหน่งทั้งเก้าคนจะมาประชุมปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาดเสมอ^{๒๑๐}

ในการประชุมปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาด ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนจะรายงานข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ปรากฏในกระบวนการพิจารณาพร้อมทั้งแสดงความเห็นของตนว่าควรจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวอย่างไรพร้อมกับเหตุผลว่าทำไมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจึงควรวินิจฉัยเช่นนั้น รายงานข้อเท็จจริง ข้อกฎหมายและความเห็นของตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนจะเป็นวัตถุแห่งการอภิปรายถกเถียงในการปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาด ในกรณีที่ตุลาการรัฐธรรมนูญมีความเห็นในเรื่องดังกล่าวแตกต่างกัน จะต้องมีการลงมติในเรื่องนั้น มีข้อสังเกตว่าการงดออกเสียงจะ

^{๒๐๘} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ มาตรา ๑๕

^{๒๐๙} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ มาตรา ๑๓

^{๒๑๐} มีข้อพึงสังเกตว่าในคดีที่มีความสำคัญในทางการเมืองหรือมีปัญหาความเห็นที่แตกต่างกันมาก แม้ว่าตุลาการรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งจะป่วย ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้นั้นก็จะเข้าประชุมปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาดด้วย ดู Bauer,

Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S. 141.

กระทำไม่ได้เนื่องจากจะกลายเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม (Déni de justice) ซึ่งเป็นสิ่งต้องห้ามสำหรับตุลาการ^{๒๑๑} ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากัน ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด อนึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมข้อเสนอแนะของตุลาการรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนเกี่ยวกับคำวินิจฉัยจะกระทำในการประชุมปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาดด้วย

โดยปกติแล้ว เมื่อมีการประชุมปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาด การประชุมดังกล่าวจะจบลงในวันเดียว อย่างไรก็ตามหากเรื่องที่อยู่ในการพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเรื่องใดมีความสลับซับซ้อน หรือมีปัญหาข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายที่ยุ่งยาก ก็จะมีการประชุมปรึกษาคดีในเรื่องนั้นเป็นเวลาหลายวัน อนึ่งการประชุมปรึกษาคดีเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดถือว่าเป็นความลับ บุคคลทั่วไปหรือแม้แต่คู่ความย่อมไม่สามารถตรวจสอบได้ บันทึกการประชุมปรึกษาคดีและวินิจฉัยชี้ขาดจะเก็บไว้ที่หน่วยเก็บเอกสารของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เฉพาะแต่ตุลาการรัฐธรรมนูญเท่านั้นจึงจะมีสิทธิตรวจสอบเอกสารเช่นนั้นได้

๒.๕ คำวินิจฉัยและเหตุผลในคำวินิจฉัย

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีรูปแบบทำนองเดียวกับคำพิพากษาของศาลอื่น คือในคำวินิจฉัยนั้นจะแยกออกเป็นสามส่วน ส่วนแรกของคำวินิจฉัยจะประกอบไปด้วยข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา^{๒๑๒} ว่าเป็นคดีประเภทใด วันที่ยื่นคำร้อง ชื่อผู้ร้อง ตลอดจนวัตถุประสงค์ คำร้อง ซึ่งในกรณีนี้ คือ กฎหมายที่ผู้ร้องเห็นว่าขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และบทกฎหมายที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่าเกี่ยวข้องกับเรื่อง หลังจากนั้นจึงเป็นส่วนที่สองซึ่งเป็นเหตุผลในคำวินิจฉัย การเขียนเหตุผลในคำวินิจฉัยจะเขียนเป็นย่อหน้าๆ ไป ทั้งนี้โดยแต่ละย่อหน้าจะมีตัวเลขกำกับเรียงกันไปตามลำดับ ส่วนสุดท้ายจะเป็นเนื้อหาของคำสั่งหรือคำวินิจฉัย

เมื่อทำคำวินิจฉัยเสร็จสิ้นแล้ว ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะ และเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะลงนามในคำวินิจฉัย^{๒๑๓} และจะส่งคำวินิจฉัยที่ได้มีการลงนามแล้วนั้นไปยังองค์กรต่างๆ ของรัฐที่เกี่ยวข้อง ตลอดจน

^{๒๑๑} เปรียบเทียบ F. Luchaire, Le Conseil constitutionnel, S. 83 อ้างจาก Bauer, Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998, S. 142.

^{๒๑๒} ส่วนหัวของคำวินิจฉัยนี้เรียกว่า Visas

^{๒๑๓} หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ใช้บังคับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๕๕ ก่อนหน้านั้น เฉพาะประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน และเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเท่านั้นที่มีหน้าที่ต้องลงนามในคำวินิจฉัย ส่วนตุลาการรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะไม่ต้องลงนามในคำวินิจฉัย

ประกาศคำวินิจฉัยลงในรัฐกิจจานุเบกษา นอกจากประกาศคำวินิจฉัยในรัฐกิจจานุเบกษาแล้ว ในปัจจุบันยังมีการประกาศคำร้องว่ากฎหมายขัดต่อรัฐธรรมนูญของผู้ยื่นคำร้องและหนังสือตอบชี้แจงของรัฐบาลเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในรัฐกิจจานุเบกษาคด้วย

ภาคที่ ๒

วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับวิธีพิจารณาของ
ศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ

บทที่ ๑

หลักการพื้นฐานของวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย^{๒๑๔} แม้วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นไปตามที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดโดยมติเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ แต่อย่างน้อยจะต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย การให้โอกาสคู่กรณีแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดี การให้สิทธิคู่กรณีขอตรวจดูเอกสารที่เกี่ยวข้องกับตน การเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการของศาลรัฐธรรมนูญ และการให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญไว้ด้วย หลักประกันขั้นพื้นฐานในเรื่องเหล่านี้ ย่อมถือเป็นหลักการขั้นพื้นฐานของวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยโดยอนุโลม

๑. หลักการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย

การพิจารณาคดีโดยเปิดเผยเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีขององค์กรตุลาการ หลักการนี้โดยหลักจะเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้ารับฟังการพิจารณาพิพากษาคดีได้ และเปิดโอกาสให้คู่ความทุกฝ่ายสามารถนำพยานหลักฐานต่างๆ มาสนับสนุนข้ออ้างข้อเถียงของตนและหักล้างข้ออ้างข้อเถียงของฝ่ายตรงกันข้าม การเปิดโอกาสให้สาธารณชนเข้าฟังการพิจารณาพิพากษาคดีจะเป็นหลักประกันว่าศาลจะไม่ใช้อำนาจพิจารณาคดีตามอำเภอใจ เนื่องจากต้องอยู่ในสายตาของสาธารณชนตลอดเวลา ส่วนการเปิดโอกาสให้คู่ความทุกฝ่ายนำพยานหลักฐานต่างๆ มาสืบได้โดยเต็มที่นั้น จะเป็นหลักประกันได้อีกว่าคำพิพากษาของศาลจะวางอยู่บนพื้นฐานของข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ถูกต้อง

สำหรับกรณีของการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญนั้น หลักการข้างต้นจะปรากฏเมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้ออกนั่งพิจารณาโดยเปิดเผย มีข้อสังเกตว่าการพิจารณาโดยเปิดเผย หมายความว่าเมื่อออกนั่งพิจารณา ศาลรัฐธรรมนูญต้องเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้าฟังการพิจารณาของศาลได้และเมื่อศาลรัฐธรรมนูญอ่านคำวินิจฉัยหรือคำสั่งก็ต้องเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้าฟังการอ่านคำวินิจฉัยหรือคำสั่งได้เท่านั้น ไม่ได้หมายความว่าไปถึงขั้นตอนการประชุมปรึกษาคดีหรือการลงมติชี้ขาด หรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาอื่นใดที่ไม่มีลักษณะเป็นการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาไม่ เช่น การค้นหาพยานหลักฐานที่จำเป็นแก่การพิสูจน์ความจริงของเรื่องที่ไม่ได้กระทำในกระบวนการพิจารณาโดย

^{๒๑๔} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๕

วาทะครั้งนี้เพราะโดยสภาพของเรื่องการดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวไม่อาจกระทำโดยเปิดเผยได้ หลักการที่กล่าวมานี้เป็นหลักการที่ปรากฏในกฎหมายต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันดังที่ได้กล่าวไว้ในภาคแรกของงานวิจัยฉบับนี้

๒. หลักการให้สิทธิคู่กรณีขอตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องตน

โดยทั่วไปในการต่อสู้คดี คู่ความทุกฝ่ายย่อมไม่สามารถนำพยานหลักฐานต่างๆ มาสนับสนุนและหักล้างข้ออ้างข้อเถียงของฝ่ายตรงข้ามหากตนเองไม่ทราบข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับตนที่อยู่ในมือศาลด้วยเหตุนี้ เพื่อให้การต่อสู้คดีสามารถกระทำได้อย่างเต็มที่ จึงต้องเปิดโอกาสให้คู่ความมีสิทธิขอตรวจเอกสารต่างๆ ได้ หลักการให้สิทธิคู่กรณีตรวจเอกสารถือว่าเป็นหลักประกันการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่คู่ความทุกฝ่ายต่างมี “อาวุธ” เท่าเทียมกัน และเป็นเครื่องสร้างความมั่นใจให้กับคู่ความทุกฝ่ายด้วยว่าศาลก็รู้เท่าที่ตนรู้ มีข้อสังเกตว่าหลักการดังกล่าวนี้ใช้กับคู่กรณีหรือคู่ความในคดีเท่านั้น บุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในคดีจะมาใช้สิทธิดังกล่าวไม่ได้

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๕ ซึ่งวางหลักให้สิทธิคู่กรณีในอันที่จะตรวจเอกสารได้นั้น บัญญัติในลักษณะจำกัดว่าต้องเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องตน อย่างไรก็ตามเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องตนนั้นอาจจะมีปัญหาให้ต้องตีความถกเถียงกันได้ ในต่างประเทศ^{๒๑๕} การขอตรวจเอกสาร เป็นเรื่องของเอกสารในกระบวนการพิจารณา กล่าวคือ หากถือว่าเป็นเอกสารนั้นเป็นเอกสารในกระบวนการพิจารณาแล้ว คู่กรณีย่อมมีสิทธิขอตรวจเอกสารดังกล่าวทั้งสิ้น ทั้งนี้ไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นเอกสารที่เกี่ยวข้องตนเท่านั้น ดังนั้นเอกสารที่คู่กรณีอาจขอได้ ก็คือ เอกสารทั้งหลายทั้งปวงที่รวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารในกระบวนการพิจารณา เอกสารที่คู่ความฝ่ายหนึ่งส่งให้แก่ศาลจึงเป็นเอกสารที่คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งขอได้เสมอ

เอกสารที่ไม่ถือว่าเป็นเอกสารในกระบวนการพิจารณาและด้วยเหตุนี้จึงไม่ตกอยู่ภายใต้หลักของการตรวจเอกสารตามหลักกฎหมายของต่างประเทศ คือ บันทึกรายงานการลงมติ ร่างคำวินิจฉัย ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขถ้อยคำในคำวินิจฉัย ตลอดจนเอกสารที่เป็นข้อสังเกตของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบสำนวน

ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญฯ ข้อ ๑๗ ที่กำหนดให้ผู้ร้องและผู้คัดค้านมีสิทธิขอตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องตน ณ ที่ทำการศาลในเวลาทำการได้ตามที่ศาลกำหนด นั้น ย่อมต้องตีความไปในทำนองเดียวกับหลักการที่ปรากฏในต่างประเทศว่าเอกสารที่ขอตรวจดูนั้น

^{๒๑๕} ดู รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๐ เป็นอาทิ

ต้องเป็นเอกสารในกระบวนการพิจารณา แต่โดยเหตุที่ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้กล่าวถึงเอกสารในกระบวนการพิจารณาอย่างชัดเจนว่ามีอะไรบ้าง จึงควรเทียบเคียงกับหลักในต่างประเทศว่า เอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวกับการประชุมปรึกษาคดีไม่ถือเป็นเอกสารในกระบวนการพิจารณา ทั้งนี้เพราะจำเป็นที่จะต้องรักษาความลับของการประชุมปรึกษาคดีไว้^{๒๑๖} และเพื่อประโยชน์ในกระบวนการพิจารณาจึงควรตราข้อกำหนดแยกเอกสารที่ไม่ถือว่าเป็นเอกสารในกระบวนการพิจารณา กับเอกสารในกระบวนการพิจารณาออกจากกันให้ชัดเจนด้วย^{๒๑๗} อนึ่งโดยเหตุที่ความหมายของคำว่า “เอกสารที่เกี่ยวข้องกับตน” ไม่ชัดเจนเพียงพอ ในทางปฏิบัติเพื่อให้ผู้กรณีมีโอกาสทราบข้อมูลต่างมากที่สุดเพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดี จึงสมควรตีความถ้อยคำดังกล่าวให้กว้างขวาง ไม่สมควรตีความจำกัดสิทธิ ทั้งนี้เพื่อประกันว่าผู้กรณีต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ และรู้เรื่องราวในคดีไม่น้อยกว่าที่ศาลรู้ตามหลักที่ได้กล่าวมาข้างต้น

๓. หลักการเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าเหตุที่การวินิจฉัยคดีของศาลได้รับการยอมรับนับถือจากสาธารณชนส่วนหนึ่งเกิดขึ้นเพราะถือว่าศาลเป็น “คนกลาง” ที่ไม่มีส่วนได้เสียในเรื่องที่ต้องวินิจฉัยชี้ขาด ดังนั้นสาธารณชนจึงคาดหวังได้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของศาลจะดำเนินไปโดยไม่มีอคติลำเอียงอย่างแท้จริง เมื่อเป็นเช่นนี้ เพื่อให้การวินิจฉัยคดีของศาลได้รับการยอมรับ หากผู้พิพากษาหรือตุลาการท่านใดถูกตั้งข้อสงสัยว่าอาจจะปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีความเป็นกลาง ก็จำเป็นต้องสร้างระบบให้มีการคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการท่านนั้นไม่ให้วินิจฉัยชี้ขาดคดีได้

^{๒๑๖} อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์นี้ดูเหมือนจะไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดนักโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญของไทย เพราะปรากฏเป็นข่าวอยู่เสมอโดยเฉพาะในคดีที่อยู่ในความสนใจของสาธารณชนที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออกมาให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่มีการหารือกัน กรณีนี้เป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญพึงเร่งแก้ไข โดยอาจจะทำในรูปของประมวลจริยธรรมของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ ทั้งนี้เพื่อธำรงไว้ซึ่งความศักดิ์สิทธิ์ของสถาบันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ เพราะการให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนนั้น แม้ในทางหนึ่งอาจมองได้ว่าเป็นการให้ความรู้หรือการศึกษาแก่ประชาชน แต่ในขณะเดียวกันก็หมิ่นเหม่ต่อการปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตุลาการซึ่งต้องรักษาความลับในการประชุมปรึกษาคดี ยิ่งไปกว่านั้นประเด็นทางกฎหมายบางประเด็นเป็นประเด็นที่ละเอียดอ่อน การให้สัมภาษณ์จึงอาจจะก่อให้เกิดความสับสนกับสาธารณชนได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ตุลาการที่ออกมาให้สัมภาษณ์มีความเห็นในเรื่องดังกล่าวไม่ตรงกัน

^{๒๑๗} ผู้วิจัยได้ร่างข้อกำหนดในส่วนที่เกี่ยวกับการเก็บเอกสารในกระบวนการพิจารณาและเอกสารที่ไม่ถือว่าเป็นเอกสารในกระบวนการพิจารณาไว้ในภาคผนวกของงานวิจัยฉบับนี้

ในส่วนของการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญนั้น ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ^{๒๑๔} ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจถูกคัดค้านไม่ให้วินิจฉัยชี้ขาดคดีหากปรากฏว่ามีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ขอให้วินิจฉัย เป็นหรือเคยเป็นสามีหรือภรรยาหรือญาติของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เคยถูกอ้างเป็นพยานโดยที่ได้รู้เห็นเหตุการณ์ เว้นแต่เคยมีส่วนร่วมในวิธีพิจารณาตามกระบวนการทางนิติบัญญัติ หรือเคยแสดงความเห็นในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษในปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคำร้องนั้น เป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้แทน หรือทนายความของผู้ร้องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาก่อน เป็นผู้พิพากษา ตุลาการในศาลอื่น กรรมการร่างกฎหมาย กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ หรือเป็นอนุญาโตตุลาการซึ่งพิจารณาคำร้องในเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน หรือมีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนั่นเอง สามี ภรรยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาตุลาการนั้นฝ่ายหนึ่ง พินาศกับผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอีกฝ่ายหนึ่ง สามี ภรรยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอีกฝ่ายหนึ่ง

รายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้จะได้กล่าวต่อไปในบทที่ ๕

๔. หลักการให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญ

โดยทั่วไปองค์กรตุลาการต้องให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยของตนเสมอ ซึ่งการบังคับให้ศาลต้องแสดงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เป็นมูลเหตุจูงใจให้วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทไปในทางหนึ่งทางใด ให้ปรากฏแก่คู่ความและสาธารณชน จะเป็นหลักประกันแก่บุคคลทั่วไปว่าศาลจะไม่พิพากษาคดีตามอำเภอใจ แต่ต้องพิพากษาคดีไปในทางที่มีเหตุผลรับฟังได้เท่านั้น

ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญฯ บัญญัติไว้แจ้งชัดว่า^{๒๑๕} คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญต้องประกอบด้วยความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการในกฎหมายวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญของต่างประเทศแล้ว เห็นว่าหลักการดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ อย่างไรก็ตามแม้ในประเทศที่ไม่ได้บัญญัติเรื่องการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยไว้อย่างชัดเจน แต่หลักการดังกล่าวเป็นหลักกฎหมายที่ยอมรับกันทั่วไปแล้ว และปรากฏอยู่ในกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งบางกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาบ้าง ซึ่งจะต้องนำมาใช้ในคดีรัฐธรรมนูญตามเหตุผลของเรื่องอยู่แล้ว

^{๒๑๔} ดู ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๗

^{๒๑๕} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๒๘

ไม่จำเป็นที่จะต้องบัญญัติไว้อีก อาจกล่าวได้ว่าหลักการให้เหตุผลในคำวินิจฉัยเป็นหลักการพื้นฐานในกฎหมายวิธีสบัญญัติอย่างแท้จริง และเป็นสิ่งที่องค์กรตุลาการจะไม่เคารพไม่ได้ เนื่องจากเหตุผลในคำวินิจฉัยจะเป็นเครื่องสร้างความชอบธรรมให้กับคำวินิจฉัยนั้น คำวินิจฉัยใดที่ศาลวินิจฉัยโดยไม่ให้เหตุผล คำวินิจฉัยนั้นย่อมเป็นคำวินิจฉัยที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและอาจก่อให้เกิดปัญหาการคือแพงไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยได้

๕. หลักการให้โอกาสคู่กรณีแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดี

การพิจารณาของศาลโดยหลักต้องมีการรับฟังความจากทุกฝ่าย เพื่อให้ศาลได้พิจารณาวินิจฉัยภายใต้ข้อเท็จจริงที่มีอยู่ครบถ้วน และกรณีนี้จะปรากฏขึ้นจริงก็ต่อเมื่อศาลได้ให้โอกาสคู่กรณีแสดงความเห็นของเขาต่อศาลได้เท่านั้น

ในการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ หลักการข้างต้นก็ปรากฏอยู่ในข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ซึ่งบัญญัติให้ผู้ร้องและผู้คัดค้านอาจทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือสรุปความเห็นเสนอศาลได้ ส่วนการแถลงการณ์ด้วยวาจาต่อศาลก็สามารถกระทำได้เมื่อศาลเห็นสมควร แต่ทั้งนี้จะต้องกระทำก่อนเสร็จการพิจารณา ความสำคัญของหลักการฟังความทุกฝ่ายเป็นสิ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ในระบบวิธีพิจารณาความของศาล ถึงแม้ว่าจะไม่มีการบัญญัติไว้ก็ตาม

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศแล้ว พบว่าถึงแม้จะไม่ได้มีการบัญญัติหลักการดังกล่าวไว้อย่างชัดเจนในกฎหมายลายลักษณ์อักษร แต่หลักการให้โอกาสคู่กรณีแสดงความเห็นของตนก่อนการวินิจฉัยคดี เป็นหลักการที่ยอมรับและปฏิบัติกันโดยทั่วไปอยู่แล้ว ไม่มีปัญหาที่จะต้องโต้เถียงกันในเรื่องดังกล่าวอีก

บทที่ ๒

ประเภทของคดียุติธรรม

คดียุติธรรมหมายถึง “คดีที่อยู่ในเขตอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ” เมื่อพิจารณาคดีต่างๆ ที่มีอย่างหลากหลายซึ่งอยู่ในเขตอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เราอาจแยกคดียุติธรรมในระบอบกฎหมายไทยอย่างกว้างๆ ออกได้เป็น ๖ ประเภท การแยกคดียุติธรรมออกเป็น ๖ ประเภทดังกล่าวจะมีความสัมพันธ์กับการกำหนดวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญต่อไปด้วย อนึ่ง เพื่อให้การเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศทั้งสามประเทศเป็นไปโดยง่าย ผู้วิจัยจะใช้คดียุติธรรมของประเทศไทยเป็นหลักและชี้ให้เห็นว่ากรณีดังกล่าวมีปรากฏอยู่ในกฎหมายของประเทศทั้งสาม คือ สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน สาธารณรัฐออสเตรีย และสาธารณรัฐฝรั่งเศสหรือไม่เพียงใด ทั้งนี้โดยจะไม่นำเอาคดียุติธรรมที่มีอยู่ในประเทศทั้งสามเหล่านั้น แต่ไม่ปรากฏในระบอบกฎหมายไทยมาพิจารณาอีก เนื่องจากได้เสนอไว้ในภาคแรกของงานวิจัยฉบับนี้แล้ว

อนึ่งสมควรตั้งไว้เป็นข้อสังเกตในเบื้องต้นว่าอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการพิจารณาวินิจฉัยคดียุติธรรมนั้น เป็นอำนาจที่ได้รับการบัญญัติไว้เป็นเรื่องราว ในระบบกฎหมายฝรั่งเศส ฝ่ายนิติบัญญัติไม่อาจตรากฎหมายขยายอำนาจให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ การบัญญัติอำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมขึ้นจะต้องกระทำโดยการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ สำหรับในระบบกฎหมายเยอรมันนั้น เนื่องจากกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันซึ่งถือว่าเป็นรัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจรัฐสภาในการตรากฎหมายเพิ่มเติมอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน กรณีจึงไม่มีปัญหาในทางปฏิบัติ แม้กระนั้นในทางวิชาการก็เห็นกันว่ารัฐสภาไม่สามารถบัญญัติกฎหมายขยายอำนาจศาลรัฐธรรมนูญอย่างใดก็ได้ แต่อำนาจที่กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมขึ้นจะต้องเป็นอำนาจที่เกี่ยวข้องกับอำนาจที่ปรากฏอยู่แล้วในรัฐธรรมนูญ สำหรับในระบบกฎหมายไทยเมื่อพิเคราะห์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยละเอียดแล้ว ไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติมาตราใดให้อำนาจรัฐสภาในการบัญญัติกฎหมายขยายอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติมจากที่กำหนดในรัฐธรรมนูญได้ ประกอบกับเมื่อพิจารณาจากลักษณะอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนผลของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า หากจะเพิ่มเติมอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญ ก็จะต้องกระทำโดยวิธีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ เพราะองค์กรซึ่งมีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญไม่ได้ระบอบอำนาจในการตรากฎหมายขยายเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไว้อย่างชัดเจน องค์กรรัฐสภาซึ่งใช้อำนาจที่ได้รับมาจากรัฐธรรมนูญจึงไม่สามารถเพิ่มเติมอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่บัญญัติเอาไว้อย่างชัดเจนแล้วเป็นเรื่องราว โดยองค์กรที่มีอำนาจสถาปนารัฐธรรมนูญได้ ด้วยเหตุนี้การที่

รัฐสภาตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฯ เพิ่มอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ไม่มีบัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่ชอบและไม่ต้องด้วยหลักการดังที่กล่าวมาข้างต้น

๑. คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย

๑.๑ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ “ร่างกฎหมาย”

คดีประเภทนี้ รัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖๒ บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยว่า “ร่างพระราชบัญญัติ” หรือ “ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ” ฉบับใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว มีข้อความที่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้ การยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นอยู่กับผู้มีสิทธิยื่นคำร้องเป็นสำคัญ ไม่มีกรณีที่รัฐธรรมนูญบังคับให้ต้องมีการส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อนการประกาศใช้แต่อย่างใด

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญของต่างประเทศแล้ว พบว่าระบบฝรั่งเศสมีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ผ่านการตราจากรัฐสภาแล้ว และอยู่ในช่วงที่กำลังจะประกาศใช้บังคับทำนองเดียวกับที่ปรากฏในมาตรา ๒๖๒ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อย่างไรก็ตามระบบกฎหมายฝรั่งเศสแยกการควบคุมตรวจสอบออกเป็นการควบคุมตรวจสอบแบบบังคับหรือแบบอัตโนมัติ และการควบคุมตรวจสอบแบบไม่บังคับหรือไม่อัตโนมัติ การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเป็นการควบคุมตรวจสอบแบบบังคับ ซึ่งหมายความว่าต้องมีการส่งรัฐบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติดังกล่าวก่อนที่จะมีการประกาศใช้เสมอ ในขณะที่การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติทั่วไปนั้นเป็นการควบคุมตรวจสอบแบบไม่บังคับ หมายความว่า เมื่อรัฐบัญญัติผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว หากผู้มีสิทธิยื่นคำร้องไม่ยื่นคำร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ก็จะไม่มีการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติดังกล่าวแต่อย่างใด

สำหรับกรณีของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและสาธารณรัฐออสเตรีย อาจกล่าวเป็นหลักได้ว่าไม่มีกระบวนการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายก่อนที่จะมีการ

ประกาศใช้กฎหมายแต่อย่างใด^{๒๒๐} ในส่วนของสาธารณรัฐออสเตรียมีกระบวนการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจอธิปไตยหรืออำนาจบริหารว่าเป็นอำนาจของสหพันธ์หรือมลรัฐที่อาจจะตรากฎหมายหรือออกกฎในลักษณะที่เป็นการควบคุมตรวจสอบแบบป้องกัน^{๒๒๑} แต่ไม่มีความสำคัญมากนักในทางปฏิบัติ

๑.๒ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่มีผลใช้บังคับแล้ว

๑.๒.๑ การตรวจสอบในลักษณะนามธรรม

การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายในลักษณะนามธรรม เป็นการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งมิได้เป็นกฎหมายที่ศาลกำลังจะใช้บังคับกับคดีใดคดีหนึ่งที่ศาลกำลังดำเนินกระบวนการพิจารณาอยู่ ซึ่งคดีรัฐธรรมนูญประเภทนี้จะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๕๘ เกี่ยวกับการตรวจสอบ “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” และรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๑๕ เกี่ยวกับการตรวจสอบ “พระราชกำหนด”

การขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๘ นั้น เป็นกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภาส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบ ส่วนการขอให้ศาลควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพระราชกำหนดตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๕ เป็นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่าการตราพระราชกำหนดเป็นไปตามเงื่อนไขเชิงวัตถุประสงค์ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๑๕ วรรคหนึ่ง หรือไม่

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศแล้ว พบว่าระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่มีผลใช้บังคับแล้วในลักษณะที่เป็นนามธรรมแต่อย่างใด ส่วนระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียมีการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย (ในเยอรมันจำกัดเฉพาะกฎหมายระดับรัฐบัญญัติ ในออสเตรีย

^{๒๒๐} อย่างไรก็ตามในระบบกฎหมายเยอรมัน หากเป็นกรณีที่เกี่ยวกับกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นเพื่ออนุวัติการให้เป็นไปตามสัญญาระหว่างประเทศ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายดังกล่าวก่อนที่จะประกาศใช้กฎหมายได้ เปรียบเทียบ BVerfGE 1, 396.

^{๒๒๑} ดู รัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓๘ วรรคสอง

อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญขยายออกไปถึงการตรวจสอบอีกด้วย) ในลักษณะที่เป็นนามธรรมด้วย แต่ไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐกำหนด เนื่องจากตามระบบกฎหมายทั้งสองประเทศดังกล่าว ฝ่ายบริหารไม่มีอำนาจออกรัฐกำหนดได้

๑.๒.๒ การตรวจสอบในลักษณะรูปธรรม

การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในลักษณะรูปธรรม จะเป็นการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งเป็นกฎหมายที่ศาลกำลังจะใช้บังคับแก่คดีที่ศาลกำลังดำเนินกระบวนการพิจารณา ซึ่งคดีรัฐธรรมนูญประเภทดังกล่าวที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ จะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๔ เกี่ยวกับการตรวจสอบ “บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับกับคดี”

การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในลักษณะที่เป็นรูปธรรมไม่ปรากฏในระบบกฎหมายฝรั่งเศส แต่ปรากฏทั้งในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรเลีย

๒. คดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

คดีข้างต้นซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ ที่บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรวินิจฉัยชี้ขาดเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ

ในระบบกฎหมายฝรั่งเศส คณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆตามรัฐธรรมนูญโดยตรง คงมีแต่อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดว่าองค์กรนิติบัญญัติตรากฎหมายที่โดยรัฐธรรมนูญแล้วอยู่ในอำนาจของฝ่ายบริหารหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งโดยเหตุที่ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสรัฐสภามีอำนาจในการตรากฎหมายเท่าที่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ มาตรา ๓๔ บัญญัติไว้เท่านั้น ดังนั้นหากรัฐสภาตรากฎหมายในเรื่องอื่นที่รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ มาตรา ๓๔ ไม่ได้บัญญัติไว้ ย่อมถือว่ารัฐสภาใช้อำนาจก้าวล่วงเข้ามาในปริมณฑลแห่งอำนาจของฝ่ายบริหาร ซึ่งนายกรัฐมนตรีอาจขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้ หรือในกรณีที่มีการเสนอร่างกฎหมายเข้าสู่สภาและปรากฏข้อสงสัยว่าร่างกฎหมายที่เสนอนั้นอยู่ในขอบเขตอำนาจของรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ มาตรา ๓๔ หรือไม่ หรือแม้จะเป็นกรณีที่อยู่ในขอบเขตของรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐ มาตรา ๓๔ แต่อยู่ในช่วงเวลาที่รัฐสภามอบอำนาจตรากฎหมายของตนให้ฝ่ายบริหาร จึงทำให้ไม่อาจมีการเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวเข้าสู่สภาได้หรือไม่ กรณีเช่นนี้รัฐบาลหรือประธานสภาอาจส่งเรื่องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้

ในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรีย ศาลรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศต่างก็มีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดเมื่อเกิดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ โดยต้องเป็นความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรดังกล่าว อย่างไรก็ตามการออกแบบอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญในสองระบบกฎหมายนี้มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ในขณะที่ระบบกฎหมายเยอรมันกำหนดอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญโดยศาลรัฐธรรมนูญในลักษณะรอบด้าน (allseitige Organstreitigkeiten) กล่าวคือ ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการตีความกฎหมายพื้นฐานอื่นเนื่องมาจากความขัดแย้งเกี่ยวกับขอบเขตของสิทธิหน้าที่ขององค์กรสูงสุดระดับสหพันธ์ หรือ ผู้มีส่วนร่วมอื่นที่กฎหมายพื้นฐานฯหรือข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญบัญญัติให้สิทธิไว้ ระบบกฎหมายออสเตรียได้กำหนดอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆโดยศาลรัฐธรรมนูญในลักษณะที่ไม่รอบด้าน (partielle Organstreitigkeiten) กล่าวคือ กำหนดเฉพาะเจาะจงลงไปว่าองค์กรใดหรือการใช้อำนาจในลักษณะเช่นใดที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ที่ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด เช่น ความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างสถาบันการตรวจเงินแผ่นดินกับองค์กรสูงสุดระดับสหพันธ์ หรือความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานทางปกครองกับศาล เป็นต้น

๓. คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของพรรคการเมือง

คดีรัฐธรรมนูญประเภทนี้ ปรากฏตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๔๖ วรรคสาม และมาตรา ๑๑๘ (๘) ที่บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือไม่

นอกจากที่กล่าวข้างต้น คดีรัฐธรรมนูญประเภทดังกล่าวยังปรากฏตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๖๓ ที่บัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยว่าบุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้ใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ อีกด้วย

ระบบกฎหมายของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการที่จะยุบพรรคการเมืองที่ดำเนินการในทางเป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อบูรณภาพของประเทศ ตลอดจนอำนาจในการสั่งยุบองค์การใดๆ ที่ตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทดแทนพรรคการเมืองที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยว่าดำเนินการขัดต่อรัฐธรรมนูญ กรณีดังกล่าวนี้เป็นกรณีที่กฎหมายพื้นฐานกำหนดมาตรการคุ้มครองตนเองไว้ อย่างไรก็ตามกฎหมายพื้นฐานไม่ได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการวินิจฉัยชี้ขาดว่ามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ไว้ สำหรับระบบกฎหมายฝรั่งเศสและระบบกฎหมายออสเตรียนั้นไม่มีบทบัญญัติในกรณีดังกล่าว

๔. คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบการดำเนินงานภายในของรัฐบาล

การตรวจสอบการดำเนินการภายในของสภานั้นอาจแยกได้เป็น ๓ กรณี ด้วยกัน กล่าวคือ กรณีแรก ได้แก่คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอ เป็นร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการเดียวกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ ทั้งนี้ ก็เพื่อป้องกันมิให้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญซ้ำซ้อนซึ่งจะทำให้เสียเวลาและเปล่าประโยชน์ กรณีนี้ไม่พบที่ศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันหรือสาธารณรัฐออสเตรียมีเขตอำนาจ และไม่พบที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีเขตอำนาจเช่นกัน

กรณีที่สอง ได้แก่คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบว่าการแปรญัตติหรือการกระทำใดๆ ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือคณะกรรมาธิการ มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมาธิการมีส่วนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่ ทั้งนี้ ก็เพื่อให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการนี้ โดยเฉพาะกรรมาธิการที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาศัยความเป็นกรรมาธิการไปสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีผลประโยชน์ต่างตอบแทนกับบุคคลต่างๆ หรือข้าราชการชั้นผู้้นา หรือไปสร้างคะแนนนิยมทางการเมืองสำหรับในการเลือกตั้งในครั้งต่อไป ซึ่งเคยเป็นปัญหาอย่างมากมาก่อนหน้านี้ กรณีนี้ไม่ปรากฏว่าทั้งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดแต่อย่างใด

กรณีที่สาม ได้แก่คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบว่าร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภาแล้วแต่กรณี ได้ให้ความเห็นชอบแล้วแต่ยังมีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษานั้น มีข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่ อำนาจดังกล่าวเป็นอำนาจที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีอยู่เช่นกัน ทั้งนี้โดยที่ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสจะต้องมีการส่งข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและข้อบังคับการประชุมรัฐสภาไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบก่อนประกาศใช้เสมอ กล่าวอีกนัยหนึ่งการควบคุมตรวจสอบข้อบังคับการประชุมขององค์กรนิติบัญญัติก่อนที่จะมีการประกาศใช้ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสเป็นการควบคุมตรวจสอบแบบบังคับ ในขณะที่การควบคุมตรวจสอบข้อบังคับการประชุมขององค์กรนิติบัญญัติในระบบกฎหมายไทยเป็นการควบคุมตรวจสอบแบบไม่บังคับ ส่วนในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียไม่ปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญของทั้งสองประเทศมีอำนาจเช่นว่านี้

๕. คดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้ง

คดีรัฐธรรมนูญดังกล่าวซึ่งอยู่ในอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ จะมีอยู่ ๓ กรณีด้วยกัน กล่าวคือกรณีแรก ได้แก่ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาผู้ใดได้สิ้นสุดความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาหรือไม่ กรณีที่สอง ได้แก่ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีผู้หนึ่งผู้ใดได้สิ้นสุดลงหรือไม่ และกรณีที่สาม ได้แก่ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบว่ากรรมการการเลือกตั้งผู้ใดขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓๓ หรือกระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๓๕ หรือไม่

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบอำนาจหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวของศาลรัฐธรรมนูญไทยกับศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและศาลรัฐธรรมนูญของสาธารณรัฐออสเตรีย ตลอดจนคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสแล้ว พบว่าศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดข้อโต้แย้งคำตัดสินของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เกี่ยวกับการตรวจสอบการเลือกตั้งและสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรียมีอำนาจในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง อำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพที่ได้รับจากการเลือกตั้ง และอำนาจในการชี้ขาดข้อโต้แย้งเกี่ยวกับผลของการลงประชามติ และคณะตุลาการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาคงตลอดจนอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะเห็นได้ว่าอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญและคณะกรรมการรัฐธรรมนูญของประเทศที่กล่าวมามีลักษณะที่คล้ายคลึงกับอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทย เว้นแต่อำนาจในส่วนที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้ง ที่ศาลรัฐธรรมนูญไทยไม่มีโดยตรง

สำหรับการตรวจสอบว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงหรือไม่นั้น ไม่ปรากฏว่าศาลรัฐธรรมนูญของทั้งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและสาธารณรัฐออสเตรียตลอดจนคณะกรรมการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสมีอำนาจที่ว่านี้ การตรวจสอบคุณสมบัติของกรรมการการเลือกตั้งตลอดจนการกระทำอันมีลักษณะต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญของกรรมการการเลือกตั้งก็เป็นเช่นเดียวกัน กล่าวคือไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศส

๖. กรณีอื่นๆ

๖. ๑ กรณีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน (มาตรา ๒๕๕) ได้กำหนดกลไกการตรวจสอบบุคคลผู้ใช้อำนาจรัฐไว้หลายประการ ประการหนึ่ง คือ การบัญญัติให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจำเป็นต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ อนึ่ง เพื่อให้กลไกดังกล่าวเกิดผลสัมฤทธิ์จริงในทางปฏิบัติ หากผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ เมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติวินิจฉัยว่าเป็นเช่นนั้น และเมื่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดในชั้นท้ายสุดโดยศาลรัฐธรรมนูญก็วินิจฉัยยืนตามคำวินิจฉัยของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้นั้นจะต้องพ้นจากตำแหน่งนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องยื่นบัญชี หรือนับแต่วันที่ตรวจพบว่าการกระทำความผิดดังกล่าวแล้วแต่กรณี โดยจะไม่สามารถดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้เป็นเวลาห้าปีนับแต่วันดังกล่าว

อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศสแต่อย่างใด

๖. ๒ กรณีเกี่ยวกับการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

คดีรัฐธรรมนูญประเภทดังกล่าว ปรากฏตามรัฐธรรมนูญในส่วนบทเฉพาะกาลซึ่งบัญญัติให้ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ (ป.ป.ป.) ซึ่งมีหน้าที่ต้องกำหนดระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ตามรัฐธรรมนูญ จะต้องนำระเบียบดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณา ความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อนประกาศในราชกิจจานุเบกษา อำนาจในลักษณะดังกล่าวเป็นอำนาจที่ ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยโดยเฉพาะ และมีลักษณะคล้ายคลึงกับกรณีที่ระบบ กฎหมายฝรั่งเศสบังคับให้ต้องส่งข้อบังคับการประชุมสภาให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบ ก่อนที่จะประกาศใช้บังคับดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

บทที่ ๓

ผู้มีสิทธิเริ่มคดี

การพิจารณาผู้มีสิทธิเริ่มคดีหรืออีกนัยหนึ่งคือ “บุคคลหรือองค์กรของรัฐที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายกำหนดให้เป็นผู้มีสิทธิเริ่มเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย” จะต้องพิจารณาประกอบไปกับประเภทของคดีรัฐธรรมนูญตามที่ได้กล่าวมาแล้ว อนึ่งการใช้คำว่าผู้มีสิทธิเริ่มคดีในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งประสงค์ใช้ในความหมายอย่างกว้าง ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้ริเริ่มเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยกับผู้ยื่นคำร้องหรือผู้ร้องเป็นสำคัญ กล่าวคือในกรณีที่โดยหลักแล้วเมื่อมีการเสนอเรื่องมายังบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง และบุคคลดังกล่าวมีหน้าที่ในการเสนอเรื่องต่อไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ถือว่าผู้ที่ริเริ่มเสนอเรื่องเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี เหตุที่ต้องพิจารณาผู้มีสิทธิเริ่มคดีในลักษณะดังกล่าวเนื่องจากในหลายกรณีรัฐธรรมนูญไม่ได้ให้สิทธิผู้มีสิทธิเริ่มคดีส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง แต่ต้องส่งให้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องก่อน เช่น กรณีกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย เป็นต้น อย่างไรก็ตามในหลายกรณีผู้มีสิทธิเริ่มคดีก็เป็นบุคคลเดียวกันกับผู้มีสิทธิเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง ทั้งนี้ ดังที่จะอธิบายเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างกับกรณีของต่างประเทศ ดังนี้

๑. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย

๑. ๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา

กลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการริเริ่มให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่า “ร่างพระราชบัญญัติ” มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้ โดยจะต้องเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา

หรือประธานรัฐสภา แล้วแต่กรณีเพื่อให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย^{๒๒๒}

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายฝรั่งเศสซึ่งมีการขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติแล้ว พบว่าระบบกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดผู้มีสิทธิเริ่มคดีรัฐธรรมนูญประเภทดังกล่าวไว้กว้างกว่าระบบกฎหมายไทย ผู้มีสิทธิเริ่มคดีขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติก่อนที่จะมีการประกาศใช้ได้แก่ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อยหกสิบคน หรือ สมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อยหกสิบคน เหตุที่ระบบกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดผู้มีสิทธิเริ่มคดีในกรณีดังกล่าวไว้อย่างกว้างขวาง น่าจะเป็นเพราะระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติหลังจากมีการประกาศใช้บังคับแล้ว ก่อนที่จะประกาศใช้บังคับจึงควรให้บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่ยังสงสัยในความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติดังกล่าวมีโอกาสยื่นเรื่องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ อนึ่งมีข้อสังเกตว่าในระบบกฎหมายฝรั่งเศสกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง

ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรเลียไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติก่อนที่จะประกาศใช้รัฐบัญญัตินั้น จึงไม่มีประเด็นต้องพิจารณาเปรียบเทียบในเรื่องของผู้มีสิทธิเริ่มคดี

๑. ๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาไม่น้อยกว่ายี่สิบคน

กลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่า “ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ” มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ทั้งนี้ โดยต้องเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภาแล้วแต่กรณี เพื่อให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นข้างต้นส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย^{๒๒๓}

^{๒๒๒} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ วรรคหนึ่ง (๑)

^{๒๒๓} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ วรรคหนึ่ง (๒)

ในระบบกฎหมายฝรั่งเศส โดยเหตุที่การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเป็นการควบคุมแบบบังคับ จึงต้องมีการส่งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบก่อนที่จะประกาศใช้เสมอ^{๒๒๔} โดยผู้มีหน้าที่ส่งเรื่องไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้แก่นายกรัฐมนตรี^{๒๒๕}

ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียไม่มีข้อความคิดว่าด้วยกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญและไม่มี การควบคุมตรวจสอบกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นก่อนที่จะได้มีการประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว จึงไม่มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบ

๑.๓ นายกรัฐมนตรี

สำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่า “ร่างพระราชบัญญัติ” หรือ “ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ” มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ ระบบกฎหมายไทยให้อำนาจนายกรัฐมนตรีในฐานะที่ต้องเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีได้ อำนาจของนายกรัฐมนตรีของไทยในกรณีดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับอำนาจของนายกรัฐมนตรีฝรั่งเศส ต่างกันแต่เพียงว่าการจะส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยหรือไม่นั้นกรณีของไทยถือว่าเป็นดุลพินิจของนายกรัฐมนตรี แต่ในกรณีของฝรั่งเศส หากกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ นายกรัฐมนตรีฝรั่งเศสมีหน้าที่ต้องส่งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเสมอ ไม่มีดุลพินิจที่จะไม่ส่งไป

ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียไม่ได้ให้อำนาจนายกรัฐมนตรีในลักษณะดังกล่าวไว้

๑.๔ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

^{๒๒๔} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา ๖๑

^{๒๒๕} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ อย่างไรก็ตามตามดู Albrecht Weber, Generalbericht: Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa. in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 66 ที่ระบุว่าประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้มีหน้าที่ต้องส่งเรื่องดังกล่าวให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยซึ่งไม่น่าจะถูกต้องเพราะรัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๑๙๕๘ ข้างต้นใช้คำว่า “Le Premier ministre”

ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” ซึ่งมีผลใช้บังคับแล้วมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการรัฐสภาย่อมอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๕๘ เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ กรณีนี้เป็นการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นภายหลังจากที่กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับแล้ว

ระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่มีผลใช้บังคับแล้ว จึงไม่มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบ

สำหรับระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียนั้น ถึงแม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายภายหลังจากที่กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับแล้วก็ตาม แต่กฎหมายเยอรมันและกฎหมายออสเตรียก็กำหนดบุคคลผู้มีสิทธิเริ่มคดีไว้ในลักษณะที่แตกต่างกับกฎหมายไทย กล่าวคือ หากจะมีการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายในกรณีที่ยังไม่มีคดีปรากฏขึ้นในศาล^{๒๒๖} ระบบกฎหมายเยอรมันกำหนดให้รัฐบาลแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งมลรัฐ หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด เป็นผู้มียุติยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ^{๒๒๗} ส่วนระบบกฎหมายออสเตรียกำหนดให้รัฐบาลแห่งสหพันธ์ (กรณีเห็นว่ากฎหมายของมลรัฐขัดต่อรัฐธรรมนูญ) รัฐบาลแห่งมลรัฐ (กรณีเห็นว่ากฎหมายของสหพันธ์ขัดต่อรัฐธรรมนูญ) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์จำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมด หรือสมาชิกสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์จำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมด (กรณีเห็นว่ากฎหมายของสหพันธ์ขัดต่อรัฐธรรมนูญ) เป็นผู้มียุติยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ^{๒๒๘}

๑. ๕ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา

กลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่า “พระราชกำหนด” ที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภายังไม่ได้อนุมัติ ได้รับการตราขึ้นโดยถูกต้องตาม

^{๒๒๖} การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหลังจากที่มีการประกาศใช้กฎหมายแล้วในลักษณะที่เป็นนามธรรม

^{๒๒๗} กฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๕๑ (๑) หมายเลข ๒

^{๒๒๘} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๔๐

รัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๑๘ วรรคหนึ่งหรือไม่ ทั้งนี้ โดยจะต้องเสนอความเห็นต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก เพื่อให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับความเห็นดังกล่าวส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัย

การขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐกำหนดในลักษณะที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทยนั้น ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรีย จึงไม่มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบในเรื่องของผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง สำหรับในระบบกฎหมายกฎหมายฝรั่งเศสนั้นแม้ว่าจะมีกรณีที่ฝ่ายบริหารสามารถออกรัฐกำหนดได้ แต่โดยข้อความคิดในทางกฎหมายของฝรั่งเศส รัฐกำหนดที่ฝ่ายบริหารตราขึ้นและยังไม่ได้รับสัตยาบันจากสภาถือว่าเป็น acte administratif^{๒๒๙} ซึ่งตกอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบของสภาที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Conseil d'Etat) ซึ่งถือว่าเป็นศาลปกครองสูงสุดและโดยเหตุที่ลักษณะการตรารัฐกำหนดในประเทศฝรั่งเศสแตกต่างจากประเทศไทย เพราะโดยหลักแล้วฝ่ายบริหารมีอำนาจออกกฎหมายได้เองอยู่แล้ว เว้นแต่กฎหมายที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้อยู่ในอำนาจการตราของฝ่ายนิติบัญญัติ แม้กระนั้นฝ่ายนิติบัญญัติอาจมอบอำนาจให้ฝ่ายบริหารตรารัฐกำหนดเกี่ยวกับเรื่องที่อยู่ในอำนาจตรากฎหมายของตนได้ กรณีจึงอาจมีปัญหาคือเถียงกันว่าฝ่ายบริหารได้ตรารัฐกำหนดต้องตรงตามที่ฝ่ายนิติบัญญัติได้มอบอำนาจไว้หรือไม่ หากเกิดปัญหาเช่นนี้ขึ้นคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้วินิจฉัย ทั้งนี้ โดยรัฐบาล ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภาเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

๑.๖ ศาล

ในกรณีที่ศาลเห็นเองว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดี” นั้นต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖ คือ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ศาลจะต้องรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวและส่งความเห็นตามทางการไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัตินั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้เป็นกรณีของการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายภายหลังจากที่ได้ประกาศใช้กฎหมายแล้วในลักษณะที่เป็นรูปธรรม เนื่องจากเป็นกรณีที่มีคดีอยู่ในศาล อนึ่งคำว่า “กฎหมาย” ในที่นี้ย่อมหมายถึงกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเท่านั้น

โดยเหตุที่ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายภายหลังจากที่ประกาศใช้กฎหมายแล้ว ศาลต่างๆในระบบกฎหมายฝรั่งเศสจึงต้องใช้กฎหมาย

^{๒๒๙} หรือที่เรียกกันในภาษาไทยว่า “นิติกรรมทางปกครอง”

ที่ผ่านการตราขึ้นจากรัฐสภาแล้วเสมอ และไม่มีกรณีที่ศาลจะส่งความเห็นไปให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้

ในระบบกฎหมายเยอรมัน หากมีกรณีที่ศาลจะต้องใช้กฎหมายระดับรัฐธรรมนูญในคดีนั้น และศาลเห็นว่ากฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ (กฎหมายพื้นฐาน^{๒๓๐}) ศาลจะต้องระงับการพิจารณาคดีชั่วคราวและส่งเรื่องดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่ศาลจะต้องใช้ในการตัดสินคดีนั้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่^{๒๓๑}

ในระบบกฎหมายออสเตรีย หลักการทั่วไปในเรื่องนี้ไม่แตกต่างจากระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายไทย แต่อย่างไรก็ตามวัตถุประสงค์แห่งการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียจะกว้างกว่าวัตถุประสงค์แห่งการพิจารณาในระบบกฎหมายเยอรมันและกฎหมายไทย กล่าวคือ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายระดับรัฐธรรมนูญและกฎ ทั้งนี้โดยศาลที่จะส่งคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญได้นั้นรัฐธรรมนูญออสเตรียจะระบุไว้ชัดเจนว่าเป็นศาลใดและจะส่งกฎหมายลำดับชั้นใดมาให้พิจารณา กล่าวคือ หากเป็นการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎ ศาลที่มีสิทธิและอำนาจในการส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยจะเป็นศาลใดก็ได้^{๒๓๒} แต่หากเป็นการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐบัญญัติ รัฐธรรมนูญกำหนดให้เฉพาะศาลยุติธรรมสูงสุด (ศาลฎีกา) ศาลปกครองสูงสุด และศาลในระดับชั้นอุทธรณ์เท่านั้นที่จะมีสิทธิและอำนาจในการส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้

๑.๖ คู่ความในคดี

ในระบบกฎหมายไทยนอกจากศาลที่จะต้องใช้กฎหมายปรับแก้คดีจะมีสิทธิในการส่งคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายดังกล่าวแล้ว ในกรณีที่คู่ความในคดีเห็นว่า “บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับคดี” ของตนนั้นต้องด้วยรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๖ คือขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ คู่ความในคดีสามารถเสนอความเห็นของตนต่อศาลที่กำลังพิจารณาคดีเพื่อให้ศาลส่งความเห็นตามทางานั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัยได้

การให้สิทธิคู่ความในคดีได้แย้งความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ศาลจะใช้ในคดีเพื่อให้ศาลระงับการพิจารณาคดีชั่วคราว และให้ศาลส่งความเห็นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนั้นไม่ปรากฏในระบบกฎหมายใดเลย ไม่ว่าจะเป็นในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรีย

^{๒๓๐} กฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๑๐๐

^{๒๓๑} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๘๕ วรรคสอง และมาตรา ๑๓๕ วรรคสี่

(รวมถึงระบบกฎหมายอื่นๆในภาคพื้นยุโรป) เหตุผลสำคัญอาจจะเนื่องมาจากการให้คู่ความในคดีโต้แย้งความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในชั้นของการพิจารณาคดีต่างๆที่ศาลที่พิจารณานั้นอาจจะไม่เห็นว่าการกฎหมายดังกล่าวขัดต่อรัฐธรรมนูญอย่างไร และบังคับให้ศาลต้องส่งความเห็นนั้นมายังศาลรัฐธรรมนูญ นอกจากจะเป็นช่องทางให้คู่ความประวิงคดีแล้ว ยังเป็นการไม่ยอมรับอำนาจศาลอื่นที่จะชี้ในเบื้องต้นเพื่อประโยชน์ของการพิจารณาว่ากฎหมายนั้นไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญด้วย อย่างไรก็ตามเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในคดี ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียก็เปิดโอกาสให้บุคคลที่เห็นว่าตนได้รับผลกระทบจากการใช้อำนาจตุลาการ เช่น เห็นว่าศาลใช้กฎหมายที่ขัดกับรัฐธรรมนูญมาบังคับกับคดีของตนสามารถยื่นคำร้องทุกข์ต่อศาลรัฐธรรมนูญได้เมื่อคดีเสร็จสิ้นแล้ว เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดว่ากฎหมายที่ศาลใช้บังคับแก่คดีดังกล่าวขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ กล่าวอีกนัยหนึ่งการคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนจากการที่ศาลปรับใช้กฎหมายที่ขัดกับรัฐธรรมนูญในคดีของตนจะอยู่ในรูปของการให้สิทธิ “ร้องทุกข์ต่อศาลรัฐธรรมนูญ” เมื่อคดีเสร็จสิ้นแล้ว ในระหว่างที่คดียังอยู่ในกระบวนการพิจารณา ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรียจะให้สิทธิเฉพาะศาลเท่านั้นที่จะส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ แต่ไม่ได้ให้สิทธิคู่ความในการขอให้ศาลในคดีของตนระงับการพิจารณาไว้ชั่วคราวและส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้แต่อย่างใด

๒. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

๒.๑ องค์กรตามรัฐธรรมนูญ

ในระบบกฎหมายไทยหากมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆตามรัฐธรรมนูญ องค์กรนั้นสามารถเสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้^{๒๓๒} บทบัญญัติในเรื่องนี้เป็นบทบัญญัติที่มีปัญหาในระบบกฎหมายไทยมาก เนื่องจากยังมีความเข้าใจไปในลักษณะที่ว่าหากองค์กรตามรัฐธรรมนูญองค์กรใดมีปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ก็อาจขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้ ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นที่จะต้องมีความขัดแย้งเกิดขึ้น

โดยเหตุที่ระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญโดยตรง คงมีแต่การขอให้คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจใน

^{๒๓๒} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖

การตรากฎหมายว่าเป็นของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายนิติบัญญัติคงได้กล่าวมาแล้วเท่านั้น จึงไม่มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายไทย

ส่วนในระบบกฎหมายเยอรมันนั้น ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญได้ ทั้งนี้โดยองค์กรที่อาจเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้นั้นจะต้องเป็นองค์กรสูงสุดระดับสหพันธ์ (oberste Bundesorgane) ซึ่งมี ๔ องค์กร ได้แก่ ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ และรัฐบาลแห่งสหพันธ์ นอกจากนี้ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ยังได้แก่ “ส่วนย่อย” ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญที่กล่าวมา หาก “ส่วนย่อย” ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวทรงไว้ซึ่งสิทธิหน้าที่ในเรื่องนั้นๆ และสิทธิหน้าที่ของ “ส่วนย่อย” ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญดังกล่าวถูกระทบเทือนจากการใช้อำนาจขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเฉพาะราย^{๒๓๓} กลุ่มการเมือง (Fraktion) ในสภาผู้แทนราษฎร^{๒๓๔} หรือพรรคการเมือง^{๒๓๕} เป็นต้น อย่างไรก็ตาม “กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสียงข้างมาก” หรือ “กลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสียงข้างน้อย” ที่กฎหมายพื้นฐาน^๑ ไม่ได้ระบุให้สิทธิไว้อย่างชัดเจน มลรัฐ หรือ รัฐบาลแห่งมลรัฐ ไม่ถือว่าเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี

สำหรับระบบกฎหมายออสเตรียนั้น แม้ว่าจะไม่ได้มีการออกแบบให้ใช้ระบบการวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งระหว่างองค์กรในลักษณะรอบด้าน แต่อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับความขัดแย้งระหว่างองค์กรไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะแต่ความขัดแย้งระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ผู้มีสิทธิเสนอคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งระหว่างองค์กรจึงเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นเรื่องราว ซึ่งได้แก่ สถาบันตรวจเงินแผ่นดิน หรือสถาบันตรวจการปกครองแผ่นดิน กรณีที่องค์ใดองค์กรหนึ่งที่กล่าวมาอ้างอำนาจของอีกองค์กรหนึ่ง หรือ สถาบันตรวจเงินแผ่นดิน หรือองค์กรฝ่ายปกครองระดับสูงสุดต่างๆ กรณีองค์กรใดองค์กรหนึ่งที่กล่าวมาอ้างว่าการใช้อำนาจของอีกองค์กรหนึ่ง ศาลต่างๆ หรือองค์กรฝ่ายปกครอง กรณีศาลกับองค์กรฝ่ายปกครองขัดแย้งกัน และศาลปกครองหรือศาลอื่น กรณีศาลปกครองกับศาลอื่นขัดแย้งกัน เป็นต้น กล่าวโดยสรุป ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งระหว่างองค์กรในระบบ

^{๒๓๓} BVerfGE 10, 4 (10).

^{๒๓๔} BVerfGE 1, 372 (378).

^{๒๓๕} BVerfGE 44, 125 (136). พรรคการเมืองได้รับการรับรองสถานะเฉพาะไว้ในกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๑

ออสเตรีย จึงได้แก่ สถาบันตรวจเงินแผ่นดิน สถาบันตรวจการแผ่นดิน องค์การฝ่ายปกครองสูงสุดต่างๆ ศาลปกครอง ศาลอื่น และองค์การฝ่ายปกครอง

๒.๒ ประธานรัฐสภา

ในระบบกฎหมายไทยนอกจากองค์กรที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดว่าองค์กรตามรัฐธรรมนูญองค์กรใดใช้อำนาจหน้าที่ของตนโดยสอดคล้องถูกต้องตามบทบัญญัติและเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญหรือไม่แล้ว ประธานรัฐสภาก็สามารถส่งความเห็นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยได้เช่นกัน

การให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้มีสิทธิเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆตามรัฐธรรมนูญดังเช่นที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายใดเลย มีข้อสังเกตว่าโดยเหตุที่รัฐธรรมนูญไทยกำหนดให้ประธานรัฐสภาสามารถส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้ โดยไม่มีข้อความที่จำกัดการใช้ดุลพินิจของประธานรัฐสภา หากศาลรัฐธรรมนูญไม่ระมัดระวังจำกัดการรับคำร้องไว้วินิจฉัยแล้ว อำนาจของศาลรัฐธรรมนูญอาจขยายออกไปได้อย่างกว้างขวาง ผู้วิจัยไม่พบเหตุผลที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญกำหนดให้ประธานรัฐสภามีสิทธิเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ทั้งๆที่เรื่องดังกล่าวอาจจะไม่เกี่ยวกับประธานรัฐสภาเลย โครงสร้างดังกล่าวนี้ไม่มีข้อสนับสนุนใดๆในทางทฤษฎี ประธานรัฐสภาในฐานะที่เป็นผู้เสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญจึงเป็น “องค์ประกอบที่แปลกปลอม” ในโครงสร้างเกี่ยวกับการพิจารณาปัญหาอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทย

๓. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของพรรคการเมืองและเกี่ยวกับกฎหมายพรรคการเมือง

๓. ๑ สมาชิกสภาผู้แทนซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมือง กรรมการบริหารของพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามจำนวนที่กำหนดในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง

บุคคลหรือกลุ่มบุคคลดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบและวินิจฉัยชี้ขาดว่า “มติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมือง” ที่ตนเป็นสมาชิกจะขัดต่อสถานะ

และการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือไม่

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีในลักษณะเช่นนี้ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายฝรั่งเศส เยอรมันและออสเตรเลีย

๓.๒ อัยการสูงสุด

อัยการสูงสุดเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบและวินิจฉัยชี้ขาดว่าบุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้ใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้หรือไม่ ทั้งนี้เมื่อมีผู้รู้เห็นการกระทำดังกล่าวได้เสนอเรื่องให้อัยการสูงสุดตรวจสอบ

ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสและระบบกฎหมายออสเตรเลียไม่มีกรณีของการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบและวินิจฉัยชี้ขาดในเรื่องดังกล่าว สำหรับระบบกฎหมายเยอรมันศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบพรรคการเมืองที่ดำเนินกิจกรรมในทางที่เป็นปฏิปักษ์ต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตยหรือเป็นอันตรายต่อการดำรงอยู่ของสหพันธ์ โดยองค์กรที่มีสิทธิเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ สมาชิกที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์หรือรัฐบาลแห่งสหพันธ์^{๒๓๖}

๓.๓ นายทะเบียนพรรคการเมือง

นายทะเบียนพรรคการเมืองเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีโดยยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้พรรคการเมืองระงับหรือจัดการแก้ไขการกระทำ หรือให้หัวหน้าพรรคการเมืองหรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งคณะหรือบางคนออกจากตำแหน่งได้ หากปรากฏว่าหัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง กระทำการใดๆฝ่าฝืนนโยบายพรรคการเมือง หรือข้อบังคับพรรคการเมือง อันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และนายทะเบียนพรรคการเมืองมีคำสั่งเตือนเป็นหนังสือแล้ว แต่พรรคการเมืองนั้นไม่ปฏิบัติตาม^{๒๓๗} หรือเมื่อพรรคการเมืองมีเหตุต้องเลิกหรือยุบตามตามพระราชบัญญัติ

^{๒๓๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๔๓

^{๒๓๗} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๒๗

ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองฯ มาตรา ๖๕ มาตรา ๗๒ และมาตรา ๗๓ นายทะเบียนพรรคการเมืองสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งยุบพรรคการเมืองได้

๓. ๔ ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมือง

ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมืองสามารถยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดกรณีที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่รับจดทะเบียนการจัดตั้งพรรคการเมืองของนายทะเบียนพรรคการเมืองได้^{๒๓๔}

๔. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการตรวจสอบการดำเนินงานภายในงานของรัฐสภา

๔. ๑ สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา

สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณี เห็นว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอหรือส่งให้พิจารณานั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้^{๒๓๕} ทั้งนี้โดยให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาแล้วแต่กรณีเป็นผู้ส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

กรณีดังกล่าวไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรียและฝรั่งเศส

๔. ๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา

กลุ่มบุคคลข้างต้นเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีสำหรับการตรวจสอบในกรณีที่เห็นว่าการแปรรูปคดีหรือการกระทำใดๆ ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎร

^{๒๓๔} พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๑๗

^{๒๓๕} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ วรรคสอง

วุฒิสภา หรือคณะกรรมการ มีผลให้สมาชิกผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือกรรมการมีส่วนร่วมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย^{๒๔๐}

กรณีดังกล่าวไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศส

๔. ๓ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคน

กลุ่มบุคคลดังกล่าวข้างต้นเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีที่เห็นว่าร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภาและร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภาที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภาแล้วแต่กรณีได้ให้ความเห็นชอบแล้วแต่ยังมิได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยกลุ่มบุคคลดังกล่าวจะต้องเสนอความเห็นของตนไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภาแล้วแต่กรณี เพื่อให้ประธานแห่งสภาดังกล่าวส่งเรื่องต่อไปยังศาลรัฐธรรมนูญ^{๒๔๑}

กรณีดังกล่าวไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรีย สำหรับระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้น โดยเหตุที่การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเป็นระบบการควบคุมแบบบังคับ ก่อนที่จะประกาศใช้ข้อบังคับการประชุมดังกล่าว ประธานแห่งสภาที่มีการตราข้อบังคับการประชุมนั้นจะต้องส่งข้อบังคับการประชุมที่ผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณีให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดเสมอ

๕. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีกรณีนี้ ได้แก่ “สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา” ทั้งนี้ จะต้องเข้าชื่อร้องขอผ่าน

^{๒๔๐} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๘๐ วรรคเจ็ด

^{๒๔๑} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๓

ประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกหรือประธานรัฐสภาเพื่อให้ประธานแห่งสภานั้นหรือประธานรัฐสภาเสนอเรื่องไปเพื่อศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด^{๒๔๒}

ในระบบกฎหมายเยอรมัน โดยเหตุที่สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้วินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเอง กรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดถูกสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่าสิ้นสมาชิกภาพ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจยื่นคำร้องคัดค้านคำวินิจฉัยของสภาผู้แทนราษฎรต่อศาลรัฐธรรมนูญได้^{๒๔๓} กรณีดังกล่าวนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเองจึงเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีในระบบกฎหมายเยอรมัน สำหรับระบบกฎหมายออสเตรเลีย^{๒๔๔} กรณีนี้กฎเกณฑ์เป็นอย่างเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมัน^{๒๔๕} ส่วนระบบกฎหมายฝรั่งเศส คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดการสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้โดยคำร้องของสำนักงานสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม หรืออัยการ (กรณีที่มีการลงโทษทางอาญาแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา)^{๒๔๖}

๖. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีกรณีนี้ก็คือ “คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ” โดยคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจะต้องวินิจฉัยในเบื้องต้นเสียก่อนว่ามีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ จากนั้นจึงสามารถเสนอเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดในชั้นสุดท้ายอีกครั้ง^{๒๔๖}

กรณีดังกล่าวไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรเลีย และฝรั่งเศส

^{๒๔๒} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๘๖ สำหรับกรณีของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา มาตรา ๒๑๖ สำหรับกรณีของรัฐมนตรี และมาตรา ๑๔๒ สำหรับกรณีของกรรมการการเลือกตั้ง

^{๒๔๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๔๘

^{๒๔๔} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๑๔๑

^{๒๔๕} รัฐกำหนดหมายเลข ๕๘-๕๘๘ ลงวันที่ ๒๔ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๕๘ มาตรา ๘

^{๒๔๖} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๕๕

๗. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเกี่ยวกับการพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

๗. ๑ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ ซึ่งมีหน้าที่กำหนดระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และมีหน้าที่นำระเบียบข้างต้นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญก่อนประกาศในราชกิจจานุเบกษา

กรณีดังกล่าวไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศส

๗. ๒ คณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้แทนกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกรณีสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลง และยังไม่มีความหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ทั้งนี้ ก่อนที่จะประกาศระเบียบดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา^{๒๔๗} เป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง ก่อนประกาศในราชกิจจานุเบกษา^{๒๔๘} และเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบอันจำเป็นที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้แทนบทบัญญัติในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กรณีที่สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาไม่สามารถพิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภายในกำหนด ทั้งนี้ ก่อนที่จะประกาศในราชกิจจานุเบกษา^{๒๔๙}

กรณีดังกล่าวเป็นเรื่องตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไม่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศส

^{๒๔๗} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๑๕ วรรคห้า (๒)

^{๒๔๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๑๕ วรรคสาม

^{๒๔๙} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๓๒๔ วรรคหนึ่ง (๒)

บทที่ ๔

การยื่นคำร้องและการถอนคำร้อง

๑. การยื่นคำร้อง

ตามข้อกำหนดรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ “คำร้อง” นั้น หมายความว่า “บรรดาคำร้อง คำขอ ความเห็น คำกล่าวหา คำแก้ข้อกล่าวหา คำคัดค้าน ที่ยื่นต่อศาล เพื่อพิจารณาวินิจฉัย”

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ คำร้องที่ยื่นต้องทำเป็นหนังสือ ใช้ถ้อยคำสุภาพ และมีรายการดังต่อไปนี้

- (๑) ชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง
- (๒) ระบุมาตราของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่เกี่ยวกับเหตุในคำร้อง
- (๓) ระบุเรื่องอันเป็นเหตุให้ต้องใช้สิทธิ พร้อมทั้งข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ที่เกี่ยวข้อง
- (๔) มีคำขอที่ระบุความประสงค์จะให้ศาลดำเนินการอย่างใด พร้อมทั้งเหตุผลสนับสนุนโดยชัดแจ้ง

(๕) ลงลายมือชื่อผู้ร้อง แต่ในกรณีที่เป็นการทำและยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่นต้องแนบใบมอบฉันทะให้ทำการดังกล่าวไปด้วย

ทั้งนี้โดยผู้ร้องจะต้องยื่นคำร้องพร้อมสำเนาคำร้องและเอกสารประกอบโดยข้อความถูกต้องอย่างเดียวกันจำนวนยี่สิบชุด^{๒๕๐}

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศแล้ว พบว่าการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยื่นคำร้องไม่ต่างกันมากนัก กล่าวคือ กำหนดให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งเหตุผล สำหรับบุคคลที่เป็นผู้ร้องนั้นย่อมแตกต่างกันไปตามลักษณะของคดี กล่าวคือขึ้นอยู่กับว่าคดีที่มาสู่ศาลรัฐธรรมนูญนั้นเป็นคดีขอให้ศาลตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ขอให้ศาลชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กร ขอให้ศาลวินิจฉัยคำร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญ ขอให้ศาลวินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ขอให้ศาลชี้ขาดให้ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรสูงสุดหรือผู้พิพากษาพ้นจากตำแหน่ง เป็นต้น โดยหลักแล้วศาลรัฐธรรมนูญจะเสนอคำร้องต่อตนเองหรือเริ่มคดีเองโดยที่ไม่มีคำร้องไม่ได้

^{๒๕๐} ข้อความในส่วนนี้ได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๔ แห่งข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (ฉบับที่ ๔) พ.ศ. ๒๕๕๔

ในส่วนที่เกี่ยวกับผู้ยื่นคำร้องนั้น หากพิจารณาเปรียบเทียบแล้วจะพบว่ากฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นของเยอรมัน ออสเตรีย หรือฝรั่งเศส ต่างก็กำหนดบุคคลผู้มีสิทธิยื่นคำร้องไว้ชัดเจนกว่าในระบบกฎหมายไทย ทั้งนี้โดยผู้มีสิทธิเริ่มคดีจะเป็นผู้เสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง ต่างกับกรณีของไทยที่ยังไม่ได้กำหนดผู้มีสิทธิเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญอย่างเป็นระบบพอ เช่น การยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญก่อนที่นายกรัฐมนตรีจะนำร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกันจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกันจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคนแล้วแต่กรณี จะยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเองโดยตรงไม่ได้ แต่จะต้องเสนอเรื่องพร้อมความเห็นให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือ ประธานรัฐสภาแล้วแต่กรณีเป็นผู้เสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ กรณีเช่นนี้ในทางรูปแบบแล้ว ย่อมถือว่าประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา หรือ ประธานรัฐสภาแล้วแต่กรณีเป็นผู้ร้อง ทั้งๆที่ความจริงแล้ว ผู้เริ่มคดีคือกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา หากเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายฝรั่งเศสแล้ว จะเห็นได้ชัดเจนว่าระบบกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดผู้ร้องแยกกันอย่างเห็นประจักษ์ชัด กล่าวคือ กรณีขอให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือ ประธานวุฒิสภา หรือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างน้อยหกสิบคน หรือสมาชิกวุฒิสภาอย่างน้อยหกสิบคน อาจเป็นผู้ร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตรง จะเห็นว่ากลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือสมาชิกวุฒิสภาเป็นผู้ร้องโดยตรงไม่ต้องร้องผ่านประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก ความไม่สม่ำเสมอและยากที่จะอธิบายให้เหตุผลยังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหากเปรียบเทียบกับกรณียื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่าในการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร คณะกรรมาธิการ มีการเสนอ หรือแปรญัตติ หรือกระทำด้วยประการใดๆที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือกรรมาธิการมีส่วนร่วมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่ กรณีนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๘๐ วรรคเจ็ดให้สิทธิสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาในการเสนอความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องเสนอเรื่องไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาแล้วแต่กรณีก่อน

การกำหนดว่าใครเป็นผู้ร้องนั้นย่อมมีผลอย่างสำคัญไม่เพียงแต่เกี่ยวกับบทบาทของผู้ร้องในกระบวนการพิจารณาเท่านั้น แต่ยังมีผลต่อการขอลอนคำร้องดังที่จะกล่าวต่อไปด้วย เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับต่างประเทศแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าในกรณีที่รัฐธรรมนูญมุ่งจะให้สิทธิกลุ่มบุคคลเป็นผู้อาจเริ่มคดีได้ ก็ควรจะให้กลุ่มบุคคลนั้นเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ ไม่ควรจะบัญญัติให้กลุ่มบุคคลดังกล่าวต้องเสนอเรื่องผ่านองค์กรอื่น เช่น กำหนดให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนหนึ่งต้องเสนอเรื่องไปยังประธานสภาผู้แทนราษฎรก่อน เพราะการกำหนดดังกล่าวนอกจากจะทำให้เกิดปัญหาในการกำหนดว่าใครเป็นผู้ร้องโดยแท้จริงแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาต้องตีความอีกว่าองค์กรที่ได้รับเรื่อง เช่น ประธานสภาผู้แทนราษฎรจำเป็นต้องเสนอเรื่องดังกล่าวไปยังศาลรัฐธรรมนูญทุกกรณีหรือไม่ มีอำนาจในการขอให้กลุ่มบุคคลที่เริ่มคดีแก้ไขเปลี่ยนแปลงรูปแบบ หรือเนื้อหาของคำฟ้องมากนักน้อยเพียงใด ในกรณีที่ต้องการให้อำนาจประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาหรือประธานรัฐสภาเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องโดยตรงก็ควรจะบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญโดยชัดแจ้ง ไม่ควรเป็นองค์กรที่เสนอเรื่องแทนกลุ่มบุคคลอื่นดังเช่นที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ เป็นต้น

คำร้องต่างๆ ที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้นต้องมีการระบุเหตุผลไว้ในคำร้องด้วย ในระบบกฎหมายเยอรมันนอกจากจะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการที่คำร้องต้องมีเหตุผลไว้เป็นการทั่วไปแล้ว^{๒๕๑} ยังมีการบัญญัติเอาไว้เป็นพิเศษในกระบวนการพิจารณาเฉพาะคดีด้วย^{๒๕๒} สำหรับระบบกฎหมายออสเตรเลียนั้น แม้จะไม่มีบทบัญญัติไว้อย่างชัดแจ้งในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญว่าการยื่นคำร้องต้องมีเหตุผลประกอบ แต่การที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕ บัญญัติให้การยื่นคำร้องนอกจากจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรแล้ว ยังต้องอ้างอิงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นเหตุให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนให้แสดงข้อเท็จจริงที่เป็นที่มาของคำร้องและความประสงค์แห่งคำร้อง ก็พอจะเห็นได้ว่าผู้ร้องจำเป็นต้องให้เหตุผลประกอบคำร้องด้วยนั่นเอง สำหรับระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้นไม่ปรากฏว่ามีบทบัญญัติใดกำหนดว่าการยื่นคำร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญผู้ร้องต้องให้เหตุผลประกอบคำร้อง

๒. การลอนคำร้อง

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ คำร้องที่ได้ยื่นแล้ว ผู้ร้องจะถอนในเวลาใดก่อนที่ศาลจะมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งก็ได้ เมื่อมีการลอนคำร้องก็ให้ศาลสั่งจำหน่ายคำร้องนั้น อนึ่ง กรณีที่ผู้ร้องไม่

^{๒๕๑} ดู รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๓

^{๒๕๒} เช่น ในมาตรา ๔๕ วรรคสาม, มาตรา ๕๘ ประกอบกับมาตรา ๖๔ วรรคหนึ่งและสอง, มาตรา ๘

ดำเนินการตามคำสั่งศาลภายในเวลาที่กำหนดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ถือว่าเป็นการทิ้งคำร้อง และให้ศาลสั่งจำหน่ายคำร้อง^{๒๕๓} พิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าในระบบกฎหมายไทยการถอนคำร้อง กระทำได้โดยขึ้นอยู่กับผู้ร้องเพียงฝ่ายเดียว เนื่องจากเมื่อมีการถอนคำร้อง ศาลรัฐธรรมนูญต้องจำหน่าย คำร้องนั้น หากพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายของต่างประเทศแล้ว พบว่าระบบกฎหมาย เยอรมัน และฝรั่งเศสไม่ได้มีการบัญญัติเกี่ยวกับการถอนคำร้องเอาไว้ ส่วนในระบบกฎหมายออสเตรเลีย นั้นรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญบัญญัติเพียงสั้นๆ ให้องค์คณะระงับการดำเนินการพิจารณา ได้หากมีการถอนคำร้อง^{๒๕๔} อย่างไรก็ตามในส่วนที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันได้วางหลัก ไว้ว่าโดยปกติแล้วผู้ร้องอาจขอถอนคำร้องได้ แต่จะต้องได้รับอนุญาตจากศาล และแม้ผู้ร้องจะได้ถอน คำร้องไปแล้วก็ตามก็ไม่เป็นการตัดอำนาจศาลในอันที่จะดำเนินการพิจารณาต่อไป หากศาลเห็น ว่าการดำเนินการพิจารณาในเรื่องดังกล่าวต่อไปนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อสาธารณะ

เมื่อพิจารณาจากข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการถอนคำร้องในระบบกฎหมายไทย แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าวได้รับการกำหนดขึ้นโดยมองจาก ประโยชน์ของผู้ร้องฝ่ายเดียว หากคดีที่มีการร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญนั้นเป็นคดีที่มีผู้ถูกร้องและการ ถอนคำร้องอาจจะทำให้ผู้ถูกร้องเสียประโยชน์ ผู้ถูกร้องย่อมไม่มีสิทธิแต่ประการใดในการที่จะคัดค้าน การถอนคำร้องดังกล่าว ยิ่งไปกว่านั้นในหลายกรณีการดำเนินการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญมี ลักษณะที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สาธารณะเป็นสำคัญ เช่น การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วย รัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติ ดังนั้นการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการถอนคำร้องจะคำนึงถึงแต่ ประโยชน์ของผู้ร้องอย่างเดียวไม่ได้ แต่ต้องคำนึงถึงประโยชน์ของผู้ถูกร้องและประโยชน์สาธารณะ ประกอบกันอีกด้วย อนึ่งโดยเหตุที่ในระบบกฎหมายไทย บุคคลผู้มีสิทธิริเริ่มให้มีการส่งเรื่องมายังศาล รัฐธรรมนูญและผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญซึ่งถือว่าเป็นผู้ร้องในแง่รูปแบบนั้นอาจจะไม่ใช่ บุคคลคนเดียวกัน กรณีที่จะมีการถอนคำร้องศาลรัฐธรรมนูญต้องคำนึงถึงความเห็นของผู้มีสิทธิเริ่มคดี ด้วย กรณีบางกรณีเป็นเรื่องที่อาจจะไม่มีปัญหามากนัก เช่น กรณีที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรเสนอ เรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอใหม่ มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันกับ หลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ การเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยของ ประธานสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรานี้เป็นการเสนอในฐานะที่ตนเป็นผู้แทนขององค์กรเท่านั้น ผู้ร้อง

^{๒๕๓} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๖

^{๒๕๔} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๑๕ (๓)

ที่แท้จริง คือ *สภาผู้แทนราษฎร*^{๒๕๕} ดังนั้นหากสภาผู้แทนราษฎรมิมีมติในเวลาต่อมาให้ถอนคำร้อง ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็จะต้องถอนคำร้องตามมติของสภาผู้แทนราษฎรนั้น ในกรณีนี้ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะใช้สิทธิถอนคำร้องโดยไม่มีมติของสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ แต่ในหลายกรณีการที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอเรื่องมายังศาลรัฐธรรมนูญนั้น ย่อมต้องถือว่าเป็นประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร้องในนามของตนเอง เช่นกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกันจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งความเห็นนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ กรณีนี้มีปัญหาว่าใครจะเป็นผู้มีอำนาจถอนคำร้อง หากพิจารณาในเชิงรูปแบบแล้วย่อมต้องถือว่าประธานสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมีฐานะเป็นผู้ร้องนั่นเองเป็นผู้มีอำนาจถอนคำร้อง อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่าโดยเหตุที่การเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนั้น ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอแทนกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าชื่อกัน ดังนั้นหากจะมีการถอนคำร้องจริงประธานสภาผู้แทนราษฎรย่อมไม่อาจถอนคำร้องโดยไม่มี การร้องขอจากกลุ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เสนอเรื่องได้ เพราะกล่าวในทางเนื้อหาแล้วกลุ่มบุคคลดังกล่าวเหล่านั้นคือกลุ่มบุคคลที่ริเริ่มคดี หลักเกณฑ์นี้ใช้กับกรณีที่ศาลระงับกระบวนการพิจารณาในคดีใดคดีหนึ่งไว้ชั่วคราวเนื่องจากคู่ความในคดีโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะต้องใช้แก้คดีนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔ ด้วย กรณีเช่นนี้ผู้วิจัยเห็นว่าหากคู่ความในคดีที่ขอให้ศาลส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยนั้นไม่มีความประสงค์จะถอนคำร้อง ศาลดังกล่าวแม้จะเป็นผู้เสนอเรื่องมายังศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่มีอำนาจถอนคำร้องนั้น แต่หากศาลนั้นเห็นเองในคราวแรกว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่จะต้องใช้ในการคดีขัดต่อรัฐธรรมนูญ จึงส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยโดยไม่มีคำขอของคู่ความในคดี ต่อมาศาลนั้นเองกลับเห็นเป็นอย่างอื่น ศาลนั้นในฐานะผู้ร้องย่อมมีสิทธิถอนคำร้องคือความเห็นของตนที่เสนอมายังศาลรัฐธรรมนูญได้ แต่ศาลรัฐธรรมนูญจะอนุญาตหรือไม่เป็นอีกประเด็นหนึ่ง ปัญหาทั้งปวงเกี่ยวกับเรื่องนี้จะได้วิเคราะห์ให้เห็นภาพรวมอีกครั้งหนึ่งในส่วนที่ว่าด้วยปัญหาเกี่ยวกับผู้มีสิทธิริเริ่มคดี

^{๒๕๕} อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่คำว่า “ผู้ร้อง” ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๓ หมายความว่า “ผู้ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาวินิจฉัย” ในทางรูปแบบผู้ร้อง คือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร

บทที่ ๕

การคัดค้านตุลาการ

กล่าวแล้วว่าเหตุที่การวินิจฉัยคดีของศาลได้รับการยอมรับนับถือจากประชาชนทั่วไป ส่วนหนึ่งเกิดจากการถือกันว่าศาลเป็น “คนกลาง” ที่ไม่มีส่วนได้เสียกับเรื่องที่ตนต้องวินิจฉัยชี้ขาด ประชาชนจึงคาดหวังไว้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของศาลจะเป็นไปโดยไม่มีอคติลำเอียง ด้วยเหตุนี้ หากตุลาการท่านใดมีเหตุอันควรสงสัยว่าอาจจะปฏิบัติหน้าที่โดยไม่มีความเป็นกลาง ก็จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการท่านนั้นไม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้

๑. เหตุของการคัดค้านตุลาการ

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจถูกคัดค้านได้ในเหตุอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้^{๒๕๖}

(๑) มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ขอให้วินิจฉัย

(๒) เป็นหรือเคยเป็นสามีหรือภรรยา หรือญาติของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ถือเป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงสามชั้น หรือเป็นญาติทางการสมรสนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เคยถูกอ้างเป็นพยาน โดยที่ได้รู้เห็นเหตุการณ์ เว้นแต่เคยมีส่วนร่วมในวิธีพิจารณาตามกระบวนการทางนิติบัญญัติหรือเคยแสดงความเห็นในฐานะเป็นผู้เชี่ยวชาญมีความรู้เป็นพิเศษในปัญหาข้อกฎหมายเกี่ยวข้องกับคำรื้อนั้น

(๔) เป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้แทน หรือทนายความของผู้ร้องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมาก่อน

(๕) เป็นผู้พิพากษา ตุลาการในศาลอื่น กรรมการร่างกฎหมาย กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์ หรือเป็นอนุญาโตตุลาการซึ่งพิจารณาคำร้องในเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน

(๖) มีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาที่ตุลาการนั้นเอง สามี ภรรยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอีกฝ่ายหนึ่ง

^{๒๕๖} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๗

๒. การถอนตัวของตุลาการเมื่อมีเหตุของการคัดค้าน

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านใดมีเหตุที่อาจถูกคัดค้านได้ดังที่กล่าวมาแล้ว ตุลาการผู้นั้นจะแถลงต่อศาลแสดงเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้านและขอถอนตัวออกจากการพิจารณาเรื่องนั้นก็ได้^{๒๕๖}

เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญขอถอนตัวโดยอ้างเหตุที่ตนอาจถูกคัดค้าน องค์คณะย่อมไม่มีสิทธิขัดขวางการถอนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้น มีข้อที่สมควรไต่สวนตรึงตรองอย่างยิ่งว่าเหตุแห่งการคัดค้านตุลาการที่ว่ามีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่มีวินิจฉัยเป็นเหตุที่ค่อนข้างกว้าง หากกำหนดเหตุไว้กว้างอย่างนี้ก็สมควรให้องค์คณะเป็นผู้ชี้ขาดว่าจะอนุญาตให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีเหตุดังกล่าวถอนตัวหรือไม่ การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามารถถอนตัวได้โดยอัตโนมัติเพียงแต่อ้างเหตุว่าตนมีเหตุที่จะถูกคัดค้านได้ ไม่มีลักษณะเป็นการคุ้มครองตุลาการและประโยชน์สาธารณะอย่างเพียงพอ เนื่องจากหากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอ้างว่าตนมีส่วนได้เสีย ทั้งๆที่เหตุอันเกี่ยวกับส่วนได้เสียนั้นห่างไกลกับคดีอย่างยิ่ง กรณีอาจทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหลีกเลี่ยงที่จะไม่พิจารณาพิพากษาคดีที่ตนไม่ต้องการพิจารณาพิพากษาได้โดยง่าย ทั้งนี้ตุลาการผู้นั้นอาจกระทำด้วยมูลเหตุจงใจเพราะไม่ต้องการ “เปลี่ยนตัว” ในคดีนั้น ในทางกลับกันหากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดเชื่อโดยสุจริตใจว่าตนมีส่วนได้เสียเกี่ยวข้อง แต่พิจารณาในทางภาวะวิสัยแล้ว เหตุดังกล่าวยังไม่มีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านนั้นต้องถอนตัวจากการพิจารณาพิพากษาคดี การถอนตัวโดยอัตโนมัติโดยไม่มีมติขององค์คณะรองรับอาจทำให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านดังกล่าวถูกมองอย่างเคลือบแคลงในการไม่เข้าร่วมเป็นองค์คณะในคดีนั้นได้เช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการเหมาะสมกว่าหากจะได้มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯเกี่ยวกับการคัดค้านตนเองหรือการถอนตัวออกจากองค์คณะว่าจะต้องได้รับความเห็นชอบจากองค์คณะ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองทั้งตัวตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเองและทั้งประโยชน์สาธารณะดังที่ได้กล่าวมาแล้ว และที่จะได้กล่าวเปรียบเทียบกับหลักการในต่างประเทศต่อไปด้วย

๓. ผลของการคัดค้านตุลาการ

เมื่อมีการคัดค้านตุลาการด้วยเหตุข้างต้นในคดีใด ให้ศาลมีคำชี้ขาดในเรื่องที่คัดค้านนั้นก่อนจะมีการพิจารณาต่อไป อย่างไรก็ตามการพิจารณาทั้งหลายที่ได้ดำเนินไปก่อนเสนอคำคัดค้านย่อม

^{๒๕๖} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๘ วรรคหนึ่ง

สมบูรณ์ไม่เสียไปเพราะเหตุที่มีการคัดค้านตุลาการ เว้นแต่ศาลจะได้กำหนดไว้ในคำสั่งเป็นอย่างอื่น^{๒๕๔}

สำหรับกรณีเมื่อมีการคัดค้านตุลาการผู้ใดในเรื่องใด และตุลาการผู้นั้นไม่ขอถอนตัวออกจาก การพิจารณาเรื่องนั้น ศาลจะมีอำนาจพิจารณาสั่งตามที่เห็นสมควร และเมื่อศาลพิจารณาสั่งในเรื่อง ดังกล่าวแล้ว ตุลาการผู้นั้นจะร่วมพิจารณาหรือออกเสียงลงคะแนนชี้ขาดมิได้ อนึ่ง การชี้ขาดจะถือ ตามคะแนนเสียงข้างมาก โดยตุลาการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากัน ให้ถือตามคำคัดค้าน^{๒๕๕}

๔. ข้อพิจารณาเปรียบเทียบการคัดค้านตุลาการในระบบกฎหมายไทยกับระบบกฎหมาย ต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบบทบัญญัติว่าด้วยการคัดค้านตุลาการของประเทศต่างๆ ทั้งสาม ประเทศที่งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาแล้ว พบว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐ เยอรมันและรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรียมีการบัญญัติเกี่ยวกับการ คัดค้านตุลาการอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามโครงสร้างกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในรัฐบัญญัติว่าด้วย ศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมีความแตกต่างกับข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ ในบางประเด็น กล่าวคือ ในขณะที่ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญจำกัดการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ไม่อาจเข้าเป็นองค์คณะได้เฉพาะแต่กรณีที่มีการคัดค้านตุลาการ ไม่ว่าจะเป็นโดยผู้มีส่วนร่วมในคดีคัดค้าน ตุลาการหรือโดยตุลาการที่มีเหตุอาจถูกคัดค้านได้เสนอต่อองค์กรคัดค้านตนเองเท่านั้น รัฐบัญญัติว่า ด้วยศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันได้แยกกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจเข้า ร่วมเป็นองค์คณะได้เลย กับกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญถูกคัดค้านเนื่องจากขาดความเป็นกลางออก จากกันอย่างชัดเจน ซึ่งหมายความว่าในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดมีส่วนร่วมในเนื้อหาของ คดีหรือมีส่วนเกี่ยวข้องเป็นคู่สมรสหรือเป็นญาติของคู่ความในคดีในลักษณะที่กฎหมายบัญญัติไว้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นย่อมไม่อาจเข้าร่วมในการพิจารณาพิพากษาได้เลย ทั้งนี้ไม่ว่าจะได้มีการ คัดค้านตุลาการดังกล่าวหรือไม่ กรณีนี้เป็นหน้าที่ขององค์กรที่จะต้องดูแลรับผิดชอบในเรื่องดังกล่าว เอง เฉพาะแต่ในกรณีที่คู่ความกังวลในเรื่องความเป็นกลางเท่านั้นที่คู่ความต้องแสดงเจตนาคัดค้าน ตุลาการดังกล่าวเสียก่อนที่จะเริ่มดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา ทั้งนี้ ตุลาการที่ถูกคัดค้านดังกล่าวมี

^{๒๕๔} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๘ วรรคสองและวรรคสาม

^{๒๕๕} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๘

สิทธิที่จะแสดงเหตุผลโต้แย้งด้วย แต่จะร่วมอยู่ในการวินิจฉัยกรณีดังกล่าวไม่ได้ หนึ่งในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ใดผู้หนึ่งจะไม่ร่วมอยู่ในองค์คณะเพื่อวินิจฉัยชี้ขาดคดีเนื่องจากความกังวลในความไม่เป็นกลางหรือเห็นว่าตนมีส่วนได้เสีย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นจะถอนตัวออกจากการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยไม่ได้รับความเห็นชอบจากองค์คณะไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดไม่ประสงค์จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีในเรื่องใด ตุลาการผู้นั้นจะต้องแถลงต่อองค์คณะถึงเหตุที่ทำให้ตนไม่สมควรเป็นองค์คณะร่วมวินิจฉัยชี้ขาดคดีต่อไป และองค์คณะจะต้องมีมติในเรื่องดังกล่าว ซึ่งอาจเป็นไปได้ที่องค์คณะเห็นว่าไม่มีเหตุที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นจะต้องถอนตัวจากการพิจารณาวินิจฉัย กรณีเช่นนี้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นจะต้องเป็นองค์คณะวินิจฉัยชี้ขาดต่อไป

อนึ่งมีข้อสังเกตว่าในการลงมติเกี่ยวกับการคัดค้านตุลาการอันเนื่องมาจากตุลาการขาดความเป็นกลางนี้ ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากัน รัฐบาลบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญของสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันกำหนดให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด กรณีจึงต่างจากการวินิจฉัยชี้ขาดการคัดค้านตุลาการในระบบกฎหมายไทยที่หากคะแนนเสียงเท่ากันให้อือตามคำคัดค้าน

บทที่ ๖

การพิจารณา

ตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ การพิจารณาคดีต่างๆ ของศาลรัฐธรรมนูญจะมีลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ คือ การตรวจคำร้อง การส่งคำร้องให้ผู้ถูกร้องและการพิจารณาเกี่ยวกับการขอแก้ไขคำร้อง การออกนั่งพิจารณา การสืบพยาน การฟังคำแถลงการณ์ปิดคดี การประชุมปรึกษาคดี การลำดับขั้นตอนดังกล่าวนี้กระทำโดยอิงข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ หมวด ๓ การพิจารณา ตั้งแต่ข้อ ๑๐ ถึง ข้อ ๒๗ โดยอาศัยลำดับขั้นตอนดังกล่าวนี้ผู้วิจัยจะได้วิเคราะห์เปรียบเทียบกับกฎหมายของต่างประเทศเท่าที่จะเป็นไปได้ในแต่ละประเด็น

๑. การตรวจคำร้องและการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการ

๑. ๑ การตรวจคำร้อง

ในระบบกฎหมายไทยเมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องให้วินิจฉัยเรื่องใดตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ศาลจะตรวจและมีคำสั่งว่าสมควรจะรับไว้ดำเนินการต่อไปหรือไม่ ภายในเจ็ดวันนับแต่วันได้รับคำร้อง^{๒๖๐}

อนึ่ง เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรในกรณีที่ผู้ร้องยื่นคำร้องไม่ถูกต้องตามรูปแบบที่มีการกำหนดไว้ ระบบกฎหมายออสเตรเลียให้อำนาจตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนในการแจ้งผู้ร้องให้ดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องในคำร้องให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ ทั้งนี้จะต้องเป็นกรณีที่เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องดังกล่าวอาจได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องได้ ระบบกฎหมายฝรั่งเศสและระบบกฎหมายเยอรมันไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการที่ตุลาการรัฐธรรมนูญจะสั่งให้มีการแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องได้ สำหรับระบบกฎหมายไทยนั้น ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญฯ บัญญัติให้อำนาจศาลในการมีคำสั่งให้ผู้ร้องที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง ดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ถูกต้องได้ภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควร^{๒๖๑} และโดยที่กระบวนการพิจารณา

^{๒๖๐} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๑๐

^{๒๖๑} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑ ข้อ ๑๑

หมายความว่า “การกระทำใดๆตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกี่ยวกับคดี ซึ่งกระทำโดยผู้ร้องหรือโดยศาล หรือตามคำสั่งศาล ไม่ว่าการนั้นจะเป็นผู้ร้องฝ่ายหนึ่งกระทำต่อศาล หรือต่อผู้ร้องอีกฝ่ายหนึ่ง หรือศาลทำต่อผู้ร้องฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่าย และรวมถึงการส่งคำร้อง การวินิจฉัย การรับฟังพยานหลักฐาน การลงมติ ตลอดถึงการปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ดังที่บัญญัติไว้ใน มาตรา ๒๖๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย”^{๒๖๒} ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีดุลพินิจในการสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ถูกต้องได้

๑.๒ การปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการ

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญตรวจคำร้องแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญอาจจะปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการได้ ทั้งนี้โดยศาลรัฐธรรมนูญจะทำการเป็นคำสั่ง และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องทำวินิจฉัยส่วนตน เหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการมักจะเป็นกรณีที่เห็นได้ชัดเจนว่าผู้ร้องไม่ใช่ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญข้อ ๑๐ ไม่ได้บัญญัติเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการต่อไปว่ามีเหตุอะไรบ้าง กรณีจึงยังไม่เป็นที่ชัดเจน อนึ่งโดยที่กรณีนี้เป็นกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตน จึงสมควรพิจารณาทบทวนเรื่องดังกล่าวโดยละเอียดและควรจะมีการกำหนดหลักการในเรื่องการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการให้ชัดเจนว่าการไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการต่อไป ศาลรัฐธรรมนูญจะกระทำได้อย่างไรได้ หลักเกณฑ์และเงื่อนไขใด

ในระบบกฎหมายออสเตรเลียเมื่อมีการยื่นคำร้องต่อศาลแล้ว ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะมอบหมายคำร้องนั้นให้อยู่ในความรับผิดชอบของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนประจำคนใดคนหนึ่ง ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนดังกล่าวจะเป็นคนตรวจสอบคำร้องและแจ้งให้ผู้ร้องแก้ไขเพิ่มเติมคำร้อง ในกรณีที่คำร้องนั้นยังอาจจะแก้ไขเพิ่มเติมให้ถูกต้องได้ ในกรณีที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเห็นว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำร้องที่เห็นประจักษ์ชัดว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจ หรือยื่นเกินระยะเวลาที่กำหนดในกฎหมาย หรือผู้ร้องไม่ได้แก้ไขข้อบกพร่องที่ตนแจ้งให้แก้ไขภายในกำหนดระยะเวลา หรือเป็นกรณีที่เนื้อหาในคำร้องนั้นได้รับการวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว หรือคำร้องนั้นขาดความชอบธรรม ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนผู้นั้นอาจมีคำขอต่อองค์กรคณะให้องค์กรนั้นมีมติยกคำร้องดังกล่าวก็ได้^{๒๖๓} ส่วนในระบบกฎหมายเยอรมันนั้น องค์กรนี้อาจมีมติเป็นเอกฉันท์ปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องได้ หากเป็นที่เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องที่ยื่นมายังศาลรัฐธรรมนูญนั้นเป็นคำร้องที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจ

^{๒๖๒} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๓

^{๒๖๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรเลีย มาตรา ๑๕

ดำเนินการพิจารณาวินิจฉัยได้หรือเป็นกรณีที่เห็นประจักษ์ชัดว่าเป็นคำร้องที่ปราศจากเหตุผลที่รับฟังได้อย่างสิ้นเชิง^{๒๖๔} อนึ่งการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องนี้ไม่ใช่การปฏิเสธก่อนการรับคำร้องไว้พิจารณาทำนองเดียวกับการไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการในระบบกฎหมายไทย แต่ระบบกฎหมายเยอรมันเห็นว่าเมื่อมีคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ก็ถือว่ากระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญเริ่มขึ้น ส่วนศาลจะมีคำสั่งหรือคำวินิจฉัยอย่างไรเป็นอีกประเด็นหนึ่ง อย่างไรก็ตามในระบบกฎหมายเยอรมันสำหรับกระบวนการพิจารณาในคดีร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจปฏิเสธไม่รับคำฟ้องโดยกระบวนการพิจารณาเฉพาะได้โดยการให้องค์คณะย่อย (Kammer) ซึ่งประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนสามคนทำหน้าที่กลั่นกรองว่าควรจะได้รับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญดังกล่าวไว้พิจารณาหรือไม่ ทั้งนี้ตามมาตรา ๙๓ a รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ หากองค์คณะย่อยปฏิเสธคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญด้วยมติเอกฉันท์ให้คำร้องทุกข์ดังกล่าวตกไป แต่ถ้าองค์คณะย่อยมีมติรับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาด้วยมติเอกฉันท์ให้ดำเนินการกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญต่อไป ในกรณีที่ปรากฏคะแนนเสียงเอกฉันท์ว่าองค์คณะย่อยรับหรือปฏิเสธคำร้อง ในห้องคณะ (Senat) เป็นผู้วินิจฉัย การปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์โดยองค์คณะย่อยดังกล่าวนี้มีลักษณะคล้ายกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการต่อไปตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญข้อ ๑๐ แต่ได้รับการบัญญัติอย่างชัดเจนและเป็นระบบกว่า เนื่องจากเป็นขั้นตอนการพิจารณาก่อนรับคำร้องโดยองค์คณะย่อย

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายของเยอรมันแล้วเห็นว่า แม้ว่าโดยรูปแบบการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการในระบบกฎหมายไทยจะต่างกับการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องในระบบกฎหมายเยอรมันก็ตาม แต่โดยเหตุที่ในระบบกฎหมายเยอรมันเมื่อศาลรับคำร้องไว้แล้ว ศาลอาจจะพิจารณาวินิจฉัยยกคำร้องนั้นได้หากกรณีต้องด้วยเงื่อนไขตามกฎหมาย คือ คำร้องนั้นเห็นประจักษ์ชัดว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ กรณีนี้จึงเป็นกรณีที่ศาลไม่ต้องส่งคำร้องไปให้ผู้ถูกร้องและถือว่าคดียุติลงเช่นกัน ในทางเนื้อหาการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องในระบบกฎหมายเยอรมันจึงเหมือนกับการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการในระบบกฎหมายไทย เพียงแต่การปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องในระบบกฎหมายเยอรมัน**อาจจะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังการส่งสำเนาคำร้องให้ผู้ถูกร้องหรือผู้มีส่วนร่วมในคดีอื่นๆแล้วก็ได้** ส่วนในระบบกฎหมายไทยนั้นการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการจะ**เกิดขึ้นก่อนที่ศาลส่งรับคำร้อง** และด้วยเหตุนี้จึงเกิดขึ้นก่อนการส่งสำเนาคำร้องให้ผู้ถูกร้องเสมอ อนึ่งนอกจากนี้แล้วในระบบกฎหมายเยอรมันสำหรับกรณีที่หนังสือหรือไปรษณีย์ซึ่งส่งมายังศาลรัฐธรรมนูญไม่เข้าแบบเป็นคำร้อง ศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจะแจ้งไปยังผู้ส่งหนังสือดังกล่าวและอธิบายเงื่อนไขการฟ้องคดีให้ผู้ส่งหนังสือหรือไปรษณีย์ดังกล่าวทราบ และจะเก็บหนังสือหรือ

^{๒๖๔} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๔

ไปรษณีย์ที่ส่งมายังศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวไว้ในสารบบทั่วไป ใน ค.ศ. ๑๙๕๘ มีหนังสือหรือไปรษณีย์ที่ส่งไปเก็บไว้ในสารบบทั่วไปกว่า ๑๐๐๐ ฉบับ^{๒๖๕}

๒. การส่งคำร้องให้ผู้ถูกร้องและการแก้ไขคำร้อง

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญเมื่อศาลมีคำสั่งรับคำร้องไว้ดำเนินการ ศาลจะส่งสำเนาคำร้องแก่ผู้ถูกร้อง เมื่อผู้ถูกร้องได้รับสำเนาคำร้องและยื่นคำชี้แจงแล้ว หรือผู้ถูกร้องไม่ยื่นคำชี้แจงภายในสิบห้าวันนับตั้งแต่รับสำเนาคำร้อง หรือไม่มารับสำเนาคำร้องและหนังสือกำหนดเวลาใดยื่นคำชี้แจง ศาลจะกำหนดวันนัดพิจารณาครั้งแรกภายในเจ็ดวันนับแต่วันสิ้นสุดระยะเวลาดังกล่าว^{๒๖๖} ในระบบกฎหมายเยอรมันแม้ศาลจะรับคำร้องไว้ แต่หากศาลเห็นว่าคำร้องดังกล่าวเข้าเงื่อนไขที่ศาลจะปฏิเสธไม่พิจารณาได้ องค์กรคณะจะมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ยกคำร้องนั้น และจะไม่ส่งคำร้องนั้นไปให้ผู้ถูกร้อง^{๒๖๗} อนึ่งการวินิจฉัยชี้ขาดในกรณีดังกล่าวนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดระยะเวลาไว้ว่าศาลจะต้องกระทำภายในเจ็ดวันดังเช่นที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทย

เมื่อมีการยื่นคำร้องแล้ว หากจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมคำร้อง ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญบัญญัติให้สิทธิผู้ร้องในการขอแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องได้ แต่ต้องเป็นสาระสำคัญอันควรแก่การแก้ไขและต้องเกี่ยวกับเรื่องเดิม ทั้งนี้โดยที่ผู้ร้องจะต้องทำเป็นหนังสือยื่นต่อศาลก่อนวันนัดพิจารณาครั้งแรก^{๒๖๘} ทั้งนี้ศาลอาจจะอนุญาตหรือไม่ก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร^{๒๖๙} มีข้อสังเกตว่าในระบบกฎหมายเยอรมัน

^{๒๖๕} Limbach (Hrsg.), Das Bundesverfassungsgericht, Geschichte – Aufgabe – Rechtsprechung, 2001, S. 30.

^{๒๖๖} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๒ อย่างไรก็ตามศาลรัฐธรรมนูญอาจขยายระยะเวลาดังกล่าวออกไปได้ ทั้งนี้ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๔

^{๒๖๗} เทียบ ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๒ วรรคหนึ่ง และดู Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 85. หากพิจารณาจากสถิติการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันในช่วง ค.ศ. ๑๙๘๐ ถึง ๑๙๙๐ เปรียบเทียบกันระหว่างการปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องก่อนที่จะส่งสำเนาคำร้องให้ผู้ถูกร้อง และหลังจากส่งสำเนาคำร้องให้ผู้ถูกร้องแล้ว จะพบว่า ศาลรัฐธรรมนูญปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องโดยอาศัยรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ฯ มาตรา ๒๔ (ปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องเพราะเป็นคำร้องที่ไม่อาจพิจารณาวินิจฉัยได้ หรือเป็นคำร้องที่เห็นประจักษ์ชัดว่าไม่มีเหตุผลอย่างสิ้นเชิง) ทั้งสิ้น ๘๔ คำร้อง เป็นการปฏิเสธไม่พิจารณาก่อนที่จะส่งสำเนาคำร้องไปให้ผู้ถูกร้อง ๔๖ คำร้อง และปฏิเสธไม่พิจารณาหลังจากส่งสำเนาคำร้องไปให้ผู้ถูกร้องแล้ว ๓๘ คำร้อง

^{๒๖๘} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๒ วรรคสอง

^{๒๖๙} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๒ วรรคสาม

การแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องในกรณีทั่วไปจะต้องได้รับความเห็นชอบจากศาล แต่ถ้าคดีดังกล่าวเป็นคดีที่มีลักษณะของการพิพาทกัน กล่าวคือมีคู่ความฝ่ายตรงข้าม การแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ถูกร้องด้วย^{๒๗๐}

อนึ่ง ในระบบกฎหมายไทย การส่งคำร้อง ประกาศ หรือหนังสืออื่นใดศาลจะส่งแก่ผู้ร้องหรือผู้ถูกร้อง ณ ภูมิลำเนาหรือสถานที่ติดต่อแห่งใดแห่งหนึ่งตามที่ผู้ร้องหรือผู้ถูกร้องได้แจ้งไว้ และเมื่อศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจสั่งให้ปิดประกาศเอกสารตามวรรคหนึ่ง ณ ที่ทำการศาลหรือประกาศในหนังสือพิมพ์ได้^{๒๗๑}

๓. การพิจารณาคดีของศาล

๓.๑ การออกนั่งพิจารณา

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ การพิจารณาคดีของศาลจะกระทำโดยเปิดเผย เมื่อมีการออกนั่งพิจารณาในการสืบพยาน การให้คู่กรณีแสดงความเห็น หรือการฟังคำแถลงของคู่กรณี อนึ่งเมื่อศาลเห็นเป็นการสมควรเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ศาลมีอำนาจกำหนดบุคคลที่มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้^{๒๗๒} อนึ่งผู้ร้องและผู้คัดค้านมีสิทธิเข้าฟังการนั่งพิจารณาคดีของศาลและอ้างตนเองและพยานหลักฐานอื่นเป็นพยานได้ตามที่ศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี^{๒๗๓} ในกรณีที่มีการแถลงการณ์ด้วยวาจา ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ กำหนดให้ผู้ร้องเป็นผู้แถลงก่อน และผู้ถูกร้องแถลงเป็นลำดับถัดไป ทั้งนี้โดยศาลอาจถามจะซักถามข้อเท็จจริงเพิ่มเติมจากผู้แถลงในระหว่างการแถลงหรือภายหลังการแถลงก็ได้^{๒๗๔}

หลักการที่ว่าเมื่อศาลออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา ศาลจะต้องพิจารณาโดยเปิดเผยนี้เป็นหลักการสากลและเป็นพื้นฐานของกระบวนการพิจารณาในคดีทุกประเภท ในระบบกฎหมายเยอรมันเฉพาะแต่กรณี

^{๒๗๐} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 83.

^{๒๗๑} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๓

^{๒๗๒} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๕

^{๒๗๓} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๓

^{๒๗๔} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๒๐ วรรคสามและวรรคสี่ ในกรณีที่ผู้ร้องหรือผู้คัดค้านต้องการทำคำแถลงการณ์เป็นหนังสือ คำแถลงการณ์ดังกล่าวต้องกระทำก่อนเสร็จการพิจารณา ดู ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๒๐ วรรคหนึ่งและวรรคสอง

ที่มีกฎหมายบัญญัติไว้ชัดเจนเท่านั้นที่จะทำให้ศาลสามารถออกนั่งพิจารณาโดยไม่เปิดเผยได้^{๒๗๕} อนึ่ง หลักการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยต่อสาธารณชนนี้ทำให้การประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายเยอรมันต้องกระทำโดยเปิดเผยด้วย^{๒๗๖} ในส่วนของกฎหมายไทยนั้น หลักการพิจารณาโดยเปิดเผยย่อมถูกจำกัดลงถ้ามีความจำเป็นซึ่งศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ กรณีนี้เป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องใช้ดุลพินิจซึ่งต้องคำนึงถึงหลักการทั่วไปของวิธีพิจารณาในชั้นศาลด้วย

มีข้อสังเกตว่าหากพิจารณาจากข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญแล้ว ไม่อาจสรุปลงไปได้ชัดเจนว่าหลักการในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเป็นกรณีที่เน้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา กล่าวคือ เน้นการออกนั่งพิจารณา หรือ เน้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก หากพิจารณาเปรียบเทียบการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในต่างประเทศแล้ว จะเห็นว่ามี ความแตกต่างกันอยู่ ระบบกฎหมายเยอรมันวางหลักว่าศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยอาศัยรากฐานจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจา^{๒๗๗} อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยอาศัยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษรเป็นหลัก ซึ่งหมายความว่าส่วนใหญ่แล้วในเยอรมันจะไม่ค่อยมีกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญออกนั่งพิจารณา ระบบกฎหมายฝรั่งเศสกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษร ส่วนระบบกฎหมายออสเตรเลียนั้นรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเป็นหลัก กล่าวคือในทางทฤษฎีศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยอาศัยรากฐานจากการออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา แม้กระนั้นในทางปฏิบัติ ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษรทำนองเดียวกับที่ปรากฏในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายฝรั่งเศส กล่าวโดยภาพรวมแล้วศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายต่างๆ มักจะดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยอาศัยหลักลายลักษณ์อักษร (ประชุมปรึกษา) มากกว่าหลักวาจา (การออกนั่งพิจารณา)

๓.๒ การสืบพยาน

โดยเหตุที่หลักการพื้นฐานในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ คือ หลักการค้นหาความจริง โดยการไต่สวน ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญจึงให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญอย่างกว้างขวางในการค้นหา

^{๒๗๕} Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 108

^{๒๗๖} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๐ วรรคหนึ่ง

^{๒๗๗} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๒๕

ความจริงของเรื่อง กล่าวคือ ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรหรือโดยคำร้องของคู่กรณี ศาลอาจสั่งให้มีการนำสืบพยานหลักฐาน ตรวจสอบบันทึก เอกสาร วัตถุ หรือสถานที่ ไม่ว่าจะทำในเวลาใดภายในหรือภายนอกศาลก็ได้^{๒๗๘} นอกจากนี้แล้วศาลยังมีอำนาจในอันที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานใดๆ ที่ได้มาหรือที่คู่กรณีนำมาสืบนั้น จะเกี่ยวกับประเด็นและเป็นอันเพียงพอให้ฟังเป็นยุติได้หรือไม่^{๒๗๙} ยิ่งไปกว่านั้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณานั้นศาลอาจสั่งการสืบพยานใดๆ ที่เห็นว่าไม่เกี่ยวกับเรื่องที่พิจารณาวินิจฉัย หรือไม่มีความจำเป็นแก่การพิจารณาวินิจฉัย หรือจะทำให้คดีล่าช้าโดยไม่สมควรได้^{๒๘๐}

ในการสืบพยาน ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ กำหนดว่าศาลอาจสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญเท่าที่จำเป็น^{๒๘๑} ทั้งนี้โดยพยานจะเบิกความด้วยวาจาหรือให้การเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่พยานให้การเป็นหนังสือ ศาลมีอำนาจสั่งให้พยานมาศาลเพื่อเบิกความประกอบ^{๒๘๒} อย่างไรก็ตามกรณีที่พยานไม่มาเบิกความต่อศาล ศาลรัฐธรรมนูญไทยไม่มีเครื่องมือในอันที่จะบังคับให้พยานมาเบิกความต่อศาลแต่อย่างใด ในการบันทึกคำพยานนั้นนอกจากจะบันทึกข้อความของพยานไว้ในสำนวนเพื่ออ่านและให้พยานลงลายมือชื่อไว้เป็นหลักฐานแล้ว ศาลอาจกำหนดให้มีการบันทึกการเบิกความของพยาน โดยใช้เครื่องมือในการบันทึกเสียง หรือภาพและเสียงอีกด้วยก็ได้^{๒๘๓}

หากพิจารณาวิธีการสืบพยานในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายต่างประเทศแล้ว จะพบว่าไม่แตกต่างกันมากนักในสาระสำคัญ ทั้งนี้เนื่องจากวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญของประเทศต่างๆ ล้วนแล้วแต่วางอยู่บนรากฐานของหลักการค้นหาความจริงแห่งคดีโดยการไต่สวนทั้งสิ้น เพียงแต่ในระบบกฎหมายของต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย หรือระบบกฎหมายฝรั่งเศส บทบาทสำคัญในการค้นหาความจริงของคดี กรณีที่องค์คณะไม่ได้ออกนั่งพิจารณาจะตกอยู่กับตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือตุลาการอื่นที่องค์คณะมอบหมาย ในระบบกฎหมายเยอรมันศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการเรียกพยานเอกสาร พยานบุคคล มาสืบได้เองโดยไม่ผูกพันอยู่กับพยานหลักฐานที่ผู้ร้องหรือผู้ถูกร้องกล่าวอ้าง ในระบบกฎหมายออสเตรเลียตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมีอำนาจสอบถามคู่ความ พยาน พยาน

^{๒๗๘} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๒๓

^{๒๗๙} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๒๔

^{๒๘๐} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๒๒

^{๒๘๑} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๒๑ วรรคสอง

^{๒๘๒} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๑๘

^{๒๘๓} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๑๕

ผู้เชี่ยวชาญ และบุคคลที่มีข้อมูล มีอำนาจในการตรวจสอบวัตถุพยาน เรียกเอกสารตลอดจนขอข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐ สำหรับในระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้น โดยเหตุที่ระบบวิธีพิจารณาวางอยู่บนรากฐานของหลักการพิจารณาโดยลายลักษณ์อักษร ไม่มีการออกนั่งบัลลังก์พิจารณา การเรียกเอกสารต่างๆ มาสืบจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ทั้งนี้โดยที่ตุลาการผู้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะศึกษาเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดีโดยละเอียดและจะได้รายงานต่อองค์กรคณะเพื่อใช้เป็นฐานในการทำคำวินิจฉัยต่อไป

๓.๓ การประชุมปรึกษาคดี

ในการพิจารณาคดี ศาลไม่จำเป็นต้องออกนั่งพิจารณาโดยเปิดเผยทุกครั้ง แต่สามารถประชุมปรึกษาคดีเป็นการภายในได้ด้วย อนึ่ง ในการประชุมปรึกษาคดี ประธานศาลจะอนุญาตให้เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญอยู่ในที่ประชุมด้วยก็ได้^{๒๔๔} มีข้อสังเกตว่าข้อกำหนดว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดรายละเอียดขั้นตอนในการประชุมปรึกษาว่าจะดำเนินไปตามลำดับอย่างไรบ้าง อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่การประชุมปรึกษาคดีไม่ใช่การออกนั่งพิจารณา จึงไม่ตกอยู่ภายใต้หลักการพิจารณาโดยเปิดเผย^{๒๔๕} ในระบบกฎหมายเยอรมันการประชุมปรึกษาคดีจะต้องกระทำโดยไม่เปิดเผยและเฉพาะตุลาการที่เป็นองค์คณะเท่านั้นที่จะอยู่ในการประชุมปรึกษาคดีได้ ผู้ช่วยทางวิชาการ หรือเจ้าหน้าที่ธุรการจะอยู่ร่วมในการประชุมไม่ได้^{๒๔๖} เว้นแต่บางกรณีที่ผู้ช่วยทางวิชาการของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนอาจจะเข้าร่วมประชุมปรึกษาเพื่อช่วยเหลือตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน มีข้อสังเกตว่าในการประชุมปรึกษาคดีในระบบกฎหมายต่างประเทศนั้นตุลาการที่จะมีบทบาทมากเป็นพิเศษ คือ ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน นอกจากระบบกฎหมายเยอรมันแล้ว ระบบกฎหมายออสเตรเลียก็ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเป็นผู้แถลงข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายตลอดจนความเห็นเกี่ยวกับผลของคดีต่อองค์กรคณะเช่นกัน ในระบบกฎหมายเยอรมันตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะเป็นผู้ร่างคำวินิจฉัยเสนอต่อองค์กรคณะ ในการประชุมปรึกษาคดีซึ่งอาจจะดำเนินไปหลายครั้งตุลาการที่เป็นองค์คณะจะถกเถียงประเด็นต่างๆ ในทางกฎหมายอย่างละเอียด หลังจากนั้นจึงจะมีการลงมติ

^{๒๔๔} ข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๑๖

^{๒๔๕} การประชุมปรึกษาคดีขององค์กรคณะถือว่าเป็นเรื่องลับ เท่าที่สำรวจตรวจสอบแล้ว ไม่พบศาลรัฐธรรมนูญแห่งใดเลยที่ประชุมปรึกษาคดีโดยเปิดเผย จะมีข้อยกเว้นก็แต่ศาลสหพันธ์แห่งสวิสเซอร์แลนด์ซึ่งมีอำนาจพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญด้วยที่ดำเนินประชุมปรึกษาคดีโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ ดู von Brünneck, Verfassungsgerichtsbarkeit in den westlichen Demokratien, 1992, S. 42.

^{๒๔๖} ดู ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๕

พร้อมทั้งจะช่วยกันปรับปรุงแก้ไขถ้อยคำในร่างคำวินิจฉัยของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจนกว่าจะเป็นที่ยอมรับกันได้ของตุลาการที่เป็นองค์คณะก่อนที่จะประกาศผลการวินิจฉัย

ในระบบกฎหมายไทย โดยเหตุที่ไม่มีตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน กรณีจึงมีปัญหาในทางปฏิบัติเพราะองค์คณะจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ข้าราชการฝ่ายตุลาการจดบันทึกตลอดจนมีส่วนร่วมในการทำคำวินิจฉัย อนึ่งโดยที่องค์คณะของศาลรัฐธรรมนูญสิบห้าคนเป็นองค์คณะที่ใหญ่อย่างยิ่งจึงสมควรพิจารณาปรับปรุงองค์คณะให้เล็กลงโดยอาจจะให้ศาลรัฐธรรมนูญมีสององค์คณะทำนองเดียวกับระบบกฎหมายเยอรมัน โดยแยกภาระหน้าที่ความรับผิดชอบให้ชัดเจน และควรนำเอาระบบตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมาใช้ด้วย

อนึ่งองค์คณะที่ประชุมปรึกษาและวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้น โดยหลักแล้วคือองค์คณะที่รับคดีไว้พิจารณาวินิจฉัย มีข้อพิจารณาต่อไปว่า หลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญ (ไทย) รับคดีไว้พิจารณาวินิจฉัยแล้วต่อมาปรากฏว่ามีได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเพิ่มเติม เช่นนี้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาในภายหลัง แต่ก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยชี้ขาดคดี จะสามารถเข้าร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยได้หรือไม่ ผู้วิจัยเห็นว่าในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่เคยออกนั่งพิจารณาในคดีนั้น กล่าวคือ การพิจารณาคดีที่ผ่านมาเป็นการพิจารณาโดยอาศัยพยานเอกสารเท่านั้น กรณีเช่นนี้องค์คณะที่รับคดีไว้พิจารณาวินิจฉัยอาจมีมติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านนั้นเข้าร่วมเป็นองค์คณะได้ และแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบเพื่อเปิดโอกาสให้มีการคัดค้านตุลาการทั้งนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาใหม่นั้นไม่อาจพิจารณาพิพากษาคดีได้เลย อย่างไรก็ตามหากในคดีนั้น ศาลรัฐธรรมนูญได้ออกนั่งพิจารณาแล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งเข้ามาในภายหลังและไม่ได้ออกนั่งพิจารณาในคดีนั้น จะเข้าร่วมเป็นองค์คณะไม่ได้ เพราะจะขัดกับหลักการพื้นฐานของการดำเนินกระบวนการพิจารณาที่เรียกร้องให้เฉพาะตุลาการที่ได้ออกนั่งพิจารณาและมีส่วนร่วมในการสืบพยานในศาลด้วยตนเองเท่านั้นที่สามารถวินิจฉัยชี้ขาดคดีได้^{๒๔๗} แนวทางดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้เสนอไว้ในร่างข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ (ภาคผนวก ๑) ข้อ ๑๘

^{๒๔๗} หลักการดังกล่าวนี้ปรากฏอย่างชัดเจนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๓๖

บทที่ ๗

คำวินิจฉัยและคำสั่ง

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ คำวินิจฉัยและคำสั่งของศาลต้องประกอบด้วยความเป็นมา หรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัยในปัญหาข้อเท็จจริง และข้อกฎหมาย และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยและกฎหมายที่ยกขึ้นอ้างอิง^{๒๔๘} ทั้งนี้ในทางรูปแบบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะกระทำในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์^{๒๔๙}

อนึ่ง ลักษณะเฉพาะประการหนึ่งในการทำคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไทยก็คือ นอกจากจะมีคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่รู้จักกันทั่วไปในนามของ “คำวินิจฉัยกลาง” แล้ว ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์คณะทุกคนจะต้องทำคำวินิจฉัยในส่วนของตนพร้อมทั้งแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติด้วย ทั้งนี้โดยให้มีการประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในราชกิจจานุเบกษา^{๒๕๐} แต่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนจะต้องลงนามในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ในทางปฏิบัติตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะทำคำวินิจฉัยส่วนตนเฉพาะในกรณีที่มีการรับคำร้องไว้พิจารณาคำเนินการต่อไปตามข้อ ๑๐ ของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่รับคำร้องไว้พิจารณา ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยในรูปของคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะไม่ทำคำวินิจฉัยส่วนตน

หากพิจารณาเปรียบเทียบการทำคำวินิจฉัยและคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย และระบบกฎหมายฝรั่งเศสแล้ว พบว่าในทางรูปแบบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันจะกระทำในนามของประชาชน ส่วนศาลรัฐธรรมนูญออสเตรเลียจะทำคำวินิจฉัยในนามของสาธารณรัฐ ทั้งนี้โดยจะต้องมีการประกาศคำวินิจฉัยในราชกิจจานุเบกษา อย่างไรก็ตามระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย และระบบกฎหมายฝรั่งเศสต่างก็ไม่มีข้อกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ หรือตุลาการรัฐธรรมนูญต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตน ระบบกฎหมายเยอรมันยอมให้ตุลาการฝ่ายข้างน้อยทำความเห็นแย้งแนบไปกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้

^{๒๔๘} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๗ วรรคสี่ และข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ข้อ ๒๘

^{๒๔๙} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๓๓

^{๒๕๐} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๗

ในขณะที่ระบบกฎหมายออสเตรียและระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้นไม่อนุญาตให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการรัฐธรรมนูญทำความเข้าใจเห็นแย้ง หลักการที่ว่าการประชุมปรึกษาคดีและการลงมติต้องกระทำเป็นการลับได้รับการรักษาไว้ในระบบกฎหมายออสเตรียและระบบกฎหมายฝรั่งเศสอย่างเคร่งครัดอย่างยิ่ง ในระบบกฎหมายออสเตรียการเปิดเผยสัดส่วนของคะแนนเสียง ตลอดจนการออกเสียงลงมติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นสิ่งต้องห้าม^{๒๙๑} ส่วนในระบบฝรั่งเศสนั้นนับตั้งแต่ ค.ศ. ๑๙๖๗ เป็นต้นมาการเปิดเผยรายชื่อตุลาการที่ร่วมเป็นองค์คณะวินิจฉัยชี้ขาดคดีจะกระทำมิได้ เว้นแต่คดีดังกล่าวจะเป็นคดีที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยปัญหาการร้องคัดค้านการเลือกตั้ง อย่างไรก็ตามการเปิดเผยสัดส่วนของคะแนนเสียง ตลอดจนการออกเสียงลงมติของตุลาการรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าออกเสียงอย่างไร ไม่อาจกระทำได้โดยเด็ดขาด^{๒๙๒} สำหรับระบบกฎหมายเยอรมันถึงแม้ว่าจะยอมให้มีการทำความเข้าใจเห็นแย้งและยอมให้มีการประกาศสัดส่วนคะแนนที่มีการลงมติวินิจฉัยได้ก็ตาม^{๒๙๓} แต่จะมีการระบุงการออกเสียงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนว่าออกเสียงลงมติอย่างไรไม่ได้ อนึ่งการทำ ความเห็นแย้งโดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเยอรมันนั้นอาจจะไม่จำเป็นต้องทำแนบไปกับคำวินิจฉัยเพื่อ ประกาศให้สาธารณชนทราบเสมอไป ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจทำความเข้าใจเห็นแย้งแนบไว้ในเอกสาร บันทึกการประชุมปรึกษาคดีซึ่งเป็นเอกสารที่ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะก็ได้เช่นกัน เมื่อพิจารณาจาก ลักษณะของการทำคำวินิจฉัยในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรียและฝรั่งเศสแล้ว จะเห็นได้ว่าระบบ กฎหมายของประเทศทั้งสามเน้นการรักษาความลับในการประชุมปรึกษาคดีซึ่งมีผลถึงความ เป็นเอกภาพของศาลรัฐธรรมนูญที่จะปรากฏต่อสาธารณชนเป็นสำคัญ แม้ว่าจะมีระดับความเข้มข้นต่างกัน โดยที่ระบบกฎหมายออสเตรียและระบบกฎหมายฝรั่งเศสจะมีความเข้มข้นในเรื่องดังกล่าวอยู่ใน ระดับสูงมาก ในขณะที่ระบบกฎหมายเยอรมันซึ่งเปิดโอกาสให้มีการทำความเข้าใจเห็นแย้งแนบไว้ใน คำวินิจฉัยตลอดจนยินยอมให้มีการเปิดเผยสัดส่วนของคะแนนที่เป็นมติได้ มีระดับความเข้มข้นใน เรื่องดังกล่าวน้อยกว่า แม้กระนั้นการคุ้มครองตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายทั้งสามก็อยู่ใน ระดับที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ไม่ยอมให้เปิดเผยว่าตุลาการแต่ละท่านลงมติไปในทางใด

หากเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายไทยแล้ว จะเห็นว่าโดยที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ตุลาการ ศาลรัฐธรรมนูญทุกคนต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตัว จึงเท่ากับว่าการเปิดเผยความเห็นของตุลาการศาล

^{๒๙๑} Korinek, Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Österreich, in : Starck / Weber (Hrsg.), Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 157.

^{๒๙๒} Fromont, Der französische Verfassungsrat, in : Starck / Weber (Hrsg.), Verfassungsgerichtsbarkeit in West-europa, 1986, S. 335.

^{๒๙๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๓๐

รัฐธรรมนูญในเรื่องนั้นๆ ตลอดจนการออกเสียงลงมติของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนนั้นย่อมเป็นไปโดยอัตโนมัติ การกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยส่วนตน แม้อาจจะมีข้อดีในเรื่องของการตรวจสอบการทำงาน ตลอดจนทัศนคติและ “ฝีมือ” ของตุลาการแต่ละคนว่าเป็นอย่างไร แต่ก็อาจจะมีข้อเสียอยู่บ้างเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การกำหนดตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน เพราะเมื่อตุลาการแต่ละคนต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตนในทุกคดีที่มีการวินิจฉัย ในทางทฤษฎีตุลาการแต่ละท่านก็ย่อมจะต้องทุ่มเทเวลาเท่าๆกันในการศึกษาค้นคว้าและเขียนคำวินิจฉัยในเรื่องนั้น คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ (คำวินิจฉัยกลาง) อาจจะไม่ได้รับการเอาใจใส่เท่าที่ควรจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละท่าน ทั้งนี้เว้นแต่จะได้สร้างระบบตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนขึ้น แต่โดยเหตุที่ตามโครงสร้างปัจจุบัน ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน (ถ้าหากมี) ก็ต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตนด้วย ภารกิจของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนก็อาจจะมากเกินไปในคดีที่ตนต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตนตลอดจนรับผิดชอบสำนวนซึ่งหมายถึงการเสนอร่างคำวินิจฉัย (กลาง) ให้องค์คณะพิจารณาแก้ไขเพิ่มเติม

แม้กระนั้นก็ตาม เมื่อพิจารณาถึงปริมาณคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ประกอบกับการต้องรักษาความลับเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา เอกสาร พยานหลักฐานต่างๆ จึงเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญควรที่จะพิจารณานำเอากระบวนการแต่งตั้งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมาใช้ การกำหนดให้คดีแต่ละคดีมีตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนนี้มีลักษณะเป็นการกำหนดการดำเนินงานภายในของศาล ซึ่งไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด เพราะอำนาจของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน (โดยเฉพาะอย่างยิ่งตามที่เสนอไว้ในภาคผนวก ๑ ของรายงานวิจัยฉบับนี้) คือ ในร่างข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ข้อ ๔) ในเบื้องต้นนี้ยังมีไม่มากนัก และไม่ส่วนใดเลยที่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การกำหนดให้คดีแต่ละคดีมีตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ย่อมทำให้มีตุลาการที่รับผิดชอบดูแลคดีนั้นเป็นพิเศษชัดเจน ส่งผลให้การทำคำวินิจฉัยกลางเป็นไปได้รวดเร็วยิ่งขึ้นด้วย

อนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๗ วรรคสองนั้น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละท่านจะต้องทำคำวินิจฉัยในส่วนของตนพร้อมแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมก่อนการลงมติ แต่ในทางปฏิบัติผู้วิจัยไม่แน่ใจและไม่อาจทราบได้ว่าได้มีการปฏิบัติตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมาตราดังกล่าวหรือไม่ ในลักษณะเช่นใด และถึงแม้ว่าจะได้มีการปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตราดังกล่าวจริง คงมีปัญหาก็จะต้องขบคิดกันต่อไปว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะแก้ไขคำวินิจฉัยส่วนตนหลังจากที่ได้ลงมติไปแล้วได้หรือไม่ โดยเหตุที่ได้กล่าวมาแล้ว

ว่าระบบการทำคำวินิจฉัยส่วนตัวไม่ปรากฏในกฎหมายของเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศส^{๒๙๔} กรณีจึงไม่อาจค้นคว้าเปรียบเทียบหาเหตุผลและคำตอบมาใช้ในกฎหมายไทยได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นว่าตราบไคที่ยังไม่มีการประกาศคำวินิจฉัยกลางให้คู่ความทราบ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจจะแก้ไขปรับปรุงคำวินิจฉัยส่วนตัวของตนได้

ในส่วนของการลงนามในคำวินิจฉัยนั้น ตามแนวปฏิบัติที่ปรากฏอยู่ในศาลรัฐธรรมนูญไทย ประธานจะลงนามในคำวินิจฉัยก่อน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นจะลงนามในคำวินิจฉัยเรียงลำดับตามตัวอักษรของชื่อตัว ในระบบกฎหมายเยอรมันตุลาการที่เป็นองค์คณะทุกคนจะต้องลงนามในคำวินิจฉัยโดยประธานองค์คณะลงนามเป็นคนแรก ถัดจากนั้นให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสสูงสุดนับจากอายุการปฏิบัติราชการในศาลรัฐธรรมนูญลงนามเรียงกันไปตามลำดับ ส่วนในระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้นบุคคลที่มีสิทธิลงนามในคำวินิจฉัย คือ ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะ และเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

^{๒๙๔} เท่าที่ผู้วิจัยทราบและเท่าที่ได้ค้นคว้าไปถึงศาลรัฐธรรมนูญของประเทศอื่นๆ ในยุโรปด้วย ผู้วิจัยไม่พบระบบการบังคับให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยส่วนตัวลงประกาศในหนังสือราชการ (ราชกิจจานุเบกษา) ดังเช่นที่ปรากฏในกฎหมายไทย

ภาคที่ ๓ บทวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

บทที่ ๑

ปัญหาองค์กรผู้มีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันเป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ยุบรวมร่างรัฐธรรมนูญมอบอำนาจให้องค์กรวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาได้ด้วยตนเอง รัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ล้วนแล้วแต่ให้รัฐสภาเป็นผู้กำหนดวิธีพิจารณาขององค์กรที่มีลักษณะดังกล่าวทั้งสิ้น ไม่ปรากฏเหตุผลชัดเจนว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญมีความมุ่งหมายอย่างไรในการให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดวิธีพิจารณาด้วยตนเอง แต่น่าจะอนุมานได้ว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญเห็นว่าการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญในรัฐธรรมนูญฉบับนี้เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการเต็มรูปแบบซึ่งไม่เคยปรากฏมาก่อนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การที่จะมอบอำนาจให้รัฐสภาซึ่งเป็นองค์กรทางการเมืองตรากฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนั้น อาจทำให้กระทบกระเทือนต่อการทำงานและความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญได้^{๒๕๕} แต่เพื่อไม่ให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดอย่างไรก็ได้ จึงได้มีการกำหนดหลักการสำคัญไว้ในรัฐธรรมนูญและบัญญัติให้การออกข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาต้องกระทำโดยมติเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและให้ประกาศข้อกำหนดดังกล่าวในราชกิจจานุเบกษา^{๒๕๖}

การที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาฯ ได้เองนี้ มีข้อที่จะต้องพิจารณาอย่างยืงว่าเหมาะสมหรือไม่ เพียงใด ถึงแม้ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นองค์กรที่พิทักษ์รักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ศาลรัฐธรรมนูญก็เป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการซึ่งต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่างๆ ด้วย ในกรณีที่กฎหมายที่รัฐสภาดำเนินขึ้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญก็สามารถวินิจฉัยให้กฎหมายดังกล่าวไม่มีผลใช้บังคับเพราะขัดรัฐธรรมนูญได้อยู่แล้ว กฎหมายวิธีพิจารณาความในชั้นศาลเป็นกฎหมายสำคัญที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่อยู่ในกระบวนการพิจารณา โดยหลักแล้วการตัดสินใจตรากฎหมายดังกล่าวต้อง

^{๒๕๕} ดู บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ, วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ ๑ เล่มที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๒) หน้า ๓๔.

^{๒๕๖} ในชั้นการพิจารณาของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญ มีสมาชิกแปรญัตติให้วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น กล่าวคือต้องการให้รัฐสภาเป็นผู้ตรากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ แต่คณะกรรมการไม่เห็นด้วย และที่ประชุมเห็นชอบกับร่างที่คณะกรรมการเสนอ ดู บันทึกการประชุมของคณะกรรมการพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญฯ ครั้งที่ ๒๔ วันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๕๔๐ อ้างไว้ใน มนตรี รูปสุวรรณ และคณะ, เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ, ๒๕๔๒, หน้า ๔๑๘.

เป็นการตัดสินใจของรัฐสภาซึ่งมีรากฐานความชอบธรรมจากประชาชนโดยตรง ไม่สมควรที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญจะมอบอำนาจให้องค์กรที่จะต้องใช้กฎหมายดังกล่าวนั้นไปกำหนดวิธีพิจารณาได้ด้วยตนเองทั้งหมดโดยรัฐธรรมนูญกำหนดเพียงกรอบกว้างๆ ไว้เท่านั้น หากพิจารณาจากสภาพการณ์ทางการเมืองในขณะที่มีการปฏิรูปการเมือง อาจมีความจำเป็นที่จะต้องมียุติพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญโดยเร็วซึ่งการจะกำหนดให้รัฐสภาในเวลานั้นตรากฎหมายในเรื่องดังกล่าวอาจไม่เหมาะสมและไม่ทันกับการปฏิบัติหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญองค์กรแรกๆ ที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนรัฐธรรมนูญฉบับนี้ แต่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญก็ควรกำหนดให้วิธีพิจารณาดังกล่าวเป็นวิธีพิจารณาที่ใช้ชั่วคราวชั่วระยะเวลาหนึ่ง กล่าวอีกนัยหนึ่งควรกำหนดระยะเวลาการมีผลใช้บังคับของข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้ชัดเจนในบทเฉพาะกาล เมื่อมีรัฐสภาใหม่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญแล้วก็ควรให้รัฐสภาทำหน้าที่ตรากฎหมายว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้รัฐสภาต้องใช้วิจารณญาณอย่างสูงด้วยว่าตนควรที่จะกำหนดกฎเกณฑ์อย่างไรบ้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎเกณฑ์ที่หากให้ศาลรัฐธรรมนูญไปกำหนดเองแล้วอาจเกิดปัญหาการขัดกันของผลประโยชน์ได้ เช่น เหตุแห่งการคัดค้านตุลาการ เป็นต้น

นอกจากการที่กำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดวิธีพิจารณาด้วยตนเองไม่มีความสมเหตุสมผลดังกล่าวแล้ว การที่ผู้ร่างรัฐธรรมนูญกำหนดให้การจัดทำข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ต้องกระทำโดยมติเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ยังอาจถือได้ว่าเป็นการร่างรัฐธรรมนูญที่ไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ในทางปฏิบัติอีกด้วย ความไม่สอดคล้องของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญกับข้อเท็จจริงในทางปฏิบัติสะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนในข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๔๑ ที่คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามารถบัญญัติขึ้นได้เพียง ๓๒ ข้อ และในข้อกำหนดที่ตราขึ้นนั้นไม่มีการบัญญัติข้อกำหนดประเด็นสำคัญๆ เช่น การมีมติไม่รับคำร้องว่าจะต้องทำอะไร มีเหตุอะไรบ้าง การลงมติรับคำร้องไว้พิจารณาผูกพันตุลาการที่เป็นองค์คณะทุกคนหรือไม่ เพียงใด ตลอดจนไม่มีการวิเคราะห์แยกแยะวิธีพิจารณาที่ใช้กับคำร้องหรือข้อพิพาทประเภทต่างๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพราะในการตราข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนั้น เพียงแต่ตุลาการคนใดคนหนึ่งคัดค้านก็ไม่สามารถที่จะตราข้อกำหนดข้อนั้นขึ้นใช้บังคับได้

นอกเหนือจากความเหมาะสมในเชิงหลักการและในเชิงปฏิบัติดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ยังมีข้อที่ควรพิจารณาอีกประการหนึ่งว่าบทบัญญัติที่เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนั้นเป็นเพียงกฎเกณฑ์พื้นฐานสำหรับการก่อตั้งองค์กรศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้เป็นกลไกในการคุ้มครองหลักความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญตลอดจนเป็นกลไกในการปฏิรูปการเมืองเท่านั้น หากได้มีบทบัญญัติที่มีความสำคัญและเกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญอย่างเพียงพอไม่

อย่างไรก็ตาม หากศาลรัฐธรรมนูญไปกำหนดกฎเกณฑ์บางประการที่เกี่ยวเนื่องกับการทำงานหรือคำวินิจฉัยของตนขึ้นใช้บังคับก็อาจมีปัญหาโต้แย้งกันต่อไปอีกว่าศาลรัฐธรรมนูญกำหนดกฎเกณฑ์ในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาซึ่งตนไม่มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญที่จะกำหนดขึ้นเองหรือไม่ เช่น การกำหนดผลของคำวินิจฉัยกรณีศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าพระราชบัญญัติฉบับใดฉบับหนึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจะออกข้อกำหนดได้หรือไม่ว่าคำวินิจฉัยดังกล่าวมีผลตั้งแต่เมื่อใด และถึงแม้รัฐธรรมนูญจะบัญญัติให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไม่กระทบกระเทือนกับคำพิพากษาของศาลอื่นที่ถึงที่สุดแล้ว หากเป็นคดีอาญา ศาลรัฐธรรมนูญจะกำหนดได้หรือไม่ว่าให้มีการรื้อฟื้นคดีอาญาที่ถึงที่สุดแล้วนั้นกลับมาพิจารณาใหม่ หรือ หากเป็นกรณีที่จะต้องบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่งทางปกครองซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของพระราชบัญญัติที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยไปแล้วว่าขัดรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจะออกข้อกำหนดให้องค์กรของรัฐระงับการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งทางปกครองได้หรือไม่ กรณีที่กล่าวมานี้เป็นตัวอย่างอันดีในการแสดงให้เห็นว่าการกำหนดรายละเอียดหรือการทำให้บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นรูปธรรมมากขึ้นโดยอาศัยอำนาจนิติบัญญัติเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้และหากจะปล่อยให้การกำหนดกฎเกณฑ์ดังกล่าวตกอยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญโดยเด็ดขาดแล้ว ก็จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญกลายเป็นองค์กรที่มีอำนาจมากยิ่งขึ้นจนในระยะยาวอาจทำลายดุลยภาพระหว่างองค์กรต่างๆตามรัฐธรรมนูญได้

อนึ่งมีข้อสังเกตว่าในต่างประเทศ เช่น ในสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน^{๒๙๗} สาธารณรัฐออสเตรีย^{๒๙๘} สเปน^{๒๙๙} อิตาลี^{๓๐๐} โปรตุเกส^{๓๐๑} เบลเยียม^{๓๐๒} ต่างก็ให้รัฐสภาออกกฎหมายระดับรัฐบัญญัติกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับศาลรัฐธรรมนูญและวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญทั้งสิ้น ถึงแม้ว่า

^{๒๙๗} ดู Ernst Benda, Die Verfassungsgerichtsbarkeit der Bundesrepublik Deutschland, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 137.

^{๒๙๘} ดู รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๔๘ มีข้อสังเกตว่ากฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียไม่ได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ แต่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐบัญญัติที่เรียกว่า “รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ” (Verfassungsgerichtshofgesetz) ดังที่ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยฉบับนี้

^{๒๙๙} ดู Francisco Rubio Liorente, Das Verfassungsgerichtsbarkeit in Spanien, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 254.

^{๓๐๐} ดู Theo Ritterspruch, Die verfassungsgerichtsbarkeit in Italien, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa 1986, S. 224.

^{๓๐๑} ดู Jose Manuel Moreira Cardoso da Costa, Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Portugal, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 285.

^{๓๐๒} ดู Francis Delperee, Die Verfassungsgerichtsbarkeit in Belgien, in : Starck / Weber, Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986, S. 346.

กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญดังกล่าวจะไม่ละเมิดถึงขนาดเป็นประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ อีกทั้งในรัฐธรรมนูญดังกล่าวนั้นจะได้เปิดโอกาสให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดระเบียบวิธีพิจารณาและวิธีปฏิบัติงานภายในองค์กรในรายละเอียดได้ในกรอบที่กำหนดขึ้นก็ตาม

เมื่อพิจารณาจากเหตุผลทั้งหลายทั้งปวงตลอดจนแนวทางการปฏิบัติในประเทศต่างๆ ประกอบกันแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่ากฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนั้นควรจะเป็นกฎเกณฑ์ที่ได้รับการตรารขึ้นโดยองค์กรที่ทรงอำนาจนิติบัญญัติและมีความชอบธรรมในระบอบประชาธิปไตยในระดับสูงสุด นั่นก็คือ รัฐสภา ถึงแม้ว่าพิจารณาจากสภาพทางข้อเท็จจริงในบริบทของการเมืองไทย อาจจะมีผู้ที่ไม่ไว้วางใจรัฐสภาอยู่มากและห่วงเกรงว่ารัฐสภาจะใช้อำนาจของตนแทรกแซงความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญได้ก็ตาม ข้อกังวลนี้ก็ไม่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีความชอบธรรมที่จะตรากฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของตนโดยปราศจากความเชื่อมโยงใดๆ จากรัฐสภาทั้งสิ้น ความไม่ไว้วางใจรัฐสภาในกรณีดังกล่าวไม่อาจอธิบายต่อไปได้ว่าถ้าเช่นนั้นทำไมจึงยอมให้รัฐสภاتราฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาความอาญา หรือวิธีพิจารณาคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้เอง หรือกำหนดให้สภาผู้แทนราษฎรมีส่วนในการตรวจสอบและอาจคัดค้านระเบียบของที่ประชุมใหญ่ของศาลปกครองสูงสุด^{๓๐๓} ได้ ทั้งๆ ที่กรณีดังกล่าวก็เป็นกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลเหมือนกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิธีพิจารณาคดีอาญาสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่อาจกล่าวได้นั้นการเมืองมีส่วนได้เสียโดยตรง การอ้างความเป็นอิสระของศาลรัฐธรรมนูญเพื่อขัดขวางมิให้รัฐสภาใช้อำนาจซึ่งโดยสภาพเป็นอำนาจของประชาชนและรัฐสภาใช้ในฐานะผู้แทนจึงไม่มีน้ำหนักมากเพียงพอที่จะรับฟังได้ ในทางตรงกันข้ามการกำหนดให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจตรากฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนอกจากจะสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจแล้ว ยังจะช่วยแก้ปัญหการไม่มีกฎเกณฑ์ในวิธีพิจารณาหลายเรื่อง เนื่องจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจตกลงกันได้ดังที่เกิดขึ้นและดำรงอยู่ในปัจจุบันด้วย

อย่างไรก็ตามอาจมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าในปัจจุบันนี้มีบทบัญญัติให้อำนาจศาลกำหนดวิธีพิจารณาของตนเองได้มากขึ้น เช่น บทบัญญัติในมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๕ ที่กำหนดให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางโดยอนุมัติประธานศาลฎีกามีอำนาจออกข้อกำหนดใดๆ เกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการรับฟังพยานหลักฐานใช้บังคับในศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ

^{๓๐๓} ดู มาตรา ๖ พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒

ได้ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวจะต้องไม่ทำให้สิทธิในการต่อสู้คดีอาญาของจำเลยต้องลดน้อยลงกว่าที่บัญญัติไว้ในกฎหมาย หรือบทบัญญัติมาตรา ๔๔ และมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ ที่กำหนดให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการดำเนินการทั้งหลายทั้งปวงเกี่ยวกับการฟ้อง การร้องขอ การเรียกบุคคล หน่วยงานทางปกครอง หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาเป็นคู่กรณี การดำเนินกระบวนการพิจารณา การรับฟังพยานหลักฐาน และการพิพากษาคดีปกครองนอกจากที่บัญญัติไว้พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ หรือออกระเบียบกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการในการกำหนดมาตรการหรือวิธีการชั่วคราวเพื่อบรรเทาทุกข์ให้แก่คู่กรณีที่เกี่ยวข้องและออกคำสั่งให้หน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติได้ การที่มีบทบัญญัติเช่นนี้อาจทำให้เข้าใจเลยต่อไปว่าการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของตนเองได้ เป็นสิ่งที่สอดคล้องกับแนวโน้มในการบัญญัติกฎหมายดังที่กล่าวอย่างให้เห็นนี้แล้ว ความเข้าใจดังกล่าวนี้เป็นความเข้าใจที่ยังไม่ถูกต้อง เพราะที่อธิบดีศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางโดยอนุมัติประธานศาลฎีกา หรือที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุดมีอำนาจออกระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกระบวนการได้นั้น ก็เนื่องจากฝ่ายนิติบัญญัติตรากฎหมายมอบอำนาจให้ ซึ่งหมายความว่าอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณายังคงอยู่กับรัฐสภาตามหลักการทั่วไป อธิบดีศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลาง หรือที่ประชุมใหญ่ศาลปกครองสูงสุดจะออกระเบียบให้ขัดแย้งกับพระราชบัญญัติอันเป็นกฎหมายแม่บทไม่ได้ การหยิบยกบทบัญญัติมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศและวิธีพิจารณาคดีทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ พ.ศ. ๒๕๓๕ หรือ มาตรา ๔๔ และมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ เพื่อสนับสนุนอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการตราข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงไม่ถูกต้อง ในทางตรงกันข้าม บทบัญญัติมาตรา ๓๐ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลทรัพย์สินทางปัญญาฯ หรือบทบัญญัติมาตรา ๔๔ และมาตรา ๖๖ แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองฯ ย่อมสนับสนุนหลักการที่ให้รัฐสภาเป็นผู้ตรากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้หนักแน่นยิ่งขึ้น

อนึ่งพึงเข้าใจว่าการเสนอแนะแนวทางให้รัฐสภาเป็นองค์กรผู้ที่มีอำนาจกำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญนี้ ไม่ได้หมายความว่า จะตัดอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในอันที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ในรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงานภายในของตนซึ่งอาจจะสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด รายละเอียดในหลายเรื่องเป็นรายละเอียดที่โดยสภาพแล้วรัฐสภาจะต้องปล่อยให้เป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการที่จะกำหนดเอง เช่น การกำหนดวัน

ประชุมประจำสัปดาห์ หรือการกำหนดลำดับที่นั่งของตุลาการในการออกนั่งพิจารณาโดยวาจา เป็นต้น การกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการทำงานนี้เป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญสามารถกระทำตัวเอง โดยในกฎเกณฑ์ที่รัฐสภาตราขึ้นนั้นจะต้องมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการที่ออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขึ้นใช้บังคับ ทั้งนี้ตราบทที่ไม่ขัดแย้งกับกฎเกณฑ์ที่รัฐสภาตราขึ้นด้วย^{๓๐๔} อนึ่ง ในกรณีที่รัฐสภาเห็นว่าเหมาะสมรัฐสภาอาจมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาบางประเภทเพื่อให้เหมาะสมและยืดหยุ่นได้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว ยังไม่พบข้อดีของการให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาด้วยตนเอง แม้จะมีผู้เสนอให้แก้ไขข้อบกพร่องของการตรากฎกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญจากการที่ต้องใช้มติเอกฉันท์ เป็นการใช้เสียงข้างมากพิเศษของที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม ข้อเสนอนี้ก็เพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น แต่ไม่ได้แก้ไขความบกพร่องในเชิงหลักการตลอดจนปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาจากการไม่มีกฎเกณฑ์ที่ครบถ้วนสมบูรณ์แต่อย่างใด เนื่องจากกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาเป็นกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับผลของคำพิพากษาลงความพิพากษาตามคำพิพากษาคด้วย และการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องผลตลอดจนการบังคับตามคำพิพากษาย่อมไม่อาจปล่อยให้เป็นการอำนาจโดยเด็ดขาดของศาลได้ สำหรับกระบวนการวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญบางประเภท เช่น การควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ การวินิจฉัยสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาหรือรัฐมนตรี ซึ่งมีความเห็นกันว่าเป็นคดีที่รัฐสภาหรือสมาชิกวุฒิสภามีส่วนได้เสีย และรัฐสภาจะกำหนดกฎเกณฑ์ในกระบวนการวิธีพิจารณาที่เป็นอุปสรรคแก่การทำงานของศาลรัฐธรรมนูญนั้น พึงเข้าใจว่าในการตรากฎหมายรัฐสภาย่อมต้องผูกพันตนตามรัฐธรรมนูญ ไม่อาจตรากฎหมายกำหนดกฎเกณฑ์ใดๆ ให้ขัดกับรัฐธรรมนูญได้ และในการตรากฎหมายนั้นรัฐสภาที่หน้าที่ต้องตรากฎหมายให้มีผลเป็นการทั่วไป ที่ศาลซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมายมีดุลพินิจในการตีความให้มีผลในทางปฏิบัติอยู่แล้ว แม้หากจะมีกฎเกณฑ์บางอย่างเป็นอุปสรรคแก่การทำงานของศาลรัฐธรรมนูญจริง ก็สามารถแก้ไขได้ไ้ในกระบวนการใช้และการตีความของศาล หรือกระบวนการนิติบัญญัติ (อันจะทำให้เกิดการถ่วงดุลอำนาจ) ได้ นอกจากนี้ในการตรากฎหมายผู้ที่มีส่วน

^{๓๐๔} อย่างไรก็ตามถึงแม้รัฐสภาจะไม่ได้ตรากฎหมายมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญสามารถออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของตนขึ้นใช้บังคับอย่างชัดเจน ผู้วิจัยก็มีความเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญยังคงมีอำนาจดังกล่าวอยู่ แต่จะกำหนดให้ขัดกับกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภาไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากโดยสภาพของการทำงานเป็นความจำเป็นที่เห็นประจักษ์ชัดอยู่เองที่องค์กรนั้นๆ จะต้องมีการปฏิบัติภายในต่างๆ เป็นเครื่องมือในการที่จะปฏิบัติภารกิจให้สำเร็จลุล่วงไปได้

เกี่ยวข้องย่อมได้รับการรับฟัง ตลอดจนมีการอธิบายอย่างเปิดเผยถึงข้อดีข้อเสียต่างๆ จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องกังวลว่าศาลรัฐธรรมนูญจะได้รับผลกระทบแต่อย่างใด

อนึ่งโดยเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญที่การปฏิบัติหน้าที่สัมพันธ์เกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญโดยตรง การตรากฎหมายที่กำหนดคกฏเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญรวมตลอดถึงผลของคำวินิจฉัยและการบังคับตามคำวินิจฉัยจึงควรตราเป็น “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ”

บทที่ ๒

ปัญหาลำดับชั้นในทางกฎหมายของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วย

วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ ๒๕๔๑

ในบทที่ผ่านมาได้วิเคราะห์ถึงองค์การที่มีอำนาจตรากฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ในแง่ของสิ่งที่ “ควรจะเป็น” เพื่อนำไปสู่การแก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าวต่อไป ในบทนี้จะได้วิเคราะห์ถึงสิ่งที่ “เป็นอยู่” ในปัจจุบัน กล่าวคือ เมื่อรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดให้คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเอง ข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญดังกล่าวมีสถานะในทางกฎหมายอย่างไร อยู่ในลำดับชั้นใดในระบบกฎหมาย

ปัญหาว่าข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญมีสถานะอย่างไรนั้น ดูเหมือนจะยังไม่มีมีการวิเคราะห์กันทางนิติศาสตร์ ศาลรัฐธรรมนูญเองก็ไม่เคยแสดงให้เห็นว่าศาลมองสถานะของข้อกำหนดซึ่งตนเองตราขึ้นอย่างไร อาจกล่าวได้ว่าปัญหานี้เป็นปัญหาที่ได้รับการกล่าวถึงในวงการนิติศาสตร์น้อยมากและยังไม่เป็นที่ยุติ อย่างไรก็ตามหากจะได้มีการสำรวจความเห็นในทางกฎหมายแล้ว ย่อมจะพบว่าในวงการกฎหมายมีทั้งผู้ที่เห็นว่าข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ ไม่เป็นกฎหมาย แต่เป็นเพียงระเบียบปฏิบัติภายในของศาลรัฐธรรมนูญเอง และผู้ที่เห็นว่าข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมาย แต่ยังไม่ชัดเจนว่าหากเป็นกฎหมายแล้ว ข้อกำหนดดังกล่าวถือเป็นกฎหมายในลำดับชั้นใด

เพื่อให้ทราบสถานะของข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทย สมควรแยกพิจารณาปัญหาดังกล่าวออกเป็นสองแง่มุม คือ การพิจารณาในแง่ของอำนาจในการตราข้อกำหนดประการหนึ่ง และการพิจารณาในแง่เนื้อหาของข้อกำหนดอีกประการหนึ่ง

หากพิจารณาในแง่ของอำนาจในการตราข้อกำหนดฯ จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญบัญญัติมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญตรากฎเกณฑ์ดังกล่าวได้เองขยายหลักการรากฐานเกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่อยู่ในรัฐธรรมนูญ อำนาจในการตราข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นอำนาจที่รัฐธรรมนูญให้ไว้แก่ศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง มีข้อสังเกตต่อไปอีกว่าถึงแม้ในทางรูปแบบข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญจะไม่ได้ลงนามโดยประมุขของรัฐทำนองเดียวกับพระราชบัญญัติหรือพระราชกฤษฎีกา อันอาจจะทำให้สงสัยถึงสถานะความเป็น “กฎหมาย” ของข้อกำหนดฯ ก็ตาม^{๓๐๕} แต่หากพิจารณาบทบัญญัติหลาย

^{๓๐๕} ความสงสัยนี้ย่อมมีน้ำหนักเพิ่มขึ้นอีกหากพิจารณาบทบัญญัติมาตรา ๑๕๘ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่กำหนดให้ผู้ตรวจการรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครอง ตาม *หลักเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ* หรือ *กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลปกครอง* แล้วแต่กรณี

มาตราของรัฐธรรมนูญประกอบแล้วจะเห็นว่ากรณีของการตราข้อกำหนดดังกล่าวนี้เป็นกรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดข้อยกเว้นไว้เป็นพิเศษ กล่าวคือการตรากฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจโดยเฉพาะของศาลรัฐธรรมนูญโดยมติเอกฉันท์ของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่แม้แต่รัฐสภาก็ไม่อาจตรากฎหมายมาจำกัดหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ ทำนองเดียวกับการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเทียบบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗ ที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้เป็นพระราชอำนาจเฉพาะของพระมหากษัตริย์^{๓๐๖} แม้ว่ากระทั่งถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่มีคำอธิบายที่ชัดเจนว่ากฎเกณฑ์เกี่ยวกับการแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายเทียบบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์เป็นกฎหมายในลำดับชั้นใด แต่ก็เป็นที่ชัดเจนว่าเมื่อพระมหากษัตริย์ได้ลงพระปรมาภิไธยและประธานองคมนตรีแจ้งให้ประธานรัฐสภาทราบ เมื่อประธานรัฐสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการและได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว รัฐธรรมนูญได้กำหนดอย่างชัดเจนให้กฎหมายเทียบบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ใช้บังคับเป็น “กฎหมาย” ได้ อำนาจในการแก้ไขกฎหมายเทียบบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์จึงเป็นอำนาจที่รัฐสภาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันหาได้มีอยู่ไม่ อำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญอยู่ในลักษณะเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะไม่มีบทบัญญัติมาตราใดในรัฐธรรมนูญเขียนเอาไว้อย่างชัดเจนว่าให้กฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกำหนดขึ้นนั้นใช้บังคับเป็น “กฎหมาย” ได้ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว อันอาจจะสะท้อนให้เห็นว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญไม่ได้คำนึงถึงสถานะในทางกฎหมายของข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือหากคำนึงก็คงจะไม่เห็นไปในทางที่ว่าข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายก็ตาม แต่การพิจารณาสถานะความเป็นกฎหมายของกฎเกณฑ์ที่องค์กรของรัฐตราขึ้นนั้นจะต้องพิจารณาแง่มุมอื่นๆ ประกอบด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อพิจารณาที่ว่าตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน รัฐสภาไม่อาจตรากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญขึ้นใช้บังคับได้

หากพิจารณาข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญในแง่เนื้อหา เราจะพบว่าข้อกำหนดดังกล่าวมีผลกระทบกับบุคคลในกระบวนการพิจารณาโดยตรงไม่ว่าจะเป็นการยื่นคำร้อง การถอนคำร้อง การพิจารณาคำร้อง หรือการคัดค้านตุลาการ ไม่ใช่เป็นเพียงข้อกำหนดเกี่ยวกับการทำงานภายในองค์กรเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ในทางเนื้อหาข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ จึงมีสภาพเป็นกฎเกณฑ์ที่มีผลออกไปใช้บังคับกับบุคคลที่เข้ามาในกระบวนการพิจารณาของศาลโดยตรง ในทางเนื้อหาแล้วข้อกำหนดจึงมีผลเป็นกฎหมาย และโดยที่ศาลรัฐธรรมนูญอาศัยอำนาจเฉพาะจากรัฐธรรมนูญโดยตรงในการตรา

^{๓๐๖} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๒ อำนาจดังกล่าวของพระมหากษัตริย์ในกรณีนี้เกิดขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช ๒๕๓๔) ภายหลังการยึดอำนาจโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) แต่เดิมนั้นการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเทียบบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ย่อมกระทำได้โดยวิธีการเช่นเดียวกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า รัฐสภาในฐานะที่เป็นองค์กรที่มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่มีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายเทียบบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พุทธศักราช ๒๔๖๗

กฎเกณฑ์ดังกล่าว ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญจึงมีสถานะทางกฎหมายในระดับที่ไม่ต่ำกว่าพระราชบัญญัติ

อนึ่ง โดยเหตุที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญออกข้อกำหนดด้วยวิธีพิจารณาของตนเองได้โดยตรงโดยที่ไม่มีกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภาเป็นกรอบ ไม่สอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจอันเป็นหลักการย่อยของหลักนิติรัฐที่เป็นแรงบันดาลใจในการจัดทำรัฐธรรมนูญในรัฐสมัยใหม่ทั้งหลาย และเป็นหลักการที่สะท้อนออกมาเป็นลายลักษณ์อักษรในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันในหลายมาตรา ผู้วิจัยจึงเห็นว่าสมควรที่จะได้แก้ไขรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้รัฐสภาเป็นองค์กรที่มีอำนาจกำหนดกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญดังที่ได้กล่าวมาในบทที่แล้ว อย่างไรก็ตามในปัจจุบันย่อมต้องถือว่าข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมาย แม้ผู้วิจัยเห็นว่าข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่มีสถานะไม่ต่ำกว่ากฎหมายระดับพระราชบัญญัติก็ตาม แต่ผู้วิจัยก็เห็นต่อไปว่าอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญในการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาที่จะกระทบกับบุคคลภายนอกได้นั้น โดยทั่วไปแล้วย่อมจำกัดอยู่แต่เฉพาะการขยายหลักการพื้นฐานอันปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๕ ตลอดจนวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาเท่านั้น ศาลรัฐธรรมนูญหาอำนาจในการกำหนดกฎเกณฑ์ที่มีผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลโดยอ้างอำนาจตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖๕ ไม่ เช่นศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจตราข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาลงโทษบุคคลฐานละเมิดอำนาจศาลได้ เป็นต้น เพราะกรณีดังกล่าวไม่ใช่เป็นกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญอย่างชัดแจ้ง

มีข้อสังเกตเพิ่มเติมในแง่มุมของการเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศว่า ในต่างประเทศแม้ว่าการกำหนดหลักการทั่วไปตลอดจนรายละเอียดบางประการเกี่ยวกับวิธีพิจารณาจะปรากฏอยู่ในกฎหมายระดับรัฐบัญญัติก็ตาม แต่รัฐบัญญัติดังกล่าวจะบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการจัดองค์การของตน เช่น การแบ่งส่วนงานภายใน อำนาจในการบริหารและอำนวยการของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนวิธีการปฏิบัติงานในองค์กรละ รวมถึงวิธีพิจารณาในรายละเอียดด้วย^{๓๐๗} อย่างไรก็ตามสถานะในทางกฎหมายของข้อกำหนดดังกล่าวยังคงมีลักษณะแตกต่างกันออกไป ในระบบกฎหมายเยอรมันเห็นกันโดยทั่วไปว่าข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญไม่ถือว่าเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับบุคคลทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่กำหนดวิธีการดำเนินงานภายในองค์กร

^{๓๐๗} เนื้อหาที่สำคัญของข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน (Geschäftsordnung des Bundesverfassungsgerichts) คือ การกำหนดอำนาจหน้าที่ระหว่างที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกับประธานศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ไม่มีกฎหมายเฉพาะกำหนดอำนาจของประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นอย่างอื่น ข้อกำหนดดังกล่าวระบุให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการปกครองภายในหรือจะมอบให้คณะกรรมการ (Ausschüsse) เป็นผู้กำหนดก็ได้

ของรัฐทำนองเดียวกับข้อบังคับว่าด้วยการประชุมของสภาผู้แทนราษฎร เนื้อหาของข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในขององค์กรย่อยต่างๆ ในศาลรัฐธรรมนูญ ลำดับขั้นตอนการปฏิบัติงานและการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาในรายละเอียด ตลอดจนการดำเนินการเกี่ยวกับการจัดระเบียบการปกครองภายใน^{๓๐๘} ข้อกำหนดภายในว่าด้วยวิธีการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะกำหนดขึ้นใช้บังคับได้เองภายในวงงานของศาล ทั้งนี้ตามที่รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญได้มอบอำนาจไว้ให้ แต่ข้อกำหนดดังกล่าวไม่มีผลผูกพันออกไปภายนอกในการที่จะใช้บังคับกับเอกชนแต่อย่างใด

สำหรับในออสเตรียนั้น ในส่วนของการดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาและการทำงานของศาล รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง บัญญัติมอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญตราขึ้นและให้นายกรัฐมนตรีประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา ทั้งนี้โดยที่มาตรา ๑๔ วรรคสองของรัฐบัญญัติดังกล่าว ได้มอบอำนาจให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดมาตรการ เพื่อให้การปฏิบัติตามข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญเป็นไปได้ ตลอดจนมาตรการในการรักษาความสงบเรียบร้อยในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือประชุมปรึกษาด้วย อย่างไรก็ตามการลงโทษบุคคลที่ก่อความวุ่นวาย ในบริเวณศาลหรือบุคคลที่ดูหมิ่นเหยียดหยามศาลอันเป็นโทษปรับหรือจำคุกนั้น ได้รับการบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๘ ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรียแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียไม่อาจกำหนดขึ้นเองได้อีก อย่างไรก็ตามมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งว่า ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียมีสถานะในทางกฎหมายอย่างไร หากพิจารณาในแง่อำนาจที่ได้รับจะเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญได้รับมอบอำนาจดังกล่าวมาจากฝ่ายนิติบัญญัติซึ่งน่าจะเข้าใจต่อไปว่าข้อกำหนดภายในของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรียมีสถานะเป็นกฎ (ทางปกครอง) แม้กระนั้น ในออสเตรียนักกฎหมายไม่ถือว่าข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ มีสถานะทางกฎหมายเป็น กฎ (ทางปกครอง) ที่เรียกกันว่า “Verordnung” แต่เห็นว่าข้อกำหนดดังกล่าวเป็นบรรทัดฐานทางกฎหมายทั่วไป (Rechtsnorm sui generis) ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ และอยู่ในลำดับชั้นที่ต่ำกว่ารัฐบัญญัติ ข้อกำหนดดังกล่าวมีลักษณะเช่นเดียวกับข้อกำหนดที่ปรากฏในศาลปกครองของออสเตรีย คือกำหนดรายละเอียดในทางเทคนิคเกี่ยวกับวิธีพิจารณา เช่น การลงนามในคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง หรือการประกาศคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง วิธีการขอตรวจดูเอกสาร หรือกำหนดการจัดองค์การศาลในรายละเอียด เช่น การจัดหน่วยงานภายในที่ดูแลเรื่องพยานหลักฐาน และเอกสารต่างๆ เป็นต้น^{๓๐๙}

^{๓๐๘} เปรียบเทียบ Böttcher und Umbach, in : Dieter C. Umbach / Thomas Clemens, Bundesverfassungsgerichtsgesetz, 1992, S. 223. และ Artikel “Geschäftsordnung” in Horst Tilch (Hrsg.), Deutsches Rechts-Lexikon Bd. 2, 1992, S. 168.

^{๓๐๙} ดู Adamovich / Funk, Österreichisches Verfassungsrecht, 3. Aufl. 1985, S. 333, 325.

บทที่ ๓

ปัญหาผู้มีสิทธิเริ่มคดี

ตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ “ผู้ร้อง” หมายความว่า “ผู้ยื่นคำร้องต่อศาลเพื่อพิจารณาวินิจฉัย” อย่างไรก็ตาม ในบางกรณีอย่างเช่นเมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญเพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งความเห็นของตนไปเพื่อศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย หากถือเอานิยามของคำว่า “ผู้ร้อง” ข้างต้นเป็นหลักแล้ว ย่อมมีปัญหาคือจะต้องพิจารณาต่อไปว่าแท้ที่จริงในคดีรัฐธรรมนูญประเภทนี้ผู้ใดที่เป็นผู้ร้อง ประกอบกับเมื่อตามข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ ผู้ร้องจะมีสิทธิถอนคำร้องด้วย กรณีเช่นนี้เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาตามมาในหลายทาง ในส่วนนี้จึงจะพิจารณาให้เห็นชัดว่าในบางคดีที่ยังไม่มีความชัดเจนเรื่องผู้ร้อง บุคคลใดที่เป็นผู้ร้องในคดีนั้น และสิทธิของบุคคลที่ริเริ่มคดีจะมีอยู่หรือไม่ อย่างไร

๑. ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้อง

หากพิจารณาบุคคลหรือองค์กรที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญให้สิทธิในการริเริ่มที่จะเสนอเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้ว จะเห็นได้ว่ามีคดีหลายประเภทที่ผู้มีสิทธิริเริ่มเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้เรียกว่า “ผู้มีสิทธิเริ่มคดี” กับ “ผู้ร้อง” ตามความหมายของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ เป็นบุคคลคนเดียวกันหรือองค์กรเดียวกัน แต่ก็มีหลายกรณีที่ “ผู้มีสิทธิเริ่มคดี” กับ “ผู้ร้อง” ไม่ใช่บุคคลคนเดียวกันหรือองค์กรเดียวกัน ดังจะชี้ให้เห็นในเบื้องต้นเพื่อประกอบการวิเคราะห์ต่อไปดังนี้

๑.๑ คดีเกี่ยวกับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัดฐานทางกฎหมาย^{๓๐๐}

ในคดีเกี่ยวกับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่ว่าจะได้มีการประกาศใช้กฎหมายนั้นแล้ว หรือยังไม่มีมีการประกาศใช้กฎหมายนั้น ผู้มีสิทธิเริ่มคดีที่เป็นบุคคลคนเดียวกันกับผู้ร้องหรือผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ คือ ผู้ตรวจการ

^{๓๐๐} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ มาตรา ๒๖๔ มาตรา ๑๕๘ และมาตรา ๒๑๕

แผ่นดินของรัฐสภา ศาล หรือ นายกรัฐมนตรีแล้วแต่กรณี ส่วนกรณีที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้ร้องเป็นคนละบุคคลหรือองค์กรกันได้แก่ กรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกทั้งสองสภารวมกันเสนอความเห็นให้ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภาหรือประธานรัฐสภาส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ หรือรัฐบาลตราพระราชกำหนดขัดหรือแย้งกับวัตถุประสงค์ที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญหรือไม่ หรือ กรณีที่คู่ความในคดีโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ซึ่งอาจแยกพิจารณาได้เป็น ๕ กรณีดังนี้ คือ

ก) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร้อง

ข) สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เสนอความเห็นต่อประธานวุฒิสภาให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้สมาชิกวุฒิสภาจำนวนดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานวุฒิสภาเป็นผู้ร้อง

ค) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภารวมกันมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา เสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภาให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานรัฐสภาเป็นผู้ร้อง

ง) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคนเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร้อง

จ) สมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคนเสนอความเห็นต่อประธานวุฒิสภาให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อ

รัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้ สมาชิกวุฒิสภาจำนวนดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานวุฒิสภาเป็นผู้ร้อง

จ) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภารวมกันจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคนเสนอความเห็นต่อประธานรัฐสภาให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ กรณีนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาจำนวนดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานรัฐสภาเป็นผู้ร้อง

ข) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่เสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าพระราชกำหนดที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของคณะรัฐมนตรีเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๑๘ วรรคหนึ่ง หรือไม่ กรณีนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ร้อง

ค) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่เสนอความเห็นต่อประธานวุฒิสภาให้ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าพระราชกำหนดที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของคณะรัฐมนตรีเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๑๘ วรรคหนึ่ง หรือไม่ กรณีนี้สมาชิกวุฒิสภาดังกล่าวเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี โดยประธานวุฒิสภาเป็นผู้ร้อง

ง) ในกรณีที่คู่ความในคดีโต้แย้งว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะต้องใช้บังคับแก่คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราวและส่งความเห็นมายังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาด กรณีนี้ผู้มีสิทธิเริ่มคดี คือ คู่ความในคดีผู้ร้องคือ ศาล

๑. ๒ คดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ^{๓๑๑}

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีในกรณีนี้ได้แก่ องค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ และประธานรัฐสภา ผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้ร้องในกรณีนี้เป็นองค์กรเดียวกัน ถึงแม้ว่าในทางปฏิบัติจะมีบุคคลอื่นเป็นผู้ริเริ่มเสนอเรื่องให้ประธานรัฐสภาส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ แต่ก็ถือไม่ได้บุคคลดังกล่าว

^{๓๑๑} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖

เป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดี เพราะรัฐธรรมนูญไม่ได้กำหนดในลักษณะบังคับให้ประธานรัฐสภาต้องส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในทุกกรณีแต่อย่างใด

๑. ๓ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของพรรคการเมืองและคดีรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายพรรคการเมือง^{๓๑๒}

ผู้มีสิทธิเริ่มคดีในกรณีนี้ คือ ๑) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกพรรคการเมือง กรรมการบริหารพรรคการเมือง หรือสมาชิกพรรคการเมืองตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกจะขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือไม่ หรือ ๒) นายทะเบียนพรรคการเมืองกรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งให้พรรคการเมืองระงับหรือจัดการแก้ไขการกระทำ หรือให้หัวหน้าพรรคการเมือง หรือกรรมการบริหารพรรคการเมืองทั้งคณะหรือบางคนออกจากตำแหน่งได้ หากปรากฏว่าหัวหน้าพรรคการเมือง คณะกรรมการบริหารพรรคการเมือง กระทำการใดๆ ผ่าฝืนนโยบายพรรคการเมือง หรือข้อบังคับพรรคการเมือง อันอาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และนายทะเบียนพรรคการเมืองมีคำสั่งเตือนเป็นหนังสือแล้ว แต่พรรคการเมืองนั้นไม่ปฏิบัติ หรือ ๓) ผู้ขอจัดตั้งพรรคการเมือง กรณีที่นายทะเบียนพรรคการเมืองไม่รับจดทะเบียนจัดตั้งพรรคการเมือง

ทั้งสามกรณีดังกล่าวมาข้างต้นนั้นถือว่า ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องเป็นบุคคลคนเดียวกันหรือองค์กรเดียวกัน กรณีที่อาจมีปัญหาให้ต้องขบคิดคือ กรณีที่อัยการสูงสุดได้รับเรื่องจากบุคคลที่รู้เห็นการกระทำของบุคคลหรือพรรคการเมืองที่ใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศ โดยวิธีการที่มีได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ อัยการสูงสุดมีหน้าที่ต้องเสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญทุกกรณีหรือไม่ กรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่ารัฐธรรมนูญกำหนดให้อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อน ดังนั้นการจะยื่นเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดหรือไม่ จึงอยู่ในดุลพินิจของอัยการสูงสุด บุคคลที่รู้เห็นการกระทำและเสนอเรื่องให้

^{๓๑๒} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๔๗ วรรคสาม มาตรา ๖๓ วรรคสอง และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง มาตรา ๒๗ มาตรา ๖๕ มาตรา ๗๒ มาตรา ๗๓ และมาตรา ๑๗

อัยการสูงสุดตรวจสอบข้อเท็จจริงจึงไม่ใช่ผู้มีสิทธิเริ่มคดี แต่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีในกรณีดังกล่าวได้แก่
อัยการสูงสุดซึ่งเป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญด้วย

๑. ๔ คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบการดำเนินงานภายในงานของรัฐสภา^{๓๑๓}

การขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบการดำเนินงานภายในงานของรัฐสภาอาจเกิดขึ้นได้ใน
หลายลักษณะ และในหลายกรณีก็คาบเกี่ยวกับการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ
กระบวนการตรากฎหมายด้วย

กรณีแรกที่สมควรพิจารณาได้แก่ กรณีที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาส่งร่าง
พระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่าง
พระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นร่างพระราชบัญญัติหรือร่าง
พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่าง
พระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ กรณีนี้แม้ผู้ที่เสนอ
ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาจะได้แก่
ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาก็ตาม ก็ต้องถือว่าผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้อง คือ สภา
ผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภา แล้วแต่กรณี ไม่ใช่ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาแต่อย่าง
ใด เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ วรรคสองใช้ถ้อยคำว่า “ในกรณีที่สภา
ผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเห็นว่า...” ซึ่งหมายความว่าต้องเป็นกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาได้มี
มติในเรื่องนั้น การส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยของประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธาน
วุฒิสภาในกรณีนี้ไม่ได้เป็นการเสนอไปในนามของตนเอง แต่เป็นกรณีที่ประธานสภาผู้แทนราษฎร
หรือประธานวุฒิสภากระทำการแทนสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณี เมื่อถือว่าสภา
ผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเป็นผู้ร้องแล้ว การถอนคำร้องจะกระทำได้ก็แต่โดยการที่สภาผู้แทนราษฎร
หรือวุฒิสภามีมติ ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาจะถอนคำร้องด้วยตนเองไม่ได้ อนึ่ง
กรณีนี้เป็นกรณีที่มิได้มีผู้เข้าใจผิดอยู่มาก เนื่องจากนักกฎหมายไทยไม่คุ้นเคยกับการที่องค์กรกลุ่มเสนอ
เรื่องโดยที่ผู้แทนองค์กรองค์กรกลุ่มกระทำการแทนองค์กร และเข้าใจเลยไปว่าผู้ร้องในกรณีนี้ คือ
ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภา

กรณีที่สองที่จะต้องพิเคราะห์ก็คือ กรณีการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบและวินิจฉัยชี้ขาด
ว่าการแปรญัตติหรือการกระทำใดๆในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปี
ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม หรือร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของ

^{๓๑๓} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ วรรคสอง มาตรา ๑๘๐ วรรคเจ็ด และมาตรา ๒๖๓

สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือคณะกรรมการ มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการมีส่วนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่ ผู้สิทธิเริ่มคดีในกรณีนี้ได้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา จะเห็นได้ว่ากรณีนี้รัฐธรรมนูญให้สิทธิสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่หรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ในการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้โดยตรง ไม่จำเป็นต้องเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแต่อย่างใด ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องในกรณีนี้จึงเป็นบุคคลคนเดียว

กรณีที่สามเป็นกรณีเกี่ยวกับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดว่าร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา หรือ ร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภาที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภาแล้วแต่กรณีให้ความเห็นชอบแล้ว แต่ยังไม่ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษามีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยรัฐธรรมนูญให้สิทธิ

- ก) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคน
- ข) สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคน หรือ
- ค) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภารวมกันไม่น้อยกว่ายี่สิบคน

ในการเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา หรือประธานรัฐสภาแล้วแต่กรณี เพื่อให้บุคคลดังกล่าวส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย กรณีที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นกรณีที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องเป็นบุคคลหรือองค์กรต่างบุคคลหรือองค์กรกัน

๑.๕ คดีเกี่ยวกับการชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้ง^{๓๑๔}

ในส่วนของคดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้ง อาจแยกพิจารณาผู้มีสิทธิเริ่มคดีได้หลายกรณี

^{๓๑๔} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๙๖ มาตรา ๒๑๖ และมาตรา ๑๔๒

กรณีแรก เป็นกรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๙๖ ผู้มีสิทธิเริ่มคดี คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ทั้งนี้โดยต้องเข้าชื่อร้องต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งคำร้องดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

กรณีที่สองเป็นกรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกวุฒิสภาสิ้นสุดลงตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๙๖ ผู้มีสิทธิเริ่มคดี คือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ ทั้งนี้โดยต้องเข้าชื่อร้องต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

กรณีที่สามเป็นกรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงหรือไม่ ผู้มีสิทธิเริ่มคดี คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด โดยเข้าชื่อร้องขอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งคำร้องดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย หรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกวุฒิสภาทั้งหมด โดยเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาเพื่อให้ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องดังกล่าวไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

กรณีที่สี่เป็นกรณีขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากรรมการการเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้าม หรือกระทำการต้องห้าม ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๔๒ หรือไม่ โดยผู้มีสิทธิเริ่มคดี คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา สมาชิกวุฒิสภารวมกันจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา หรือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภารวมกันไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา ทั้งนี้โดยต้องเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้ประธานรัฐสภาส่งคำร้องนั้นไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

เมื่อพิจารณาทั้งสี่กรณีแล้วจะพบว่าผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ (ผู้ร้อง) เป็นคนละองค์กรกัน ทั้งนี้ในรายละเอียดยังแตกต่างกันออกไปอีกทั้งในแง่ของจำนวนสมาชิกที่จะเข้าชื่อ (บางกรณีใช้หนึ่งในสิบของสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา บางกรณีใช้หนึ่งในสิบของสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา) และในแง่ขององค์กรที่มีสิทธิยื่นคำร้อง (บางกรณี คือ ประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานวุฒิสภา บางกรณีคือประธานรัฐสภาเท่านั้น)

๑. ๖ คดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดกรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่น แสดงบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ^{๓๑๕}

ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องในกรณีดังกล่าวนี้ คือ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
แห่งชาติ กรณีนี้ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องเป็นองค์กรเดียวกัน

๒. วิเคราะห์ความเกี่ยวพันระหว่างผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้ร้อง

โดยหลักการแล้ว ในการกำหนดให้บุคคลใดเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีนั้น ระบบกฎหมายควรที่จะให้
บุคคลดังกล่าวเป็นผู้ที่สามารถฟ้องร้องต่อศาลได้โดยตรง กล่าวสำหรับกรณีของศาลรัฐธรรมนูญผู้มี
สิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องควรที่จะเป็นบุคคลคนเดียวกัน อย่างไรก็ตามหากพิจารณาบทบัญญัติของ
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้วจะพบว่ามียุทธศาสตร์ที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องไม่ใช่บุคคล
คนเดียวกัน การแยกบุคคลทั้งสองออกจากกันย่อมก่อให้เกิดปัญหาการวินิจฉัยสิทธิและหน้าที่ของ
บุคคลดังกล่าวในกระบวนการพิจารณาตามอย่างเล็งไม่พิน

กรณีที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องไม่ใช่องค์กรหรือบุคคลคนเดียวกันนั้นปรากฏในคดี
๓ ประเภท คือ คดีเกี่ยวกับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบรรทัด
ฐานทางกฎหมาย คดีเกี่ยวกับการตรวจสอบการดำเนินงานภายในวงงานของสภา และคดีเกี่ยวกับการ
ชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และ
กรรมการการเลือกตั้ง คดี ๓ ประเภท หากพิจารณาลึกลงไปถึงผู้มีสิทธิเริ่มเสนอเรื่องผ่านผู้ร้องให้ศาล
รัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้ว อาจแยกออกได้เป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ

- ๑) กรณีที่สมาชิกจำนวนหนึ่งขององค์กรกลุ่มเข้าชื่อกันเสนอความเห็นหรือร้องขอให้
ประธานขององค์กรกลุ่มส่งเรื่องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องที่
สมาชิกองค์กรกลุ่มเห็นว่าร่างกฎหมายที่ผ่านองค์กรกลุ่มไปนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ
หรือตราขึ้นโดยไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือ เป็นกรณีที่กฎเกณฑ์การประชุมที่ร่างขึ้น
และผ่านความเห็นชอบแล้วซึ่งจะใช้กับองค์กรกลุ่มนั้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือ
เป็นกรณีที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งขององค์กรกลุ่มหรือบุคคลซึ่งดำรงตำแหน่งตามที่
รัฐธรรมนูญกำหนดมีปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกภาพ

^{๓๑๕} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๕๕

๒) กรณีที่คู่ความในคดี (บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล) ได้แย้งว่าบทกฎหมายที่จะใช้บังคับแก้คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีนั้นจะได้ออกการพิจารณาพิพากษาชั่วคราวและส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่ว่าด้วยการเปรียบเทียบผู้มีสิทธิเริ่มคดีในระบบกฎหมายไทยและระบบกฎหมายต่างประเทศ พบว่าในระบบกฎหมายต่างประเทศไม่ว่าจะเป็นระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรีย หรือระบบกฎหมายฝรั่งเศสไม่มีการแยกผู้มีสิทธิเริ่มเรื่องผ่านบุคคลหรือองค์กรที่เป็นผู้ร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญกับผู้ที่มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญออกจากกัน ด้วยเหตุนี้ระบบกฎหมายต่างประเทศจึงไม่ประสบปัญหาดังที่ระบบกฎหมายไทยประสบอยู่กล่าวคือปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลผู้มีสิทธิเริ่มเรื่องกับบุคคลที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

ข้อพิจารณาเบื้องต้นเกี่ยวกับปัญหานี้มีอยู่ว่าโดยเหตุที่รัฐธรรมนูญกำหนดเงื่อนไขการยื่นคำร้องว่าต้องเป็นกรณีที่มีสิทธิเริ่มคดียื่นคำร้องหรือเสนอความเห็นต่อผู้ร้องเพื่อให้ผู้ร้องเสนอคำร้องต่อไปยังศาลรัฐธรรมนูญ หากไม่มีการริเริ่มจากผู้มีสิทธิเริ่มคดี ผู้ร้องย่อมไม่สามารถเสนอคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ เช่น ในกรณีที่ปรากฏว่ามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของสมาชิกที่มีอยู่ของทั้งสองสภาเสนอความเห็นต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรว่าร่างพระราชบัญญัติที่ผ่านการพิจารณาจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแล้วนั้น มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ประธานสภาผู้แทนราษฎรย่อมไม่อาจเสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญให้วินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้ถึงแม้ว่าในทางรูปแบบ คดีลักษณะเช่นนี้ประธานสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นผู้ร้องก็ตาม แต่สถานะความเป็นผู้ร้องของประธานสภาผู้แทนในกรณีนี้ย่อมต่างจากกรณีที่ผู้ร้องเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีเอง หลักการดังกล่าวคงใช้ในกรณีที่ศาลในคดีใดคดีหนึ่งส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ศาลต้องใช้แก้คดีด้วย หากว่าเป็นกรณีที่คู่ความโต้แย้ง อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่วิธีการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายที่ประกาศใช้แล้ว รัฐธรรมนูญไม่ได้ให้สิทธิแก่คู่ความในคดีในการจะร้องผ่านศาลที่พิจารณาพิพากษาให้ส่งเรื่องมายังศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น แต่รัฐธรรมนูญให้สิทธิศาลในคดีนั้นเองในการออกการพิจารณา และส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ด้วย หากศาลดังกล่าวเห็นว่ากฎหมายที่ศาลจะต้องใช้ในคดีนั้นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญฯ กรณีนี้จึงไม่มีปัญหาใดๆ กล่าวคือ แม้คู่ความไม่ได้แย้งศาลนั้นก็ส่งเรื่องมาได้เอง ศาลจึงไม่ได้เป็นเพียงผู้ร้องในทางรูปแบบเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้มีสิทธิเริ่มคดีในเวลาเดียวกันด้วย

ปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ ในกรณีที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีได้ส่งเรื่องหรือกระทำให้โดยวิธีใดให้ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องหรือผู้ร้องเสนอเรื่องที่ตนต้องการให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดไปยังศาล

รัฐธรรมนูญ ผู้มีสิทธิยื่นคำร้องมีดุลพินิจที่จะไม่เสนอเรื่องดังกล่าวไปยังศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ ปัญหา
ดังกล่าวนี้สะท้อนให้เห็นว่าในการกำหนดช่องทางให้บุคคลใดมีสิทธิเสนอเรื่องต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้น
ผู้ร่างรัฐธรรมนูญหรือผู้ร่างกฎหมายพึงกำหนดให้สิทธิบุคคลดังกล่าวโดยตรง หากควรกำหนดให้ต้อง
เสนอเรื่องผ่านบุคคลอื่นเพื่อให้มีปัญหาค้างไว้นี้ไม่ หรือหากจะกำหนดให้เสนอเรื่องผ่านผู้มีสิทธิยื่น
คำร้อง ผู้ร่างรัฐธรรมนูญหรือผู้ร่างกฎหมายก็จะต้องกำหนดกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนว่าในกรณีใดผู้ร้องจึงมี
สิทธิที่จะไม่เสนอคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญได้ อย่างไรก็ตามเมื่อกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่จริงมี
กฎเกณฑ์ในลักษณะเช่นนี้ ก็จะต้องใช้วิธีตีความเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการมีกระบวนการวิ
พิจารณาตุลาการรัฐธรรมนูญให้มากที่สุด โดยเหตุที่เรื่องนี้ไม่มีตัวอย่างในต่างประเทศ ผู้วิจัยมีความเห็นใน
เบื้องต้นว่า โดยหลักแล้วผู้ร้องจำเป็นต้องเสนอเรื่องที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีส่งมายังตนต่อไปยังศาล
รัฐธรรมนูญ ทั้งนี้โดยมีอำนาจตรวจสอบเฉพาะความถูกต้องในแง่รูปแบบของการเสนอเท่านั้น เช่น
ประธานสภาผู้แทนราษฎรย่อมมีอำนาจตรวจสอบเฉพาะว่าจำนวนผู้เข้าชื่อร้องขอให้มีการเสนอเรื่องไป
ยังศาลรัฐธรรมนูญมีอยู่ครบถ้วนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดเท่านั้น จะก้าวล่วงเข้าไปตรวจสอบในส่วน
ของเนื้อหาของการเสนอเรื่องไม่ได้ ในกรณีที่คู่ความโต้แย้งว่ากฎหมายที่จะต้องใช้บังคับกับคดีขัดหรือ
แย้งต่อรัฐธรรมนูญก็เช่นกัน โดยหลักแล้วศาลมีหน้าที่ต้องระงับกระบวนการพิจารณาและส่งเรื่องดังกล่าว
ไปยังศาลรัฐธรรมนูญ แม้กรณีนี้อาจจะเป็นช่องทางให้คู่ความประวิงคดีได้ แต่โดยเหตุที่ผู้ร่าง
รัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์มาในลักษณะเช่นนี้ หากให้ศาลวินิจฉัยเองโดยไม่ต้องส่งเรื่องไปให้ศาล
รัฐธรรมนูญแล้ว ก็เท่ากับศาลนั้นเป็นคนชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายเสียเองซึ่งไม่
ต้องด้วยวัตถุประสงค์ของการให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่มีอำนาจ “ผูกขาด” ในการชี้ว่ากฎหมาย
(ระดับพระราชบัญญัติ) ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือไม่ หากมีกรณีที่คู่ความมีเจตนาประวิงคดี
จริง กรณีก็ต้องแก้ไขโดยการให้ศาลรัฐธรรมนูญเร่งพิจารณาและส่งเรื่องคืน ทั้งนี้ศาลรัฐธรรมนูญมี
อำนาจที่จะไม่รับความเห็นที่ไม่เป็นสาระไว้วินิจฉัยอยู่แล้ว กรณีนี้เป็นเรื่องของศาลรัฐธรรมนูญเองที่
จะต้องสร้างองค์คณะกลั่นกรองขึ้นมาแก้ปัญหาดังกล่าว นอกจากนั้นหากเป็นกรณีที่คู่ความจงใจประวิง
คดีอันเข้าข่ายเป็นการใช้สิทธิไม่สุจริตและบิดเบือนสิทธิที่ได้รับในกระบวนการยุติธรรม ก็สมควรที่
คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องพิทักษ์ผลประโยชน์ของตนด้วยการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายต่อไป กล่าวโดย
สรุปผู้วิจัยเห็นว่าในกรณีที่รัฐธรรมนูญแยกผู้มีสิทธิเริ่มคดีกับผู้ร้องออกจากกัน ผู้ร้องย่อมมีหน้าที่ใน
การเสนอเรื่องที่ผู้มีสิทธิเริ่มคดีเสนอมาโดยถูกต้องตามรูปแบบให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยต่อไป

สำหรับการแก้ไขคำร้องหรือถอนคำร้องนั้น โดยเหตุที่ผู้ร้องแม้จะเสนอเรื่องไปยังศาล
รัฐธรรมนูญในนามของตน แต่ในทางเนื้อหาเรื่องที่เสนอเป็นเรื่องที่ริเริ่มมาจากผู้มีสิทธิเริ่มคดี และ
กระทบประโยชน์ของผู้มีสิทธิเริ่มคดี การแก้ไขเปลี่ยนแปลงคำฟ้องหรือการถอนคำร้องจะกระทำได้อีก

ต่อเมื่อผู้มีสิทธิเริ่มคดีขอแก้ไขเพิ่มเติมหรือถอนคำร้อง อย่างไรก็ตามในการดำเนินกระบวนการพิจารณาผู้ร้องยอมเป็นผู้มีสิทธิ แต่เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมศาลรัฐธรรมนูญสมควรเรียกผู้มีสิทธิเริ่มคดีเข้ามาในกระบวนการพิจารณาและเปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวแถลงความเห็นของตนประกอบคำร้องของผู้ร้องด้วย

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ผู้วิจัยเห็นว่า การแยกผู้มีสิทธิเริ่มคดีออกจากผู้ร้องไม่มีประโยชน์อันเห็นประจักษ์ชัดในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญ สมควรที่จะได้รับการแก้ไขปรับปรุงต่อไปเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว

บทที่ ๔

ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณาในคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภท

๑. ข้อพิจารณาเบื้องต้น

ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันวางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาให้ใช้กับคดีรัฐธรรมนูญทุกคดี ทั้งๆ ที่โดยสภาพแล้วกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภทอาจมีลักษณะเฉพาะที่จำเป็นต้องมีการกำหนดรายละเอียดในบางเรื่องให้แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสม การวิเคราะห์ในส่วนนี้จะแยกแยะให้เกิดความชัดเจนว่าเรื่องใดที่ต้องกำหนดวิธีพิจารณาไว้เป็นการทั่วไป และเรื่องใดควรกำหนดวิธีพิจารณาเป็นรายเรื่อง เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับสภาพของเรื่องนั้น

๒. หลักเกณฑ์ทั่วไปที่ต้องใช้บังคับกับวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท

หากพิเคราะห์ถึงขั้นตอนและกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญแล้ว ในการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีดำเนินกระบวนการพิจารณานั้น จะมีหลักเกณฑ์อยู่จำนวนหนึ่งที่โดยสภาพแล้วเป็นหลักเกณฑ์ที่เป็นแกนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการวินิจฉัยชี้ขาดคดี เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์ของต่างประเทศดังที่ได้แสดงให้เห็นในภาคแรกและภาคสองของงานวิจัยฉบับนี้แล้ว เห็นว่าหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่จะต้องได้รับการกำหนดไว้เป็นหลักเกณฑ์ทั่วไปที่ใช้บังคับกับคดีรัฐธรรมนูญทุกประเภท อย่างน้อยที่สุดย่อมได้แก่หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- ๑) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยื่นคำร้องและการรับคำร้องไว้พิจารณา
- ๒) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนตลอดจนอำนาจหน้าที่ของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน
- ๓) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมคำร้อง
- ๔) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคัดค้านตุลาการ
- ๕) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการออกนั่งพิจารณา อำนาจศาลในการสืบพยาน การสืบพยานบุคคล การจกรายงานกระบวนการพิจารณา การเลื่อนวันดำเนินกระบวนการพิจารณา
- ๖) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการประชุมปรึกษาคดี
- ๗) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการออกเสียงวินิจฉัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดประเด็น และความผูกพันของตุลาการในการออกเสียงวินิจฉัยสำหรับประเด็นที่ตั้งไว้

- ๘) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำคำวินิจฉัย ทั้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและคำวินิจฉัยส่วนตัว
- ๙) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับคำวินิจฉัยและการประกาศคำวินิจฉัย
- ๑๐) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการขออุทธรณ์
- ๑๑) หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย

๓. หลักเกณฑ์เฉพาะสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภท

ถึงแม้ว่าจะมีหลักเกณฑ์ทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นการทั่วไปก็ตาม ก็จำเป็นที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยในคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภทไว้ ทั้งนี้พึงเข้าใจว่าคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภทอาจมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นในการกำหนดหลักเกณฑ์ ผู้ร่างจะต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภทไว้ด้วย โดยเหตุที่คดีแต่ละประเภทมีรายละเอียดที่จะต้องศึกษาลงไปอีกมาก ในที่นี้เพื่อประโยชน์ในการจัดทำข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ หรือการจัดทำกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญในรูปของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ผู้วิจัยจึงได้แยกประเภทของคดีรัฐธรรมนูญที่สำคัญออกเป็น ๕ ประเภท เพื่อที่จะได้ใช้เป็นต้นแบบในการกำหนดกฎเกณฑ์ในรายละเอียดต่อไป โดยมีข้อสังเกตทั่วไปเกี่ยวกับคดีรัฐธรรมนูญทั้ง ๕ ประเภทดังที่จะได้ชี้ให้เห็นในเบื้องต้น ดังนี้

๓. ๑ วิธีพิจารณาในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖

คดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖ เป็นคดีที่มีปัญหามากที่สุด เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญได้ตีความอำนาจตามมาตรานี้ของตนอย่างกว้างขวาง ทั้งในกรณีที่ต้องชี้ขาดตามรัฐธรรมนูญไม่ได้มีปัญหาความขัดแย้งกับองค์กรอื่น แต่สงสัยอำนาจหน้าที่ของตน และกรณีที่ประธานรัฐสภาส่งคำร้องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

ไม่ว่าจะพิจารณาเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศหรือพิจารณาจากระบบการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ แนวทางการตีความของศาลรัฐธรรมนูญที่ผ่านมาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับมาตรา ๒๖๖ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความว่าองค์กรที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของตน

อาจส่งเรื่องมาให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้^{๓๖} เป็นการตีความที่ไม่ถูกต้องและจะมีผลเป็นการทำลาย
 คุณภาพทางการเมืองในระยะยาว อันที่จริงแล้วบทบัญญัติมาตรา ๒๖๖ เป็นบทบัญญัติที่ผู้ร่าง
 รัฐธรรมนูญขาดข้อความคิดที่ชัดเจนว่ามุ่งหมายอะไร อย่างไรก็ตามเป็นหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญที่
 จะต้องตีความมาตรา ๒๖๖ ให้รับกับกฎเกณฑ์ทั้งระบบของรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญไม่ใช่องค์กร
 ทางการเมืองหรือองค์กรทางการเมืองดังที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญในอดีตเคยเป็น แต่เป็นองค์กรตุลา
 การเต็มรูป หน้าที่ขององค์กรตุลาการคือการชี้ขาดข้อพิพาท ยุติความขัดแย้งของคู่ความ ไม่ใช่อยู่ใน
 ฐานะเป็นที่ปรึกษาในทางกฎหมายให้องค์กรทางการเมืององค์กรหนึ่งองค์กรใด ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะ
 ก้าวล่วงเข้าไปวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาทางการเมืองที่ไม่ใช่ข้อพิพาทระหว่างองค์กร เว้นแต่เป็นกรณีที่
 รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเช่นนั้น ดังนั้นปัญหาทางการเมืองที่
 เกี่ยวเนื่องกับรัฐธรรมนูญทุกปัญหาจึงไม่จำเป็นที่จะต้องมายุติที่ศาลรัฐธรรมนูญ เพราะหาก
 รัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเช่นนั้น ก็ไม่มีความจำเป็นใดๆที่รัฐธรรมนูญจะ
 บัญญัติอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเอาไว้เป็นเรื่องราว แนวทางการตีความของศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับ
 อำนาจของตนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา จึงสวนทางกับวัตถุประสงค์ใน
 การจัดให้มีศาลรัฐธรรมนูญ เพราะศาลรัฐธรรมนูญได้ขยายอำนาจของตนเองออกไปอย่างกว้างขวาง
 ถึงแม้ว่าโครงสร้างของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ จะเป็นโครงสร้างที่จำเป็นต้องได้รับการปรับปรุง
 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตัดประธานรัฐสภาออกไปจากบทบัญญัติมาตรานี้ แต่ในขณะนี้ยังไม่มีการแก้ไข
 เพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญก็ควรออกข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ กำหนดหลักเกณฑ์การส่ง
 คำร้องตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ ให้ชัดเจน คำร้องที่องค์กรตามรัฐธรรมนูญจะส่งมาให้ศาล
 รัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้นั้นจะต้องเป็นกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตาม
 รัฐธรรมนูญเกิดขึ้น และในข้อกำหนดดังกล่าวสมควรกำหนดเนื้อหาของผลของคำวินิจฉัยไว้ด้วยว่า
 ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยให้องค์กรที่กระทำการล่วงล้ำเข้าไปในปริมนทลแห่งอำนาจของ
 องค์กรอีกองค์กรหนึ่งระงับการกระทำความผิดดังกล่าว เป็นต้น

^{๓๖} กรณีที่เห็นได้ชัดจนที่สุดปรากฏในคำวินิจฉัยที่ ๖ / ๒๕๕๑ ซึ่งกล่าวให้ถึงที่สุดแล้ว เป็นเรื่องที่คณะกรรมการการ
 เลือกตั้งหาหรือมายังศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้น หากให้เกิดปัญหาหรือความขัดแย้งแต่อย่างใดไม่ หากกรณีนี้เป็นกรณีที่ถือว่า
 เกิดปัญหาแล้ว กรณีอื่นๆที่องค์กรตามรัฐธรรมนูญซึ่งทรงอำนาจในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายเกิดสงสัยใน
 อำนาจของตน ก็มีสิทธิที่จะถามมายังศาลรัฐธรรมนูญได้เช่นกัน หากเป็นเช่นนั้นจริงศาลรัฐธรรมนูญย่อมแปรสภาพ
 จากความเป็นองค์กรตุลาการไปเป็นผู้ให้คำปรึกษาทางกฎหมายแก่องค์กรตามรัฐธรรมนูญ และจะเป็นช่องทางให้
 องค์กรตามรัฐธรรมนูญที่ไม่ต้องการมีความรับผิดชอบทางการเมืองผลักดันเรื่องที่เป็นปัญหา “ร้อน” ให้ศาล
 รัฐธรรมนูญวินิจฉัยเสมอ

๓. ๒ วิธีพิจารณาในกระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายและร่างข้อบังคับการประชุมมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ และมาตรา ๒๖๓

การกำหนดหลักเกณฑ์ในวิธีพิจารณาประเภทนี้จะไม่มีปัญหายุ่งยากมากนัก อย่างไรก็ตามสมควรมีกฎเกณฑ์ให้ชัดเจนว่าผู้ร้องต้องระบุว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญหรือร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภา มีข้อความขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญอย่างไร และควรมีกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดโอกาสให้สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภาและนายกรัฐมนตรี แสดงความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นได้

๓. ๓ วิธีพิจารณาเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔

โดยเหตุที่การควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔ เป็นกรณีที่เปิดโอกาสให้คู่ความในคดี (ในศาลอื่น) ได้แย้งว่ากฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับกับคดีขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยศาลที่ได้รับคำโต้แย้งจะต้องรอการพิจารณาพิพากษาคดีไว้ชั่วคราว เพื่อส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด คู่ความในคดีจึงอาจใช้ช่องทางนี้ประวิงคดีได้ หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่ากรณีดังกล่าวเป็นกรณีที่ไม่มีสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย ก็สมควรให้ศาลส่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณาโดยทำเป็นคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลโดยสรุป ทั้งนี้เพื่อให้คดีเสร็จไปจากศาลรัฐธรรมนูญโดยเร็วอันจะช่วยแก้ปัญหาการใช้ช่องทางนี้ประวิงคดีได้ในระดับหนึ่ง ทั้งนี้ตราบทที่ังยังไม่มีมีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเปลี่ยนแปลงหลักเกณฑ์ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๔

๓. ๔ วิธีพิจารณาเกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๘๘

โดยเหตุที่การยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๑๘๘ นี้ผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง คือ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา จึงสมควรกำหนดกฎเกณฑ์ให้ศาลรัฐธรรมนูญส่งสำเนาคำร้องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

อาทิ สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐบาล เป็นต้น เพื่อให้องค์กรดังกล่าวมีโอกาสชี้แจงเกี่ยวกับความเป็นมาของกฎหมายดังกล่าว อันจะทำให้ศาลรัฐธรรมนูญมีข้อมูลที่รอบด้านขึ้น อนึ่งโดยเหตุที่กรณีดังกล่าวเป็นการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายซึ่งจะส่งกระทบในวงกว้าง กรณีผู้ร้องคือผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาอนค้ำร้อง กรณีควรอยู่ในดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญว่าจะให้ถอนคำร้องหรือไม่ด้วย

๓. ๕ วิธีพิจารณาในกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดว่ามติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองขัดต่อรัฐธรรมนูญตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๔๓ วรรคสอง

สิ่งที่ควรที่จะเพิ่มเติมในกฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนี้ก็คือระยะเวลาในการยื่นคำร้องหากว่าพรรคการเมืองมีมติในเรื่องใดที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ และควรกำหนดผลแห่งคำวินิจฉัยให้รับกับรัฐธรรมนูญลงในกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญด้วย

๓. ๖ วิธีพิจารณาในกระบวนการควบคุมตรวจสอบการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของบุคคลและพรรคการเมืองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๓

สิ่งที่ควรที่จะบัญญัติไว้ในกฎเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ได้แก่การที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องจัดให้มีการไต่สวนมูลแห่งคำร้องก่อนการรับคำร้องไว้พิจารณา นอกจากนี้ควรกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจยุบส่วนใดส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองแทนที่จะยุบพรรคการเมืองทั้งพรรค ตลอดจนระบุเกี่ยวกับการให้ทรัพย์สินของพรรคการเมืองที่ถูกยุบหรือส่วนของพรรคการเมืองที่ถูกยุบตกเป็นของแผ่นดินด้วย

๓. ๗ วิธีพิจารณาเกี่ยวกับการตรวจสอบการดำเนินงานภายในหน่วยงานของรัฐสภาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ และ ๑๘๐

สิ่งที่ควรที่จะบัญญัติให้ชัดเจนในกรณีนี้ได้แก่ สิทธิในการถอนคำร้องว่าเป็นของสภาผู้แทนราษฎรหรือของวุฒิสภาแล้วแต่กรณีและหากมีการถอนคำร้องในกรณีนี้ ให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งจำหน่ายคดี

๓. ๘ วิธีพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๘๖ มาตรา ๒๑๖ และมาตรา ๑๔๒

สิ่งที่ควรจะต้องบัญญัติไว้ในกระบวนการพิจารณาประเภทนี้ได้แก่สิทธิของผู้ถูกร้องในการคัดค้านการถอนคำร้องของผู้ร้อง

๓. ๙ วิธีพิจารณาเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดการยื่นแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๕๕

เนื่องจากคดีประเภทนี้เป็นคดีที่ต้องอาศัยข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ มาก ดังนั้นสิ่งที่ควรบัญญัติเพิ่มเติมในกรณีนี้ คือ การตั้งคณะตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน เพื่อให้คณะตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเตรียมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ เสนอต่อองค์กรนี้ ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรนี้มีข้อมูลในเบื้องต้นมากเพียงพอต่อการออกนั่งพิจารณา และสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การถอนคำร้องในเรื่องนี้โดยให้สิทธิผู้ถูกร้องในการคัดค้านการถอนคำร้องของผู้ร้องได้

บทที่ ๕

ปัญหาการค้นหาคำความจริงในปัญหาข้อเท็จจริง

ถึงแม้ว่าโดยหลักแล้ว คดีรัฐธรรมนูญส่วนใหญ่จะเป็นการพิจารณาวินิจฉัยในปัญหาข้อกฎหมาย แต่ก็มีคดีรัฐธรรมนูญบางคดีอย่างเช่น คดีที่ต้องมีการวินิจฉัยชี้ขาดว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินฯ ตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๕๕ หรือไม่ ที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องวินิจฉัยชี้ขาดในปัญหาข้อเท็จจริงด้วย เมื่อหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการค้นหาคำความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงตามวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญยังไม่มี明文บังคับ ข้อที่จะพิเคราะห์ในส่วนนี้จะแสดงให้เห็นว่ากรณีข้างต้นควรมีหลักเกณฑ์อย่างไร

ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าหลักการพื้นฐานสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นศาลในระบบกฎหมายมหาชน คือ หลักการค้นหาคำความจริงโดยการไต่สวน^{๓๑๗} ซึ่งหมายความว่าศาลรัฐธรรมนูญมีภาระหน้าที่ในอันที่จะทำให้ความจริงในเรื่องที่พิพาทกันนั้นปรากฏกระจ่างชัด ความจริงในที่นี้หมายถึงความจริงที่เป็นข้อเท็จจริงในคดีนั้น ไม่ใช่ข้อกฎหมาย เพราะในส่วนที่เกี่ยวกับการค้นหาคำความจริงของข้อกฎหมายนั้นเป็นหน้าที่โดยตรงของศาลทุกศาลที่จะต้องกระทำอยู่แล้ว (iuria novit curia)

ในการค้นหาคำความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงนั้น ศาลรัฐธรรมนูญไม่ต้องผูกพันกับพยานหลักฐานที่คู่ความในคดีได้แสดงต่อศาลเท่านั้น แต่อาจค้นหาพยานหลักฐานต่างๆเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง ทั้งนี้ไม่ได้หมายความว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องสนใจพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดง แต่หมายความว่านอกจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดงแล้ว ศาลสามารถที่จะขอให้คู่ความนำพยานหลักฐานอื่นที่คู่ความไม่ได้นำมาแสดงต่อศาลเพิ่มเติม หรืออาจเรียกพยานหลักฐานต่างๆจากหน่วยงานอื่นของรัฐมาสืบเองได้^{๓๑๘}

ปัญหาที่จะต้องพิจารณาต่อไปก็คือ การค้นหาคำความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงโดยศาลรัฐธรรมนูญนั้นมีข้อจำกัดประการใดหรือไม่ เท่าที่ได้สำรวจตรวจสอบกฎหมายลายลักษณ์อักษรต่างๆที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทย ตลอดจนข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญเอง ผู้วิจัยยังไม่พบว่ามีกฎหมายฉบับใดกำหนดคกฏเกณฑ์ที่มีลักษณะเป็นการจำกัดอำนาจของศาล

^{๓๑๗} ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเรียกหลักการดังกล่าวว่า “หลักการค้นหาคำความจริงในทางเนื้อหา” (Grundsatz der materiellen Wahrheitsfindung) ดู BVerfGE 7, 198 (213).

^{๓๑๘} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๕

รัฐธรรมนูญในการค้นหาความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงด้วยตนเอง คงมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาว่า หากปัญหาข้อเท็จจริงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลในระบบอื่น ศาลรัฐธรรมนูญจำต้องผูกพันกับข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยุติแล้วดังกล่าวหรือไม่ สำหรับปัญหานี้ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อยังไม่มีกฎหมายใดๆเกี่ยวกับวิธีพิจารณาจำกัดการค้นหาความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงหรือบังคับให้ศาลรัฐธรรมนูญต้องผูกพันตนต่อข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาของศาลในระบบอื่น กรณีจึงอยู่ในอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญว่าศาลรัฐธรรมนูญจะดำเนินการสืบข้อเท็จจริงในเรื่องนั้นใหม่ หรือจะถือเอาข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลอื่นเป็นฐาน ทั้งนี้โดยมีข้อพิจารณาตามแนวทางที่ใช้ในระบบกฎหมายเยอรมันอยู่ว่าในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญจะถือเอาข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลในระบบอื่นมาเป็นฐานในการทำคำวินิจฉัยของตน ข้อเท็จจริงที่เป็นที่ยุติแล้วดังกล่าวนั้นจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่มาจากคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลที่ใช้หลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน กล่าวคือ จากคดีที่ศาลมีบทบาทเป็นผู้ค้นหาความจริงด้วยตนเองได้ ไม่จำเป็นต้องผูกพันกับพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาเสนอ เช่น คำพิพากษาในคดีปกครอง หรือ คดีอาญา สำหรับข้อเท็จจริงตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลในคดีแพ่งซึ่งไม่ได้ใช้หลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน แต่ใช้หลักการตกลงและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานของกลุ่มความในคดีซึ่งศาลต้องผูกพันนั้น ศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่อาจนำข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วดังกล่าวมาใช้เป็นฐานในการวินิจฉัยได้ เพราะเหตุที่ศาลในคดีแพ่งดังกล่าวไม่ได้มีอำนาจในการที่จะค้นหาความจริงด้วยตนเองนั่นเอง อนึ่งโดยที่ในระบบกฎหมายไทย ศาลเองยังไม่คุ้นเคยกับหลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวนซึ่งจำเป็นที่ศาลจะต้องเข้าไปมีบทบาทในคดี มิใช่เป็นแต่เพียงคนกลางเท่านั้น ในการนำข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลอื่นมาใช้เป็นฐานในการตัดสินคดีรัฐธรรมนูญนั้น ศาลรัฐธรรมนูญพึงคำนึงถึงพฤติการณ์เกี่ยวกับคดีนั้นเป็นเรื่องๆ ไปด้วยว่าข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วนั้นเป็นข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือได้เพียงใด อนึ่ง เพื่อให้กรณีดังกล่าวนี้มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจน ควรที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้ในข้อกำหนดด้วยวิธีพิจารณาของศาลด้วย

นอกจากกรณีดังกล่าวข้างต้นแล้วมีข้อที่ควรคำนึงต่อไปด้วยว่าอำนาจในการค้นหาความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงของศาลรัฐธรรมนูญอาจถูกจำกัดได้หรือไม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจในการเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือ การขอให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการใดๆเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณา ทั้งนี้ตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๕ หากพิจารณารัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๕ แล้วจะพบว่ารัฐธรรมนูญฯ มาตราดังกล่าวไม่ได้จำกัดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการเรียกเอกสารหรือพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใดไว้อย่างชัดเจน แต่ย่อมเป็นที่เข้าใจกันว่าหากเอกสารหรือพยานหลักฐานใดซึ่งหน่วยงานที่ครอบครองเห็นว่าอาจส่งผลกระทบต่อ

ความมั่นคงของประเทศ และศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาแล้วเห็นว่าความเห็นของหน่วยงานที่ครอบครองเอกสารนั้นมีน้ำหนักน่าเชื่อถือ ศาลรัฐธรรมนูญจึงระงับการเรียกเอกสารหลักฐานดังกล่าวมาใช้ในคดีกรณีเช่นนี้เป็นกรณีที่ควรจะได้รับการบัญญัติเอาไว้ในข้อกำหนดว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลเช่นกัน ทั้งนี้โดยสมควรที่จะกำหนดองค์คดีในการวินิจฉัยว่าศาลรัฐธรรมนูญควรจะระงับการนำเอกสารหรือหลักฐานที่มีปัญหาดังกล่าวมาใช้ในคดีหรือไม่ให้ชัดเจนด้วย

ปัญหาที่จะพิจารณาต่อไปเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในปัญหาข้อเท็จจริง คือ ปัญหาที่ว่าในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มความสามารถในการค้นหาความจริงของเรื่องแล้วแต่ศาลก็ไม่อาจทราบได้ว่าความจริงในคดีเป็นอย่างไร (non liquet) ในกรณีเช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยคดีดังกล่าวอย่างไร โดยเหตุที่วิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญเป็นวิธีพิจารณาที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักการค้นหาความจริงโดยการไต่สวน ดังนั้นโดยสภาพแล้วจึงไม่มีกรณีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดมีภาระในการนำพยานหลักฐานเข้าพิสูจน์^{๓๑๕} (subjektive Beweislast) การที่กฎหมายที่ใช้กันทั่วไปในวิธีพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญกำหนดให้คู่ความต้องแสดงพยานหลักฐานที่สนับสนุนคำคู่ความของตนนั้นไม่ใช่การกำหนดภาระการพิสูจน์ แต่เป็นเพียงการแสดงให้เห็นให้ผู้พิพากษาหรือตุลาการเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ตนกล่าวอ้างนั้นมีเหตุผลสนับสนุนเท่านั้น ในระบบกฎหมายเยอรมันมีผู้เสนอแนวทางหลายประการในการชี้ขาดในปัญหาข้อเท็จจริงกรณีที่ไม่สามารถพิสูจน์ความจริงได้ เช่น เสนอให้ใช้หลัก “in dubio pro libertate”^{๓๑๖} (ในกรณีที่สงสัยให้ตัดสินในทางสนับสนุนสิทธิเสรีภาพ) หรือ ให้พิจารณาว่าคู่ความในคดีเป็นบุคคลที่ดำเนินการเพื่อป้องกันสิทธิของตนหรือไม่ แม้บุคคลผู้ทรงสิทธิที่ดำเนินการป้องกันสิทธิของตนจะต้องชี้ให้ศาลเห็นว่าตนถูกล่วงล้ำสิทธิจากมาตรการของรัฐในลักษณะเช่นใด แต่ผลร้ายในกรณีไม่อาจพิสูจน์เงื่อนไขในทางข้อเท็จจริงได้จะตกอยู่กับบุคคลหรือหน่วยงานที่ดำเนินการออกมาตรการนั้น^{๓๑๗} จะเห็นได้ว่าในระบบกฎหมายเยอรมันเองการชี้ขาดปัญหาข้อเท็จจริงกรณีที่ศาลไม่ทราบความจริงในคดีนั้นแม้จะได้พยายามค้นหาความจริงเต็มที่แล้ว เป็นการกระจายความเสี่ยงไปยังคู่ความในคดีซึ่งต้องคำนึงถึงสภาพของข้อเท็จจริงในคดีนั้นๆ เป็นสำคัญ

ปัญหาอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยในการค้นหาความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความเห็นที่แตกต่างกันในหมู่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคำวินิจฉัยที่ ๔๕/๒๕๔๒ ซึ่งเป็นเรื่องที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยเกี่ยวกับสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (นายชาญชัย อิสระเสนารักษ์) ว่าสิ้นสุดลงหรือไม่ คดีดังกล่าวมีปัญหาข้อเท็จจริงที่จะต้องวินิจฉัยใน

^{๓๑๕} เปรียบเทียบ Ule, Verwaltungsprozeßrecht, 9. Aufl. 1986, S. 274.

^{๓๑๖} ดู Auer, Die Verteilung der Beweislast im Verwaltungsstreitverfahren, Diss. Mainz 1963, S. 72 ff.

^{๓๑๗} ดู Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl. 2001, S. 119.

เบื้องต้นว่าวุฒิการศึกษาที่นายชาญชัยฯ ใช้ในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้น เป็นวุฒิการศึกษาที่ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านหนึ่งได้วินิจฉัยเรื่องดังกล่าวไว้ในคำวินิจฉัยส่วนตน^{๓๒๒}ว่าเมื่อพิเคราะห์บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญมาตราต่างๆเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว เห็นว่ารัฐธรรมนูญไม่ได้บัญญัติหรือมุ่งเน้นให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยการกระทำของบุคคลซึ่งเป็นปัญหาข้อเท็จจริง ศาลรัฐธรรมนูญไม่อยู่ในฐานะที่จะพิจารณาวินิจฉัยพยานหลักฐานซึ่งเป็นปัญหาข้อเท็จจริงได้ หากจำเป็นที่ศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยกรณีที่เป็นปัญหาข้อเท็จจริงเพื่อปรับกับข้อกฎหมาย ข้อเท็จจริงนั้นต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ยุติแล้ว กรณีที่ปรากฏตามคำร้องในคดีนี้ว่าผู้ถูกร้อง คือ นายชาญชัย อิศระเสนารักษ์ได้รับวุฒิการศึกษาจริงหรือไม่ วุฒิการศึกษาปลอมหรือไม่ เป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่ยังไม่ยุติ ศาลรัฐธรรมนูญจึงไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยกรณีตามคำร้อง แม้ว่าข้อเท็จจริงนั้นจะนำไปสู่การพิจารณาวินิจฉัยปัญหาตามคำร้องอันอยู่ในอำนาจพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญก็ตาม จึงมีประเด็นที่สมควรวิเคราะห์ในที่นี้ว่าแนวความคิดดังกล่าว (แม้จะเป็นเพียงคำวินิจฉัยส่วนตนซึ่งไม่มีผลในทางกฎหมาย แต่น่ารับฟังอย่างยิ่ง) มีข้อพิจารณาในทางกฎหมายอย่างไร

หากพิจารณาจากอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว ย่อมจะเห็นได้ว่าศาลรัฐธรรมนูญมีภารกิจหลักในการคุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญจึงเป็นอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญไม่ว่าจะเป็นกรณีที่กฎหมายนั้นได้รับการประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้วหรือเพียงแต่ผ่านขั้นตอนการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแล้วและอยู่ในช่วงก่อนที่จะนำขึ้นทูลเกล้าฯ ให้พระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยหรือไม่ว่าจะเป็นกรณีที่เกิดข้อโต้แย้งว่ากฎหมายที่จะใช้บังคับกับคดีขัดรัฐธรรมนูญหรือเพียงแต่มีผู้เห็นว่ากฎหมายฉบับนั้นขัดรัฐธรรมนูญโดยที่ยังไม่มีคดีในศาล การวินิจฉัยปัญหากฎหมายขัดรัฐธรรมนูญที่กล่าวมานี้เป็นการวินิจฉัยในประเด็นข้อกฎหมาย อย่างไรก็ตามไม่ควรเข้าใจเลยต่อไปว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริง กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท หากลักษณะของคดีที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญเป็นคดีที่จำเป็นต้องวินิจฉัยข้อเท็จจริงในปัญหาเบื้องต้น เพื่อจะนำไปสู่การวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายในประเด็นหลักของคดีแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญก็ย่อมมีอำนาจสืบพยานเพื่อค้นหาความจริงซึ่งเกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงนั้นและชี้แจงน้ำหนักพยานหลักฐานสรุปข้อเท็จจริงได้ เว้นแต่จะมีกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติชัดแจ้งให้ศาลรัฐธรรมนูญผูกพันต่อข้อเท็จจริงที่องค์กรวินิจฉัยชี้ขาดเบื้องต้นได้วินิจฉัยไว้และกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความข้อกฎหมายและปรับบท

^{๓๒๒} ดู คำวินิจฉัยส่วนตนของนายอุระ หวังอ้อมกลาง, ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๖ ตอนที่ ๑๑๑ ก, หน้า ๑๘๘-๑๘๙.

กฎหมายเท่านั้น มีปัญหาเกิดขึ้นต่อไปอีกว่าหากข้อเท็จจริงที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องใช้เป็นฐานในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีนั้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในศาลอื่นเช่นกัน ศาลรัฐธรรมนูญสมควรทำอย่างไร เนื่องจากหากดำเนินการสืบข้อเท็จจริงต่อไป การสรุปข้อเท็จจริงอาจไม่ตรงกับการสรุปข้อเท็จจริงในเรื่องเดียวกันของศาลอื่น กรณีนี้เห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีดุลพินิจในการระงับกระบวนการพิจารณาชั่วคราวเพื่อรอฟังการสรุปข้อเท็จจริงในศาลอื่นนั้นซึ่งจะปรากฏในคำพิพากษาของศาลดังกล่าวก็ได้^{๓๒๓}

อย่างไรก็ตามในเหตุผลที่ปรากฏในคำวินิจฉัยส่วนตัวของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีความเห็นดังกล่าวนั้น มีประเด็นและมุมมองที่น่าสนใจอยู่ประเด็นหนึ่งซึ่งได้มีการหยิบยกขึ้นสนับสนุนความเห็นที่ว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจพิจารณาปัญหาข้อเท็จจริงที่ยังไม่ยุติ กล่าวคือ โดยเหตุที่ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่ประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก ๑๔ คน และมีข้าราชการในหน่วยธุรการอีกจำนวนหนึ่ง หากต้องนั่งพิจารณาสืบพยานเต็มรูปแบบทำนองเดียวกับศาลยุติธรรมแล้ว ในทางปฏิบัติย่อมไม่อาจดำเนินการได้อย่างเต็มรูปแบบ (impractical) ยิ่งไปกว่านั้นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญท่านนี้ยังเห็นทำนองเดียวกับนักกฎหมายและบรรพบุรุษตุลาการในประเด็นที่ว่ากรณีการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายเป็นไปได้ง่ายกว่าการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงเนื่องจากการวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงว่าจะเชื่อพยานหรือไม่เชื่อพยานใดๆนั้นไม่มีหลักเกณฑ์อันเป็นบรรทัดฐานประการใดแน่ชัด จึงต้องกระทำด้วยความระมัดระวังและอาศัยประสบการณ์ที่หลากหลายเป็นสำคัญ เหตุผลที่หยิบยกขึ้นมาอ้างนี้ แม้ว่าจะน่ารับฟังอย่างยิ่ง แต่กรณีนี้เป็นประเด็นปัญหาในเชิงโครงสร้างขององค์กรประกอบของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์ประกอบที่ใหญ่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการออกนั่งพิจารณาสืบพยาน แม้กระนั้นก็ตามก็ยังไม่เป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักมากพอในอันที่ศาลรัฐธรรมนูญจะปฏิเสธไม่พิจารณาปัญหาข้อเท็จจริง หรือจำเป็นที่จะต้องรอให้ปัญหาข้อเท็จจริงดังกล่าวเป็นปัญหาข้อเท็จจริงที่ต้องยุติในศาลอื่นก่อน หากองค์กรประกอบของคณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญใหญ่เกินไปจนสร้างภาระในการปฏิบัติงาน ก็สมควรที่จะต้องทบทวนปัญหานี้ และพิจารณาจัดแบ่งองค์คณะรับผิดชอบคดีรัฐธรรมนูญแต่ละประเภทเสียใหม่ (กรณีนี้จำเป็นต้องแก้รัฐธรรมนูญฯ หรือ ต้องกำหนดในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ) เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้นหาคำความจริงในปัญหาข้อเท็จจริงเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

^{๓๒๓} รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ก็มีบทบัญญัติทำนองนี้ ดู มาตรา ๓๓ แห่งรัฐบัญญัติดังกล่าว

บทที่ ๖

ปัญหาการลงมติในประเด็นของคดี

๑. ข้อพิจารณาเบื้องต้น

โดยทั่วไปแล้วคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะต้องเขียนไปตามมติของที่ประชุมคณะตุลาการตามประเด็นที่มีการลงมติ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติที่ผ่านมายังเห็นกันว่าศาลตั้งประเด็นวินิจฉัยที่ไม่แจ่มชัด และบางคดีศาลก็ตั้งประเด็นการลงมติทั้งในปัญหาข้อกฎหมายและปัญหาข้อเท็จจริงเป็นประเด็นเดียวกันทั้งคู่ ที่โดยสภาพไม่น่าจะกระทำได้ กรณีเช่นนี้ จึงสมควรพิเคราะห์ดูว่าการตั้งประเด็นของคดีควรจะเป็นอย่างไร และในการลงมตินั้นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องลงมติในทุกประเด็นหรือไม่ อันที่จริงแล้วปัญหาการลงมติในประเด็นของคดีเป็นปัญหาที่ดูเหมือนจะสร้างความยุ่งยากให้แก่ศาลรัฐธรรมนูญมากที่สุดปัญหาหนึ่ง แม้ระยะเวลานับแต่มีการจัดตั้งศาลรัฐธรรมนูญนับจนกระทั่งถึงปัจจุบันจะล่วงไปแล้วเกือบห้าปีก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหานี้ให้ลุล่วงไปได้

๒. การปฏิเสธไม่รับคำร้องกับการปฏิเสธไม่วินิจฉัยชี้ขาดประเด็นหลักแห่งคดี

ปัญหาที่จะต้องพิจารณาเป็นเบื้องต้น คือ ปัญหาการรับหรือไม่รับคำร้องไว้พิจารณากับความผูกพันของตุลาการที่จะต้องลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดี โดยเหตุที่เมื่อผู้ร้องส่งคำร้องมายังศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาวินิจฉัยในเบื้องต้นก่อนว่าจะรับคำร้องดังกล่าวไว้ดำเนินการต่อไปตามข้อ ๑๐ แห่งข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ หากพิจารณารับคำร้องไว้ดำเนินการต่อไปแล้ว ในการพิจารณาตุลาการต้องพิจารณาอีกว่าคดีที่ผู้ร้องส่งมานั้น พิเคราะห์โดยละเอียดแล้วอยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในชั้นนี้ความเห็นของตุลาการอาจแตกต่างกัน กล่าวคือ อาจมีตุลาการที่เห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ใช่เรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญจึงเห็นว่าเป็นกรณีที่ศาลรับไว้พิจารณาไม่ได้ แต่ในขณะเดียวกันก็อาจมีตุลาการคนอื่นเห็นว่ากรณีตามคำร้องเป็นเรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจึงต้องรับคำร้องไว้พิจารณา ในกรณีที่เสียงข้างมากเห็นว่าเรื่องที่ผู้ร้องยื่นมานั้นเป็นเรื่องที่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ มักจะมีปัญหาเกิดขึ้นอยู่เนืองๆว่าตุลาการที่วินิจฉัยไปแล้วแล้วว่ากรณีตามคำร้องไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นหลักของคดีหรือไม่ ผู้วิจัยพยายามตรวจสอบคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญหลายฉบับ เพื่อพิจารณาวิเคราะห์ปัญหาดังกล่าว ดังอาจจะประมวลให้เห็นในเบื้องต้นได้เป็น ๒ กรณี คือ

- ๑) กรณีตุลาการที่ออกเสียงไม่รับคำร้องไว้พิจารณาตั้งแต่ต้นไม่ออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นหลักของคดี เช่น ในคำวินิจฉัยที่ ๘ / ๒๕๔๑ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๔ คน ปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณาตั้งแต่ต้น^{๓๒๔} และไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีว่ากฎหมายที่ศาลส่งมา^{๓๒๕} นั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในคำวินิจฉัยที่ ๑๒ / ๒๕๔๑ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๓ คน ปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณา^{๓๒๖} และไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีว่ากฎหมายที่ศาลส่งมา^{๓๒๗} นั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ในคำวินิจฉัยที่ ๑๕ / ๒๕๔๑ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๑ คน ปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณา^{๓๒๘} และไม่วินิจฉัยว่าคณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการเสียสิทธิการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. ๒๕๔๑ มาตรา ๒๓ หรือไม่ หรือในคำวินิจฉัยที่ ๖ / ๒๕๔๓ ตุลาการรัฐธรรมนูญ ๓ คน ปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณา^{๓๒๙} และไม่วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๖๘ จะใช้กับพระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาท และพระบรมราชวงศ์ด้วยหรือไม่ กรณีดังกล่าวนี้ยังปรากฏในอีกหลายคำวินิจฉัยนับได้จนกระทั่งถึงปัจจุบัน^{๓๓๐}
- ๒) กรณีตุลาการที่เห็นว่าคำร้องที่ผู้ร้องยื่นมาไม่ใช่กรณีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ แต่เมื่อเสียงข้างมากรับไว้พิจารณา ตนจึงวินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีด้วย เช่น ในคำวินิจฉัยที่ ๕๔ / ๒๕๔๒ ตุลาการท่านหนึ่ง^{๓๓๑} เห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ควรรับคำร้องไว้

^{๓๒๔} นายชุมพล ณ สงขลา นายปรีชา เถลิมนิชย์ ศาสตราจารย์ยอนันต์ เกตุวงศ์ และนายอูระ หวังอ้อมกลาง

^{๓๒๕} มาตรา ๓ แห่งพระราชบัญญัติสุขาภิบาล พ.ศ. ๒๔๕๕ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสุขาภิบาล (ฉบับที่ ๓) พ.ศ. ๒๕๒๘ ประกอบกับมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล พ.ศ. ๒๔๘๒ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญมาตรา ๑๔๔ วรรคสอง และมาตรา ๑๔๕ วรรคสามหรือไม่

^{๓๒๖} นายชุมพล ณ สงขลา นายปรีชา เถลิมนิชย์ นายอูระ หวังอ้อมกลาง

^{๓๒๗} มาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติว่าด้วยความรับผิดชอบทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ. ๒๕๓๕ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

^{๓๒๘} ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิตินันท์ประกาศ

^{๓๒๙} นายชุมพล ณ สงขลา นายปรีชา เถลิมนิชย์ ศาสตราจารย์ ดร.อิสสระ นิตินันท์ประกาศ

^{๓๓๐} อาทิ คำวินิจฉัยที่ ๑๑ / ๒๕๔๒, ๕๑-๕๒ / ๒๕๔๒, ๗ / ๒๕๔๓, ๒๔ / ๒๕๔๓, ๒๖ / ๒๕๔๓, ๒๗ / ๒๕๔๓, ๓๐ / ๒๕๔๓ เป็นต้น

^{๓๓๑} ดู คำวินิจฉัยส่วนตัวของนายสุวิทย์ ชีรพงศ์ ตามคำวินิจฉัยที่ ๕๔ / ๒๕๔๒

พิจารณาตั้งแต่ต้นเนื่องจากไม่ใช่เป็นกรณีที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญดังที่รัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๖ บัญญัติไว้ แต่ได้ทำคำวินิจฉัยด้วย

แนวทางปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญในกรณีดังกล่าว เป็นสิ่งที่เป็ปัญหาอย่างยิ่ง เนื่องจากในหลายกรณีการที่ตุลาการไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีนั้น ส่งผลให้คดีนั้นไม่ได้รับการวินิจฉัยโดยเสียงข้างมาก เช่น กรณีที่ปรากฏตามคำวินิจฉัยที่ ๑๑ / ๒๕๔๒ ซึ่งเป็นเรื่องที่ประธานรัฐสภาส่งเรื่องมายังศาลรัฐธรรมนูญโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๖ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจํานงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินที่รัฐบาลมีไปถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศเป็นหนังสือสัญญาที่จะต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๒๔ วรรคสอง หรือไม่ ในชั้นตรวจคำร้องเบื้องต้น ศาลรัฐธรรมนูญได้มีมติให้รับคำร้องดังกล่าวไว้ดำเนินการตามข้อ ๑๐ ของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ เมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยที่ประชุมมีมติให้รับคำร้อง ๘ คน และไม่รับคำร้อง ๑ คน ในชั้นนี้เป็นชั้นการตรวจรับคำร้องไว้ดำเนินการ ในทางปฏิบัติหากที่ประชุมโดยเสียงข้างมากลงมติไม่รับคำร้องไว้ดำเนินการ ศาลรัฐธรรมนูญจะทำการเป็นคำสั่งไม่รับคำร้องและแจ้งให้ผู้ร้องทราบ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้ตรวจรับคำร้องและมีมติให้รับคำร้องไว้ดำเนินการตามข้อ ๑๐ ของข้อกำหนดว่าด้วยข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญฯ แล้ว ต่อมาศาลรัฐธรรมนูญในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้พิจารณาคดีนี้ในประเด็นว่า จะรับคำร้องนี้ไว้พิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖ หรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าคำร้องที่ประธานรัฐสภาส่งมานั้นเป็นกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ ควรรับไว้วินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจํานงฯ เป็นหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๒๔ วรรคสอง หรือไม่ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าไม่ใช่กรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ ไม่ควรรับไว้พิจารณาวินิจฉัย ที่ประชุมจึงได้ลงมติในประเด็นตามความเห็นดังกล่าว ปรากฏว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยคะแนนเสียง ๙ ต่อ ๖ ให้รับคดีนี้ไว้วินิจฉัย (รับไว้พิจารณาวินิจฉัย ๙ คน ไม่รับไว้พิจารณาวินิจฉัย ๖ คน) อนึ่งมีข้อสังเกตว่า ในชั้นตอนนี้ หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากมีมติไม่รับไว้พิจารณาวินิจฉัยแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจะทำคำวินิจฉัยไม่รับคำร้องไว้พิจารณา ไม่ใช่คำสั่งไม่รับคำร้อง เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมากมีมติดังกล่าวแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญจึงได้พิจารณาลงมติวินิจฉัยในประเด็นหลักของคดี สำหรับคดีนี้ปรากฏจากรายงานการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ลงวันที่ ๒๗ เมษายน พ.ศ.

๒๕๔๒ ว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้แถลงด้วยวาจาก่อนลงมติและได้ลงมติโดยปรากฏผลการลงมติดังนี้

๑. วินิจฉัยว่าหนังสือแสดงความจำนงฯ ไม่เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง จำนวน ๖ คน
๒. วินิจฉัยว่าหนังสือแสดงความจำนงฯ เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง และเป็นหนังสือสัญญาที่จะต้องได้รับความยินยอมของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคสอง จำนวน ๒ คน
๓. วินิจฉัยให้ยกคำร้อง เพราะไม่ใช่เป็นกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ จำนวน ๕ คน

ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า หนังสือแจ้งความจำนงฯ ไม่เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง จึงไม่เป็นกรณีที่จะต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาตามมาตรา ๒๒๔ วรรคสอง

มีปัญหาให้ต้องพิเคราะห์ว่าศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยคดีนี้โดยเสียงข้างมากหรือไม่ ในการนี้ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญได้แถลงไว้ในคอลัมน์ท่านถาม-สำนักงานตอบ ในวารสารศาลรัฐธรรมนูญ^{๓๓๒} ซึ่งแจงความกังวลจากนักวิชาการในประเด็นที่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในคดีนี้จะมีปัญหาเกี่ยวกับจำนวนองค์คณะว่าไม่ครบตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ในมาตรา ๒๖๗ หรือไม่โดยสรุปว่า “คดีนี้มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยครบทั้ง ๑๓ ท่าน ไม่มีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญถอนตัวหรืองดออกเสียงเลยแม้แต่คนเดียว เช่นนี้จึงถือได้ว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยครบองค์คณะ คือประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่าเก้าคน ตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ในมาตรา ๒๖๗ แล้ว” นอกจากคำแถลงดังกล่าวแล้ว หากพิจารณาในประเด็นอื่นประกอบด้วยก็จะเห็นว่าองค์คณะในการพิจารณาวินิจฉัยคดี หมายถึงองค์คณะที่ได้ร่วมพิจารณาจนถึงการแถลงด้วยวาจาและลงมติ พร้อมทั้งได้ร่วมลงชื่อในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อตุลาการที่ร่วมเป็นองค์คณะ ๑๓ คนได้แถลงด้วยวาจาและลงมติวินิจฉัยคดี รวมทั้งได้ลงชื่อรับรองในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและได้ทำคำวินิจฉัยส่วนตนลงประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นที่เรียบร้อยแล้วถูกต้องครบถ้วนตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๗ คำวินิจฉัยนี้จึงไม่มีอะไรบกพร่อง ส่วนการที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๕ คน วินิจฉัยให้

^{๓๓๒} คอลัมน์ท่านถาม-สำนักงานตอบ “ความเป็นกังวลกับการทำความเข้าใจต่อศาลรัฐธรรมนูญ เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ และเจตนารมณ์ความมีอยู่ของศาลรัฐธรรมนูญ”, วารสารศาลรัฐธรรมนูญปีที่ ๔ เล่มที่ ๑๑ (เดือนพฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

ยกคำร้องก็เป็นการใช้ดุลพินิจพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ วรรคหนึ่งบัญญัติไว้^{๓๓๓} ไม่เป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายแต่อย่างใด

ในการพิเคราะห์คำวินิจฉัยที่ ๑๑ / ๒๕๔๒ เป็นคำวินิจฉัยที่ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญหรือไม่นั้น พึงเข้าใจก่อนว่าในชั้นการพิจารณาคดีนี้มีตุลาการทั้งสิ้น ๑๑ คนเป็นองค์คณะ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๖ คนวินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงค์ มิใช่เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๒๔ และโดยผลแล้วไม่เป็นหนังสือสัญญาที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา^{๓๓๔} ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๒ คนวินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงค์ เป็นหนังสือสัญญาที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา^{๓๓๕} ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก ๕ คน ไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดี^{๓๓๖} เพราะได้วินิจฉัยตั้งแต่ต้นแล้วว่าคำร้องดังกล่าวไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ คือไม่ใช่กรณีที่ประธานรัฐสภาจะส่งคำร้องดังกล่าวมายังศาลรัฐธรรมนูญได้ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ แต่ได้วินิจฉัยให้ยกคำร้อง^{๓๓๗} คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญถือตามความเห็นของตุลาการ ๖ คนที่วินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงค์ มิใช่หนังสือสัญญาที่จะต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา กรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่า หากถือว่าองค์คณะในการวินิจฉัยมี ๑๑ คน คะแนนเสียงจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๖ คนย่อมจะนับว่าเป็นคะแนนเสียงข้างมากไม่ได้ ในขณะที่เดียวกันถ้าไม่นับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๕ คนที่เห็นว่าคดีนี้ไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์คณะด้วย (เพื่อให้คำวินิจฉัยนี้เป็นคำวินิจฉัยที่เกิดขึ้นโดยเสียงข้างมาก ๖ ต่อ ๒) ก็จะมีจำนวนตุลาการเพียง ๘ คนที่วินิจฉัยชี้ขาดคดี (คือวินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงค์

^{๓๓๓} รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๔๕ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษารรคดีให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย”

^{๓๓๔} ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยดังกล่าวได้แก่ นายเชาวน์ สายเชื้อ พลโทจุล อติเรก นายประเสริฐ นาสกุล นายสุจินดา ขงสุนทร ศาสตราจารย์ยอนันต์ เกตุวงศ์ และนายอุระ หวังอ้อมกลาง

^{๓๓๕} ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยดังกล่าว ได้แก่ นายชัยอนันต์ สมุทวณิช และนายมงคล สระฐาน

^{๓๓๖} คือไม่วินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงค์ เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง และเป็นหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความยินยอมจากรัฐสภาตามมาตรา ๒๒๔ วรรคสองหรือไม่ ดู คำวินิจฉัยส่วนตัวของนายปรีชา เถลิมนิชย์ซึ่งกล่าวว่า วัชระเจนที่สุคว่า “ส่วนที่ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัย....และลงมติด้วยคะแนนเสียง ๖ ต่อ ๒ วินิจฉัยว่าหนังสือแสดงเจตจำนงขอรับความช่วยเหลือทางวิชาการและการเงินที่คณะรัฐมนตรีมีไปถึงกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ฉบับที่ ๒ ถึงฉบับที่ ๖ ไม่มีลักษณะเป็น “หนังสือสัญญา” ตามความในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคสอง จึงไม่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ก่อน โดยผู้ทำคำวินิจฉัยเป็นฝ่ายออกเสียงให้ยกคำร้องตั้งแต่ต้น และงดออกเสียงในปัญหาดังกล่าว” (เน้นโดยผู้วิจัย)

^{๓๓๗} ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่วินิจฉัยเช่นนี้หรือในทำนองนี้ คือ ศาสตราจารย์โกเมน ภทธรภิรมย์ นายจุมนพล ณ สงขลา นายปรีชา เถลิมนิชย์ นายสุวิทย์ ชีรพงศ์ และศาสตราจารย์ ดร.อิสระ นิตินันท์ประกาศ

เป็นหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาหรือไม่ ซึ่งปรากฏเป็นคำวินิจฉัยที่ ๑๑ / ๒๕๔๒) ซึ่งไม่สามารถกระทำได้ เพราะรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๗ บัญญัติให้องค์คณะของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการนั่งพิจารณาและทำคำวินิจฉัยต้องประกอบด้วยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่น้อยกว่า ๕ คน หากถือตามคำชี้แจงของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญที่ว่ากรณีนี้เป็นกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยครบองค์คณะ จะนับว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๖ คนเป็นเสียงข้างมากขององค์คณะที่มีจำนวน ๑๑ คนได้อย่างไร และถ้านับว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๕ คน ซึ่งมีมติให้ยกคำร้องเป็นเสียงข้างน้อย จะถือว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก ๒ คน ที่วินิจฉัยว่าหนังสือแสดงความจำนงฯ เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง และต้องได้รับความยินยอมตามของรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๒๔ วรรคสอง เป็นเสียงอะไร หากถือว่าเป็นเสียงข้างน้อยด้วย ก็เท่ากับวิธีการนับคะแนนเสียงในการลงมติของศาลรัฐธรรมนูญไทยเป็นวิธีการที่ประหลาดที่สุด เพราะในประเด็นเดียวกันมีเสียงข้างน้อยสองกลุ่ม และเสียงข้างน้อยสองกลุ่มนั้น รวมแล้วมากกว่าเสียงข้างมากอีกด้วย ประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั้งหมดนี้เป็นเพราะศาลรัฐธรรมนูญ ไม่ได้สร้างหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนและแน่นอนอันเป็นหลักเกณฑ์สากลที่ศาลทั่วไปใช้ในการวินิจฉัยคดีไว้ในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญฯ

การที่จะต้องมีหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในการออกเสียงลงมติวินิจฉัยชี้ขาดคดีเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะหากปล่อยให้การออกเสียงวินิจฉัยชี้ขาดคดียังคงเป็นอยู่ในลักษณะเช่นนี้แล้ว ก็จะมีอะไรเป็นเกณฑ์ในการนับจำนวนตุลาการที่เป็นองค์คณะ หรือที่เป็นฝ่ายเสียงข้างมากไม่ได้ เพราะกรณีอาจเป็นไปได้เสมอที่การจะลงมติในประเด็นหลักของคดีขึ้นอยู่กับความพอใจของตุลาการหรือขึ้นอยู่กับทรรศนะของตุลาการแต่ละคนว่า ตนมีหน้าที่หรือมีความผูกพันในการวินิจฉัยหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้นการไม่ออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นหลักในหลายกรณี (ซึ่งหมายถึงการยืนยันว่าคดีที่ตนต้องวินิจฉัยไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งๆ ที่ประเด็นดังกล่าวจบไปแล้วด้วย) อาจส่งผลกระทบต่อผลของคำวินิจฉัยได้จากหน้ามือเป็นหลังมือ นอกจากนี้การที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นหลักของคดี (หรือวินิจฉัยว่าคดีดังกล่าวไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งๆ ที่ผ่านประเด็นนั้นไปแล้ว) ย่อมจะมีผลทำให้การตรวจสอบการทำงานของตุลาการที่จะแสดงออกได้ในคำวินิจฉัยกลาง เป็นอันไร้ผลลงไปด้วย เพราะเมื่อตุลาการท่านนั้นไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีเสียแล้ว ก็ย่อมไม่อาจทราบได้ว่าเหตุผลที่ตุลาการท่านนั้นจะใช้ในการวินิจฉัยในประเด็นหลักคืออะไร ในคดีนี้ประเด็นว่าคำร้องที่ประธานรัฐสภาส่งมานั้นเข้าเงื่อนไขที่ศาลรัฐธรรมนูญรับไว้พิจารณาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ หรือไม่ เป็นอันยุติลงแล้วเมื่อตุลาการเสียงข้างมากมีมติให้รับไว้พิจารณาเพราะเข้าเงื่อนไขตามมาตรา ๒๖๖ เมื่อประเด็นดังกล่าวยุติลงแล้ว คงเหลือประเด็นหลักให้ต้อง

วินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงฯ เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง หรือไม่และเป็นหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคสองหรือไม่ ซึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนผูกพันให้ต้องวินิจฉัยประเด็นดังกล่าวนี้ จะอ้างความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๔๕ มาปฏิเสธไม่วินิจฉัยประเด็นหลักแห่งคดีไม่ได้ ใครก็ตามที่อ้างหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาศาลฎีกา มาสนับสนุนการให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญลงมติในประเด็นหลักแห่งคดีอย่างใดก็ได้หรือไม่วินิจฉัยก็ได้ บุคคลผู้นั้นกำลังเข้าใจหลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาศาลฎีกาผิดอย่างรุนแรง ในคดีนี้ผู้วิจัยสมมติสถานการณ์ต่อไปว่าหากในการวินิจฉัยประเด็นหลักของคดี ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๕ คน วินิจฉัยว่าหนังสือแจ้งความจำนงฯ ไม่เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๓ คนเห็นว่าหนังสือแจ้งความจำนงฯ เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่ง ในขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๕ คน วินิจฉัยให้ยกคำร้อง ผลของคดีจะเป็นอย่างไร จะเห็นได้ว่าการปล่อยให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนำเอาประเด็นที่ยุติไปแล้ว มาวินิจฉัยผสมกับประเด็นหลักของคดีนั้นมีปัญหามากเพียงใด ด้วยความเคารพต่อความเห็นของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญที่ได้แสดงไว้ข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้พิจารณาถึงปัญหานี้ให้รอบด้านเพียงพอ แต่คำนึงถึงการนับจำนวนองค์คณะให้ครบเป็นสำคัญ อนึ่งหากจะนับเสียงข้างมากจากฐานของตุลาการซึ่งออกเสียงในประเด็นหลักของคดีเท่านั้น (กรณีนี้คือประเด็นที่ว่าหนังสือแจ้งความจำนงฯ เป็นหนังสือสัญญาตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๒๔ วรรคหนึ่งจึงต้องได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๒๔ วรรคสอง) ดังที่ปรากฏเป็นความเห็นอยู่เช่นกันในทางวิชาการ^{๓๓๔} ก็จะเกิดปัญหาตามมาอีกเพราะในหลายกรณีจำเป็นที่จะต้องแยกปัญหาหลักของคดีออกเป็นหลายประเด็น หากยอมให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยประเด็นใดหรือไม่วินิจฉัยประเด็นใดก็ได้ หรือหากตุลาการท่านใดเป็นเสียงข้างน้อยในประเด็นก่อนหน้านั้น และไม่ยอมที่จะร่วมวินิจฉัยในประเด็นถัดไป กรณีอาจเกิดผลประหลาดได้ว่าในที่สุดแล้ว คำวินิจฉัยที่ถือว่าเป็นเสียงข้างมากนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับองค์คณะอาจจะเป็นคะแนนเสียงเพียงหนึ่งในสามหรือหนึ่งในสี่เท่านั้น ดังเช่นในกรณีนี้ที่ประเด็นแรกที่คำร้องที่ประธานรัฐสภาส่งมานั้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะวินิจฉัยได้ตามที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๖ บัญญัติไว้หรือไม่ มีตุลาการ ๑๓ คนที่ออกเสียงลงมติ (ประเด็นนี้ต้องนับว่าสำคัญเพราะถ้าเสียงข้างมากเห็นว่าไม่เข้าเงื่อนไขในรัฐธรรมนูญมาตรา ๒๖๖ คดีจะยุติลง โดยศาลต้องทำคำวินิจฉัย) แต่ประเด็นหลักของคดีที่ว่าหนังสือแจ้งความจำนงฯ เป็นหนังสือสัญญาที่ต้องได้รับความเห็นชอบของ

^{๓๓๔} ดู ธีระ สุธีวราราม, คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญกรณีหนังสือแจ้งความจำนงฯ ฤาใช้เสียงข้างน้อยตัดสิน, รหัสาร คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๔๒, หน้า ๑๐๓.

รัฐสภาหรือไม่ มีตุลาการ ๘ คนเท่านั้นที่ออกเสียงลงมติ หากประเด็นหลักของคดีมีหลายประเด็นแล้ว ผู้วิจัยไม่แน่ใจว่าจะมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกี่ท่านที่จะวินิจฉัยครบทุกประเด็น การวินิจฉัยให้ครบทุกประเด็นย่อมมีความสำคัญ เพราะหลังจากที่ศาลรัฐธรรมนูญรับคำร้องไว้พิจารณาดำเนินการต่อไปตามข้อ ๑๐ ของข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว การยุติคดีไม่ว่าจะด้วยเหตุที่คำร้องนั้นไม่อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญหรือด้วยเหตุที่ศาลวินิจฉัยในเนื้อหา ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องทำเป็น “คำวินิจฉัย” ซึ่งจะมีผลผูกพันองค์กรต่างๆ ของรัฐตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๖๘ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความเห็นทางวิชาการที่แตกต่างออกไปในประเด็นนี้และความเห็นของสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญโดยละเอียดแล้ว ยังไม่เห็นว่ามีน้ำหนักที่จะทำให้ผู้วิจัยละเลยซึ่งความเห็นที่ได้แสดงไว้ และเปลี่ยนความเห็นได้^{๓๓๙} แต่กลับสนับสนุนให้ผู้วิจัยเห็นเป็นอย่างเดิมให้หนักแน่นยิ่งขึ้นไปอีก

ยิ่งไปกว่านั้น เท่าที่ได้สำรวจตรวจสอบระบบการลงคะแนนเสียงวินิจฉัยชี้ขาดคดีไม่ว่าจะในระบบกฎหมายเยอรมัน ระบบกฎหมายออสเตรเลีย หรือระบบกฎหมายฝรั่งเศส ไม่พบเลยว่าในระบบกฎหมายนั้นๆ เมื่อเสียงข้างมากขององค์กรคณะมีมติในเรื่องเขตอำนาจศาลหรือการรับเรื่องไว้พิจารณาแล้ว จะมีตุลาการคนใดปฏิเสธไม่วินิจฉัย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “งดออกเสียง” ในการวินิจฉัยประเด็นหลักของคดีได้ ที่ว่าปฏิเสธไม่วินิจฉัยหรืองดออกเสียงในประเด็นหลักของคดีนี้ หมายถึง การยืนยันความเห็นของตนที่แพ้มติไปแล้วในประเด็นก่อนด้วย เช่น ยืนยันว่าคดีไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งๆ ที่ประเด็นนั้นได้มีการวินิจฉัยยุติไปแล้ว ในระบบกฎหมายฝรั่งเศสการงดออกเสียงถือว่าเป็นการปฏิเสธความยุติธรรม ซึ่งต้องนับว่าเป็นข้อกล่าวหาที่ร้ายแรงที่สุดสำหรับบุคคลที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการ ระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรเลียไม่ปรากฏว่ามีการอภิปรายในประเด็นนี้แต่อย่างใด เนื่องจากการต้องวินิจฉัยชี้ขาดคดีถือเป็นหลักการพื้นฐานสำหรับผู้ที่เป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ของความสมเหตุสมผลสำหรับการปฏิบัติงานขององค์กรตุลาการหรือในแง่ของสถานะความเป็นตุลาการ แนวทางปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญไทยในเรื่องนี้จึงหาเหตุผลรองรับไม่ได้ และด้วยเหตุนี้คำวินิจฉัยที่ ๑๑ / ๒๕๔๒ จึงเป็นคำวินิจฉัยที่ผู้วิจัยเห็นว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๗^{๓๔๐} เพราะแม้จะวินิจฉัย

^{๓๓๙} อนึ่งมีข้อสังเกตว่าในคดีหมิ่นท่านถาม-สำนักงานตอบ ในวารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ ๔ เล่มที่ ๑๑ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๕) สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญก็ได้แถลงว่า “อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันศาลรัฐธรรมนูญได้ดำเนินการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อเพิ่มความชัดเจนสำหรับวิธีพิจารณาฯ ในส่วนนี้”

^{๓๔๐} สำหรับความเห็นที่แตกต่างจากความเห็นของผู้วิจัย ที่เห็นว่าการพิจารณาว่ามติชี้ขาดคดีเกิดจากเสียงข้างมากหรือไม่ ให้นับจากฐานของตุลาการซึ่งออกเสียงในประเด็นหลักของคดีเท่านั้น ดู ชีระ สุธีรวงศ์, เพิ่งอ้าง.

ครอบงำคณะแต่ก็ไม่ได้วินิจฉัยชี้ขาดโดยอาศัยเสียงข้างมาก และจำเป็นอย่างยิ่งที่ศาลรัฐธรรมนูญ จะต้องแก้ไขข้อกำหนดของตนหรือแนวทางปฏิบัติกำหนดบังคับให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนต้อง ลงมติวินิจฉัยชี้ขาดประเด็นหลักแห่งคดีเสมอ จะปฏิเสธไม่ออกเสียงวินิจฉัยหรือเอาประเด็นเรื่องเขต อำนาจศาลซึ่งยุติไปแล้วมาเป็นเหตุไม่วินิจฉัยประเด็นหลักไม่ได้^{๓๔๑} โดยเร็วที่สุด

๓. การลงมติวินิจฉัยกรณีที่มีประเด็นต้องวินิจฉัยหลายประเด็น

นอกจากศาลรัฐธรรมนูญจะมีปัญหาในส่วนของความผูกพันของตุลาการที่จะต้องวินิจฉัยใน ประเด็นหลักของคดีแล้ว ในทางปฏิบัติศาลรัฐธรรมนูญยังมีปัญหาในส่วนของ การตั้งประเด็น และการ ออกเสียงวินิจฉัยตามประเด็นที่ได้มีการตั้งไว้ด้วย ปัญหานี้สะท้อนในหลายคำวินิจฉัย แต่คำวินิจฉัยที่ จะทำให้เห็นภาพชัดเจนและสมควรนำมาเป็นตัวอย่างการวิเคราะห์ คือ คำวินิจฉัยที่ ๓๖ / ๒๕๕๒ ซึ่ง เป็นกรณีที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรได้ส่งคำร้องของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมายังศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของนายเนวิน ชิดชอบ รัฐมนตรีช่วยว่าการ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะสิ้นสุดลงตามบทบัญญัติมาตรา ๒๑๖ (๔) รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทยหรือไม่^{๓๔๒} ศาลรัฐธรรมนูญได้ตั้งประเด็นเพื่อพิจารณาวินิจฉัยคำร้องเรื่องนี้ ๓ ประเด็น คือ

๑. บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ (๔) จะใช้บังคับกับกรณีของนายเนวิน ชิดชอบที่ ถูกฟ้องในข้อหาหมิ่นประมาท และเหตุแห่งการกระทำเกิดขึ้นก่อนที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันใช้บังคับ และก่อนที่จะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ได้หรือไม่

^{๓๔๑} ความจำเป็นในเรื่องนี้ต้องนับว่าเป็นความจำเป็นอย่างเร่งด่วนเนื่องจากแม้ล่วงมาจนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๕๕ ใน คำวินิจฉัยที่ ๓๘ / ๒๕๕๕ เรื่อง ประธานรัฐสภาขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ กรณีมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งก็ยังคงปรากฏว่ามีตุลาการศาล รัฐธรรมนูญ ๒ ท่านไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีเนื่องจากเห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ใช่เป็นปัญหาที่ประธานรัฐสภา จะส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้ การไม่วินิจฉัยในประเด็นหลักของคดีดังกล่าวจึงขัดกับหลักการที่ได้กล่าวมา ข้างต้น (แม้ว่าในทางเนื้อหา ผู้วิจัยเองจะเห็นด้วยกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งสองท่านคือ นายศักดิ์ เตชะชาญ และ นายจุมพล ณ สงขลาที่เห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญอย่างยั้งก็ตาม)

^{๓๔๒} กรณีนี้ นายเนวิน ชิดชอบถูกศาลจังหวัดบุรีรัมย์พิพากษาลงโทษจำคุก ๖ เดือนและปรับ ๕๐,๐๐๐ บาท โทษจำคุก ให้รอการลงโทษไว้มีกำหนดหนึ่งปีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ขณะที่ผู้ร้องยื่นคำร้องดังกล่าวต่อศาล รัฐธรรมนูญ คดีของนายเนวินอยู่ในระหว่างการศึกษาของศาลอุทธรณ์

๒. การที่คดียังไม่ถึงที่สุด เนื่องจากนายเนวิน ชิดชอบ อุทธรณ์คำพิพากษาศาลชั้นต้นจะอยู่ในความหมายของมาตรา ๒๑๖(๔) หรือไม่

๓. การที่ศาลชั้นต้นพิพากษาลงโทษให้จำคุกนายเนวิน ชิดชอบ แต่โทษจำคุกให้รอการลงโทษไว้มีกำหนด ๑ ปีจะถือว่านายเนวิน ชิดชอบต้องคำพิพากษาให้จำคุก ตามความหมายของมาตรา ๒๑๖ (๔) หรือไม่

ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยประเด็นหลักแห่งคำร้อง กล่าวโดยสรุป คือ มาตรา ๒๑๖(๔) ที่บัญญัติให้ความเป็นรัฐมนตรีต้องสิ้นสุดลงเมื่อต้องคำพิพากษาให้จำคุกหมายถึงในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่นั้นมีคำพิพากษาให้จำคุก โดยไม่ต้องคำนึงว่าเหตุแห่งการกระทำความผิดที่ถูกลงโทษจะเกิดขึ้นก่อนหรือขณะเป็นรัฐมนตรี แม้นายเนวินจะได้กระทำความผิดก่อนดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ก็ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับมาตรา ๒๑๖ ด้วย อย่างไรก็ตามศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีของนายเนวิน ชิดชอบ ยังไม่สิ้นสุดลงด้วยคะแนน ๗ ต่อ ๖ โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๗ คนเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำร้องไม่เข้าองค์ประกอบตามมาตรา ๒๑๖ (๔) คือ ไม่ใช่กรณีที่ “ต้องคำพิพากษาให้จำคุก” ส่วนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๖ คน เห็นว่า ข้อเท็จจริงที่ปรากฏตามคำร้อง คือ การที่นายเนวิน ชิดชอบ ถูกศาลจังหวัดบุรีรัมย์พิพากษาลงโทษจำคุก แต่ให้รอการลงโทษ ถือว่าเป็นกรณีที่ “ต้องคำพิพากษาให้จำคุก” แล้ว ในส่วนของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมาก ๗ เสียงนั้น เหตุผลที่เห็นว่าข้อเท็จจริงตามคำร้องไม่เข้าองค์ประกอบตามมาตรา ๒๑๖ (๔) แตกต่างกันเป็น ๒ เหตุผล กล่าวคือ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๔ ท่านเห็นว่าการต้องคำพิพากษาให้จำคุคนั้น ต้องเป็นการจำคุกจริง ส่วนตุลาการ ๓ ท่านเห็นว่าการต้องคำพิพากษาให้จำคุคนั้นต้องเป็นคำพิพากษาถึงที่สุด เหตุผลที่ปรากฏในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นเหตุผลที่ถือตามความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ “ฝ่ายข้างมาก ๔ คน”

หากพิจารณาการตั้งประเด็นของศาลรัฐธรรมนูญให้ดีแล้วจะพบว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้ตั้งประเด็นในการวินิจฉัยข้อกฎหมายให้ชัดเจน และย่อมเป็นปัญหาชวนให้สงสัยว่าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกรณีนี้ด้วยเสียงข้างมากหรือไม่ เนื่องจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเสียงข้างมาก ๗ คนมีความเห็นเกี่ยวกับการตีความความหมายของคำว่า “ต้องคำพิพากษาให้จำคุก” แตกต่างกันดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ที่ถูกต้องแล้วในการตีความข้อกฎหมายเช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญต้องตั้งประเด็นข้อกฎหมายเรียงประเด็นและวินิจฉัยทีละประเด็น เพราะมีฉะนั้นคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่วางบรรทัดฐานความหมายของคำว่าต้องคำพิพากษาให้จำคุกว่าหมายถึงอะไรนั้น หากกล่าวอย่างเคร่งครัดย่อมจะถือว่าเกิดจากเสียงข้างมากไม่ได้ กรณีตามคำวินิจฉัยนี้ คำว่า “ต้องคำพิพากษาให้จำคุก” หมายถึงต้องถูกจำคุกจริง เกิดจากความเห็นของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๔ ท่านเท่านั้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการออกเสียงวินิจัยดังที่ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายเยอรมันและในระบบกฎหมายออสเตรเลียแล้ว พบว่าในการออกเสียงวินิจัยประเด็นหลักแห่งคดี หากมีประเด็นที่จะต้องวินิจัยหลายประเด็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องออกเสียงวินิจัยทีละประเด็นตามลำดับ ทั้งนี้ตุลาการจะปฏิเสธไม่ออกเสียงประเด็นใดประเด็นหนึ่งไม่ได้ แต่ต้องออกเสียงสำหรับประเด็นที่ได้ตั้งไว้แล้วทุกประเด็น ในกรณีที่ประเด็นใดมีความซับซ้อนองค์คณะจะต้องแยกประเด็นที่จะต้องวินิจัยดังกล่าวออกเป็นประเด็นย่อยๆหลายประเด็น และวินิจัยประเด็นต่างๆเหล่านั้นเรียงกันไปตามลำดับจนได้ผลสรุป ตุลาการที่เป็นเสียงข้างน้อยในประเด็นที่วินิจัยเสร็จสิ้นไปก่อนหน้านั้นจะปฏิเสธไม่วินิจัยในประเด็นต่อไปไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งเมื่อมีการตั้งประเด็นแล้ว ตุลาการจะถูก “บังคับ” ให้วินิจัยในทุกประเด็น

ตามแนวปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญไทย การตั้งประเด็นเพื่อวินิจัยยังไม่มีความเป็นระบบพอ นอกเหนือจากกรณีที่ปรากฏตามคำวินิจฉัยที่ ๓๖ / ๒๕๔๒ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ในคำวินิจฉัยที่ ๒๐ / ๒๕๔๔ ซึ่งเป็นกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจัยชี้ขาดว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบหรือไม่ ศาลรัฐธรรมนูญก็มีปัญหาในการตั้งประเด็นเพื่อให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงวินิจัยเช่นกัน หากศึกษา “คำวินิจฉัยกลาง” ประกอบกับคำวินิจัยส่วนตัวของตุลาการแล้วจะพบว่า ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๗ คนซึ่งเป็นตุลาการเสียงข้างน้อยวินิจัยว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินหรือหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ๔ คน วินิจัยว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร **ไม่**จงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ ในขณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอีก ๔ คนไม่ได้วินิจัยว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร **จง**ใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือไม่ แต่เห็นว่าคำร้องของผู้ร้อง**ไม่**เข้าหลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๕๕ และศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจัยในที่สุดว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร **ไม่**มีความผิดตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๕๕ ตามคำวินิจัยนี้หากศาลรัฐธรรมนูญวินิจัยชี้ขาดตามประเด็นแล้วตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมดต้องวินิจัยหลังจากที่ผ่านการวินิจัยแล้วว่าคำร้องของผู้ร้องเข้าหลักเกณฑ์ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๕๕ ว่าพันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร**จง**ใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือไม่ หากพิจารณาลึกลงไปในเนื้อหาของประเด็นที่วินิจัยแล้ว กรณีจึงอาจมองได้ว่าคำวินิจัยนี้**ไม่**ได้เป็นคำวินิจัยที่เกิดขึ้นจากเสียงข้างมากด้วยคะแนนเสียง ๘ ต่อ ๗ แต่เกิดขึ้นด้วยคะแนนเสียง ๗ ต่อ ๔ ต่อ ๔

ดังนั้นเพื่อมิให้เกิดปัญหาดังกล่าวนี้ขึ้นอีกในอนาคต ศาลรัฐธรรมนูญควรที่จะดำเนินการกำหนดหลักเกณฑ์การออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นของคดีให้ชัดเจน แน่นอนต่อไป

บทที่ ๗

ปัญหาการทบทวนมติและการทบทวนคำวินิจฉัย

มีบางกรณีในระหว่างที่ศาลยังไม่ได้มีการวินิจฉัยชี้ขาดคดีในชั้นสุดท้าย ศาลอาจมีมติในเรื่องหนึ่งเรื่องใดไปก่อน อย่างไรก็ตาม ระหว่างนั้นอาจมีเหตุบางประการที่ตุลาการอาจเห็นสมควรให้มีการลงมติในเรื่องนั้นกันใหม่ กรณีดังกล่าวสมควรพิจารณาว่าตุลาการจะมีอำนาจกระทำได้หรือไม่ อนึ่ง สำหรับการทบทวนคำวินิจฉัยของศาลโดยสภาพสมควรพิจารณาหืออีกว่าศาลจะทบทวนได้หรือไม่ ปัญหาดังกล่าวนี้แม้ว่าเป็นปัญหาที่ยังไม่เห็นประจักษ์ชัดว่าได้เกิดขึ้นแล้วในกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญของศาลรัฐธรรมนูญไทย แต่ก็ก็เป็นปัญหาที่สมควรได้รับการอภิปรายและเปรียบเทียบกับแนวทางที่ใช้อยู่ในประเทศอื่นด้วย

ในระบบกฎหมายเยอรมันการประชุมปรึกษาวินิจฉัยชี้ขาดคดีย่อมสิ้นสุดลงด้วยการออกเสียงลงมติของตุลาการที่เป็นองค์คณะและร่วมประชุมวินิจฉัยชี้ขาด แต่ถึงแม้ว่าตุลาการจะได้ออกเสียงลงมติไปแล้ว แต่การออกเสียงลงมติไปก็ไม่ผูกพันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นว่าจะเปลี่ยนการตัดสินใจออกเสียงลงมติอีกทางหนึ่งไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งตุลาการที่ได้ออกเสียงลงมติไปแล้วอาจร้องขอให้องค์คณะดำเนินการประชุมปรึกษาเพื่อชี้ขาดคดีต่อไปอีก หากคนต้องการเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจในการออกเสียงลงมติ ทั้งนี้การร้องขอให้องค์คณะประชุมปรึกษาเพื่อชี้ขาดคดีอีกครั้งจะต้องกระทำก่อนการอ่านคำวินิจฉัยหรือก่อนการประทับตราอย่างเป็นทางการเพื่อส่งคำวินิจฉัยให้ผู้มีส่วนร่วมในคดี^{๓๔๓} หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ย่อมสอดคล้องกับหลักการทั่วไปในการวินิจฉัยชี้ขาดขององค์กรกลุ่ม หากเป็นกรณีที่ยังไม่ได้มีการแจ้งมติดอกไปมีผลกระทบกับบุคคลภายนอก การที่สมาชิกขององค์กรกลุ่มผู้ใดคนหนึ่งร้องขอให้มีการทบทวนมตินั้นก็เป็นสิ่งที่กระทำได้ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยมีความเห็นต่อไปว่าการขอให้ทบทวนมติจำเป็นที่จะต้องมิเหตุผล และต้องถือเป็นดุลพินิจขององค์คณะว่าจะยอมให้มีการทบทวนมติหรือไม่

อนึ่ง ตามแนวปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญไทยนั้น เมื่อมีการประชุมตุลาการเพื่อลงมติชี้ขาดคดีแล้ว หลังจากการประชุมจะมีการแถลงมติให้สาธารณชนทราบ มีปัญหาที่จะต้องพิจารณาว่าการแถลงมติดังกล่าวสมควรกระทำหรือไม่ และมีผลในทางกฎหมายอย่างไร ในระบบกฎหมายเยอรมัน ออสเตรีย และฝรั่งเศส ผู้วิจัยไม่พบกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแถลงมติก่อนที่จะมีคำวินิจฉัย โดยทั่วไปแล้วการลงมติชี้ขาดคดีถือเป็นขั้นตอนของกระบวนการทำงานของศาล ซึ่งหลังจากมีมติแล้วจะต้องมีการทำ

^{๓๔๓} ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน ข้อ ๒๖ วรรคสอง

คำวินิจฉัย โดยใช้ร่างคำวินิจฉัยของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเป็นแนวทาง เมื่อทำคำวินิจฉัยเสร็จสิ้นแล้วจึงมีการประกาศคำวินิจฉัย อาจจะโดยการอ่านคำวินิจฉัยให้คู่ความฟังซึ่งถือว่าเป็นการประกาศคำวินิจนัยต่อสาธารณะ หรือโดยการส่งคำวินิจฉัยไปให้คู่ความทราบก็ได้ แนวปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญไทยที่แถลงผลการลงมติวินิจฉัยก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษรจึงเป็นแนวปฏิบัติที่มีปัญหา ถึงแม้ว่าพิจารณาในทางกฎหมายแล้วการแถลงผลการลงมติจะถือว่าเป็นการแจ้งมติที่ประชุมตุลาการให้สาธารณชนทราบเท่านั้น ศาลยังไม่มีคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งเหตุผลแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้จึงอาจมีการกลับแก้ผิดได้ แต่ในทางความเป็นจริงเมื่อมีการแจ้งมติให้สาธารณชนทราบแล้ว มติดังกล่าวย่อมผูกพันศาลรัฐธรรมนูญ และหากศาลรัฐธรรมนูญจะทบทวนมติดังกล่าวของตน และวินิจฉัยชี้ขาดคดีใหม่เป็นอย่างอื่นต่างจากที่ได้แถลงมติไป ศาลรัฐธรรมนูญย่อมจะประสบกับปัญหาวิกฤติศรัทธา และจะไม่ได้ได้รับความเชื่อมั่นจากสาธารณะ อันส่งผลร้ายต่อสถาบันศาลรัฐธรรมนูญในที่สุด ผู้วิจัยมีความเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญควรที่จะเปลี่ยนแปลงแนวทางการปฏิบัติงานในเรื่องนี้เสียใหม่ การลงมติวินิจฉัยย่อมยังไม่ถือว่าการพิจารณาสิ้นสุดลง และด้วยเหตุนี้ตุลาการทุกจึงมีหน้าที่ต้องรักษาความลับในที่ประชุม เมื่อมีการลงมติแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญไม่ควรแถลงมติ แต่จะต้องทำคำวินิจฉัยให้เสร็จสิ้นก่อน ในระหว่างที่ยังทำคำวินิจฉัยไม่เสร็จ หากตุลาการท่านใดเห็นสมควรจะได้มีการทบทวนมติ ก็สามารถทำได้ เพราะมติดังกล่าวยังเป็นความลับในหมู่ตุลาการเท่านั้น แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญยังคงปฏิบัติตามแนวทางเดิมต่อไป คือ แถลงผลการลงมติวินิจฉัยอันหมายถึงผลของคดีไปแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมต้องผูกพันตามที่ตนได้แถลงออกไปนั้น ไม่สมควรที่ศาลรัฐธรรมนูญจะทบทวนมติดังกล่าวอีก

สำหรับการทบทวนคำวินิจฉัยนั้น หากเป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญประกาศคำวินิจฉัยไปแล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญย่อมหมดสิ้นอำนาจที่มีอยู่เหนือคำวินิจฉัยอีกต่อไป ในกรณีเช่นนี้ศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่อาจทบทวนคำวินิจฉัยโดยการริเริ่มของตนเองได้ อย่างไรก็ตามกรณีมีประเด็นที่ต้องคำนึงต่อไปอีกว่าคู่ความในคดีจะสามารถร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญรื้อฟื้นคำวินิจฉัยที่เสร็จเด็ดขาดไปจากศาลแล้วกลับมาพิจารณาใหม่ได้หรือไม่

หากพิจารณาจากหลักการพื้นฐานแห่งกฎหมายแล้วจะเห็นได้ว่าคำพิพากษาของศาลนั้นมีผลเป็นการชี้สิทธิหน้าที่และนิติฐานะของบุคคลในทางกฎหมาย เมื่อศาลมีคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยแล้วบุคคลย่อมต้องเคารพคำวินิจฉัยนั้น คำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยของศาลจึงเป็นเครื่องสร้างความมั่นคงแน่นอนให้เกิดขึ้นในระบบกฎหมาย การรื้อฟื้นสิ่งที่ศาลพิพากษาหรือวินิจฉัยไปแล้วกลับมาพิจารณาใหม่ โดยหลักจึงไม่สามารถกระทำได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่เห็นประจักษ์ชัดว่าศาลพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยวางอยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐานที่ผิดพลาดและต่อมาพบพยานหลักฐานใหม่ที่ถูกต้อง

กรณีเช่นนี้ย่อมเห็นได้ชัดว่าหลักความยุติธรรมเฉพาะกรณีเรียกร้องให้ต้องมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทบทวนคำวินิจฉัย ระบบกฎหมายเยอรมันอนุญาตให้ผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์ที่ถูกศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากระทำการขัดต่อหลักการแห่งกฎหมายพื้นฐานหรือระเบียบแห่งรัฐธรรมนูญและต้องพ้นจากตำแหน่งผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์สามารถขอให้ศาลรัฐธรรมนูญรื้อฟื้นคดีของตนขึ้นมาพิจารณาใหม่ได้ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ของการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นมาพิจารณาใหม่ตามประมวลกฎหมายอาญา^{๓๔๔} อย่างไรก็ตามในคดีลักษณะอื่นๆ ซึ่งถือว่าเป็นคดีรัฐธรรมนูญที่เกิดขึ้นบ่อย เช่น คดีเกี่ยวกับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือคดีเกี่ยวกับการวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรตามรัฐธรรมนูญ หรือ คดีเกี่ยวกับการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญ ไม่ปรากฏว่ารัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญของเยอรมันกำหนดหลักเกณฑ์การรื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่เอาไว้แต่อย่างใด

อนึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่าในระบบกฎหมายไทย หากจะมีการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการรื้อฟื้นคดีรัฐธรรมนูญขึ้นพิจารณาใหม่ หลักเกณฑ์ดังกล่าวสมควรที่จะได้รับการกำหนดโดยรัฐสภา ทั้งนี้โดยจะต้องจำกัดเฉพาะคดีที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ร้องในลักษณะที่คล้ายคลึงกับการลงโทษทางอาญา ไม่สมควรให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวขึ้นเองในรูปของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญ เนื่องจากกฎเกณฑ์ดังกล่าวจะมีผลกระทบต่อคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเองด้วย เมื่อศาลในฐานะองค์กรตุลาการวินิจฉัยเด็ดขาดไปแล้ว ศาลเองก็ต้องผูกพันตามคำวินิจฉัยนั้น จึงไม่ควรใช้อำนาจโดยตนเองในการตรากฎเกณฑ์กำหนดวิธีการในการทำลายคำวินิจฉัยของตนได้ อย่างไรก็ตามหากรัฐสภาซึ่งมีพื้นฐานที่มาอันชอบธรรมจากประชาชนเห็นสมควร รัฐสภานั้นเองพึงมีหน้าที่ในการกำหนดหลักเกณฑ์และศาลรัฐธรรมนูญก็ต้องผูกพันตามหลักเกณฑ์ที่รัฐสภากำหนดนั้น

^{๓๔๔} ดู รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน มาตรา ๖๑

บทที่ ๘

ปัญหาเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญกับเขตอำนาจศาลอื่น

ปัญหาความคาบเกี่ยวในเชิงเขตอำนาจระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับศาลอื่นนั้น กล่าวให้ถึงที่สุดแล้วไม่ใช่ปัญหาเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ตามสมควรที่ได้กล่าวถึงประเด็นนี้โดยสังเขปเพื่อให้เห็นภาพความสัมพันธ์ที่องค์กรตุลาการต่างๆมีระหว่างกัน

๑. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลในระบบกฎหมายเยอรมันและระบบกฎหมายออสเตรเลีย

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าในประเทศที่มีระบบศาลแตกต่างหากจากกันเป็นหลายระบบนั้น ศาลแต่ละระบบย่อมมีภาระหน้าที่ที่ได้รับมาจากรัฐธรรมนูญในลักษณะที่แตกต่างกัน หากพิจารณาจากระบบกฎหมายเยอรมันซึ่งมีระบบศาลแตกต่างหากจากกันออกเป็น ๕ ระบบศาล คือ ระบบศาลยุติธรรม ระบบศาลปกครอง ระบบศาลการคลัง (ภาษีอากร) ระบบศาลแรงงาน และระบบศาลสังคม ประกอบกับศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นศาลที่คุ้มครองความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญอีกศาลหนึ่งแล้วจะเห็นว่า การจัดแบ่งอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลต่างๆเป็นเรื่องสำคัญ ในระบบกฎหมายเยอรมันนั้นถือกันว่าศาลยุติธรรมเป็นศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไปทางด้านคดีแพ่งและคดีอาญา อย่างไรก็ตามในกรณีที่บุคคลหนึ่งบุคคลใดถูกล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานโดยอำนาจมหาชน (ที่ไม่ใช่อำนาจตุลาการและอำนาจนิติบัญญัติ) และไม่มีศาลใดเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ บุคคลนั้นสามารถฟ้องร้องคดียังศาลยุติธรรมได้ ด้วยเหตุนี้ศาลยุติธรรมจึงเป็นศาลที่อาจถือว่าเป็น “ศาลทั่วไป” ได้ สำหรับศาลปกครองนั้นถือกันว่าเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเหนือข้อพิพาททางมหาชนที่ไม่มีลักษณะเป็นข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญ เว้นแต่จะมีกฎหมายเฉพาะกำหนดให้ข้อพิพาททางมหาชนนั้นอยู่ในเขตอำนาจศาลอื่น เช่น ให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลการคลัง หรือ ศาลสังคม เป็นต้น หากพิจารณาในแง่นี้แล้วย่อมถือได้ว่าในระบบกฎหมายเยอรมัน ศาลปกครองเป็นศาลที่มีเขตอำนาจทั่วไปเหนือข้อพิพาทในทางมหาชนที่ไม่ใช่ข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญ สำหรับศาลรัฐธรรมนูญนั้นถือว่าเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะในการพิจารณาวินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ตามที่รัฐธรรมนูญหรือรัฐธรรมนูญบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้หากมีปัญหาในทางกฎหมายมหาชนเกิดขึ้นและปัญหาดังกล่าวเป็นปัญหาข้อพิพาทในทางรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลปกครองย่อมไม่มีอำนาจที่จะวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าวอนั้น ส่วนศาลรัฐธรรมนูญจะมีอำนาจที่จะวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทดังกล่าวหรือไม่ ย่อมอยู่ที่ว่าข้อพิพาทดังกล่าวมีลักษณะเป็นข้อพิพาทที่ตกอยู่ในอำนาจวินิจฉัยข้อใดข้อหนึ่งที่ศาลรัฐธรรมนูญมีอยู่หรือไม่ หากตรวจสอบแล้วไม่พบว่าศาล

รัฐธรรมนูญมีอำนาจเช่นนั้น ข้อพิพาทนั้นย่อมเป็นข้อพิพาทที่ศาลรัฐธรรมนูญจะก้าวล่วงเข้าไปวินิจฉัย ไม่ได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งข้อพิพาทนั้นจะได้รับการตัดสินในทางการเมือง ไม่ใช่ในทางกฎหมาย

ในกรณีที่มีการขัดแย้งกันในเรื่องเกี่ยวกับเขตอำนาจศาลของศาลทั้ง ๕ ระบบ ระบบกฎหมายเยอรมันไม่ได้จัดตั้งองค์กรขึ้นมาชี้ขาดเขตอำนาจศาล และไม่ได้ให้อำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการชี้ขาดปัญหาเรื่องเขตอำนาจศาล แต่ใช้ระบบให้ศาลที่รับฟ้องวินิจฉัยเอง ในกรณีที่มีการฟ้องคดียังศาลปกครอง และศาลปกครองเห็นว่าคดีดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจศาลยุติธรรม ศาลปกครองต้องส่งคำฟ้องนั้นไปยังศาลยุติธรรม และศาลยุติธรรมมีหน้าที่รับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณา^{๓๔๕} หรือในทางกลับกัน กล่าวโดยสรุปเมื่อมีการยื่นคำฟ้องต่อศาล ศาลมีหน้าที่ต้องตรวจสอบเองในเบื้องต้นว่าคดีดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจของตนหรือไม่ ถ้าศาลเห็นว่าคดีดังกล่าวไม่อยู่ในเขตอำนาจของตน ศาลที่รับคำฟ้องไว้มีหน้าที่ต้องส่งคำฟ้องไปยังศาลที่มีเขตอำนาจ และศาลดังกล่าวมีหน้าที่ที่จะต้องรับคำฟ้องนั้นไว้พิจารณา จะปฏิเสธไม่รับคำฟ้องไม่ได้ หรือจะส่งคำฟ้องนั้นต่อไปยังศาลในอีกระบบหนึ่งก็ไม่ได้เช่นกัน เช่น มีการฟ้องคดียังศาลยุติธรรม ศาลยุติธรรมเห็นว่าคดีดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง และส่งคำฟ้องไปยังศาลปกครอง เมื่อศาลปกครองได้รับคำฟ้องดังกล่าวแล้ว แม้ศาลปกครองเห็นว่าคำฟ้องที่ศาลยุติธรรมส่งมานั้นอยู่ในเขตอำนาจของศาลสังคม ศาลปกครองจะส่งคำฟ้องนั้นต่อไปยังศาลสังคมไม่ได้ ศาลปกครองมีหน้าที่ต้องรับคำฟ้องไว้พิจารณา อย่างไรก็ดีหากศาลปกครองที่รับคำฟ้องไว้ ไม่ใช่ศาลปกครองที่มีเขตอำนาจในแง่พื้นที่ หรือเรื่อง หรือลำดับชั้น ศาลปกครองที่รับคำฟ้องไว้ ย่อมส่งคำฟ้องนั้นต่อไปยังศาลปกครองอื่นที่มีเขตอำนาจในเรื่องนั้นได้ กรณีนี้ถือว่าเป็นเรื่องภายในระบบศาล อนึ่งในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของศาลที่รับฟ้องในเรื่องเกี่ยวกับเขตอำนาจ คู่ความฝ่ายนั้นสามารถอุทธรณ์ได้แย้งต่อศาลสูงในระบบศาลนั้นได้ และเมื่อศาลสูงในระบบศาลนั้นตัดสินอย่างไรแล้ว ปัญหาเรื่องเขตอำนาจศาลย่อมถือว่าเป็นอันยุติ เช่น โจทก์ฟ้องคดียังศาลปกครองชั้นต้น ศาลปกครองชั้นต้นที่รับฟ้องไว้เห็นว่าคดีดังกล่าวอยู่ในเขตอำนาจของศาลยุติธรรมจึงมีคำสั่งส่งคำฟ้องไปยังศาลยุติธรรม จำเลยไม่เห็นด้วยกับคำสั่งในเรื่องดังกล่าวของศาลปกครองชั้นต้น กรณีนี้จำเลยย่อมสามารถอุทธรณ์ได้แย้งคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นไปยังศาลสูงคดีปกครองแห่งมลรัฐได้ เมื่อศาลสูงคดีปกครองแห่งมลรัฐชี้ขาดอย่างไร ปัญหาในเรื่องเขตอำนาจศาลย่อมยุติ กรณีดังกล่าวใช้กับคำฟ้องที่มีการฟ้องยังศาลระบบอื่นเช่นกัน มีข้อสังเกตว่าคำสั่งส่งคำฟ้องไปยังศาลที่มีเขตอำนาจใช้เฉพาะในระหว่างศาล ๕ ระบบ คือระบบศาลยุติธรรม ระบบศาลปกครอง ระบบศาลการคลัง (ภาษีอากร) ระบบศาลแรงงาน และระบบศาลสังคมเท่านั้น ไม่เกี่ยวข้องกับศาลรัฐธรรมนูญแต่อย่างใด ด้วยเหตุนี้หากมีการฟ้องคดียังศาลปกครองและศาลปกครองเห็นว่าคดีดังกล่าวเป็นเรื่องในทางรัฐธรรมนูญ

^{๓๔๕} มาตรา ๑๗ รัฐบัญญัติว่าด้วยพระธรรมนูญศาล (Gerichtsverfassungsgesetz)

ศาลปกครองต้องไม่รับคำฟ้องไว้พิจารณา จะส่งคำฟ้องไปให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาโดยอัตโนมัติเหมือนกับกรณีของศาลอื่นไม่ได้

สำหรับในระบบกฎหมายออสเตรียนั้น ได้มีการแยกศาลออกเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ๆ คือ ศาลธรรมดาหรือศาลยุติธรรม และศาลในระบบกฎหมายมหาชน ซึ่งได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง หลักเกณฑ์ต่างๆ ที่ใช้กับศาลยุติธรรมนั้นย่อมนำมาใช้กับศาลในระบบกฎหมายมหาชนได้ด้วย เว้นแต่รัฐธรรมนูญจะได้บัญญัติหลักเกณฑ์เฉพาะเกี่ยวกับศาลในระบบกฎหมายมหาชนไว้^{๓๔๖} ศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นสำคัญ ศาลปกครองมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครองทั้งหลายทั้งปวงตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ส่วนศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในคดีรัฐธรรมนูญตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติ ในกรณีที่มีความขัดแย้งกันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลปกครองกับศาลอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างศาลปกครองกับศาลรัฐธรรมนูญเอง หรือระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลอื่น ศาลรัฐธรรมนูญนั้นเองจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาด^{๓๔๗} มีข้อสังเกตว่ารัฐธรรมนูญออสเตรียบัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่าในกรณีที่มีความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลปกครองกับศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งดังกล่าว^{๓๔๘}

๒. ข้อพิจารณาเกี่ยวกับปัญหาเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญไทยกับเขตอำนาจศาลอื่น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้แยกศาลออกเป็น ๔ ประเภท คือ ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหาร ในบรรดาศาลทั้งสี่นี้หากพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแล้ว ต้องถือว่าศาลยุติธรรมเป็นศาลทั่วไปที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งปวง เว้นแต่คดีที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายบัญญัติให้อยู่อำนาจของศาลอื่น^{๓๔๙} ส่วนศาลที่เหลืออีกสามศาลนั้น ศาลทหารจัดเป็นศาลเฉพาะเนื่องจากมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหารและคดีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติเท่านั้น^{๓๕๐} สำหรับศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครองซึ่งถือว่าเป็นศาลในระบบกฎหมายมหาชนนั้น หากพิจารณาจากรัฐธรรมนูญแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญย่อมเป็นศาลที่มีอำนาจเฉพาะตามที่รัฐธรรมนูญได้ให้อำนาจไว้

^{๓๔๖} Adamovich / Funk, Österreichisches Verfassungsrecht, 3 Aufl., 1985, S. 309.

^{๓๔๗} รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐออสเตรีย มาตรา ๑๓๘ (๑) b)

^{๓๔๘} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๗๑

^{๓๔๙} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๘๑

ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีเรื่องต่างๆ^{๓๕๐} ส่วนศาลปกครองย่อมมีอำนาจตามที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ประกอบกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒^{๓๕๑} เมื่อพิจารณาจากรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๘ วรรคสองอันเป็นบทบัญญัติที่คุ้มครองบุคคลซึ่งถูกล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองให้มีสิทธิยกเอาบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลประกอบด้วยแล้ว อาจกล่าวในเบื้องต้นได้ว่ารัฐธรรมนูญฯ ได้เปิดโอกาสให้บุคคลใช้สิทธิทางศาลได้กรณีที่ถูกล่วงละเมิด การบัญญัติรับรองเช่นนี้ย่อมหมายความว่าเมื่อมีกรณีที่บุคคลต้องใช้สิทธิทางศาลเพราะสิทธิเสรีภาพของตนถูกล่วงละเมิดแล้ว ย่อมต้องมีศาลใดศาลใดศาลหนึ่งมีเขตอำนาจเหนือคดีนั้น ในเบื้องต้นเราอาจตัดศาลทหารออกไปจากการพิจารณาได้ หากไม่มีกฎหมายบัญญัติให้การดังกล่าวต้องฟ้องร้องคดียังศาลทหาร ศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะอยู่แล้วจึงไม่มีอำนาจที่จะวินิจฉัยคดีโดยอ้างอำนาจทั่วไปได้ คงเหลือเพียงศาลยุติธรรมกับศาลปกครองเท่านั้น โดยเหตุที่รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง การถูกล่วงละเมิดสิทธิตามความหมายของมาตรา ๒๘ วรรคสองแห่งรัฐธรรมนูญฯ จึงเป็นกรณีที่ปัจเจกชนถูกล่วงละเมิดสิทธิโดยอำนาจมหาชนเท่านั้น ในกรณีการล่วงละเมิดสิทธิดังกล่าวเป็นกรณีที่พิจารณาจากรัฐธรรมนูญฯ และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครองแล้วอยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครอง ศาลปกครองย่อมเป็นศาลที่มีอำนาจเหนือคดี หากมิใช่กรณีเช่นนั้นย่อมต้องถือว่าศาลยุติธรรมเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ ทั้งนี้ตามหลักทั่วไปที่ได้รับการรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๗๑ ปัญหาความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ย่อมเกิดขึ้นระหว่างศาลปกครองกับศาลยุติธรรมมากกว่าที่จะเกิดขึ้นกับศาลอื่นๆ หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้น กรณีย่อมอยู่ในอำนาจของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่จะชี้ขาดว่าคดีนั้นศาลใดระหว่างศาลยุติธรรมกับศาลปกครองเป็นศาลที่มีเขตอำนาจ อนึ่งมีข้อสังเกตว่าคณะกรรมการดังกล่าวมีอำนาจหน้าที่ในการชี้ขาดเขตอำนาจศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหารและศาลอื่นเท่านั้น ทั้งนี้คำว่า “ศาลอื่น” ไม่ได้หมายความถึงศาลรัฐธรรมนูญ หากจะมีกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่กับศาลยุติธรรม หรือศาลปกครอง หรือแม้แต่กับศาลทหารจริง คณะกรรมการดังกล่าวก็ไม่มีอำนาจวินิจฉัย เนื่องจากรัฐธรรมนูญไม่ได้ให้อำนาจไว้ ทั้งนี้เข้าใจว่าผู้ร่างรัฐธรรมนูญคงเห็นว่าอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจที่มีอยู่อย่างจำกัดและจะไม่เกิดการขัดกันกับอำนาจหน้าที่ของศาลอื่นนั่นเอง

^{๓๕๐} อย่างไรก็ตามมีกฎหมายบางฉบับ เช่น พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง ได้เพิ่มอำนาจในการวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่เกี่ยวข้องกับพรรคการเมืองให้ศาลรัฐธรรมนูญด้วย

^{๓๕๑} ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๗๖ ประกอบกับพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. ๒๕๔๒ มาตรา ๓ และมาตรา ๕

เมื่อพิจารณาจากขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามที่เป็นอยู่ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันแล้ว ผู้วิจัยยังไม่พบกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญจะมีปัญหาในเรื่องเขตอำนาจของตนที่คาบเกี่ยวหรือทับซ้อนกับเขตอำนาจของศาลยุติธรรมอย่างแจ้งชัด ตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันคงมีกรณีที่ศาลยุติธรรมเข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับศาลรัฐธรรมนูญในฐานะเป็นศาลที่เสนอความเห็นให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทกฎหมายที่ศาลนั้นเองจะต้องใช้บังคับแก่คดีตามรัฐธรรมนูญ ฯ มาตรา ๒๖๔ ส่วนกรณีอื่นๆ คงเป็นกรณีที่ลักษณะการใช้อำนาจตุลาการของทั้งสององค์กรมีความแตกต่างกันอยู่แล้ว ศาลยุติธรรมพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาเป็นหลัก และพิจารณาคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายมหาชนในลักษณะที่เป็นศาลซึ่งกฎหมายบัญญัติให้อำนาจอย่างชัดเจนหรือในลักษณะที่เป็นศาลทั่วไป ศาลที่อาจมีปัญหาขัดแย้งกับศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่มากกว่า คือ ศาลปกครอง เพราะศาลปกครองเป็นศาลในทางกฎหมายมหาชนเช่นเดียวกับศาลรัฐธรรมนูญ หากพิจารณาจากต่างประเทศแล้วพบว่าระบบกฎหมายเยอรมันไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์การแก้ปัญหาคือความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับศาลปกครองไว้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติไม่ปรากฏปัญหาดังกล่าวแต่อย่างใด ทั้งนี้เนื่องจากการแบ่งแยกขอบเขตของกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครองในเยอรมันนั้นเป็นไปค่อนข้างชัดเจน อีกทั้งระบบกฎหมายเยอรมันก็ไม่มียุติวิธีตามรัฐธรรมนูญเป็นจำนวนมากเหมือนกับระบบกฎหมายไทย (ซึ่งยังประสบปัญหาการแยกแยะชั้นของอำนาจขององค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญว่าเมื่อใดองค์กรอิสระใช้อำนาจในทางรัฐธรรมนูญ เมื่อใดองค์กรอิสระใช้อำนาจในทางปกครอง) นอกจากนี้คำสอนในทางดาร์ก็ช่วยให้เขตอำนาจของทั้งศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครองมีความชัดเจนด้วย ส่วนในระบบกฎหมายออสเตรเลียนั้นได้กล่าวมาแล้วว่าหากเกิดปัญหาคือความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลปกครองกับศาลรัฐธรรมนูญ ศาลรัฐธรรมนูญนั้นเองจะเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัย

ในระบบกฎหมายไทยปัญหาคือความขัดแย้งในเรื่องอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับศาลปกครองอาจเกิดขึ้นได้จากบทบัญญัติมาตรา ๑๕๘ ของรัฐธรรมนูญ^{๓๕๒} ตามบทบัญญัตินี้กล่าวว่า “ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำของบุคคลใดตามมาตรา ๑๕๗ (๑) มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองเพื่อพิจารณาวินิจฉัย ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ หรือกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลปกครองแล้วแต่กรณี” ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยไว้ในคำวินิจฉัยที่ ๒๔ / ๒๕๔๓ ในทำนองที่ว่า “ฝ่าย

^{๓๕๒} ดู โกลิน พลกุล, การวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล, ใน : สมคิด เลิศไพฑูรย์ (บรรณาธิการ), อาจารย์บูรณา รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ ๗๒ ปี ศาสตราจารย์ ดร. อมร จันทรมาน, ๒๕๔๕, หน้า ๑๐๕.

ปกครอง” ที่จะอยู่ในอำนาจของศาลปกครองนั้นจะต้องเป็นฝ่ายปกครองที่อยู่ในบังคับบัญชาหรือกำกับดูแลของรัฐบาลเท่านั้น ไม่ได้หมายถึงองค์กรอิสระอื่น เช่น คณะกรรมการการเลือกตั้ง เมื่อมีปัญหาว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งออกระเบียบขัดต่อรัฐธรรมนูญ และผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภาส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญจึงมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบของคณะกรรมการการเลือกตั้งได้ การตีความดังกล่าวอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ เนื่องจากศาลปกครองอาจเห็นว่าอำนาจในการควบคุมตรวจสอบ “กฎ” ทุกประเภท เป็นของตน เมื่อระเบียบของคณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นระเบียบที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ระเบียบดังกล่าวจึงเป็น “กฎ” ที่ตกอยู่ในอำนาจควบคุมของตน กรณีจึงอาจมีปัญหาความขัดแย้งในเชิงเขตอำนาจได้ อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่การยื่นคำร้องให้ตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของ ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๘ เป็นการยื่นโดยผู้ตรวจการแผ่นดินรัฐสภา กรณีจึงขึ้นอยู่กับศาลที่รับคำร้องว่าจะรับว่าตนเป็นศาลที่มีเขตอำนาจหรือไม่ หากศาลนั้นรับว่าตนเป็นศาลที่มีเขตอำนาจและไม่มีการโต้แย้งจากคู่ความ ปัญหาเรื่องเขตอำนาจก็จะไม่มี กรณีนี้ศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่ได้ขัดแย้งกับศาลปกครองในเรื่องเขตอำนาจโดยตรง แต่หากเป็นกรณีที่ผู้มีส่วนร่วมในคดีโต้แย้งเรื่องอำนาจในการตรวจสอบ “กฎ” ที่ตราขึ้นโดยองค์กรอิสระ กรณีอาจมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับศาลปกครองได้ แนวทางในเรื่องนี้คงอยู่ที่ว่าศาลรัฐธรรมนูญจะกลับแนวคำวินิจฉัยของตนหรือไม่ หากมีการยื่นคำร้องในลักษณะดังกล่าวมาอีก เนื่องจากในช่วงที่มีการวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวนั้น ศาลปกครองยังไม่ได้เกิดขึ้นเต็มรูป คำวินิจฉัยดังกล่าวจึงอาจจะยังถือเป็นบรรทัดฐานไม่ได้ อย่างไรก็ตามหากศาลรัฐธรรมนูญยังคงยืนยันอำนาจในลักษณะดังกล่าวของตน และศาลปกครองมีความเห็นที่ต่างออกไป ก็จะต้องดำเนินการแก้ไขบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๕๘ ให้ชัดเจนต่อไป

บทสรุปและเสนอแนะ

เท่าที่ได้ศึกษาวิจัยเปรียบเทียบวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยและศาลรัฐธรรมนูญต่างประเทศ พบปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญหลายปัญหา ซึ่งอาจจะแยกสรุปได้ ดังนี้

๑. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากรัฐธรรมนูญ เช่น การกำหนดผู้มีสิทธิเริ่มคดีและผู้ร้องแยกออกจากกัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อการใช้กฎหมายว่าผู้ร้องมีดุลพินิจในการส่งหรือไม่ส่งความเห็นของผู้มีสิทธิเริ่มคดีไปยังศาลรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๔ หรือ การกำหนดให้ประธานรัฐสภาเป็นผู้ร้องในกรณีที่ต้องคัดค้านรัฐธรรมนูญมีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ ตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา ๒๖๖ ก็เป็นปัญหาต่อศาลรัฐธรรมนูญในการปรับใช้บทบัญญัติดังกล่าวซึ่งจะมีผลขยายเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญออกไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้การที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาขึ้นเอง ก็เป็นปัญหาทั้งในทางหลักการและในทางปฏิบัติ อนึ่งการกำหนดให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องทำคำวินิจฉัยส่วนตัวโดยไม่มีข้อยกเว้นไว้ก็ยังมีปัญหากับกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติอยู่คือการปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณาตั้งแต่ต้นว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะไม่ทำคำวินิจฉัยส่วนตัวในกรณีดังกล่าวได้หรือไม่ เพราะเหตุใด นอกจากนี้การที่รัฐธรรมนูญไม่เปิดช่องให้มีการจัดองค์คณะ ก็เป็นปัญหากับการออกนั่งพิจารณาเช่นกัน ทางแก้ปัญหาคณบดีนี้ทำได้ประการเดียว คือ การแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ ตลอดจนกำหนดให้มีการตรากฎเกณฑ์เสริมรัฐธรรมนูญในรูปของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าว

๒. ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติของศาลรัฐธรรมนูญเอง เช่น ปัญหาการตั้งประเด็นวินิจฉัยและความผูกพันของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในการออกเสียงวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือปัญหาการทำคำวินิจฉัยและการประกาศคำวินิจฉัย กรณีนี้เป็นกรณีที่แก้ไขได้โดยการแก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญใช้ไปพลางก่อน จนกว่าจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ให้รัฐสภาเป็นผู้มีอำนาจตราพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

อนึ่ง ผู้วิจัยมีความเห็นว่า การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับบทบัญญัติที่กล่าวมา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้รัฐสภาเป็นองค์กรที่มีอำนาจตรากฎเกณฑ์เกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างแท้จริงและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ในระหว่างที่ยังไม่มีการ

ดำเนินการดังกล่าว ผู้วิจัยได้ร่างข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญในภาคผนวกของงานวิจัยฉบับนี้ เพื่อที่ศาลรัฐธรรมนูญจะได้พิจารณาปรับใช้ให้เหมาะสมต่อไป อนึ่งในการจัดทำร่างข้อกำหนดฉบับนี้ โดยเหตุที่ถูกจำกัดอยู่กับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งในหลายเรื่องผู้วิจัยไม่เห็นด้วย ร่างข้อกำหนดที่ได้จัดทำขึ้นจึงถือว่าเป็นแนวทางเบื้องต้นเท่านั้น และผู้วิจัยได้พยายามเขียนให้รับกับทางปฏิบัติที่พอจะเป็นไปได้ของศาลรัฐธรรมนูญ การจะทำข้อกำหนดวิธีพิจารณาให้ได้ผลสมบูรณ์ถูกต้องตามหลักเกณฑ์ที่ควรจะเป็น ไม่อาจหลีกเลี่ยงที่จะไม่จะต้องรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่นี้ได้เลย ในโอกาสที่รัฐธรรมนูญใช้บังคับมาครบห้าปีแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญและสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญจึงสมควรประมวลประเด็นที่จำเป็นต้องแก้ไขรัฐธรรมนูญฯ และผลักดันให้มีการแก้ไขให้ถูกต้องในทิศทางที่ควรจะเป็น หากพิจารณาแล้วเห็นว่าอำนาจในการจัดทำกฎหมายหลักเกี่ยวกับวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญควรอยู่ที่สภาเหมือนที่เป็นอยู่ในนานาอารยประเทศ และดังที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ในงานวิจัยฉบับนี้ ศาลรัฐธรรมนูญและสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่ควรลังเลที่จะดำเนินการไปตามนั้น เพื่อผลประโยชน์ในระยะยาวที่จะมีต่อสถาบันศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนสังคมส่วนรวมต่อไป

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

๑. บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ, วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ ๑ เล่มที่ ๑ (มกราคม-เมษายน ๒๕๔๒) หน้า ๓๔.
๒. บรรเจิด สิงคะเนติ, วิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญไทยเปรียบเทียบกับศาลรัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐเยอรมัน, วารสารธรรมศาสตร์ ปีที่ ๒๔ ฉบับที่ ๒ (พฤษภาคม-สิงหาคม ๒๕๔๑) หน้า ๘๖-๘๙.
๓. มนต์รี รูปสุวรรณและคณะ, เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ, ๒๕๔๒.
๔. สมคิด เลิศไพฑูรย์ (บรรณาธิการ), อาจารย์บุษรา รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ ๗๒ ปี ศาสตราจารย์ ดร. อมร จันทรมาน, ๒๕๔๕.
๕. สมคิด เลิศไพฑูรย์ และบรรเจิด สิงคะเนติ, เขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๒๖๔ และมาตรา ๒๖๖, รายงานวิจัยเสนอต่อสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๓.

ภาษาต่างประเทศ

1. Adamovich, Ludwig K. / Funk, Bernd-Christian Österreichisches Verfassungsrecht, 3. Aufl. 1985
2. Auer, Die Verteilung der Beweislast im Verwaltungsstreitverfahren, Diss. Mainz 1963.
3. Bauer, Steffen : Verfassungsgerichtlicher Grundrechtsschutz in Frankreich, 1998.
4. Benda / Klein, Verfassungsprozeßrecht, 2. Aufl., Heidelberg 2001.
5. Brox, Hans Rechtsprobleme der Abstimmung beim Bundesverfassungsgericht, FS für Gebhard Müller.
6. Engelmann, Klaus : Prozeßgrundsätze im Verfassungsprozeßrecht, Berlin 1977.
7. Erichsen, Hans Uwe : Die Einsweilige Anordnung, in : Bundesverfassungsgericht und Grundgesetz, Bd. 1 (1976), S. 170 ff.
8. Fleury, Roland : Verfassungsprozeßrecht, Neuwied 1993.
9. Geiger, Kommentar zum Gesetz über das Bundesverfassungsgerichts, 1952.
10. Klein, Eckart : Verfassungsprozeßrecht – Versuch einer Systematik an Hand der Rechtsprechung des Bundesverfassungsgerichts, AöRBd. 108 (1983).
11. Leibholz, Gerhard : Der Status des Bundesverfassungsgerichts, JöR NF 6, 1957.

12. Limbach, Jutta (Hrsg.), Das Bundesverfassungsgericht, Geschichte – Aufgabe – Rechtsprechung, 2001.
13. Maunz / Schmidt-Bleibtreu / Klein / Ulsamer, Bundesverfassungsgerichtsgesetz Kommentar, Loseblattsammlung.
14. Maurer, Hartmut : Staatsrecht, München 1999.
15. Pestalozza, Christian : Verfassungsprozessrecht, 3. Aufl., München 1991.
16. Säcker, Horst : Das Bundesverfassungsgericht, 4. Aufl. 1989.
17. Schlaich, Klaus / Koriath, Stefan : Das Bundesverfassungsgericht, 5. Aufl. 2001.
18. Starck, Christian / Weber, Albrecht : Verfassungsgerichtsbarkeit in Westeuropa, 1986.
19. Stein , Eckhart : Staatsrecht, Tübingen 1993.
20. Tilch, Horst (Hrsg.), Deutsches Rechts-Lexikon Bd. 2, 1992.
21. Ule, Karl Herrmann : Verwaltungsprozeßrecht, 9. Aufl. 1986.
22. Umbach, Dieter C. / Clemens, Thomas : Bundesverfassungsgerichtsgesetz, Heidelberg 1992.
23. Walter, Robert / Mayer, Heinz :Grundriss des österreichischen Bundesverfassungsrechts, 5. Aufl. 1985.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ๑

ร่างข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

ส่วนที่ ๑

บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณา

หมวด ๑

การยื่นคำร้องและการรับคำร้องไว้พิจารณา

ข้อ ๑ คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญให้กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรระบุชื่อและที่อยู่ของผู้ร้อง ระบุนามตราในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่เป็นเหตุให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นศาลที่มีเขตอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้อง ข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการยื่นคำร้อง คำขอที่ระบุความประสงค์ให้ศาลดำเนินการพร้อมทั้งเหตุผล

ให้ผู้ยื่นคำร้องลงลายมือชื่อในคำร้อง ในกรณีที่เป็นการทำหรือยื่นหรือส่งคำร้องแทนผู้อื่น ให้แนบใบมอบอำนาจให้ทำการดังกล่าวไปกับคำร้องด้วย

ข้อ ๒ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้รับคำร้องให้วินิจฉัยเรื่องใดตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ให้ตรวจและมีคำสั่งว่าจะรับไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ภายในเจ็ดวันนับแต่วันได้รับคำร้อง

ในกรณีมีเหตุจำเป็น ศาลรัฐธรรมนูญอาจขยายระยะเวลาตามวรรคหนึ่งออกไปได้อีกไม่เกินเจ็ดวัน

ข้อ ๓ คำร้องที่มีลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดดังต่อไปนี้ ศาลรัฐธรรมนูญอาจปฏิเสธไม่รับไว้พิจารณาได้

- (๑) เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องดังกล่าวไม่อยู่ในเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญ
- (๒) เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องดังกล่าวยื่นโดยผู้ที่ไม่มีความรู้เรื่องคดี
- (๓) เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องดังกล่าวไม่ได้ยื่นภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด
- (๔) เห็นประจักษ์ชัดว่าผู้ยื่นคำร้องไม่แก้ไขเพิ่มเติมคำร้องให้ครบถ้วนตามที่ศาลสั่ง
- (๕) เห็นประจักษ์ชัดว่าเรื่องที่ยื่นคำร้องนั้น ศาลรัฐธรรมนูญเคยมีคำวินิจฉัยแล้ว
- (๖) เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องที่ยื่นนั้นไม่มีเหตุผลหรือไม่เป็นสาระอันควรแก่การวินิจฉัย

ข้อ ๔ ประธานศาลรัฐธรรมนูญโดยความเห็นชอบขององค์คณะอาจมอบหมายให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมีอำนาจสั่งให้ผู้ยื่นคำร้องแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องให้ถูกต้องครบถ้วนภายในระยะเวลาที่กำหนด

ในกรณีที่ผู้ยื่นคำร้องไม่แก้ไขเพิ่มเติมคำร้องภายในระยะเวลาที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือภายในระยะเวลาที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนด ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งไม่รับคำร้องไว้พิจารณา

ข้อ ๕ เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งรับคำร้องไว้พิจารณาแล้ว ให้ดำเนินการส่งสำเนาคำร้องให้ผู้ถูกร้อง เมื่อผู้ถูกร้องได้รับสำเนาคำร้องและยื่นคำชี้แจงแล้ว หรือผู้ถูกร้องไม่ยื่นคำชี้แจงภายในสิบห้าวัน นับแต่ได้รับสำเนาคำร้อง หรือไม่มารับสำเนาคำร้องและหนังสือกำหนดเวลาให้ยื่นคำชี้แจง ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาครั้งแรกภายในเจ็ดวันนับแต่วันสิ้นสุดระยะเวลาดังกล่าว

การแก้ไขเพิ่มเติมคำร้องย่อมกระทำได้โดยยื่นเป็นหนังสือต่อศาลก่อนวันนัดพิจารณาครั้งแรก ทั้งนี้เรื่องที่ขอแก้ไขนั้นจะต้องเป็นสาระสำคัญอันควรแก่การแก้ไขและเกี่ยวข้องกับคำร้องเดิม

การอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้แก้ไขเพิ่มเติมคำร้อง ให้เป็นดุลพินิจของศาล

ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งวันนัดพิจารณาครั้งแรกให้คู่ความทุกฝ่ายทราบไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน ก่อนวันนัดพิจารณา

หมวด ๒

การคัดค้านตุลาการ

ข้อ ๖ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นองค์คณะที่รับคำร้องไว้พิจารณาอาจถูกคัดค้านได้ด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

(๑) มีส่วนได้เสียเกี่ยวข้องกับเรื่องที่วินิจฉัย

(๒) เป็นหรือเคยเป็นสามีหรือภรรยา หรือญาติของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเป็นบุพการีหรือผู้สืบสันดานไม่ว่าในชั้นใดๆ หรือเป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงสามชั้น หรือเป็นญาติทางการสมรสนับได้เพียงสองชั้น

(๓) เคยถูกอ้างเป็นพยาน โดยที่ารู้เห็นเหตุการณ์ เว้นแต่เป็นกรณีที่เคยมีส่วนร่วมในกระบวนการทางนิติบัญญัติหรือเคยแสดงความเห็นทางวิชาการหรือในฐานะที่เป็นผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้เป็นพิเศษในปัญหาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคำร้องนั้น

(๔) เป็นหรือเคยเป็นผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้แทน หรือ ทนายความของคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

(๕) เป็นผู้พิพากษา ตุลาการในศาลอื่น กรรมการร่างกฎหมาย กรรมการวินิจฉัยร้องทุกข์หรือเป็นอนุญาโตตุลาการซึ่งพิจารณาคำร้องในเรื่องเดียวกันนั้นมาก่อน

(๖) มีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาที่ตุลาการนั้นเอง สามิ ภริยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาของตุลาการนั้นฝ่ายหนึ่ง พินาศกับผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอีกฝ่ายหนึ่ง สามิ ภริยา หรือญาติสืบสายโลหิตตรงขึ้นไปหรือลงมาของผู้ร้องหรือผู้คัดค้านอีกฝ่ายหนึ่ง

การคัดค้านตุลาการให้ทำเป็นคำร้องพร้อมด้วยเหตุผล ในกรณีที่มีการยื่นคำร้องคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ให้องค์คณะประชุมเพื่อวินิจฉัยชี้ขาด ทั้งนี้ องค์คณะจะต้องเปิดโอกาสให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งถูกคัดค้านนั้นได้อธิบายโต้แย้งเหตุที่ถูกคัดค้านด้วย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งถูกคัดค้านนั้นจะอยู่ร่วมในที่ประชุมไม่ได้ คำวินิจฉัยชี้ขาดให้ถือตามเสียงข้างมาก ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากันให้ถือตามคำคัดค้าน

เมื่อปรากฏเหตุซึ่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะอาจถูกคัดค้านได้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งปรากฏเหตุคัดค้านนั้นเองจะยื่นคำร้องต่อองค์คณะเพื่อขอลอนตัวจากการเป็นองค์คณะก็ได้ ให้องค์คณะวินิจฉัยชี้ขาดคำร้องดังกล่าว โดยนำความในวรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม

เมื่อปรากฏเหตุที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ใดคนหนึ่งอาจถูกคัดค้านได้ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นองค์คณะอาจขอให้องค์คณะพิจารณาวินิจฉัยได้ และให้นำความในวรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม

การคัดค้านตุลาการโดยคู่ความในคดีต้องกระทำอย่างช้าที่สุดก่อนวันนัดพิจารณาครั้งแรก

การวินิจฉัยชี้ขาดการคัดค้านตุลาการให้กระทำโดยลับ

หมวด ๓

การดำเนินกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๗ เมื่อมีการกำหนดวันนัดพิจารณาแล้ว ให้ประกาศวันนัดพิจารณาไว้ ณ ที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๘ การพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญให้กระทำโดยเปิดเผยเมื่อมีการออกนั่งพิจารณาในการสืบพยาน การให้คู่ความทุกฝ่ายแสดงความเห็น หรือการรับฟังคำแถลงของคู่ความ

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร เพื่อประโยชน์เกี่ยวกับความมั่นคงของประเทศ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดบุคคลที่มีสิทธิอยู่ในห้องพิจารณาได้

ข้อ ๕ ศาลรัฐธรรมนูญมีหน้าที่ในการค้นหาพยานหลักฐานและเอกสารต่างๆเพื่อที่จะทราบความจริงแห่งคดี ทั้งนี้โดยการเรียกพยานหลักฐานหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้อธิบายคำ หรือขอให้ศาลหรือหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการใดๆ เพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้ ในการนี้ให้ศาลมีอำนาจมอบหมายให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งคนใดมีอำนาจกระทำการดังกล่าวได้

ในกรณีที่การเรียกเอกสารใดมาเพื่อประกอบการพิจารณาอาจกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการที่เป็นองค์คณะให้ระงับการใช้เอกสารดังกล่าวในคดีได้

ข้อ ๑๐ ประธานศาลรัฐธรรมนูญโดยคำแนะนำของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือโดยมติที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจขอให้บุคคลซึ่งมีความรู้เป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับปัญหาที่มีความสำคัญสำหรับการวินิจฉัยคดีได้

ข้อ ๑๑ ในกรณีที่จะต้องมีการสืบพยาน ให้ศาลแจ้งวันนัดสืบพยานให้คู่ความทุกฝ่ายทราบก่อนวันนัดสืบพยานไม่ต่ำกว่าเจ็ดวัน

ให้คู่ความมีโอกาสถามหรือถามค้านพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ ในกรณีที่คู่ความโต้แย้งกันเกี่ยวกับคำถามว่าเป็นคำถามที่ถามได้หรือไม่ หรือเป็นคำถามที่พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญต้องตอบหรือไม่ ให้ประธานการดำเนินกระบวนการพิจารณาเป็นผู้มีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาด

ในกรณีที่พยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญจะให้การได้ก็แต่โดยได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาหรือโดยมติขององค์กร ผู้บังคับบัญชาหรือองค์กรนั้นจะปฏิเสธการอนุญาตดังกล่าวก็ได้ หากผู้บังคับบัญชาหรือองค์กรนั้นเห็นว่าการให้การต่อศาลของผู้ได้บังคับบัญชาหรือบุคคลในองค์กรของตนจะกระทบต่อประโยชน์ของสาธารณะอย่างรุนแรง ห้ามมิให้พยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญอ้างคำสั่งปฏิเสธการอนุญาตของผู้บังคับบัญชาหรือองค์กร หากศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการที่เป็นองค์คณะกำหนดให้พยานบุคคลและพยานผู้เชี่ยวชาญต้องให้การต่อศาล

ข้อ ๑๒ ให้มีการจกรายงานกระบวนการพิจารณาของศาลที่ออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา รายงานการพิจารณาดังกล่าวต้องประกอบด้วยชื่อของประธานในการออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา ชื่อของตุลาการที่ออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา ชื่อคู่ความและผู้แทนของคู่ความ ตลอดจนเหตุการณ์อันเป็นประเด็นสำคัญที่เกิดขึ้นในการพิจารณาด้วยวาจา

ข้อ ๑๓ การเลื่อนวันดำเนินกระบวนการพิจารณาที่กำหนดไว้แล้วจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีเหตุสำคัญเท่านั้น

ข้อ ๑๔ การไม่มาศาลของบุคคลที่ศาลเชิญให้มาร่วมในกระบวนการพิจารณาไม่เป็นเหตุขัดขวางการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือการทำคำวินิจฉัย

หมวด ๔ การประชุมปรึกษา

ข้อ ๑๕ ให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดวันที่จะประชุมปรึกษาคดีเป็นปกติว่าจะประชุมกันในวันใดของสัปดาห์ ในกรณีที่จะต้องมีการประชุมปรึกษาเป็นกรณีพิเศษ ให้ที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีมติกำหนดการประชุมดังกล่าว ในกรณีฉุกเฉินประธานศาลรัฐธรรมนูญจะเรียกประชุมปรึกษาเป็นกรณีพิเศษก็ได้

ข้อ ๑๖ ให้มีการจดยางานการประชุมปรึกษา การหารือและการลงมติซึ่งไม่ได้กระทำโดยเปิดเผย รายงานการประชุมดังกล่าวต้องลงนามโดยประธานในที่ประชุมและผู้บันทึกรายงานการประชุม

ข้อ ๑๗ การประชุมปรึกษาและการออกเสียงวินิจฉัยให้กระทำโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

ในการประชุมปรึกษาคดี ประธานศาลรัฐธรรมนูญจะอนุญาตให้เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญอยู่ในที่ประชุมด้วยก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญแจ้งให้เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญทราบถึงการรักษาความลับของการประชุมปรึกษา

หมวด ๕ องค์คณะพิจารณาวินิจฉัยและการออกเสียงวินิจฉัย

ข้อ ๑๘ ให้องค์คณะที่รับคำร้องไว้พิจารณาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัย ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่ได้เป็นองค์คณะในการรับคำร้องจะเข้ามาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยไม่ได้ เว้นแต่จำนวนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในภายหลังไม่เพียงพอที่จะเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัย ประกอบกับมีเหตุอื่นใดอันจำเป็นที่ไม่อาจเริ่มกระบวนการพิจารณาใหม่ตั้งแต่ต้นได้และการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปจะไม่ขัดกับหลักความยุติธรรม ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเท่าที่เหลืออยู่จะมีมติให้ตุลาการศาล

รัฐธรรมนูญอื่นเข้ามาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ

ในกรณีที่ศาลรับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยก่อนที่จะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งจะเข้าดำรงตำแหน่ง หากปรากฏว่าศาลยังไม่ได้ออกนั่งพิจารณาในคดีนั้น องค์คณะที่รับคำร้องไว้พิจารณาวินิจฉัยอาจมีมติให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งเข้าดำรงตำแหน่งในภายหลังเข้าร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยได้ ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลแจ้งให้คู่ความทุกฝ่ายทราบ

คู่ความอาจร้องคัดค้านตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เข้ามาเป็นองค์คณะพิจารณาวินิจฉัยภายหลังได้

ข้อ ๑๕ การรับคำร้องไว้พิจารณาผูกพันตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะทุกคน เมื่อมีการวินิจฉัยประเด็นปัญหาต่างๆ ในคดี ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะจะไม่วินิจฉัยประเด็นปัญหาดังกล่าวโดยอ้างเหตุว่าตนปฏิเสธไม่รับคำร้องไว้พิจารณาไม่ได้

ในการวินิจฉัยชี้ขาดคดี ให้ศาลรัฐธรรมนูญแยกวินิจฉัยปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมายออกจากกัน ในกรณีที่ปัญหาข้อกฎหมายที่จะต้องวินิจฉัยหลายประเด็น ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยปัญหาดังกล่าวเรียงตามประเด็นเป็นลำดับไปที่ละประเด็น การกำหนดประเด็นให้เป็นอำนาจขององค์คณะ ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับการกำหนดประเด็นและการลำดับประเด็นวินิจฉัย ให้ถือตามความเห็นเสียงข้างมาก

เมื่อมีการกำหนดประเด็นและลำดับประเด็นที่วินิจฉัยแล้ว ตุลาการจะปฏิเสธไม่ออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นหนึ่งประเด็นใดเนื่องจากตนเป็นฝ่ายเสียงข้างน้อยในการวินิจฉัยประเด็นก่อนหน้านั้นไม่ได้

ข้อ ๒๐ การประชุมปรึกษาเพื่อทำคำวินิจฉัยเริ่มต้นด้วยการพิจารณาคำแถลงและคำขอให้ที่ประชุมวินิจฉัยของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ในกรณีที่คดีนั้นไม่มีการตั้งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนไว้บุคคลที่ได้รับมอบหมายจากองค์คณะแถลงความเห็นและคำขอให้ที่ประชุมวินิจฉัย เมื่อได้แถลงเสร็จสิ้นแล้วให้ตุลาการในที่ประชุมอภิปรายแสดงความเห็น หลังจากที่ได้แสดงความเห็นเสร็จสิ้นแล้วให้ออกเสียงวินิจฉัย

ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกเสียงวินิจฉัยเป็นคนแรก หลังจากนั้นให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสโดยอายุออกเสียงวินิจฉัยตามลำดับ

ข้อ ๒๑ เมื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแถลงคำวินิจฉัยและลงมติแล้ว ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมอบคำวินิจฉัยส่วนตนให้แก่ประธานในที่ประชุม

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจแก้ไขเพิ่มเติมคำวินิจฉัยส่วนตน หลังจากที่ได้แถลงคำวินิจฉัยและออกเสียงวินิจฉัยแล้วได้ การแก้ไขเพิ่มเติมคำวินิจฉัยส่วนตนให้กระทำให้เสร็จสิ้นก่อนที่ศาลรัฐธรรมนูญจะอ่านคำวินิจฉัย ในกรณีที่ไม่มี การอ่านคำวินิจฉัย ให้กระทำให้เสร็จสิ้นก่อนที่จะได้ส่งคำวินิจฉัยให้คู่ความ

ข้อ ๒๒ ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยให้เสร็จสิ้นและให้ประกาศคำวินิจฉัยโดยเร็ว คำวินิจฉัยให้กระทำเป็นลายลักษณ์อักษรพร้อมทั้งเหตุผลและให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์คณะทุกคนลงนามในคำวินิจฉัย

ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งร่วมวินิจฉัย ไม่อาจลงนามในคำวินิจฉัยได้ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญหรือประธานการพิจารณาหมายเหตุไว้ในคำวินิจฉัย

ในกรณีที่เป็นกรณีวินิจฉัยคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยออกนั่งพิจารณา ให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดวันนัดอ่านคำวินิจฉัยในวันที่มีการพิจารณาคดีครั้งสุดท้ายหรือในวันแถลงปิดคดี วันนัดอ่านคำวินิจฉัยจะต้องอยู่ภายในระยะเวลาสามเดือนนับแต่วันออกนั่งพิจารณาคดีครั้งสุดท้ายหรือวันแถลงปิดคดี ในกรณีที่คู่ความไม่มาปรากฏตัวต่อศาลรัฐธรรมนูญในวันอ่านคำวินิจฉัย ศาลรัฐธรรมนูญอาจอ่านคำวินิจฉัยลับหลังคู่ความได้

ในกรณีที่เป็นกรณีวินิจฉัยคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญไม่เคยออกนั่งพิจารณาด้วยวาจา ให้ศาลรัฐธรรมนูญส่งคำวินิจฉัยไปให้คู่ความทราบ

เอกสารแถลงคำวินิจฉัยที่ได้วินิจฉัยไปแล้วจะให้แก่สื่อมวลชนได้ก็แต่โดยได้รับอนุญาตจากประธานศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ไม่มี การอ่านคำวินิจฉัย ก่อนจะเผยแพร่เอกสารดังกล่าวจะต้องคาดหมายได้ว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ไปถึงคู่ความในคดีแล้ว

หมวด ๖

เอกสารและการขออุทธรณ์

ข้อ ๒๓ ตุลาการและคู่ความในกระบวนการพิจารณาสามารถรับฟังเทปบันทึกเสียงหรือดูภาพการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาในศาลได้ ห้ามมิให้ตุลาการหรือคู่ความทำสำเนาหรือฟังเทปบันทึกเสียงดังกล่าวหรือดูภาพดังกล่าวในทางส่วนตัว

ข้อ ๒๔ คู่ความย่อมมีสิทธิขอตรวจดูเอกสารในกระบวนการพิจารณา

ในกรณีที่มีการทำสำเนาเอกสารเพื่อประโยชน์ของศาลรัฐธรรมนูญ คู่ความในคดีที่เกี่ยวข้องสามารถขอสำเนาเอกสารดังกล่าวได้ ในกรณีที่คู่ความในคดีร้องขอ ศาลอาจจะให้สำเนาเอกสารอื่นๆแก่

คู่ความดังกล่าวได้ หากศาลเห็นว่าคู่ความที่ร้องขอเอกสารนั้นมีประโยชน์สำคัญเกี่ยวข้องกับเอกสารดังกล่าวโดยให้คู่ความที่ร้องขอเป็นผู้รับภาระค่าถ่ายเอกสาร ในกรณีที่บุคคลที่ร้องขอเป็นบุคคลที่สาม ให้ศาลพิจารณาอนุญาตให้บุคคลดังกล่าวทำสำเนาเอกสารได้ หากศาลเห็นว่าบุคคลนั้นมีประโยชน์เกี่ยวข้องในการขอดูเอกสารและการขอสำเนาเอกสารไม่กระทบกับประโยชน์ได้เสียของคู่ความในคดีหรือบุคคลอื่น

ข้อ ๒๕ บันทึกรการออกเสียงลงคะแนน ร่างคำวินิจฉัย ข้อเสนอแนะแก้ไขเปลี่ยนแปลงถ้อยคำสำนวนในคำวินิจฉัย ตลอดจนข้อสังเกตของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นในการประชุมปรึกษาเพื่อทำคำวินิจฉัยไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารในกระบวนการพิจารณา และไม่ตกอยู่ภายใต้หลักการขอตรวจดูเอกสาร ให้เก็บรักษาเอกสารดังกล่าวข้างต้นไว้ในช่องที่มีลักษณะพิเศษคู่กับเอกสารในกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๒๖ ห้ามมิให้ส่งมอบเอกสารในกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญให้แก่ศาลอื่นหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เว้นแต่ประธานศาลรัฐธรรมนูญโดยการหารือกับที่ประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะได้อนุญาตเป็นกรณีพิเศษ

ข้อ ๒๗ ให้จัดให้มีเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญไว้ที่สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ในการทำงานของศาล บุคคลทั่วไปอาจใช้ประโยชน์จากเอกสารอ้างอิงดังกล่าวได้ตามหลักเกณฑ์ที่เลขาธิการสำนักงานศาลรัฐธรรมนูญประกาศกำหนด

หมวด ๗

วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัย

ข้อ ๒๘ ในกรณีที่มีเหตุจำเป็นเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของคู่ความในคดีหรือเพื่อป้องกันอันตรายอันอาจเกิดแก่ประโยชน์สาธารณะ เมื่อคู่ความร้องขอหรือศาลรัฐธรรมนูญเห็นเองศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยได้

การกำหนดวิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามวรรคหนึ่งอาจกระทำได้โดยไม่จำเป็นต้องมีการออกนั่งพิจารณา ในกรณีฉุกเฉินศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวก่อนมีคำวินิจฉัยโดยไม่เปิดโอกาสให้คู่ความในคดีแสดงความเห็นก็ได้

วิธีการคุ้มครองชั่วคราวตามวรรคหนึ่งให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดโดยมีระยะเวลาไม่เกินหกเดือน เมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่ศาลกำหนดแล้ว หากยังมีความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการชั่วคราวก่อนมีคำ

วินิจฉัยต่อไปอีก ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามขององค์คณะขยายระยะเวลาในการใช้วิธีการคุ้มครองชั่วคราวออกไปได้

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญปฏิเสธคำร้องของกลุ่มความในการกำหนดวิธีการคุ้มครองชั่วคราวหรือมีคำสั่งตามคำร้องของกลุ่มความกำหนดวิธีการคุ้มครองชั่วคราว กลุ่มความที่ไม่เห็นด้วยกับคำสั่งของศาลรัฐธรรมนูญอาจอุทธรณ์โต้แย้งคำสั่งดังกล่าวได้ ให้ศาลรัฐธรรมนูญจัดให้มีการพิจารณาคำอุทธรณ์โต้แย้งดังกล่าวอย่างน้อยหนึ่งครั้ง ซึ่งจะต้องกระทำภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่กลุ่มความอุทธรณ์โต้แย้ง และให้ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งโดยเร็ว

หมวด ๘

คำวินิจฉัยและคำสั่ง

ข้อ ๒๙ ศาลรัฐธรรมนูญอาจระงับการดำเนินกระบวนการพิจารณาชั่วคราว เพื่อรอผลคำพิพากษาของศาลอื่นได้ หากการยืนยันข้อเท็จจริงหรือการมีคำพิพากษาของศาลอื่นอาจส่งผลกระทบต่อสำคัญต่อการพิจารณาวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๓๐ ในกรณีที่ปรากฏข้อเท็จจริงอันเป็นที่ยุติแล้วตามคำพิพากษาถึงที่สุดของศาลอื่น ศาลรัฐธรรมนูญอาจใช้ข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วนั้นเป็นฐานในการพิจารณาวินิจฉัยได้ แต่ข้อเท็จจริงที่ยุติแล้วนั้นจะต้องเป็นข้อเท็จจริงที่ได้มาในกระบวนการพิจารณาที่ศาลเป็นผู้ค้นหาความจริงตามหน้าที่

ข้อ ๓๑ เว้นแต่จะมีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในข้อกำหนดนี้ คำวินิจฉัยหรือคำสั่งของศาลต้องประกอบด้วยความเป็นมาหรือคำกล่าวหา สรุปข้อเท็จจริงที่ได้มาจากการพิจารณา เหตุผลในการวินิจฉัย ปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย พร้อมทั้งอ้างอิงบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และบทกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย

ข้อ ๓๒ ในกรณีที่ปรากฏข้อผิดพลาดในคำวินิจฉัยหรือคำสั่งไม่ว่าจะเป็นการเขียนถ้อยคำผิดพลาด การคำนวณผิดพลาด หรือความผิดพลาดอื่นใดที่เห็นประจักษ์ชัดและมีลักษณะคล้ายคลึงกับความผิดพลาดดังกล่าว หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นเองหรือกลุ่มความร้องขอ ให้ศาลรัฐธรรมนูญเรียกคำวินิจฉัยหรือคำสั่งดังกล่าวกลับคืนมาและดำเนินการแก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าวให้ถูกต้อง

ในกรณีที่กลุ่มความไม่ได้ส่งคำวินิจฉัยหรือคำสั่งกลับมายังศาลรัฐธรรมนูญตามความในวรรคก่อน ในระยะเวลาที่กำหนด ให้ศาลรัฐธรรมนูญแก้ไขคำวินิจฉัยหรือคำสั่งและส่งคำวินิจฉัยหรือคำสั่งที่แก้ไขแล้วให้แก่กลุ่มความเพื่อใช้แทนคำวินิจฉัยหรือคำสั่งเดิม

ข้อ ๓๓ ในกรณีที่มีความจำเป็นที่จะต้องบังคับคดีตามคำวินิจฉัยหรือคำสั่ง ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดกำหนดวิธีการบังคับคดีและหน่วยงานที่มีอำนาจบังคับคดีไว้ในคำวินิจฉัยหรือคำสั่งก็ได้

หมวด ๕

บทสุดท้าย

ข้อ ๓๔ ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเหนืออาคารที่ทำการศาลรัฐธรรมนูญ

ในการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการรักษาความสงบเรียบร้อยของการพิจารณา และมีอำนาจสั่งให้บุคคลใดที่ฝ่าฝืนคำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่สั่งเพื่อความสงบเรียบร้อยของการพิจารณาออกไปนอกสถานที่พิจารณา

ข้อ ๓๕ การรักษาระเบียบและความเรียบร้อยในส่วนที่เกี่ยวกับบุคคลภายนอกที่จะเข้ามายังศาลรัฐธรรมนูญหรือเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามระเบียบที่ศาลกำหนด

ข้อ ๓๖ ในกรณีที่ไม่มีบัญญัติไว้ในข้อกำหนดนี้ ให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณาและวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยนำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่ไม่ขัดกับสภาพของข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญ หากไม่มีบทบัญญัติเช่นนั้น ให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินกระบวนการพิจารณา ประชุมปรึกษา และวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามหลักกฎหมายทั่วไปว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาล

ส่วนที่ ๒

วิธีพิจารณาเฉพาะคดี

หมวด ๑

กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ

ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๖

ข้อ ๓๗ ในกรณีที่มีปัญหาความขัดแย้งกันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญ องค์กรตามรัฐธรรมนูญที่มีปัญหาดังกล่าวหรือประธานรัฐสภาอาจยื่นคำร้องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญนั้นก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งให้ระบอบบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญที่เกี่ยวข้อง ลักษณะการกระทำ การงดเว้นกระทำหรือการใช้อำนาจของผู้ถูกร้องที่กระทบกระเทือนกับอำนาจหน้าที่ของผู้ร้อง

คำร้องตามวรรคหนึ่งต้องกระทำภายในหกเดือน นับแต่ผู้ร้องรู้ถึงการกระทำ การงดเว้นกระทำ หรือการใช้อำนาจของผู้ถูกร้องซึ่งกระทบกระเทือนอำนาจหน้าที่ของผู้ร้อง

ข้อ ๓๘ องค์การตามรัฐธรรมนูญองค์กรอื่นอาจเข้ามาร่วมในขั้นตอนใดๆ ของกระบวนการพิจารณา ตามความในข้อ ๓๗ ได้ หากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญจะมีผลกระทบกระเทือนอำนาจหน้าที่ตาม รัฐธรรมนูญขององค์กรตามรัฐธรรมนูญองค์กรนั้น

ข้อ ๓๙ เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการกระบวนการพิจารณา ศาลรัฐธรรมนูญอาจรวมกระบวนการ พิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญหลายกระบวนการเข้าด้วยกัน หรือ แยกกระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญออกเป็นหลายกระบวนการ พิจารณาก็ได้

ข้อ ๔๐ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดว่าการกระทำ การงดเว้นกระทำ หรือการใช้อำนาจ หน้าที่ของผู้ถูกร้องกระทบกระเทือนหรือก้าวล่วงเข้าไปในเขตอำนาจหน้าที่ของผู้ร้องหรือไม่ ในกรณีที่ ประธานรัฐสภาเป็นผู้ยื่นคำร้อง ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าองค์กรตามรัฐธรรมนูญองค์กรใดกระทำ การงดเว้นกระทำ หรือใช้อำนาจหน้าที่ที่กระทบกระเทือนหรือก้าวล่วงเข้าไปในเขตอำนาจขององค์กรตาม รัฐธรรมนูญอีกองค์กรหนึ่งหรือไม่

หมวด ๒

กระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบร่างกฎหมายและร่างข้อบังคับการประชุมมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ และ มาตรา ๒๖๓

ข้อ ๔๑ คำร้องที่ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา ประธานรัฐสภาหรือ นายกรัฐมนตรีส่งมายังศาลรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๒ เพื่อให้ ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญขัดหรือแย้ง กับรัฐธรรมนูญหรือไม่ ต้องระบุให้ชัดเจนว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญดังกล่าวมีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่ง รัฐธรรมนูญอย่างไร

ข้อ ๔๒ ให้ศาลรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา นายกรัฐมนตรี แถลง ความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างพระราชบัญญัติหรือร่าง พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น

ข้อ ๔๓ ให้นำความในข้อ ๔๑ และข้อ ๔๒ มาใช้บังคับกับการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมของวุฒิสภาและร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภาด้วยเท่าที่จะใช้บังคับได้

หมวด ๓

กระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดกับรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔

ข้อ ๔๔ ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาคำชี้แจงความเห็นของศาลหรือคำโต้แย้งของกลุ่มความตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๖๔ ในเบื้องต้นว่าเป็นสาระที่ศาลรัฐธรรมนูญสมควรรับไว้วินิจฉัยหรือไม่

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีความเห็นเป็นเอกฉันท์ว่าคำชี้แจงความเห็นของศาลหรือคำโต้แย้งของกลุ่มความที่ศาลส่งมาตามทางการไม่เป็นสาระอันควรได้รับการวินิจฉัย ให้ศาลไม่รับคำร้องไว้พิจารณาโดยทำเป็นคำสั่งพร้อมด้วยเหตุผลโดยสรุป

ข้อ ๔๕ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตามหมวดนี้ ศาลรัฐธรรมนูญอาจเปิดโอกาสให้สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา รัฐบาล ทำความเห็นเสนอประกอบการวินิจฉัยภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนดก็ได้

ข้อ ๔๖ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่เป็นประเด็นโต้แย้งนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ให้ศาลประกาศในคำวินิจฉัยแสดงความไม่มีผลใช้บังคับของบทบัญญัติแห่งกฎหมายนั้น

ข้อ ๔๗ การถอนฟ้อง การจำหน่ายคดี การระงับหรือยุติกระบวนการพิจารณาในคดีที่เป็นเหตุแห่งการเสนอความเห็นหรือยื่นคำโต้แย้งต่อศาลรัฐธรรมนูญตามความในหมวดนี้ ไม่กระทบต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

หมวด ๔

กระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๕๘

ข้อ ๔๘ ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายใดๆ ซึ่งเป็นกฎหมายในระดับเดียวกับพระราชบัญญัติ หรือการกระทำขององค์กรตามรัฐธรรมนูญซึ่งกระทำโดยใช้

อำนาจตามรัฐธรรมนูญ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาวินิจฉัย

ข้อ ๔๕ ให้ศาลรัฐธรรมนูญส่งเนาคำร้องของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งให้หน่วยงานหรือนุคคลใดแถลงต่อศาลด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรก็ได้

ข้อ ๕๐ ในกรณีที่ผู้ร้องขอถอนคำร้อง ให้เป็นดุลพินิจของศาลรัฐธรรมนูญว่าจะอนุญาตให้ถอนคำร้องหรือไม่

ในการดุลพินิจตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาถึงเหตุแห่งการถอนคำร้องประโยชน์ที่มีต่อผู้เกี่ยวข้องในคดีและประโยชน์สาธารณะประกอบด้วย

หมวด ๕

กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดมติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองซึ่งขัดต่อรัฐธรรมนูญ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๔๖ วรรค ๓

ข้อ ๕๑ ในกรณีที่ปรากฏว่ามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ หรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองนั้น กรรมการบริหารของพรรคการเมืองนั้น หรือสมาชิกของพรรคการเมืองนั้นตามจำนวนที่กำหนดไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองอาจยื่นคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้

การยื่นคำร้องว่ามติของพรรคการเมืองมีลักษณะตามวรรคหนึ่ง ให้กระทำภายในหกสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมตินั้น

ข้อ ๕๒ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่ามติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองขัดต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญหรือขัดหรือแย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ให้มติหรือข้อบังคับของพรรคการเมืองนั้นเป็นอันยกเลิกไป

หมวด ๖

กระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบการใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของบุคคลและพรรคการเมืองตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๖๓

ข้อ ๕๓ ในกรณีที่อัยการสูงสุดยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยสั่งการให้บุคคลหรือพรรคการเมืองเลิกการกระทำที่เป็นการใช้สิทธิและเสรีภาพเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิถีทางที่ไม่เป็นไปตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรัฐธรรมนูญจัดให้มีการไต่สวนมูลแห่งคำร้องโดยให้ออกาสผู้ร้องและผู้ถูกร้องแถลงความเห็นต่อศาล

หลังจากการไต่สวนคำร้องเสร็จสิ้นลง ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าจะรับคำร้องไว้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไปหรือไม่

ข้อ ๕๔ นอกจากการวินิจฉัยสั่งการให้พรรคการเมืองใดเลิกกระทำการตามความในมาตรา ๖๓ แล้ว ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งให้ยุบพรรคการเมืองนั้นก็ได้

ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเห็นว่าการสั่งยุบพรรคการเมืองอาจเป็นการใช้อำนาจรัฐที่เกินสมควรแก่เหตุ ศาลรัฐธรรมนูญจะสั่งให้ยุบส่วนใดส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองก็ได้

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญสั่งให้ยุบพรรคการเมืองใด หรือส่วนใดส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองใด ให้ทรัพย์สินของพรรคการเมืองนั้นหรือส่วนใดส่วนหนึ่งของพรรคการเมืองนั้นตกเป็นของแผ่นดิน

หมวด ๗

กระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบการดำเนินงานภายในงานของรัฐสภาตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๑๗๗ และมาตรา ๑๘๐

ข้อ ๕๕ ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีการเสนอหรือส่งให้สภาดังกล่าวพิจารณานั้น เป็นร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามวรรคหนึ่งมีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยให้ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นตกไป

ข้อ ๕๖ การถอนคำร้องในกรณีดังกล่าวจะกระทำได้อีกแต่โดยมติเสียงข้างมากของสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณี เมื่อมีการถอนคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญสั่งจำหน่ายคดี

ข้อ ๕๗ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาอาจยื่นคำร้องพร้อมความเห็นขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการเสนอ แปรญัตติ หรือกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการมีส่วนร่วมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย

ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดให้เสร็จภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับคำร้องพร้อมความเห็นตามวรรคหนึ่ง

ข้อ ๕๘ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการเสนอ แปรญัตติ หรือกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการมีส่วนร่วมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่าย ให้การเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำดังกล่าวสิ้นสุดลง

หมวด ๘

กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดความสมบูรณ์ในการดำรงตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้งตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

มาตรา ๙๖ มาตรา ๒๑๖ และมาตรา ๑๔๒

ข้อ ๕๙ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาอาจใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา ๙๖ โดยยื่นคำร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกให้ประธานสภาดังกล่าวส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลงหรือไม่

ข้อ ๖๐ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาอาจใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา ๒๑๖ โดยยื่นคำร้องต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกให้ประธานสภาดังกล่าวส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวหรือไม่

ข้อ ๖๑ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาอาจใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยมาตรา ๑๔๒ โดยยื่นคำร้องต่อประธานรัฐสภาให้ประธานรัฐสภาส่งคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่ากรรมการการเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งหรือไม่

ข้อ ๖๒ เมื่อมีการยื่นคำร้องและศาลรัฐธรรมนูญรับคดีไว้วินิจฉัยแล้ว หากผู้ร้องถอนคำร้องให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งให้ผู้ถูกร้องทราบและให้ผู้ถูกร้องชี้แจงว่าจะคัดค้านการถอนคำร้องหรือไม่ ในกรณีที่ผู้ถูกร้องคัดค้านการถอนคำร้องและศาลรัฐธรรมนูญเห็นสมควร ศาลรัฐธรรมนูญจะไม่อนุญาตให้ถอนคำร้องและดำเนินกระบวนการต่อไปก็ได้

หมวด ๕

กระบวนการพิจารณาวินิจฉัยชี้ขาดการยื่นแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามกฎหมายบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาตรา ๒๕๕

ข้อ ๖๓ ในกรณีที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบ หรือแสดงบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จหรือปกปิดความจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ศาลรัฐธรรมนูญโดยมติเสียงข้างมากของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจตั้งคณะตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมีจำนวนไม่เกินสามคน เพื่อให้คณะตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเตรียมข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่างๆ เสนอต่อองค์กรคณะกรรมการออกนั่งพิจารณาด้วยวาจาก็ได้

ให้ศาลรัฐธรรมนูญจัดให้มีการออกนั่งพิจารณาด้วยวาจาอย่างน้อยหนึ่งครั้ง

ในการออกนั่งพิจารณาครั้งสุดท้ายให้ศาลรัฐธรรมนูญเปิดโอกาสให้ผู้ร้องและผู้ถูกร้องแถลงปิดคดี ให้ผู้ร้องแถลงปิดคดีก่อนและให้ผู้ถูกร้องแถลงปิดคดีเป็นคนสุดท้าย

ข้อ ๖๔ เมื่อมีการยื่นคำร้องตามความในข้อ ๖๓ แล้ว ห้ามมิให้ผู้ร้องถอนคำร้องเว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่แสดงให้เห็นถึงความผิดพลาดในการยื่นคำร้อง

ให้นำความในข้อ ๖๒ มาใช้บังคับกับการถอนคำร้องด้วยโดยอนุโลม

ภาคผนวก ๒

คำแปล (บางส่วน)

รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน*

ส่วนที่ ๑ ธรรมนูญและเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

มาตรา ๑ (สถานะ, ที่ตั้ง และธรรมนูญแห่งศาล)

- (๑) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญเสมอด้วยองค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นและเป็นศาลแห่งสหพันธ์ที่มีความเป็นอิสระ
- (๒) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มีที่ตั้งอยู่ที่เมืองคาร์ลสรูห์ (Karlsruhe)
- (๓) ให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดข้อบังคับภายในโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่

มาตรา ๒ (องค์ประกอบ, องค์คณะ)

- (๑) ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยองค์คณะ ๒ องค์คณะ
- (๒) ในแต่ละองค์คณะให้มีตุลาการ ๘ คน
- (๓) ในแต่ละองค์คณะให้มีตุลาการ ๓ คน ซึ่งได้รับคัดเลือกมาจากผู้พิพากษาศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์ ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือก จะต้องปฏิบัติงานในศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์มาแล้วอย่างน้อย ๓ ปี

มาตรา ๓ (คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของตุลาการ)

- (๑) ตุลาการจะต้องมีอายุ ๔๐ ปีบริบูรณ์ มีคุณสมบัติในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ และต้องแสดงเจตนาในการที่จะรับดำรงเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นลายลักษณ์อักษร

* หมายเหตุ : รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันมีทั้งสิ้น ๔ ส่วนด้วยกัน คือ ธรรมนูญและเขตอำนาจศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา บทบัญญัติว่าด้วยวิธีพิจารณาเฉพาะคดี และบทสุดท้าย คำแปลนี้จำกัดเฉพาะส่วนที่หนึ่งและส่วนที่สอง ซึ่งเป็นส่วนสำคัญสำหรับงานวิจัยเรื่องวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

(๒) ตุลาการจะต้องมีคุณสมบัติครบถ้วนสำหรับการเป็นผู้พิพากษาตามรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยตุลาการและ
ผู้พิพากษาเยอรมัน

(๓) ตุลาการจะดำรงตำแหน่งใดๆ ในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์, สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์,
รัฐบาลแห่งสหพันธ์ รวมตลอดถึงองค์กรในลักษณะเดียวกันในระดับมลรัฐมิได้ ในกรณีที่บุคคลซึ่ง
ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ดำรงตำแหน่งในองค์กรที่กล่าวมา ให้
บุคคลนั้นพ้นจากตำแหน่งต่างๆ ในองค์กรดังกล่าว

(๔) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์จะประกอบอาชีพอื่นใด เว้นแต่เป็นผู้สอนวิชากฎหมายใน
มหาวิทยาลัยเยอรมันไม่ได้ การปฏิบัติงานในฐานะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์อยู่ในลำดับที่
สำคัญยิ่งกว่าการปฏิบัติงานในฐานะผู้สอนในมหาวิทยาลัย

มาตรา ๔ (วาระในการดำรงตำแหน่ง)

(๑) ตุลาการมีวาระในการดำรงตำแหน่ง ๑๒ ปี แต่ต้องไม่เกินอายุเกษียณ

(๒) การคัดเลือกตุลาการให้ดำรงตำแหน่งใหม่อีกวาระหนึ่งจะกระทำมิได้

(๓) อายุเกษียณได้แก่ วันสิ้นสุดแห่งเดือนที่ตุลาการมีอายุครบ ๖๘ ปีบริบูรณ์

(๔) เมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่งแล้ว ให้ตุลาการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าจะได้แต่งตั้งตุลาการใหม่

มาตรา ๕ (การคัดเลือกตุลาการ)

(๑) ในแต่ละองค์คณะ ให้ตุลาการกึ่งหนึ่งมาจากการเลือกโดยสภาผู้แทนราษฎร ตุลาการอีกกึ่งหนึ่งมา
จากการเลือกโดยสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ ให้องค์กรดังกล่าวองค์กรหนึ่งเลือกผู้พิพากษาจากศาล
สูงสุดแห่งสหพันธ์หนึ่งคน อีกองค์กรหนึ่งเลือกผู้พิพากษาจากศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์สองคน สำหรับ
จำนวนตุลาการที่เหลือให้องค์กรหนึ่งเลือกตุลาการสามคน อีกองค์กรหนึ่งเลือกตุลาการอีกสองคนให้
ครบเป็นองค์คณะ

(๒) ให้เลือกตุลาการให้เสร็จสิ้นภายในระยะเวลาอย่างเร็วที่สุดสามเดือนก่อนที่ตุลาการคนเดิมจะพ้น
จากตำแหน่ง ถ้าในเวลาดังกล่าวมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ให้เลือกตุลาการให้เสร็จภายในหนึ่งเดือน
นับแต่วันที่มีการประชุมสภาผู้แทนราษฎรครั้งแรก

(๓) ในกรณีที่ตุลาการผู้ใดพ้นจากตำแหน่งก่อนครบวาระ ให้องค์กรที่มีอำนาจเลือกตุลาการผู้นั้นเลือก
ตุลาการคนใหม่ให้เสร็จภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่ตุลาการผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา ๖ (กระบวนการเลือกตุลาการในสภาผู้แทนราษฎร)

- (๑) ให้ตุลาการที่เลือกโดยสภาผู้แทนราษฎรได้รับเลือกโดยอ้อม
- (๒) ให้สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เลือกสมาชิกของตนจำนวนสิบสองคนเพื่อประกอบเป็นคณะกรรมการคัดเลือกตุลาการ ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์การเลือกตั้งในระบบสัดส่วน กลุ่มการเมืองในสภาแต่ละกลุ่มการเมืองย่อมมีสิทธิเสนอบัญชีรายชื่อได้ ให้คำนวณคะแนนเสียงที่ลงให้แก่ละบัญชีรายชื่อตามระบบ d'Hondt ผู้ที่ได้รับเลือกเป็นกรรมการคือบุคคลที่มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อเรียงตามลำดับ ในกรณีที่บุคคลที่ได้รับเลือกไม่สามารถรับตำแหน่งได้ ให้เลื่อนบุคคลในลำดับถัดไปในบัญชีรายชื่อขึ้นมาแทน
- (๓) ให้กรรมการที่ได้รับเลือกซึ่งอาวุโสที่สุดเรียกประชุมคณะกรรมการโดยไม่ชักช้าภายในเวลาหนึ่งสัปดาห์เพื่อดำเนินการเลือกตุลาการโดยให้กรรมการดังกล่าวเป็นประธานที่ประชุม และให้ประชุมคัดเลือกตุลาการจนกระทั่งได้ตุลาการครบจำนวน
- (๔) กรรมการมีหน้าที่ในการไม่เปิดเผยประวัติหรือพฤติกรรมอื่นใดของผู้ที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะได้รับการคัดเลือกซึ่งตนได้รับทราบในการปฏิบัติหน้าที่ในคณะกรรมการ และมีหน้าที่ในการไม่เปิดเผยการอภิปรายในที่ประชุมคณะกรรมการตลอดจนผลการลงคะแนน
- (๕) ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกให้เป็นตุลาการจะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าแปดคะแนน

มาตรา ๑ (กระบวนการคัดเลือกตุลาการในสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์)

ผู้ที่จะได้รับการคัดเลือกจากสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ให้เป็นตุลาการจะต้องได้รับคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์

มาตรา ๑ a (กระบวนการคัดเลือกในกรณีเฉพาะ)

(๑) ในกรณีที่ไม่สามารถคัดเลือกตุลาการตามความในมาตรา ๑ ได้ภายในสองเดือนนับแต่สิ้นวาระการดำรงตำแหน่งของตุลาการคนเดิมหรือนับแต่วันที่ตุลาการคนเดิมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระ ให้กรรมการซึ่งอาวุโสที่สุดเรียกให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เสนอชื่อบุคคลที่สมควรดำรงตำแหน่งตุลาการโดยไม่ชักช้า

(๒) ให้ที่ประชุมใหญ่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ลงมติเสนอชื่อบุคคลที่สมควรได้รับคัดเลือกให้เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ มติดังกล่าวให้ใช้คะแนนเสียงข้างมากธรรมดา ในกรณีที่มีตำแหน่งตุลาการว่างตำแหน่งเดียว ให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เสนอชื่อบุคคลสามชื่อ ในกรณีที่มีตำแหน่ง

ตุลาการว่ามากกว่าหนึ่งตำแหน่งให้ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เสนอชื่อบุคคลเป็นจำนวนสองเท่าของตำแหน่งที่ว่าง และให้นำมาตรา ๑๖ วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

(๑) ให้ใช้ความในวรรคหนึ่งและวรรคสองบังคับในกรณีที่ตุลาการจะต้องได้รับการคัดเลือกจากสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ ทั้งนี้โดยให้ประธานสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์หรือผู้แทนทำหน้าที่ในฐานะกรรมการที่มีอาวุโสสูงสุด

(๔) สิทธิขององค์กรที่ทำหน้าที่คัดเลือกตุลาการในการเลือกบุคคลอื่นที่ศาลรัฐธรรมนูญมิได้เสนอชื่อมา ย่อมไม่ถูกระทบ

มาตรา ๘ (บัญชีรายชื่อ)

(๑) ให้กระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์จัดทำบัญชีรายชื่อของผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์ทั้งหมดที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรา ๓ (๑) และ (๒)

(๒) ให้กระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์จัดทำบัญชีรายชื่อของบุคคลทุกคนที่กลุ่มการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ หรือ รัฐบาลแห่งมลรัฐ เสนอให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์และเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามมาตรา ๓ (๑) และ (๒)

(๓) ให้มีการปรับปรุงแก้ไขบัญชีรายชื่อเป็นระยะและให้เสนอต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์และประธานสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์อย่างช้าที่สุดหนึ่งสัปดาห์ก่อนที่จะมีการเลือกตุลาการ

มาตรา ๙ (การเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญ)

(๑) ให้สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์หมุนเวียนกันเลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญต้องเลือกจากองค์กรคณะที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้เป็นสมาชิกขององค์กรคณะอยู่ด้วย

(๒) ในวาระเริ่มแรก ให้สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เลือกประธานศาลรัฐธรรมนูญ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์เลือกรองประธานศาลรัฐธรรมนูญ

(๓)ให้นำบทบัญญัติมาตรา ๖ และมาตรา ๗ มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๐ (การแต่งตั้ง)

ประธานาธิบดีเป็นผู้แต่งตั้งผู้ที่ได้รับการคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑๑ (การสาบานตนเข้ารับตำแหน่ง)

(๑) ก่อนเข้ารับตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต้องสาบานตนด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้ :

“ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่าข้าพเจ้าในฐานะตุลาการที่เที่ยงธรรมปราศจากอคติใดๆจะรักษาไว้ซึ่งกฎหมายพื้นฐานแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันและจะปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตุลาการโดยเปี่ยมด้วยมโนธรรมสำนึกต่อทุกคน ขอพระเจ้าได้โปรดประทานพร”

ในกรณีที่มีการสาบานตนกระทำโดยตุลาการที่เป็นสตรี ตุลาการดังกล่าวได้รับอนุญาตให้ใช้ถ้อยคำว่า “ตุลาการสตรีที่เที่ยงธรรมและปราศจากอคติ” แทนคำว่า “ตุลาการที่เที่ยงธรรมและปราศจากอคติ” ได้

(๒) ในกรณีที่ตุลาการนับถือศาสนาอื่นใด ซึ่งกฎหมายอนุญาตให้ใช้ถ้อยคำในการสาบานตนเป็นอย่างอื่น ตุลาการผู้นั้นอาจสาบานตนด้วยถ้อยคำนั้นได้

(๓) การสาบานตนอาจกระทำได้โดยปราศจากถ้อยคำที่แสดงความเชื่อและศรัทธาในศาสนา

มาตรา ๑๒ (สิทธิในการขอพ้นจากตำแหน่ง)

ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจยื่นคำขอไม่ว่าในเวลาใดๆให้ตนพ้นจากตำแหน่ง ให้ประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ประกาศการพ้นจากตำแหน่งดังกล่าว

มาตรา ๑๓ (เขตอำนาจศาล)

ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์วินิจฉัยกรณีพิพาทที่ระบุไว้ในกฎหมายพื้นฐาน ดังนี้

(๑) เกี่ยวกับการสิ้นสุดของสิทธิขั้นพื้นฐาน (มาตรา ๑๘ กฎหมายพื้นฐาน)

(๒) เกี่ยวกับความไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของพรรคการเมือง (มาตรา ๒๑ วรรค ๒ กฎหมายพื้นฐาน)

(๓) เกี่ยวกับคำร้องทุกข์ที่มีต่อคำวินิจฉัยของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์เกี่ยวกับความสมบูรณ์ของการเลือกตั้ง การได้มาและเสียไปซึ่งสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (มาตรา ๔๑ วรรค ๒ กฎหมายพื้นฐาน)

(๔) เกี่ยวกับคำฟ้องให้ถอดถอนประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ออกจากตำแหน่งของสภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์และสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ (มาตรา ๖๑ กฎหมายพื้นฐาน)

(๕) เกี่ยวกับการตีความกฎหมายพื้นฐานอันเนื่องมาจากการพิพาทกันในเรื่องขอบอำนาจหน้าที่ระหว่างองค์กรสูงสุดแห่งสหพันธ์หรือคู่ความอื่นซึ่งกฎหมายพื้นฐานหรือข้อบังคับภายในขององค์กรสูงสุดแห่งสหพันธ์กำหนดสิทธิไว้ (มาตรา ๙๑ วรรค ๑ ข้อ ๑ กฎหมายพื้นฐาน)

(๖) ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันหรือมีความสงสัยเกี่ยวกับความสอดคล้องทั้งในแง่รูปแบบและเนื้อหาของกฎหมายแห่งสหพันธ์และมลรัฐที่มีต่อกฎหมายพื้นฐาน หรือความสอดคล้องของกฎหมายแห่งมลรัฐที่มีต่อกฎหมายแห่งสหพันธ์ ทั้งนี้โดยคำร้องของรัฐบาลแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งมลรัฐ หรือ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของสมาชิกทั้งหมด (มาตรา ๕๓ วรรค ๑ ข้อ ๒ กฎหมายพื้นฐาน)

(๙) ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของสหพันธ์และมลรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายแห่งสหพันธ์โดยมลรัฐ และการใช้อำนาจบังคับบัญชาและกำกับดูแล (มาตรา ๕๓ วรรค ๑ ข้อ ๓ และมาตรา ๘๔ วรรค ๔ ประโยคที่ ๒ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๐) เกี่ยวกับข้อพิพาททางกฎหมายมหาชนอื่นๆ ระหว่างสหพันธ์กับมลรัฐ ระหว่างมลรัฐด้วยกัน หรือภายในมลรัฐ เว้นแต่ข้อพิพาทดังกล่าวจะตกอยู่ในเขตอำนาจศาลอื่น

(๑๑ ก) เกี่ยวกับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๕๓ วรรค ๑ ข้อ ๔ ก และ ๔ ข กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๒) เกี่ยวกับคำฟ้องให้ถอดถอนผู้พิพากษาแห่งสหพันธ์และผู้พิพากษาแห่งมลรัฐ (มาตรา ๕๘ วรรค ๒ และ วรรค ๕ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๓) เกี่ยวกับข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญในมลรัฐ ในกรณีที่กฎหมายแห่งมลรัฐบัญญัติให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๕๕ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๔) เกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายพื้นฐานของกฎหมายแห่งสหพันธ์และกฎหมายแห่งมลรัฐ หรือความชอบด้วยกฎหมายแห่งสหพันธ์ของรัฐบัญญัติแห่งมลรัฐหรือกฎหมายอื่นแห่งมลรัฐ ทั้งนี้โดยคำร้องของศาล (มาตรา ๑๐๐ วรรค ๑ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๕) ในกรณีที่มีความสงสัยว่ากฎเกณฑ์แห่งกฎหมายระหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายแห่งสหพันธ์หรือไม่ หรือกฎเกณฑ์ดังกล่าวก่อให้เกิดสิทธิหน้าที่แก่ปัจเจกชนโดยตรงหรือไม่ ทั้งนี้โดยคำร้องของศาล (มาตรา ๑๐๐ วรรค ๒ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๖) ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐซึ่งตีความกฎหมายพื้นฐานต้องการพิพากษาแตกต่างไปจากที่ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์หรือศาลรัฐธรรมนูญแห่งมลรัฐอื่นเคยพิพากษาไว้ ทั้งนี้โดยคำร้องของศาลนั้น (มาตรา ๑๐๐ วรรค ๓ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๗) ในกรณีที่มีความเห็นต่างกันเกี่ยวกับการมีผลใช้บังคับต่อไปของกฎหมายในฐานะเป็นกฎหมายแห่งสหพันธ์ (มาตรา ๑๒๖ กฎหมายพื้นฐาน)

(๑๘) กรณีอื่นที่รัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์บัญญัติให้อยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๕๓ วรรค ๒ กฎหมายพื้นฐาน)

มาตรา ๑๔ (อำนาจหน้าที่ขององค์กรและข้อกำหนดของที่ประชุมใหญ่)

(๑) องค์กรหนึ่งที่หนึ่งแห่งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบบทบัญญัติแห่งกฎหมาย (มาตรา ๑๓ (๖) และ (๑๑)) ซึ่งเป็นกรณีที่มีการร้องว่าบทบัญญัติแห่ง

กฎหมายขัดต่อสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิตามมาตรา ๓๓, ๑๐๑, ๑๐๓ และ ๑๐๔ แห่งกฎหมายพื้นฐาน รวมตลอดถึงอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ เว้นแต่ คำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๕๑ และคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับสิทธิเลือกตั้ง

(๒) องค์คณะที่สองแห่งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา ๑๓ (๑) ถึง (๕), (๗) ถึง (๙), (๑๒) และ (๑๔) และมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบบทบัญญัติแห่งกฎหมายและคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญเท่าที่ไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ขององค์คณะที่หนึ่ง

(๓) อำนาจหน้าที่ขององค์คณะตามมาตรา ๑๓ (๑๐) และ (๑๓) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในวรรคหนึ่ง และวรรคสอง

(๔) ในกรณีที่องค์คณะใดขององค์คณะหนึ่งมีภาระแห่งคดีมากและไม่ใช่เป็นภาระที่ดำรงอยู่ชั่วคราว ที่ประชุมใหญ่ของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์อาจกำหนดอำนาจหน้าที่ขององค์คณะให้แตกต่างจากความในวรรคหนึ่งถึงวรรคสามได้โดยให้มีผลตั้งแต่เริ่มต้นปีการปฏิบัติงานถัดไป ข้อกำหนดดังกล่าวให้ใช้บังคับกับคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาและเป็นคดีที่ยังไม่ได้พิจารณาโดยการแถลงด้วยวาจา หรือยังไม่ได้ประชุมปรึกษาพิพากษา ให้ประกาศมติดังกล่าวของที่ประชุมใหญ่ศาลรัฐธรรมนูญในรัฐกิจจานุเบกษา

(๕) ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งซึ่งประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนสี่คนซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากองค์คณะสำหรับแต่ละปีการปฏิบัติงานขององค์คณะละสองคนทำหน้าที่วินิจฉัยในกรณีที่มีความสงสัยเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์คณะในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา ๑๕ (ประธานและการลงมติ)

(๑) ประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นประธานที่ประชุมในแต่ละองค์คณะที่ตนเป็นสมาชิก ให้ตุลาการที่อาวุโสที่สุดโดยอายุราชการในองค์คณะ ในกรณีที่อายุราชการเท่ากัน ให้ตุลาการที่อาวุโสที่สุดโดยอายุในองค์คณะทำหน้าที่เป็นรองประธาน

(๒) องค์คณะแต่ละองค์คณะจะมีมติในเรื่องใดๆ ได้ ถ้ามีตุลาการอย่างน้อยหกคนมาประชุม ในกรณีที่เรื่องที่จะต้องมิตเป็นเรื่องเร่งด่วนและองค์คณะไม่สามารถมีมติได้เพราะไม่ครบองค์ประชุม ให้ประธานในที่ประชุมดำเนินการเลือกตุลาการจากอีกองค์คณะหนึ่งโดยวิธีการจับสลากเพื่อให้ตุลาการดังกล่าวทำหน้าที่แทน ให้ทำเช่นนี้ไปตามลำดับจนมีตุลาการพอที่จะเป็นองค์ประชุมได้ ประธานขององค์คณะไม่สามารถที่จะเป็นตุลาการซึ่งทำหน้าที่แทนในกรณีเช่นนี้ได้ รายละเอียดในเรื่องนี้ให้บัญญัติไว้ในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ

(๓) มติวินิจฉัยในกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๑๓ (๑), (๒), (๔) และ (๕) อันเป็นมติที่เป็นผลร้ายแก่ผู้ถูกร้อง ต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการทั้งหมดขององค์คณะ ในกรณีอื่นมติวินิจฉัยต้องมีคะแนนเสียงข้างมากของตุลาการในองค์คณะนั้นที่ร่วมพิจารณาวินิจฉัย ทั้งนี้หากไม่ปรากฏว่ามีกฎหมายกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากันจะถือว่ามี การกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นของสหพันธ์ไม่ได้

มาตรา ๑๕ a (องค์คณะย่อย)

- (๑) ให้องค์คณะกำหนดองค์คณะย่อยหลายขององค์คณะสำหรับการทำงานในแต่ละปีการปฏิบัติงาน องค์คณะย่อยแต่ละองค์คณะย่อยประกอบด้วยตุลาการสามคน องค์ประกอบขององค์คณะย่อยจะต้องไม่ซ้ำกันเกินกว่าสามปีการปฏิบัติงาน
- (๒) ก่อนเริ่มปีการปฏิบัติงานแต่ละปี ให้องค์คณะกำหนดการจ่ายค่าธรรมเนียมตามรัฐธรรมนูญให้แก่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน (มาตรา ๕๓ a และมาตรา ๕๓ b) จำนวนองค์คณะย่อยและองค์ประกอบขององค์คณะย่อย ตลอดจนผู้แทนของตุลาการในองค์คณะย่อย

มาตรา ๑๖ (คำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่)

- (๑) ในกรณีที่องค์คณะใดขององค์คณะหนึ่งต้องการวินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายให้แตกต่างไปจากที่องค์คณะอีกองค์คณะหนึ่งได้วินิจฉัยไว้แล้ว ให้ที่ประชุมใหญ่แห่งศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้ชี้ขาดปัญหาดังกล่าว
- (๒) ที่ประชุมใหญ่แห่งศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีความสามารถในการลงมติ หากตุลาการจำนวนสองในสามขององค์คณะแต่ละองค์คณะมาร่วมประชุม

ส่วนที่ ๒

บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา

มาตรา ๑๗ (การเปิดเผยต่อสาธารณะ-ตำรวจรักษาความเรียบร้อย-การออกเสียงวินิจฉัย)

หากไม่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ ให้นำบทบัญญัติหมวดที่ ๑๔ ถึง ๑๖ แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยธรรมนูญศาล เกี่ยวกับการพิจารณาโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ ตำรวจรักษาความเรียบร้อย ภาษาที่ใช้ในศาล การประชุมปรึกษาคดี และการออกเสียงวินิจฉัยมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา ๑๘ (การตัดตุลาการออกจากพิจารณา)

(๑) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งตุลาการได้ หาก

๑. มีส่วนร่วมในเนื้อหาของคดี หรือเป็นคู่สมรสของคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นญาติสืบสายโลหิตโดยตรงหรือเป็นญาติโดยการสมรส หรือ เป็นพี่น้องหรือลูกพี่ลูกน้องนับได้เพียงสามชั้น หรือเป็นญาติทางการสมรสนับได้เพียงสองชั้น หรือ

๒. เคยปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับคดีดังกล่าวมาก่อนหน้านั้นแล้ว

(๒) ตุลาการย่อมไม่ถูกถือว่ามีส่วนร่วมในเนื้อหาของคดี หากเพียงเพราะเหตุของสถานะทางครอบครัว อาชีพ แหล่งกำเนิด การเป็นส่วนหนึ่งของพรรคการเมือง หรือเหตุอื่นใดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน จะทำให้ตุลาการดังกล่าวมีประโยชน์ได้เสียในผลของคดี

(๓) การปฏิบัติงานต่อไปนี้ ไม่ถือว่าเป็นการปฏิบัติงานในความหมายของวรรคหนึ่ง หมายเลข ๒

๑. การร่วมในกระบวนการนิติบัญญัติ

๒. การแสดงความเห็นทางวิชาการในปัญหาข้อกฎหมายที่อาจมีความสำคัญต่อการพิจารณา

มาตรา ๑๕ (การคัดค้านตุลาการเนื่องจากขาดความเป็นกลาง)

(๑) ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งถูกคัดค้านเนื่องจากความกังวลในเรื่องความเป็นกลาง ให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาดังกล่าวโดยไม่ให้ตุลาการที่ถูกคัดค้านอยู่ร่วมในการวินิจฉัย ในกรณีที่คะแนนเสียงเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

(๒) การคัดค้านตุลาการต้องมีการให้เหตุผล ให้ตุลาการที่ถูกคัดค้านแถลงความเห็นเกี่ยวกับการถูกคัดค้าน การคัดค้านตุลาการย่อมไม่ได้รับการพิจารณาหากมิได้คัดค้านอย่างช้าที่สุดก่อนเริ่มการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา

(๓) ในกรณีที่ตุลาการแสดงการคัดค้านตนเองเนื่องจากปัญหาในเรื่องความเป็นกลาง ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

(๔) ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญชี้ขาดว่าตุลาการที่ถูกคัดค้านหรือตุลาการที่คัดค้านตนเองขาดความเป็นกลาง ให้ดำเนินการจับสลากเพื่อเลือกตุลาการจากอีกองค์คณะหนึ่งให้มาทำหน้าที่แทนตุลาการที่ถูกคัดค้าน ประธานขององค์คณะไม่อาจได้รับเลือกให้มาทำหน้าที่แทนได้ รายละเอียดในเรื่องนี้ให้กำหนดในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๒๐ (สิทธิในการขอตรวจดูเอกสาร)

คู่ความในคดีมีสิทธิในการขอตรวจดูเอกสาร

มาตรา ๒๑ (ผู้ได้รับมอบอำนาจจากคณะบุคคล)

ในกรณีที่คณะบุคคลเป็นผู้ยื่นคำร้อง หรือ คำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญเป็นคำร้องที่คณะบุคคลเป็นคู่ความฝ่ายตรงข้าม ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดให้คณะบุคคลมอบให้บุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้รับเอาสิทธิของคณะบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิในการมาศาลตามกำหนดนัดแทนคณะบุคคลได้

มาตรา ๒๒ (การกระทำการแทนโดยทนายความหรือผู้สอนในมหาวิทยาลัย)

(๑) คู่ความในกระบวนการพิจารณาอาจมอบอำนาจให้ทนายความซึ่งได้รับอนุญาตจากศาลเยอรมันหรือผู้สอนวิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยเยอรมันเป็นผู้แทนของตนได้ไม่ว่าในขั้นตอนใดของกระบวนการพิจารณา ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาต่อศาล คู่ความจะต้องมอบอำนาจให้บุคคลดังกล่าวกระทำการแทน องค์การที่ทำหน้าที่นิติบัญญัติและส่วนขององค์การดังกล่าวซึ่งมีสิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญหรือตามข้อบังคับการประชุมอาจมอบอำนาจให้สมาชิกของตนเป็นผู้แทนได้ สหพันธ์ มลรัฐ และองค์กรตามรัฐธรรมนูญของสหพันธ์และมลรัฐอาจมอบอำนาจให้ข้าราชการของตนเป็นผู้แทนได้ หากข้าราชการดังกล่าวมีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้พิพากษา หรือ โดยผลของการสอบของรัฐ ข้าราชการนั้นมีคุณสมบัติที่จะดำรงตำแหน่งในฝ่ายปกครองระดับสูงได้ ศาลรัฐธรรมนูญอาจอนุญาตให้บุคคลอื่นเป็นผู้ช่วยคู่ความในคดีได้

(๒) การมอบอำนาจให้กระทำเป็นหนังสือ หนังสือมอบอำนาจต้องระบุอ้างอิงถึงกระบวนการพิจารณาอย่างชัดเจน

(๓) ในกรณีที่มีการมอบอำนาจ ให้แจ้งข้อมูลข่าวสารทุกชนิดของศาลไปยังบุคคลที่ได้รับมอบอำนาจนั้น

มาตรา ๒๓ (การเริ่มกระบวนการพิจารณา)

(๑) คำร้องซึ่งเริ่มกระบวนการพิจารณาให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษรและส่งไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ในคำร้องให้ระบุเหตุผล ให้ระบุพยานหลักฐานที่จำเป็นไปพร้อมกับคำร้องนั้น

(๒) ให้ประธานองค์คณะส่งคำร้องไปยังผู้ถูกร้องและคู่ความอื่นๆ ในคดีโดยพลัน พร้อมกับกำหนดให้ผู้รับคำร้องแถลงแก้คำร้องภายในระยะเวลาที่กำหนด

(๓) ประธานองค์คณะอาจกำหนดให้คู่ความในคดีทำสำเนาเอกสารของตนยื่นต่อศาลตามจำนวนที่กำหนดเพื่อส่งให้ศาลและคู่ความอื่นๆ

มาตรา ๒๔ (การปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้อง)

ศาลอาจมีคำสั่งโดยมติเอกฉันท์ปฏิเสธไม่พิจารณาคำร้องที่ขัดต่อเงื่อนไขการดำเนินกระบวนการพิจารณาอย่างชัดเจนหรือคำร้องที่ไม่ให้เหตุผลได้ คำสั่งดังกล่าวของศาลไม่จำเป็นต้องให้เหตุผล หากผู้ยื่นคำร้องได้รับการชี้ให้เห็นถึงการขัดต่อเงื่อนไขการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคำร้องหรือการไม่ให้เหตุผลในคำร้องก่อนหน้านี้แล้ว

มาตรา ๒๕ (การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา)

- (๑) ในกรณีที่ไม่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคดีโดยพื้นฐานจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา เว้นแต่คู่ความทุกฝ่ายแสดงเจตนาอย่างชัดเจนถึงการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา
- (๒) การตัดสินชี้ขาดคดีซึ่งเกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาให้ทำเป็นคำวินิจฉัย การตัดสินชี้ขาดคดีที่ไม่ได้เกิดจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาให้ทำเป็นคำสั่ง
- (๓) ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำตัดสินบางส่วน หรือมีคำตัดสินระหว่างการพิจารณาได้
- (๔) คำวินิจฉัย^๒ของศาลรัฐธรรมนูญกระทำในนามของประชาชน

มาตรา ๒๖ (การสืบพยาน)

- (๑) เพื่อพิสูจน์ความจริงของคดี ให้ศาลรัฐธรรมนูญดำเนินการสืบพยานหลักฐานที่จำเป็น ศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบอำนาจให้ตุลาการคนใดคนหนึ่งดำเนินการสืบพยานนอกกระบวนการพิจารณาโดยวาจา หรือ ขอให้ศาลอื่นดำเนินการดังกล่าวแทนตนได้โดยระบุขอบเขตของข้อเท็จจริงและบุคคล
- (๒) ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีมติด้วยคะแนนเสียงสองในสามของตุลาการกำหนดไม่ให้นำเอกสารบางประการเข้ามาในกระบวนการพิจารณา หากศาลเห็นว่าการใช้เอกสารดังกล่าวในกระบวนการพิจารณาจะกระทบกับความมั่นคงแห่งรัฐ

มาตรา ๒๗ (การขอความช่วยเหลือจากศาลและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง)

ให้ศาลทุกศาลและหน่วยงานทางปกครองทุกหน่วยงานให้ความช่วยเหลือศาลรัฐธรรมนูญในการปฏิบัติหน้าที่ โดยศาลทุกศาลและหน่วยงานทางปกครองทุกหน่วยงานส่งมอบเอกสารให้ศาลรัฐธรรมนูญผ่านหน่วยงานทางปกครองสูงสุดของตน

^๒ เมื่อกล่าวถึงคำวินิจฉัยลอยๆ ให้หมายถึงคำสั่งด้วย...ผู้แปล

มาตรา ๒๘ (พยานและพยานผู้เชี่ยวชาญ)

- (๑) ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้ในการสืบพยานและพยานผู้เชี่ยวชาญในกรณีตามมาตรา ๑๓ หมายเลข ๑ หมายเลข ๒ หมายเลข ๔ และหมายเลข ๕ โดยอนุโลมในกรณีอื่นให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม
- (๒) ในกรณีที่พยานและพยานผู้เชี่ยวชาญจะให้การได้ก็แต่โดยได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาจะปฏิเสธการอนุญาตดังกล่าวได้ ก็ต่อเมื่อจำเป็นต้องกระทำเพื่อประโยชน์ของสหพันธ์ หรือมลรัฐ พยานและพยานผู้เชี่ยวชาญไม่อาจอ้างสิทธิที่จะไม่ให้การได้ หากศาลรัฐธรรมนูญมีมติด้วยคะแนนไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการว่าการอ้างสิทธิที่จะไม่ให้การดังกล่าวไม่มีเหตุผลที่จะรับฟังได้

มาตรา ๒๙ (การอยู่ร่วมของกลุ่มความตามกำหนดการสืบพยาน)

กลุ่มความในคดีย่อมได้รับแจ้งกำหนดการสืบพยานทั้งปวงและสามารถอยู่ร่วมในการสืบพยานได้ กลุ่มความในคดีอาจถามพยานหรือพยานผู้เชี่ยวชาญที่ให้การต่อศาลได้ ในกรณีที่มีการคัดค้านคำถาม ให้ศาลเป็นผู้วินิจฉัยการคัดค้านดังกล่าว

มาตรา ๓๐ (คำวินิจฉัย-ความเห็นแย้ง)

- (๑) ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคดีในการประชุมปรึกษาที่กระทำโดยลับ การวินิจฉัยคดีให้กระทำโดยอิสระจากความสนใจซึ่งเกิดขึ้นจากเนื้อหาที่ได้รับจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาและผลของการสืบพยาน คำวินิจฉัยต้องกระทำเป็นลายลักษณ์อักษร พร้อมทั้งเหตุผล และต้องลงนามโดยตุลาการทุกคนที่ร่วมในกระบวนการพิจารณา ในกรณีที่มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาให้ศาลประกาศคำวินิจฉัยพร้อมด้วยเหตุผลที่เป็นสาระสำคัญต่อสาธารณะ ศาลรัฐธรรมนูญอาจประกาศกำหนดวันอ่านคำวินิจฉัยในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาหรือกำหนดวันอ่านคำวินิจฉัยหลังจากที่เสร็จสิ้นการประชุมปรึกษาคดีก็ได้ ในกรณีนี้ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งกำหนดนัดดังกล่าวให้กลุ่มความในคดีทราบโดยไม่ชักช้า ระยะเวลาระหว่างวันเสร็จสิ้นการดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาและวันประกาศคำวินิจฉัยจะต้องไม่ห่างกันเกินกว่าสามเดือน ศาลรัฐธรรมนูญอาจมีคำสั่งให้เลื่อนการประกาศคำวินิจฉัยออกไปได้
- (๒) ตุลาการคนใดคนหนึ่งอาจทำความเห็นแย้งคำวินิจฉัยหรือเหตุผลของคำวินิจฉัยได้ ให้แนบความเห็นแย้งดังกล่าวกับคำวินิจฉัย องค์คณะอาจแจ้งผลการลงมติไว้ในคำวินิจฉัยได้ รายละเอียดในเรื่องนี้ให้กำหนดไว้ในข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ

(๓) ให้ส่งคำวินิจฉัยทั้งปวงแก่คู่ความในคดี

มาตรา ๓๑ (ผลผูกพันของคำวินิจฉัย)

(๑) คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรตามรัฐธรรมนูญของสหพันธ์และมลรัฐ ตลอดจนผูกพันศาลทุกศาลและหน่วยงานของรัฐ

(๒) ในกรณีตามมาตรา ๑๓ หมายเลข ๖ หมายเลข ๑๑ หมายเลข ๑๒ หมายเลข ๑๔ คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีผลบังคับเสมือนดังกฎหมาย ความดังกล่าวให้ใช้กับกรณีตามมาตรา ๑๓ หมายเลข ๘ a หากศาลรัฐธรรมนูญแสดงให้เห็นปรากฏว่ารัฐบัญญัติสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับกฎหมายพื้นฐาน หรือแสดงความเห็นเป็นโมฆะของรัฐบัญญัตินั้น ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ารัฐบัญญัติสอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับกฎหมายพื้นฐานหรือกฎหมายอื่นใดของสหพันธ์หรือแสดงความเสียเปล่าของรัฐบัญญัตินั้น ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์ประกาศคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในรัฐกิจจานุเบกษา ความดังกล่าวให้ใช้บังคับกับกรณีตามมาตรา ๑๓ หมายเลข ๑๒ และ ๑๔ ด้วยโดยอนุโลม

มาตรา ๓๒ (การกำหนดวิธีการชั่วคราว)

(๑) ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดวิธีการชั่วคราวได้ หากวิธีการชั่วคราวนั้นจำเป็นสำหรับการป้องกันผลร้ายที่จะเกิดขึ้นอย่างรุนแรง สำหรับการขัดขวางการใช้กำลังที่จะเกิดขึ้น หรือเพื่อประโยชน์ร่วมกัน

(๒) การกำหนดวิธีการชั่วคราวอาจกระทำได้โดยไม่ต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา ในกรณีฉุกเฉินเร่งด่วน ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดวิธีการชั่วคราวได้โดยไม่ต้องให้คู่ความในคดี หรือบุคคลที่มีสิทธิเข้ามาในคดี หรือบุคคลอื่นๆที่มีสิทธิแสดงความเห็นได้แสดงความเห็นของตนก่อน

(๓) ในกรณีที่ศาลกำหนดวิธีการชั่วคราวหรือปฏิเสธการกำหนดวิธีการชั่วคราว อาจมีการโต้แย้งการกำหนดหรือการปฏิเสธไม่กำหนดดังกล่าวได้ ความดังกล่าวไม่ใช่สำหรับผู้อื่นคำร้องทุกข์ในกระบวนการพิจารณาคำร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคำโต้แย้งหลังจากที่ได้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาเกี่ยวกับการโต้แย้งแล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา ดังกล่าวต้องกระทำภายในสองสัปดาห์ภายหลังจากที่ได้มีการยื่นเหตุผลโต้แย้งการกำหนดวิธีการชั่วคราว

(๔) การโต้แย้งวิธีการชั่วคราวไม่มีผลทุเลาการบังคับตามวิธีการชั่วคราวที่ศาลกำหนดขึ้น ศาลรัฐธรรมนูญอาจสั่งระงับการบังคับตามวิธีการชั่วคราวได้

(๕) วิธีการชั่วคราวย่อมสิ้นสุดผลบังคับลงเมื่อพ้นระยะเวลาหกเดือน ศาลรัฐธรรมนูญโดยมติไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการอาจกำหนดให้วิธีการชั่วคราวมีผลบังคับต่อไปได้

(๖) ในกรณีที่ต้องคดีซึ่งไม่สามารถมีมติได้ ให้มีการกำหนดวิธีการชั่วคราวได้ หากเป็นกรณีเร่งด่วน และตุลาการอย่างน้อยสามคนมาประชุมและมีมติเป็นเอกฉันท์ให้กำหนดวิธีการชั่วคราว วิธีการชั่วคราวดังกล่าวสิ้นผลบังคับลงเมื่อพ้นระยะเวลาหนึ่งเดือน ในกรณีที่ต้องคดีซึ่งมีมติรับรองให้ใช้วิธีการชั่วคราวดังกล่าว วิธีการชั่วคราวนั้นย่อมสิ้นผลบังคับเมื่อพ้นระยะเวลาหกเดือนนับแต่ได้ใช้วิธีการชั่วคราวนั้น

มาตรา ๓๓ (การระงับกระบวนการพิจารณา)

(๑) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐอาจระงับกระบวนการพิจารณาของตนไว้จนกว่ากระบวนการพิจารณาที่อยู่ในศาลอื่นจะยุติลงได้ หากการยืนยันหรือการวินิจฉัยของศาลอื่นนั้นอาจมีผลอย่างสำคัญต่อการวินิจฉัยของตน

(๒) ศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธรัฐอาจนำเอาข้อเท็จจริงที่ได้รับการยืนยันในคำพิพากษาที่เสร็จเด็ดขาดถึงที่สุดของศาลอื่นมาเป็นฐานในการวินิจฉัยในคดีของตนได้ หากคำพิพากษาดังกล่าวเป็นคำพิพากษาซึ่งเกิดจากกระบวนการพิจารณาที่ศาลต้องค้นหาความจริงตามหน้าที่

มาตรา ๓๔ (ค่าใช้จ่ายและค่าธรรมเนียม)

มาตรา ๓๔ ก (การคืนค่าใช้จ่าย)

มาตรา ๓๕ (การบังคับคดี)

ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดในคำวินิจฉัยของตนว่าใครจะเป็นผู้บังคับการตามคำวินิจฉัย ในกรณีเฉพาะราย ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดวิธีการบังคับคดีได้

ส่วนที่ ๓

บทบัญญัติเกี่ยวกับวิธีพิจารณาเฉพาะคดี

มาตรา ๓๖ ถึง มาตรา ๕๓

ส่วนที่ ๔

บทสุดท้าย

มาตรา ๕๔ ถึง มาตรา ๑๐๓

ภาคผนวก ๓

คำแปล

ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมัน

ภาค ก

บทบัญญัติว่าด้วยการจัดองค์การและการปกครองในศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๑ (๑) ให้ที่ประชุมใหญ่และประธานศาลรัฐธรรมนูญร่วมมือกันปฏิบัติงานเพื่อให้บรรลุภารกิจของศาล

(๒) ให้ที่ประชุมใหญ่ประชุมปรึกษาและมีมติเกี่ยวกับการจัดทำแผนงบประมาณของศาล เกี่ยวกับปัญหาต่างๆซึ่งเกี่ยวข้องกับตุลาการ สถานะของตุลาการ และเงื่อนไขการทำงาน ตลอดจนเกี่ยวกับหลักการทั่วไปในการบริหารงานทางธุรการของศาลในกรณีจำเป็น

(๓) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติหน้าที่ตามอำนาจที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และบังคับการให้เป็นไปตามมติของที่ประชุมใหญ่ ประธานศาลรัฐธรรมนูญควบคุมดูแลงานทางธุรการของศาล ในกรณีที่มีปัญหาสำคัญ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญปรึกษาที่ประชุมใหญ่

ข้อ ๒ (๑) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเรียกประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามความจำเป็น อย่างไรก็ดี ตามประธานศาลรัฐธรรมนูญต้องเรียกประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยที่สุดหนึ่งครั้งในตอนต้นปีและในฤดูใบไม้ร่วง

(๒) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเรียกประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญโดยพลัน ในกรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการ หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยสามคนร้องขอโดยระบุเรื่องที่จะต้องประชุมปรึกษาหารือ

(๓) ให้กำหนดวันประชุมห่างจากวันเชิญประชุมไม่น้อยกว่าสี่วันแต่ไม่เกินสิบสี่วัน

(๔) ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีมติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ก็ต่อเมื่อมีตุลาการมาร่วมประชุมไม่น้อยกว่าสองในสามของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้งหมด

(๕) ให้แนบวาระการประชุม ในกรณีจำเป็นให้แนบเอกสารที่จะต้องใช้ในการประชุมปรึกษาไปพร้อมกับหนังสือเชิญประชุม

(๖) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญกำหนดเรื่องที่จะต้องประชุมปรึกษาซึ่งตนได้รับแจ้งจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยที่สุดสามวันก่อนการประชุมไว้ในวาระการประชุม ในกรณีที่ไม่มีตุลาการคนใดคัดค้าน ที่ประชุมใหญ่จะกำหนดเรื่องที่จะต้องประชุมปรึกษาเพิ่มเติมในระเบียบวาระการประชุมก็ได้ ห้ามมิให้ถอนเรื่องที่จะต้องประชุมปรึกษาซึ่งเป็นเรื่องที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการ หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยสามคนเสนอให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาออกจากวาระการประชุม ในกรณีอื่นๆ ให้ที่ประชุมใหญ่มีมติเกี่ยวกับวาระการประชุมก่อนที่จะเริ่มประชุมปรึกษา

(๗) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้ดำเนินการประชุม ให้บันทึกรายงานการประชุมและส่งให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนในภายหลังโดยไม่ชักช้า

ข้อ ๓ (๑) ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญกำหนดให้มีคณะกรรมการประจำ ดังนี้

- ก) คณะกรรมการข้อกำหนดภายในของศาลรัฐธรรมนูญ
- ข) คณะกรรมการบันทึกรายงานการประชุม
- ค) คณะกรรมการงบประมาณและบุคลากร
- ง) คณะกรรมการห้องสมุด

ในกรณีจำเป็นที่ประชุมใหญ่ศาลรัฐธรรมนูญอาจกำหนดให้มีคณะกรรมการอื่นเพิ่มเติมก็ได้

(๒) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสองคนจากแต่ละองค์กรร่วมอยู่ในคณะกรรมการประจำ นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญร่วมอยู่ในคณะกรรมการประจำ ดังที่บัญญัติไว้ในวรรคหนึ่ง ข้อ ก ถึง ค

(๓) ให้ที่ประชุมใหญ่แต่งตั้งกรรมการในคณะกรรมการแต่ละคณะและผู้แทนของกรรมการเหล่านั้นให้ดำรงตำแหน่งเป็นเวลาสองปีการปฏิบัติงาน

(๔) ในคณะกรรมการประจำที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นกรรมการ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานคณะกรรมการประจำนั้น สำหรับคณะกรรมการประจำอื่นๆ ให้เลือกกรรมการในคณะฯ คนหนึ่งเป็นประธานคณะกรรมการ

(๕) กรรมการคนใดคนหนึ่งอาจร้องขอให้มีการประชุมคณะกรรมการได้โดยระบุเรื่องที่จะขอให้ประชุมในคำร้อง ให้ประธานคณะกรรมการเรียกประชุมกรรมการโดยไม่ชักช้า

(๖) คณะกรรมการย่อมมีมติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ หากมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของกรรมการทั้งหมด

- (๙) ให้คณะกรรมการประจำดำเนินงานให้บรรลุลักษณะซึ่งอยู่ในอำนาจของตนในฐานะของที่ประชุมใหญ่หากไม่ปรากฏว่าที่ประชุมใหญ่วินิจฉัยเรื่องนั้นด้วยตนเองหรือคณะกรรมการประจำเห็นว่ากรณีดังกล่าวต้องให้ที่ประชุมใหญ่วินิจฉัย ที่ประชุมใหญ่อาจกำหนดให้คณะกรรมการประจำต้องผูกพันต่อมติของตนในการปฏิบัติงานเรื่องใดเรื่องหนึ่งและอาจสั่งให้คณะกรรมการประจำจัดเตรียมการประชุมปรึกษาและการลงมติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้
- (๑๐) ให้ประธานคณะกรรมการประจำรายงานการปฏิบัติงานของคณะกรรมการประจำต่อที่ประชุมใหญ่ปีละหนึ่งครั้ง

ข้อ ๔ ให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้แทนประธานศาลรัฐธรรมนูญสำหรับการดำเนินงานภายในศาล ในกรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสที่สุดโดยอายุการปฏิบัติราชการเป็นผู้แทนประธานศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๕ (๑) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้แทนศาลรัฐธรรมนูญออกไปภายนอก ในกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่แทน ในกรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้เช่นกัน ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสที่สุดโดยอายุการปฏิบัติราชการเป็นผู้ทำหน้าที่แทน

(๒) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญโดยการปรึกษาหารือกับรองประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจแสดงความเห็นของศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนพิทักษ์ประโยชน์ของศาลรัฐธรรมนูญในความสัมพันธ์ต่อประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์ สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์ สภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ รัฐบาลแห่งสหพันธ์ ตลอดจนคณะกรรมการขององค์กรเหล่านั้น ทั้งนี้โดยตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอาจจะทำการแทนหรือสนับสนุนการกระทำดังกล่าวได้

ข้อ ๖ ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้ใช้อำนาจเหนืออาคารที่ทำการ

ข้อ ๗ (๑) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับรายงานที่สำคัญทั้งหลายทั้งปวงซึ่งเกี่ยวข้องกับศาลหรือตุลาการ

(๒) ในกรณีที่มีคำเชิญมายังศาล ให้คณะกรรมการบันทึกรายงานการประชุมเป็นผู้กำหนดว่าจะให้บุคคลใดเป็นผู้รับคำเชิญนั้น ทั้งนี้หากไม่ปรากฏจากคำเชิญนั้นเองว่าเป็นกรณีสมควรที่เฉพาะแต่ประธานศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้นที่จะต้องเป็นผู้รับคำเชิญ ในกรณีที่มีคำเชิญมายังศาลหรือประธานศาล

รัฐธรรมนูญ เฉพาะแต่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเท่านั้นที่อาจเป็นผู้รับคำเชิญแทนประธานศาลรัฐธรรมนูญได้

(๓) ความข้างต้นให้นำมาใช้บังคับกับการเยี่ยมศาลรัฐธรรมนูญด้วยโดยอนุโลม

ข้อ ๘ อายุการปฏิบัติราชการของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเริ่มนับแต่วันแรกที่ได้สาบานตนเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีอายุการปฏิบัติราชการเท่ากัน ให้ถือเอาอายุตัวเป็นหลัก

ข้อ ๙ ในกรณีที่มิกฎหมายซึ่งใช้บังคับกับตุลาการโดยอนุโลมกำหนดให้ผู้บังคับบัญชา หรือหัวหน้าฝ่ายปกครองมีอำนาจวินิจฉัยชี้ขาดเรื่องทางปกครอง ให้อำนาจวินิจฉัยชี้ขาดดังกล่าวเป็นของประธานศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๑๐ (๑) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแจ้งการเดินทางไปราชการให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทราบ โดยประธานศาลรัฐธรรมนูญต้องลงนามเพื่อแสดงว่าไม่คัดค้านการเดินทางดังกล่าวในฐานะที่เป็นการเดินทางไปราชการ ภายใต้บังคับของความในประโยคก่อน ให้ถือว่าการเดินทางไปร่วมประชุมทางวิชาการในประเทศเป็นการเดินทางไปราชการ

(๒) ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจอนุญาตการเดินทางไปราชการของผู้ช่วยทางวิชาการของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๑๑ (๑) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแจ้งต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญและหัวหน้าองค์กรคณะของตนว่าตนจะลาพักผ่อนในช่วงใด โดยให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ลาพักผ่อนแจ้งที่อยู่ติดต่อได้ไว้กับเลขานุการองค์กรคณะในศาลรัฐธรรมนูญ

(๒) ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญป่วย หรือไม่อยู่ยังภูมิลำเนาเป็นระยะเวลาเกินกว่าหนึ่งสัปดาห์ ให้นำความในวรรคก่อนมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ข้อ ๑๒ (๑) ในองค์กรคณะแต่ละองค์กรคณะ ให้แต่งตั้งเลขานุการองค์กรคณะจากข้าราชการที่มีคุณสมบัติที่จะเป็นผู้พิพากษาหรือตุลาการคนหนึ่งเป็นเลขานุการองค์กรคณะ

(๒) ให้เลขานุการองค์กรคณะสนับสนุนประธานองค์กรคณะในการปฏิบัติงานเพื่อให้ภารกิจขององค์กรคณะบรรลุผล

(๓) ในส่วนที่เกี่ยวกับงานขององค์กรคณะ ให้เลขานุการองค์กรคณะปฏิบัติตามคำสั่งของประธานองค์กรคณะเท่านั้น

ข้อ ๑๓ (๑) ให้ผู้ช่วยทางวิชาการสนับสนุนการปฏิบัติงานของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งตนได้รับการกำหนดให้ทำหน้าที่สนับสนุน และให้ผู้ช่วยทางวิชาการปฏิบัติตามคำสั่งของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(๒) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนมีสิทธิเลือกผู้ช่วยทางวิชาการของตน ห้ามมิให้แต่งตั้งผู้ช่วยทางวิชาการโดยขัดกับเจตจำนงของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

(๓) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ช่วยทางวิชาการ ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ช่วยทางวิชาการเพิ่มเติมด้วยก็ได้

ข้อ ๑๔ (๑) ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจจัดแบ่งงานทางปกครอง โดยอาจมอบให้เลขาธิการศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจดำเนินงานทางปกครองเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้

(๒) การวินิจฉัยเรื่องทางปกครองที่เกี่ยวข้องกับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และไม่ใช่เรื่องทางปกครองที่เกี่ยวกับงานทางธุรการของศาลทั่วไป ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้วินิจฉัย

ข้อ ๑๕ (๑) ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของศาลปฏิบัติงานตามคำสั่งของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ให้เลขานุการองค์กรคณะเป็นผู้แทนประธานศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าว

(๒) การสนทนาแลกเปลี่ยนเพื่อเตรียมกระบวนการพิจารณาหรือการเจรจาระหว่างข้าราชการของศาลรัฐธรรมนูญกับผู้แทนขององค์กรนิติบัญญัติหรือรัฐมนตรีให้กระทำในกรอบที่ได้กำหนดไว้ก่อนหน้านั้น โดยที่ประชุมใหญ่หรือโดยที่ประชุมคณะกรรมการ ในกรณีที่ไม่มีการกำหนดเช่นว่านี้ ให้กระทำตามคำสั่งของประธานศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๑๖ ในกรณีที่ข้อกำหนดภายในฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น ให้เสนอพัสดุไปรษณีย์ทั้งหลายที่มีมายังศาลรัฐธรรมนูญต่อประธานและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๑๗ (๑) ให้หน่วยประชาสัมพันธ์ของศาลเป็นผู้แถลงข่าวหรือข้อมูลต่างๆโดยทำเป็นหนังสือ ในเอกสารการแถลงข่าวหรือข้อมูลต้องระบุบุคคลที่เป็นผู้สั่งให้แถลง และบุคคลผู้รับผิดชอบในการร่างเอกสารที่แถลงนั้น

(๒) ข้อมูลต่างๆ ที่มาจากองค์คณะจะแสดงให้เห็นต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากประธานองค์คณะนั้น

ข้อ ๑๘ ให้มีการจัดตั้งหน่วยเก็บรักษาข้อมูลไว้ในห้องสมุดของศาลรัฐธรรมนูญ และให้เก็บรักษาเอกสารทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับงานของศาลรัฐธรรมนูญไว้ในหน่วยดังกล่าว

ข้อ ๑๙ ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติใดๆ ในรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ รัฐบัญญัติว่าด้วยเงินตอบแทนตำแหน่งตุลาการในศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ข้อกำหนดภายในของศาลรัฐธรรมนูญฉบับนี้ หรือระเบียบภายในทางปกครองซึ่งตราขึ้นโดยศาลรัฐธรรมนูญกำหนดเกี่ยวกับสถานะของศาลรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวกับความเป็นองค์กรสูงสุดระดับรัฐธรรมนูญในลักษณะที่เป็นองค์กรกลุ่มไว้ให้นำบทบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบภายในทางปกครองซึ่งใช้กับหน่วยงานทางปกครองสูงสุดของสหพันธ์มาใช้บังคับกับศาลรัฐธรรมนูญด้วย

ภาค ข

บทบัญญัติเสริมกระบวนการพิจารณา

ส่วนที่ ๑

บททั่วไปเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๒๐ (๑) ให้องค์คณะกำหนดหลักเกณฑ์การมอบคำร้องซึ่งเริ่มกระบวนการพิจารณาให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในองค์คณะรวมถึงประธานองค์คณะเป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเกี่ยวกับคำร้องนั้นๆ ก่อนเริ่มปีการปฏิบัติงานแต่ละปีให้องค์คณะกำหนดหลักเกณฑ์การจ่ายสำนวนหรือการมอบคำร้องให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน และให้การกำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวมีผลตั้งแต่ต้นปีการทำงานนั้น ในระหว่างปีการทำงานองค์คณะจะไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อปรากฏว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งมีภาระงานมากเกินไปจนสมควรหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้

(๒) คำร้องในกระบวนการพิจารณาที่ไม่อาจมอบให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนได้ตามหลักเกณฑ์ในวรรคหนึ่ง ให้มอบให้แก่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในองค์คณะนั้นตามลำดับไป ทั้งนี้โดยเริ่มจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสน้อยที่สุดเมื่อพิจารณาจากอายุการปฏิบัติราชการ

(๓) ให้ประธานองค์คณะเป็นผู้กำหนดตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนตามหลักเกณฑ์ในวรรคหนึ่งและวรรคสอง ในกรณีที่กระบวนการพิจารณาใดเป็นกระบวนการพิจารณาที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ ประธานองค์คณะโดยการหารือกับองค์คณะอาจกำหนดให้มีตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนร่วมในกระบวนการพิจารณาเรื่องนั้นก็ได้

ข้อ ๒๑ (๑) ให้องค์คณะกำหนดวันที่องค์คณะจะประชุมปรึกษาคดีเป็นปกติว่าจะประชุมกันในวันใดของสัปดาห์ ในกรณีที่จะต้องมีการประชุมปรึกษาเป็นกรณีพิเศษ ให้องค์คณะมีมติกำหนดการประชุมดังกล่าว ในกรณีฉุกเฉินประธานองค์คณะจะเรียกประชุมปรึกษาเป็นกรณีพิเศษก็ได้

(๒) ให้ประธานองค์คณะกำหนดวาระการประชุมโดยการหารือกับองค์คณะ ให้แจ้งวาระการประชุมให้ตุลาการทราบอย่างน้อยสัปดาห์ก่อนมีการประชุม

ข้อ ๒๒ (๑) ให้ประธานองค์คณะโดยข้อเสนอแนะของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเป็นผู้ส่งเอกสารตามมาตรา ๒๓ วรรคสองแห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ในกรณีที่กระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญเป็นเรื่องการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญโดยหลักแล้วให้ส่งเอกสารภายหลังการเสร็จกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๕๓ ก วรรคสอง และวรรคสาม ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

(๒) การสนับสนุนการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเฉพาะอย่างยิ่งโดยคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาของคดีให้เป็นหน้าที่ของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน โดยการหารือกับประธานองค์คณะ

(๓) ประธานองค์คณะโดยคำแนะนำของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือองค์คณะมีอำนาจขอข้อมูลจากศาลสูงสุดต่างๆแห่งสหพันธ์หรือศาลสูงสุดต่างๆแห่งมลรัฐ (มาตรา ๘๒ วรรคสี่ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์) นอกเหนือจากการขอข้อมูลในกระบวนการพิจารณาควบคุมตรวจสอบกฎหมายแบบรูปธรรม (มาตรา ๑๓ หมายเลข ๑๑ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์) แล้วอาจมีการขอข้อมูลทำนองเดียวกันในกรณีอื่นได้เช่นกัน

(๔) ให้ประธานองค์คณะโดยคำแนะนำของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนหรือโดยมติขององค์คณะขอให้บุคคลซึ่งมีความรู้เป็นพิเศษในเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ความเห็นต่อองค์คณะเกี่ยวกับปัญหาที่มีความสำคัญสำหรับการวินิจฉัยคดีได้

(๕) มาตรการทั้งหลายทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาให้กระทำเป็นหนังสือที่เป็นทางการ

ข้อ ๒๓ (๑) ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนแถลงความเห็นเกี่ยวกับคดีเป็นลายลักษณ์อักษรในคดีที่องค์คณะมีหน้าที่ต้องวินิจฉัยชี้ขาด ตุลาการในองค์คณะจะต้องได้รับสำนวนคดีซึ่งประกอบด้วยเอกสารทั้งปวงที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาและการวินิจฉัยในคดีนั้นอย่างช้าที่สุดเมื่อได้มีการแถลงความเห็นเกี่ยวกับคดีเป็นลายลักษณ์อักษรโดยตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ในคดีที่ไม่ยุ่งยากตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนอาจทำร่างคำวินิจฉัยพร้อมเหตุผลเพื่อให้องค์คณะพิจารณาแทนการทำความเข้าใจเกี่ยวกับคดีก็ได้

(๒) ระยะเวลาระหว่างการแถลงความเห็นเกี่ยวกับคดีเป็นลายลักษณ์อักษรกับการประชุมปรึกษาหรือการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาต้องห่างกันอย่างน้อยสิบวัน

ข้อ ๒๔ (๑) ให้องค์คณะมีมติว่าจะต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาหรือไม่

(๒) โดยหลักแล้ว การดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาต้องเป็นไปตามโครงสร้างขั้นตอนที่องค์คณะกำหนด ทั้งนี้โดยที่จะต้องมีการแจ้งโครงสร้างขั้นตอนการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาให้คู่ความทุกฝ่ายทราบล่วงหน้าก่อนดำเนินกระบวนการพิจารณา

(๓) เฉพาะตุลาการและคู่ความในกระบวนการพิจารณานั้นที่จะสามารถรับฟังเทปบันทึกเสียงการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาในศาลได้ การทำสำเนาหรือการฟังเทปบันทึกเสียงดังกล่าวในทางส่วนตัวย่อมไม่อาจกระทำได้

(๔) ในกรณีที่มีการทำสำเนาเอกสารเพื่อประโยชน์ของศาล คู่ความในคดีที่เกี่ยวข้องสามารถขอสำเนาเอกสารดังกล่าวได้ ในกรณีที่คู่ความในคดีร้องขอศาลอาจจะให้สำเนาเอกสารอื่นๆแก่คู่ความดังกล่าวได้ หากศาลเห็นว่าคู่ความที่ร้องขอเอกสารนั้นมีประโยชน์สำคัญเกี่ยวข้องกับเอกสารดังกล่าวโดยให้คู่ความที่ร้องขอเป็นผู้รับภาระค่าถ่ายเอกสาร ในกรณีที่บุคคลที่ร้องขอเป็นบุคคลที่สาม ให้นำบทบัญญัติในข้อ ๓๕ วรรคสอง และวรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม

(๕) สำเนาความเห็นในสำนวนอาจได้รับการพิมพ์เผยแพร่หรือวิเคราะห์ในวารสารทางวิชาการหรือในเอกสารแห่งกระบวนการพิจารณาได้ หากชั่งน้ำหนักประโยชน์ที่สาธารณะจะได้รับจากการเผยแพร่ความเห็นดังกล่าวกับประโยชน์ของคู่ความในคดีและประโยชน์ของผู้ทำความเข้าใจแล้ว มีเหตุที่สมควรเผยแพร่ได้ ในกรณีที่ปรากฏข้อมูลส่วนบุคคลในสำเนาความเห็นดังกล่าว ให้นำบทบัญญัติของรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์ว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อวัตถุประสงค์ในการวิจัยมาใช้บังคับโดยอนุโลม

(๖) ก่อนที่จะอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นในสำนวน ต้องเปิดโอกาสให้บุคคลผู้ทำความเห็นตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของความเห็นที่ตนได้ทำขึ้น ทั้งนี้โดยบุคคลผู้ทำความเห็นอาจแก้ไขสำนวนการเขียนได้ตราบเท่าที่ไม่กระทบกับเนื้อหาในความเห็นนั้น ให้ประธานองค์คณะมีอำนาจ

วินิจฉัยกรณีดังกล่าว ในกรณีที่บุคคลผู้ทำความเห็นไม่คัดค้าน ให้บันทึกการไม่คัดค้านไว้ในสำนวน ในกรณีที่การรับฟังบุคคลผู้ทำสำนวนจะเสียเวลาและยุ่งยากมาก อาจมีการอนุญาตให้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นในสำนวนโดยไม่ต้องรับฟังบุคคลผู้ทำความเห็นก็ได้

(๓) ให้อ้างอิงบทบัญญัติในวรรคสี่ถึงวรรคหก และบทบัญญัติมาตรา ๒๕ ก แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ในขณะเริ่มการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจา

ข้อ ๒๕ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีส่วนร่วมในการพิจารณาวินิจฉัยเท่านั้นที่จะอยู่ร่วมในการประชุมปรึกษาคดีได้

ข้อ ๒๖ (๑) เมื่อได้เริ่มประชุมปรึกษาคดีโดยมีตุลาการเข้าร่วมการประชุมปรึกษาน้อยกว่าแปดคน ห้ามมิให้ตุลาการอื่นที่ไม่ได้ร่วมการประชุมปรึกษาดังแต่ต้นเข้าร่วมประชุมปรึกษาในภายหลัง การเริ่มประชุมปรึกษาคดีใหม่ตั้งแต่ต้นจะทำได้ก็ต่อเมื่อปรากฏว่าการประชุมปรึกษาคดีสืบเนื่องจากการประชุมปรึกษาคดีครั้งก่อนไม่อาจกระทำได้นี้เนื่องจากไม่ครบองค์ประชุม

(๒) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งร่วมวินิจฉัยคดีอาจเรียกร้องให้มีการประชุมปรึกษาคดีต่อไปได้จนถึงเวลาที่ได้มีการประกาศคำพิพากษาหรือส่งคำพิพากษา หากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้นั้นต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงการออกเสียงวินิจฉัยคดีของตน; ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอาจร้องขอให้มีการประชุมปรึกษาคดีต่อไปได้ หากตนมีความประสงค์ที่จะแถลงความเห็นซึ่งตนไม่เคยแถลงไว้ก่อนหรือเป็นกรณีที่ตนต้องการทำความเห็นแย้ง

(๓) คำวินิจฉัยซึ่งทำขึ้นโดยมิได้อาศัยการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาให้ลงวันที่องค์คณะมีมติเด็ดขาดในเรื่องนั้นในคำวินิจฉัย

ข้อ ๒๗ ให้องค์คณะกำหนดขั้นตอนวิธีการการประชุมปรึกษาคดี ในกรณีที่มีประเด็นปัญหาทางกฎหมายหลายประเด็น โดยหลักแล้วให้วินิจฉัยประเด็นปัญหาดังกล่าวเรียงตามลำดับไป จนกระทั่งได้คำวินิจฉัยชี้ขาด

ข้อ ๒๘ (๑) ให้ระบุชื่อของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ร่วมวินิจฉัยคดีไว้ในหัวของคำพิพากษาโดยเริ่มจากประธานองค์คณะและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมวินิจฉัยตามลำดับอาวุโสตามระยะเวลาปฏิบัติราชการ

(๒) ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญซึ่งร่วมวินิจฉัย ไม่อาจลงนามในคำวินิจฉัยได้ ให้ประธานองค์คณะหมายเหตุไว้ในคำวินิจฉัย

ข้อ ๒๕ ให้เลขานุการองค์คณะส่งคำวินิจฉัยที่ต้องประกาศในรัฐกิจจานุเบกษาไปยังกระทรวงยุติธรรมแห่งสหพันธ์ ในกรณีที่ระยะเวลานับแต่วันอ่านคำวินิจฉัยหรือวันส่งคำวินิจฉัยไปให้คู่ความล่วงเลยไปสามเดือนแล้วและยัง ไม่มีการประกาศคำวินิจฉัยดังกล่าวในรัฐกิจจานุเบกษา ให้เลขานุการองค์คณะแจ้งให้ประธานองค์คณะและตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนทราบ

ข้อ ๓๐ เมื่อได้มีการประกาศหรือแจ้งคำวินิจฉัยให้ผู้แทนที่มีอำนาจเต็มขององค์กรตามรัฐธรรมนูญทราบ ให้ส่งคำวินิจฉัยดังกล่าวโดยตรงไปยังองค์กรตามรัฐธรรมนูญพร้อมกัน

ข้อ ๓๑ (๑) ให้พิมพ์คำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ตามมาตรา ๑๖ วรรคหนึ่ง และขององค์คณะในหนังสือรวมคำวินิจฉัยอย่างเป็นทางการของศาลรัฐธรรมนูญ โดยให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นบรรณาธิการรับผิดชอบ

(๒) ที่ประชุมใหญ่หรือองค์คณะอาจมีมติไม่ให้พิมพ์คำวินิจฉัยใดคำวินิจฉัยหนึ่งเผยแพร่ในหนังสือรวมคำวินิจฉัยอย่างเป็นทางการของศาลรัฐธรรมนูญก็ได้ ให้ประกาศมติดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษร

(๓) ในกรณีที่คำสั่งขององค์คณะย่อยตามมาตรา ๘๑ a มาตรา ๘๓ b หรือมาตรา ๘๓ c แห่งรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์คำสั่งใดคำสั่งหนึ่งมีประโยชน์สำคัญพิเศษ องค์คณะโดยข้อเสนอแนะขององค์คณะย่อยอาจพิมพ์เผยแพร่คำสั่งดังกล่าวในหนังสือรวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ก็ได้

(๔) ให้พิมพ์ชื่อของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ร่วมวินิจฉัยคดีในการพิมพ์เผยแพร่คำวินิจฉัยในหนังสือรวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ด้วย

(๕) ในการพิมพ์เผยแพร่คำวินิจฉัยให้ย่อชื่อบุคคล คณะบุคคล สถานที่โดยใช้เฉพาะอักษรตัวแรกของชื่อดังกล่าวเป็นหลัก

(๖) ในกรณีที่มิรายได้เหลือจากการจัดพิมพ์หนังสือรวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ให้นำรายได้ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในงานของสมาคมผู้พิพากษาอาชีพสำหรับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ หรือใช้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม

ข้อ ๓๒ (๑) เอกสารแถลงคำวินิจฉัยที่ได้วินิจฉัยไปแล้วจะให้แก่สื่อมวลชนได้ก็แต่โดยได้รับอนุญาตจากตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนและประธานองค์คณะ และก่อนการเผยแพร่เอกสารดังกล่าวจะต้องคาดหมายได้ว่าคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญได้ไปถึงคู่ความในคดีแล้ว

(๒) ให้นำความในวรรคแรกมาใช้บังคับกับคำสั่งขององค์คณะย่อยด้วย

ข้อ ๓๓ ให้จัดให้มีเอกสารอ้างอิงเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของศาลไว้ที่ศาลรัฐธรรมนูญเพื่อประโยชน์ในการทำงานของศาล บุคคลที่สามอาจใช้ประโยชน์จากเอกสารอ้างอิงดังกล่าวได้ตามหลักเกณฑ์ว่าด้วยการใช้ห้องสมุด

ข้อ ๓๔ บันทึกการออกเสียงลงคะแนน ร่างคำวินิจฉัย ข้อเสนอแนะแก้ไขเปลี่ยนแปลงถ้อยคำสำนวนในคำวินิจฉัย ตลอดจนข้อสังเกตของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ไม่ถือเป็นส่วนหนึ่งของเอกสารในกระบวนการพิจารณา และไม่ตกอยู่ภายใต้หลักการขอดูเอกสาร ให้เก็บรักษาเอกสารดังกล่าวข้างต้นไว้ในช่องที่มีลักษณะพิเศษคู่กับเอกสารในกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๓๕ (๑) ห้ามมิให้ส่งมอบเอกสารในกระบวนการพิจารณาของศาลให้แก่ศาลอื่นหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ เว้นแต่ประธานองค์คณะโดยการหารือกับตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะได้อนุญาตเป็นพิเศษ

(๒) บุคคลที่ไม่อยู่ในกระบวนการพิจารณาอาจขอดูเอกสารในกระบวนการพิจารณาได้ หากบุคคลนั้นมีประโยชน์อันชอบธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับการขอดูเอกสารนั้น และการดูเอกสารดังกล่าวไม่กระทบกับประโยชน์ของคู่ความในกระบวนการพิจารณาและบุคคลที่สามที่ได้ให้ปากคำในกระบวนการพิจารณานั้น ให้ใช้หลักเกณฑ์ดังกล่าวกับการขอดูเอกสารของคู่ความในคดี หากกระบวนการพิจารณาในเรื่องนั้นเสร็จสิ้นแล้ว ให้ประธานองค์คณะโดยการหารือกับตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนวินิจฉัยปัญหาการขอดูเอกสาร

(๓) ให้นำบทบัญญัติในรัฐบัญญัติแห่งสหพันธ์ว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลมาใช้บังคับเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูลซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลที่สาม

ข้อ ๓๕ a ก่อนการส่งคำวินิจฉัยไปยังหน่วยงานของรัฐ ศาลอื่น หรือบุคคลที่สามให้ตรวจสอบให้ชัดว่าได้มีการข่อชื่อต่างๆในคำวินิจฉัยเพื่อไม่ให้ทราบชื่อต่างๆดังกล่าวแล้ว ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญออกระเบียบกำหนดรายละเอียดในเรื่องดังกล่าว

ข้อ ๓๖ (๑) หลังจากระยะเวลาล่วงพ้นไปแล้วอย่างน้อยที่สุดสิบปี อาจมีการส่งเอกสารต่างๆ ในกระบวนการพิจารณา รวมทั้งบันทึกการออกเสียงลงคะแนน ไปยังหน่วยเก็บเอกสารแห่งสหพันธ์ได้ตามข้อตกลงระหว่างกัน ข้อตกลงดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของศาลรัฐธรรมนูญ การใช้ประโยชน์จากเอกสารดังกล่าวเพื่อการวิจัยจะกระทำได้เมื่อระยะเวลาได้ล่วงพ้นไปแล้วอย่างน้อยที่สุดสามสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำวินิจฉัย

(๒) เอกสารอาจถูกทำลายได้เมื่อระยะเวลาล่วงพ้นไปแล้วอย่างน้อยที่สุดยี่สิบปีนับแต่ศาลมีคำวินิจฉัย ห้ามมิให้ทำลายคำร้องซึ่งเริ่มกระบวนการพิจารณา ต้นฉบับคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ และเอกสารในกระบวนการพิจารณาตลอดจนบันทึกการลงคะแนน หากองค์คณะเห็นว่าเอกสารดังกล่าวมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์กฎหมาย

ข้อ ๓๗ ให้เลขานุการองค์คณะแต่ละองค์คณะจัดทำบัญชี ซึ่งมีรายการต่างๆ ดังต่อไปนี้

- a) คำสั่งขององค์คณะเกี่ยวกับมูลค่าของวัตถุที่พิพาท โดยให้ระบุวัน เดือน ปี เลขอ้างอิง และวัตถุที่พิพาท
- b) ค่าธรรมเนียมที่องค์คณะหรือองค์คณะย่อยกำหนดตามมาตรา ๓๔ ของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ โดยให้ระบุจำนวน เลขอ้างอิง และวันที่วินิจฉัย

ส่วนที่ ๒

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณากรณีตุลาการผู้ทำหน้าที่แทนตามมาตรา ๑๕ วรรคสอง ประโยคที่สอง, มาตรา ๑๕ วรรคสี่ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๓๘ (๑) ให้ประธานองค์คณะซึ่งจำเป็นต้องมีตุลาการจากอีกองค์คณะหนึ่งมาทำหน้าที่แทนตุลาการในองค์คณะตนในกรณีตามมาตรา ๑๕ วรรคสอง ประโยคที่สอง และมาตรา ๑๕ วรรคสี่ ประโยคที่หนึ่ง รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ แจ้งให้มีการดำเนินกระบวนการจับสลาก

(๒) ให้ประธานองค์คณะอีกองค์คณะหนึ่งดำเนินกระบวนการจับสลาก โดยก่อนวันจับสลากให้ประธานองค์คณะดังกล่าวแจ้งให้ตุลาการในองค์คณะของตนทราบ และให้เลขานุการองค์คณะทำหน้าที่เป็นพยานการจับสลาก ให้บันทึกการจับสลากเป็นลายลักษณ์อักษร โดยให้นำบันทึกดังกล่าวรวมไว้ในเอกสารในกระบวนการพิจารณาให้แจ้งผลการจับสลากแก่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน

(๓) ให้นำมาตรา ๑๕ วรรคหนึ่ง ประโยคที่สอง แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๓

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในองค์คณะย่อยตามมาตรา ๘๑ a และมาตรา ๘๓ b ถึงมาตรา ๘๓ d รัฐบัญญัติ
ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๓๙ ในกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญหรือรองประธานศาลรัฐธรรมนูญร่วมอยู่ในองค์คณะย่อย ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญหรือรองประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานองค์คณะย่อยนั้น ในกรณีอื่นให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสที่สุดโดยอายุการปฏิบัติราชการเป็นประธานองค์คณะย่อย ในกรณีที่ความมีอาวุโสโดยอายุการปฏิบัติราชการเท่ากัน ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่อาวุโสที่สุดโดยอายุตัวเป็นประธานองค์คณะย่อย

ข้อ ๔๐ (๑) ให้องค์คณะย่อยวินิจฉัยคดีในกรอบอำนาจของตน โดยให้ตุลาการในองค์คณะย่อยคนใดคนหนึ่งเป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ในกรณีที่ตุลาการคนใดคนหนึ่งสังกัดอยู่ในองค์คณะย่อยหลายองค์คณะย่อย ให้องค์คณะย่อยมีมติตามมาตรา ๑๕ a วรรคสองว่าจะแบ่งความรับผิดชอบขององค์คณะย่อยอย่างไร

(๒) ในกรณีที่ตุลาการในองค์คณะย่อยมีมติไม่เป็นเอกฉันท์ ให้องค์คณะเป็นผู้วินิจฉัย รวมถึงกรณีตามมาตรา ๘๓ d (๒) ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

(๓) ในกรณีที่องค์คณะย่อยปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญไว้พิจารณา ให้ถือว่าคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดวิธีการคุ้มครองชั่วคราวไม่มีผลใดๆ

ข้อ ๔๑ ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนอาจรับฟังความเห็นของผู้มีสิทธิเสนอความเห็นต่อศาล (มาตรา ๘๒ ประกอบกับมาตรา ๗๗ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์, มาตรา ๘๔ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์) หรือความเห็นของบุคคลที่สาม หรืออาจยื่นขอข้อมูลจากศาลอื่นตามมาตรา ๘๒ วรรคสี่ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ได้ ก่อนที่องค์คณะย่อยจะได้วินิจฉัยว่าคำร้องขอให้ควบคุมตรวจสอบบรรทัดฐานทางกฎหมายจะกระทำได้หรือไม่ หรือ ศาลจะรับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้พิจารณาหรือไม่

ข้อ ๔๒ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งไม่รับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้พิจารณา โดยคำร้องทุกข์ดังกล่าวเป็นคำร้องว่าคำพิพากษาของศาลอื่นขัดรัฐธรรมนูญและได้มีการเรียกเอกสารจากศาลอื่นนั้นมา

ประกอบการพิจารณา ให้ศาลรัฐธรรมนูญส่งเอกสารจากศาลอื่นที่ได้ใช้ในกระบวนการพิจารณาค้นให้แก่ศาลนั้นพร้อมทั้งสำเนาไม่รับคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญไว้วินิจฉัย ให้ใช้ความดังกล่าวบังคับในกรณีที่ต้องปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญหรือหน่วยงานของรัฐได้ส่งข้อมูลมาให้ตามคำขอของศาลรัฐธรรมนูญ หรือในกรณีที่มีการร้องทุกข์ตามรัฐธรรมนูญโต้แย้งคำพิพากษาของศาลสูงสุดแห่งสหพันธ์

ส่วนที่ ๔

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาเกี่ยวกับคณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามมาตรา ๑๔ วรรคห้า รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๔๓ ให้องค์กรแต่ละองค์กรเลือกตุลาการในองค์กรของตนสองคนและผู้แทนตุลาการดังกล่าวสองคนเป็นกรรมการในคณะกรรมการชี้ขาดอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามมาตรา ๑๔ วรรคห้า รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นระยะเวลาหนึ่งปีการปฏิบัติงาน ในกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการได้ ให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่แทน ในกรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่สามารถทำหน้าที่ได้เช่นกัน ให้ตุลาการในคณะกรรมการที่อาวุโสที่สุดโดยอายุการปฏิบัติราชการทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการ ในกรณีที่ความมีอาวุโสโดยอายุการปฏิบัติราชการเท่ากัน ให้ตุลาการที่อายุมากที่สุดในการกรรมการทำหน้าที่ประธานคณะกรรมการ

ข้อ ๔๔ (๑) ให้เลขานุการองค์กรรายงานให้ประธานองค์กรทั้งสององค์กรทราบเกี่ยวกับคำร้องซึ่งเริ่มกระบวนการพิจารณา ในกรณีที่มีความสงสัยเกิดขึ้นเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กร เลขานุการองค์กรจะต้องชี้ให้ประธานองค์กรเห็นความสงสัยดังกล่าวด้วย ให้ประธานองค์กรจัดให้มีการหารือในปัญหาดังกล่าว

(๒) ในกรณีที่ประธานองค์กรและตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนทั้งสององค์กรเห็นพ้องต้องกัน อาจจะโอนเรื่องที่จะต้องวินิจฉัยจากองค์กรหนึ่งไปยังอีกองค์กรหนึ่งก็ได้

(๓) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งอาจร้องขอให้มีการประชุมคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดเขตอำนาจขององค์กรได้ และให้จัดให้มีการประชุมคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดโดยไม่ชักช้าภายในสิบสี่วัน

(๔) กระบวนการพิจารณาตาม (๓) ย่อมไม่อาจมิได้ หากองค์กรได้เริ่มกระบวนการพิจารณาไปแล้ว

ข้อ ๔๕ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญแต่งตั้งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจากตุลาการแต่ละองค์คณะที่เป็นกรรมการในคณะกรรมการชี้ขาดเขตอำนาจขององค์คณะ ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนทำความเข้าใจเกี่ยวกับเขตอำนาจขององค์คณะเสนอต่อคณะกรรมการฯ ก่อนการประชุมปรึกษา ทั้งนี้ อาจจะทำความเข้าใจร่วมกันหรือแยกกันก็ได้

ข้อ ๔๖ ให้ประธานคณะกรรมการบันทึกมติของคณะกรรมการไว้ในแฟ้มเอกสาร โดยไม่ต้องจัดให้มีเหตุผลในมติดังกล่าว ให้แจ้งมติของคณะกรรมการให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนทราบและนำมติดังกล่าวรวมไว้ในเอกสารในกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๔๗ ให้องค์คณะซึ่งเขตอำนาจของตนได้รับการชี้ขาดโดยคณะกรรมการฯ แสดงให้เห็นมติชี้ขาดของคณะกรรมการฯ ไว้ในคำวินิจฉัยด้วย

ส่วนที่ ๕

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในที่ประชุมใหญ่ตามมาตรา ๑๖ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๔๘ (๑) ให้องค์คณะที่จะวินิจฉัยชี้ขาดคดีในปัญหาข้อกฎหมายแตกต่างไปจากคำวินิจฉัยขององค์คณะอีกองค์คณะหนึ่งหรือแตกต่างจากที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลรัฐธรรมนูญมีมติเรียกให้มีการประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องดังกล่าว

(๒) ในกรณีที่องค์คณะซึ่งเคยวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาข้อกฎหมายซึ่งจะต้องทำให้มีการเรียกประชุมใหญ่ไม่ยืนยันความเห็นเดิมในปัญหาข้อกฎหมายของคนอีกต่อไป ให้การเรียกประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นอันตกไป

ข้อ ๔๙ (๑) ให้ประธานองค์คณะแต่ละองค์คณะแต่งตั้งตุลาการในองค์คณะของตนคนหนึ่งเป็นตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเพื่อเตรียมการประชุมวินิจฉัยโดยที่ประชุมใหญ่ศาลรัฐธรรมนูญ ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนของแต่ละองค์คณะทำความเข้าใจเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างช้าที่สุดสัปดาห์ก่อนวันประชุม

(๒) มติของที่ประชุมใหญ่จะต้องมีการให้เหตุผล และให้ปฏิบัติต่อมติของที่ประชุมใหญ่ในลักษณะเช่นเดียวกับคำวินิจฉัยขององค์คณะ

ส่วนที่ ๖

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในที่ประชุมใหญ่ตามมาตรา ๑๐๕ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๕๐ (๑) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยหกคนอาจยื่นคำร้องให้เปิดกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๑๐๕ วรรคหนึ่ง รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ กรณีตามมาตรา ๑๐๕ (๑) หมายเลข ๑ อาจกระทำได้โดยประธานศาลรัฐธรรมนูญและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญร่วมกัน
(๒) ให้ส่งคำร้องพร้อมทั้งเหตุผลประกอบคำร้องให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคนโดยประทับตราลับ และให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญลงนามยืนยันการรับเอกสารคำร้องดังกล่าวด้วย

ข้อ ๕๑ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ถูกกล่าวหาจะต้องได้รับโอกาสในการชี้แจงข้อเท็จจริงเป็นลายลักษณ์อักษรและแถลงด้วยวาจาต่อที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๕๒ มติที่ให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องมีคะแนนเสียงจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญไม่ต่ำกว่าแปดคน ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประชุมปรึกษาและวินิจฉัยโดยไม่ให้ตุลาการที่ถูกกล่าวหาอยู่ในที่ประชุม คำวินิจฉัยของที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญในกรณีนี้ไม่ต้องให้เหตุผล ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ประชุมปรึกษาและวินิจฉัยลงนามในคำวินิจฉัย หลังจากนั้นให้แจ้งให้ตุลาการที่ถูกกล่าวหาทราบ

ข้อ ๕๓ หลังจากเปิดกระบวนการพิจารณาแล้ว ให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่งตั้งตุลาการผู้ไต่สวน ให้ตุลาการผู้ไต่สวนรับฟังผู้ถูกกล่าวหาและดำเนินการไต่สวนหาข้อเท็จจริง ตุลาการผู้ไต่สวนต้องเชิญผู้ถูกกล่าวหามาให้ถ้อยคำเพื่อให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐาน ให้ตุลาการผู้ไต่สวนรายงานผลของการไต่สวนต่อที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็นลายลักษณ์อักษรและในระหว่างการศึกษาโดยวาจา ในรายงานให้ตุลาการผู้ไต่สวนระบุข้อเสนอสำหรับการวินิจฉัย และไม่ให้ตุลาการผู้ไต่สวนร่วมประชุมปรึกษาและออกเสียงวินิจฉัย

ข้อ ๕๔ การดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ให้กระทำโดยเปิดเผยต่อสาธารณะ แต่ผู้ถูกกล่าวหาอาจร้องขอให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยได้

ข้อ ๕๕ (๑) ให้กระบวนการพิจารณาโดยคำร้องตามมาตรา ๑๐๕ วรรคหนึ่ง รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นอันระงับไป หากตุลาการที่ถูกกล่าวหาพ้นจากตำแหน่งตามมาตรา ๑๒ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ หรือ ดำรงตำแหน่งครบวาระ หรือ เกษียณอายุโดยคำร้อง (มาตรา ๘๘ วรรคหนึ่ง, วรรคสอง หมายเลข ๒ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์)

(๒) ให้กระบวนการพิจารณาเป็นอันระงับไป หากมีการถอนคำร้องก่อนที่ที่ประชุมใหญ่จะมีมติวินิจฉัยตามมาตรา ๑๐๕ วรรคสี่ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ เว้นแต่ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะมีมติให้เปิดกระบวนการพิจารณาหรือให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อไป

ส่วนที่ ๗

การส่งความเห็นเห็นแย้งตามมาตรา ๓๐ วรรคสอง รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๕๖ (๑) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีความเห็นแตกต่างจากคำวินิจฉัยหรือเหตุผลในคำวินิจฉัยส่งความเห็นแย้งของตนไปยังประธานองค์คณะภายในสามสัปดาห์นับแต่คำวินิจฉัยขององค์คณะเสร็จสมบูรณ์ องค์คณะอาจมีมติให้ขยายระยะเวลาดังกล่าวได้

(๒) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดต้องการที่จะส่งความเห็นแย้ง ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนนั้นแจ้งต่อองค์คณะ ในเวลาที่อาจแจ้งได้เมื่อคำนึงถึงสภาพการณ์ของการพิจารณาประชุมปรึกษา

(๓) ในกรณีที่มีความเห็นแย้งในคำวินิจฉัยใด ให้ประธานองค์คณะประกาศให้ทราบทั่วกันในเวลาที่ประกาศคำวินิจฉัย หลังจากนั้นให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสรุปสาระสำคัญของความเห็นแย้งของตนให้ทราบทั่วกัน

(๔) ให้ประกาศคำวินิจฉัยพร้อมกับความเห็นแย้ง

(๕) ให้พิมพ์ความเห็นแย้งเผยแพร่ในหนังสือรวมคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นภาคผนวกท้ายคำวินิจฉัยพร้อมกับชื่อของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ทำความเห็นแย้ง

(๖) ในกรณีที่มีความเห็นแย้งหลายความเห็น ให้นำความข้างต้นมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ส่วนที่ ๘

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในที่ประชุมใหญ่ตามมาตรา ๗ a รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๕๓ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งอาจเสนอชื่อบุคคลเพื่อให้ที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเลือกตามมาตรา ๗ a รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ได้ การเสนอชื่อดังกล่าวต้องกระทำอย่างช้าที่สุดหนึ่งสัปดาห์ก่อนการประชุมใหญ่พร้อมทั้งเหตุผล ทั้งนี้ให้แจ้งด้วยว่าผู้ถูกเสนอชื่อยินยอมให้มีการเสนอชื่อของตนเพื่อให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาหรือไม่ ในกรณีที่ตุลาการที่มาประชุมทุกคนเห็นพ้องกัน ที่ประชุมใหญ่จะยกเว้นไม่นำเอาระยะเวลาที่กำหนดให้เสนอชื่อมาใช้บังคับก็ได้

ข้อ ๕๔ (๑) ให้มีการออกเสียงลงคะแนนเลือกผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อ โดยลับหลังจากที่ได้มีการอภิปรายแสดงความเห็นแล้ว องค์ประชุมที่มีความสามารถในการลงมติให้เป็นไปตามมาตรา ๗ a วรรคสอง ประโยคที่สาม ประกอบกับมาตรา ๑๖ วรรคสอง รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

(๒) การเลือกในรอบแรกให้ออกเสียงลงคะแนนในบัตรออกเสียงซึ่งมีรายชื่อของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเรียงตามลำดับตัวอักษร ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญแต่ละคนสามารถออกเสียงลงคะแนนได้เท่าจำนวนชื่อที่ที่ประชุมใหญ่จะเสนอต่อไปได้ บุคคลที่ได้รับเลือกคือบุคคลที่ได้คะแนนเสียงข้างมากของคะแนนเสียงทั้งหมดเรียงตามลำดับ

(๓) ในกรณีที่การเลือกในรอบแรกไม่ประสบความสำเร็จไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน ให้มีการเลือกผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อโดยการให้ผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเขียนชื่อผู้ได้รับการเสนอชื่อที่ตนต้องการเลือกลงในบัตรออกเสียง ให้ดำเนินการเช่นนี้ไปจนกว่าจะได้ผู้ได้รับการเสนอชื่อซึ่งได้คะแนนข้างมากของคะแนนเสียงทั้งหมด ในการเลือกแต่ละรอบให้ผู้ได้รับการเสนอชื่อที่ได้รับคะแนนน้อยที่สุดพ้นจากการเป็นผู้มีสิทธิได้รับเลือก

ข้อ ๕๕ (๑) ในกรณีที่การเลือกตามมาตรา ๕๔ ไม่ได้จำนวนบุคคลที่ที่ประชุมใหญ่จะเสนอต่อไปได้ตามที่ต้องการ ให้จัดให้มีการเลือกบุคคลที่ที่ประชุมใหญ่จะเสนอต่อไปอีกครั้งหนึ่งในสัปดาห์ที่สอง หลังจากการจัดให้มีการเลือกครั้งแรก ในการเลือกครั้งที่สองนี้จะมีการเสนอชื่อบุคคลที่สมควรได้รับเลือกจากที่ประชุมใหญ่เพื่อเสนอชื่อต่อไปหรือจะเสนอชื่อบุคคลที่เคยมีการเสนอในครั้งแรกแล้วให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาเลือกเพื่อเสนอชื่อต่อไปอีกครั้งหนึ่งก็ได้ ระยะเวลาตามมาตรา ๕๔ วรรคสองให้ลดลงเหลือสามวัน องค์คณะอาจมีมติให้การออกเสียงในการเลือกครั้งใหม่นี้ต้องดำเนินการตามมาตรา ๕๔ วรรคสามเท่านั้นก็ได้

(๒) ในกรณีที่มีการเสนอชื่อบุคคลสำหรับการเลือกครั้งใหม่ในที่ประชุมใหญ่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีตามวรรคแรก ประโยคที่หนึ่ง ที่ประชุมใหญ่จะมีมติเป็นเอกฉันท์ให้ดำเนินการเลือกบุคคล

ในทันทีก็ได้ ในกรณีที่รายชื่อของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้ที่ประชุมใหญ่เลือกเป็นรายชื่อที่เคยมีการเสนอมาครั้งหนึ่งแล้ว ให้ใช้มติสองในสามของตุลาการที่มาประชุมในการดำเนินการเลือกบุคคลดังกล่าวในทันที

ส่วนที่ ๕

สารบบเรื่องทั่วไปของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๖๐ (๑) ให้ถือว่าคำร้องที่เสนอมายังศาลรัฐธรรมนูญซึ่งไม่ใช่คำร้องที่เกี่ยวกับงานทางด้านการปกครองของศาลหรือไม่เป็นคำร้องที่ได้รับอนุญาตให้ยื่นได้ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์เป็นคำร้องเกี่ยวกับงานทางด้านการปกครองยุติธรรม และให้บันทึกคำร้องดังกล่าวลงในสารบบเรื่องทั่วไป (AR) โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำร้องในลักษณะดังกล่าวให้หมายความถึง a) คำถามเกี่ยวกับคำวินิจฉัยต่างๆของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ตลอดจนคดีที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาหรือที่พิจารณาวินิจฉัยแล้ว b) คำร้องที่ผู้ยื่นไม่ได้ระบุไว้ว่าต้องการให้ดำเนินการเรื่องใดหรือไม่ได้ระบุว่าเนื้อหาของคำร้องอยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์อย่างไร

(๒) คำร้องทุกขัทางรัฐธรรมนูญอาจได้รับการบันทึกไว้ในสารบบเรื่องทั่วไปได้หาก a) ศาลไม่อาจรับคำร้องทุกขัดังกล่าวไว้พิจารณาในกระบวนการพิจารณาหลักของคดีได้เพราะเห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องทุกขันั้นไม่ครบเงื่อนไขทางรูปแบบในการอนุญาตให้รับไว้พิจารณาหรือตามแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญเป็นที่เห็นประจักษ์ชัดว่าคำร้องทุกขัดังกล่าวไม่อาจรับฟังได้ b) ยังไม่อาจวินิจฉัยโดยฉับพลันได้ว่าคำร้องทุกขันั้นจะอยู่ในอำนาจพิจารณาวินิจฉัยขององค์กรใด

ข้อ ๖๑ (๑) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญหรือรองประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจวินิจฉัยว่าคำร้องเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะได้รับการบันทึกไว้ในสารบบเรื่องทั่วไปหรือไม่ ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบอำนาจวินิจฉัยดังกล่าวให้เลขานุการองค์กรคณะได้ โดยให้เลขานุการองค์กรร่วมกันพิจารณา ในกรณีที่เลขานุการองค์กรคณะคนหนึ่งไม่อาจวินิจฉัยได้ ให้เลขานุการองค์กรคณะอีกคนหนึ่งวินิจฉัยโดยลำพัง

(๒) ให้โอนคำร้องตามข้อ ๖๐ วรรคสอง a) ที่ได้รับการบันทึกไว้ในสารบบเรื่องทั่วไปไปยังสารบบคดี หากผู้ยื่นคำร้องมีความประสงค์ให้มีคำวินิจฉัยของตุลาการ หลังจากที่ดินได้รับแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับสถานะของคดีแล้ว

(๓) ในกรณีที่ได้มีการโอนคำร้องจากสารบบเรื่องทั่วไปไปยังสารบบคดี ให้ส่งคำร้องนั้นไปยังเลขานุการขององค์กรคณะที่มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้องดังกล่าว ให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับ

กับการโอนคำร้องด้วยโดยอนุโลม ในกรณีตามข้อ ๕๖ วรรคสอง เมื่อคณะกรรมการร่วมของทั้งสององค์กรคณะได้วินิจฉัยว่าคำร้องทุกข้ออยู่ในอำนาจพิจารณาวินิจฉัยขององค์กรคณะใดแล้วตามมาตรา ๑๔ วรรคห้า รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ให้เลขานุการองค์กรคณะที่ได้รับการวินิจฉัยว่ามีอำนาจบันทึกคำร้องทุกข้อดังกล่าวลงในสารบบคดี

ข้อ ๖๒ (๑) ให้เลขานุการองค์กรคณะคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบงานสารบบเรื่องทั่วไป และให้เลขานุการองค์กรคณะอีกองค์กรคณะหนึ่งเป็นผู้มีอำนาจทำการแทนได้

(๒) ให้มีผู้ช่วยเลขานุการองค์กรคณะอย่างน้อยหนึ่งคนมีอำนาจในการลงนาม ผู้ช่วยเลขานุการองค์กรคณะต้องมีคุณสมบัติในการเป็นผู้พิพากษาได้ และให้เลขานุการองค์กรคณะมีข้าราชการพลเรือนระดับสูงเป็นผู้ช่วยงานด้วย

ส่วนที่ ๑๐

บทสุดท้าย

ข้อ ๖๓ สมาชิกของศาล (ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ...ผู้แปล) ในความหมายของข้อกำหนดภายในฉบับนี้ หมายถึง ตุลาการที่เมื่อครบวาระการดำรงตำแหน่งแล้วแต่ยังคงปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญต่อไปด้วย(มาตรา ๔ วรรคสี่ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์)

ข้อ ๖๔ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคำถวายให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสวมครุย

ข้อ ๖๕ ปีการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ คือ ปีปฏิทิน

ข้อ ๖๖ (๑) ให้เก็บสถิติการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

(๒) ให้บันทึกภาระงานของศาลในแต่ละเดือนและรวมคำนวณเมื่อครบรอบปีการปฏิบัติงาน

ข้อ ๖๗ ภายใต้บังคับมาตรา ๑๕ ให้ระดับชง ณ อาคารที่ทำการของศาลเมื่อศาลออกนั่งพิจารณาโดยวจา เมื่อมีการอ่านคำวินิจฉัย หรือเมื่อประธานศาลรัฐธรรมนูญสั่งการเป็นกรณีพิเศษ

ข้อ ๖๘ (๑) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งอาจยื่นคำร้องขอให้แก้ไขเพิ่มเติมข้อกำหนดฉบับนี้ได้ คำร้องดังกล่าวให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร ในคำร้องนั้นให้ระบุถ้อยคำที่จะแก้ไขเพิ่มเติมพร้อมทั้งเหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมนั้น

(๒) ระยะเวลาระหว่างการยื่นคำร้องและการลงมติต้องห่างกันอย่างน้อยหนึ่งเดือน

(๓) ในกรณีที่ประเทศตกอยู่ในสถานการณ์ที่ต้องป้องกันตน (มาตรา ๑๑๕ a วรรคหนึ่ง มาตรา ๑๑๕ g กฎหมายพื้นฐานฯ) ข้อกำหนดฉบับนี้อาจได้รับการแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยเสียงข้างมากของตุลาการที่มาประชุม หากมีความจำเป็นที่ต้องกระทำเพื่อให้การปฏิบัติงานของศาลเป็นไปได้

ข้อ ๖๙ ให้ประกาศข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญในรัฐกิจจานุเบกษา

ข้อ ๗๐ (การมีผลบังคับ)

ภาคผนวก ๔

คำแปล (บางส่วน)

รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๕๓ (สาธารณรัฐออสเตรีย)^{*}

ส่วนที่ ๑

การจัดองค์การศาลรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑ (๑) ศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่ง รองประธานศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่ง ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นสิบสองคนและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองหกคน (๒) ในกรณีที่ตำแหน่งประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่น หรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองว่างลง ให้มีการประกาศรับสมัครบุคคลแทนตำแหน่งที่ว่างใน “ประกาศทางราชการในหนังสือพิมพ์แห่งกรุงเวียนนา” และในประกาศทางราชการของหนังสือพิมพ์ต่างๆของมลรัฐ ให้การประกาศรับสมัครเป็นหน้าที่ของประธานแห่งองค์กรซึ่งมีสิทธิเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่ง ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มาตรา ๑๔๗ วรรค ๒

มาตรา ๒ (๑) ให้ศาลรัฐธรรมนูญเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจำนวนหนึ่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวน โดยมีระยะเวลาการดำรงตำแหน่งดังกล่าวสามปี รองประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจได้รับเลือกให้เป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนได้ ในกรณีที่ยังไม่อาจเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนแทนตำแหน่งที่ว่างได้ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเป็นตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบสำนวนในระหว่างนั้นไปพลางก่อน

^{*} หมายเหตุ : บทบัญญัติในรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของออสเตรียมีสองส่วน ส่วนแรกเป็นบทบัญญัติว่าด้วยการจัดองค์การศาลรัฐธรรมนูญ ส่วนที่สองเป็นเรื่องของวิธีพิจารณา ซึ่งยังแยกย่อยออกเป็นสองส่วน คือ บทบัญญัติทั่วไปและบทบัญญัติเฉพาะ การแปลฉบับนี้เน้นเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับงานวิจัยโดยตรง คือ บทบัญญัติทั่วไปเกี่ยวกับวิธีพิจารณา ตั้งแต่มาตรา ๑๕ ถึงมาตรา ๓๕ อย่างไรก็ตามเพื่อให้เห็นภาพโครงสร้างของศาลรัฐธรรมนูญออสเตรีย จึงได้แปลบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดองค์การศาลรัฐธรรมนูญไว้บางส่วนด้วย

(๒) ประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้รับผิดชอบ
สำนวนอย่างน้อยสองคน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองอย่างน้อยสองคนต้องมีภูมิลำเนา ณ กรุง
เวียนนา

มาตรา ๓ (๑) การอำนวยการบริหารศาลรัฐธรรมนูญเป็นอำนาจของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ให้
ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นประธานในการนั่งพิจารณาคดีและการประชุมปรึกษาหารือ

(๒) ในกรณีที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญปฏิบัติ
หน้าที่แทน

(๓) ในกรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้เช่นกัน ให้ตุลาการที่มีภูมิลำเนาอยู่
ณ กรุงเวียนนาและอาวุโสที่สุดโดยอายุปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว

(๔) ให้นำบทบัญญัติในวรรคสองและวรรคสาม มาใช้บังคับกับกรณีที่ตำแหน่งประธานศาล
รัฐธรรมนูญว่างลงด้วย

(๕) นอกเหนือจากกรณีตามวรรคสอง ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบหมายให้รองประธานศาล
รัฐธรรมนูญทำหน้าที่เป็นประธานในการนั่งพิจารณาและการประชุมปรึกษาหารือได้ รองประธานศาล
รัฐธรรมนูญมีสิทธิในการเข้าร่วมเป็นตุลาการผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนได้ในกระบวนการพิจารณาที่ตน
ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นประธานการประชุม

มาตรา ๔ (๑) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับเงินเดือนตอบแทนในวันที่หนึ่งของเดือนถัดจากเดือนที่
ตนได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นต้นไป ดังนี้ ๑. ประธานศาลรัฐธรรมนูญได้รับเงินเดือนตอบแทน
ร้อยละร้อยหกสิบหก ๒. รองประธานศาลรัฐธรรมนูญได้รับเงินเดือนตอบแทนร้อยละร้อยสามสิบแปด
๓. ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ทำสำนวนได้รับเงินเดือนตอบแทนร้อยละร้อยสามสิบแปด ๔. ตุลาการ
ศาลรัฐธรรมนูญอื่นได้รับเงินเดือนตอบแทนร้อยละแปดสิบสาม ทั้งนี้โดยคำนวณจากอัตราเงินเดือน
ตอบแทนที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้รับโดยถือเสมือนหนึ่งว่าตุลาการศาลรัฐธรรมนูญเป็น
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ตนเข้ารับตำแหน่ง นอกจากนี้ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับเงิน
เพิ่มประจำเดือนร้อยละยี่สิบห้าของเงินเดือนตอบแทนด้วย

(๒) ในกรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ในตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ทำสำนวน
ด้วย ห้ามมิให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญได้รับเงินเดือนตอบแทนและเงินเพิ่มประจำเดือนสำหรับการ
ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้ทำสำนวนอีก

(๓) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองได้รับเบี้ยประชุมในคราวที่ตนมาประชุมทุกครั้ง ครั้งละหนึ่งในสิบของอัตราเงินเดือนตอบแทนที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นได้รับตามวรรคหนึ่ง ข้อ ๔ โดยคำนวณจากอัตราเริ่มต้น นอกจากนี้ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองได้รับเงินเพิ่มสำหรับการประชุมเป็นจำนวนร้อยละสิบห้าของเบี้ยประชุมที่ตนได้รับ

(๔) นอกจากเงินเดือนตอบแทน ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญได้รับเงินพิเศษ ทั้งนี้ตามบทบัญญัติมาตรา ๓ วรรค ๓ และมาตรา ๗ วรรค ๒ แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยเงินตอบแทน

มาตรา ๕ (๑) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญ และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นได้รับเงินตอบแทนประจำเดือนหลังพ้นตำแหน่งนับตั้งแต่เดือนที่ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่ง ดังนี้ กรณีที่ดำรงตำแหน่งเป็นเวลาอย่างน้อยหกเดือน ให้ได้รับเงินตอบแทนประจำเดือนหลังพ้นตำแหน่งต่อไปอีกเป็นเวลาสามเดือน กรณีที่ดำรงตำแหน่งเป็นเวลาอย่างน้อยหนึ่งปี ให้ได้รับเงินตอบแทนประจำเดือนหลังพ้นตำแหน่งต่อไปอีกเป็นเวลาหกเดือน กรณีที่ดำรงตำแหน่งเป็นเวลาอย่างน้อยสามปี ให้ได้รับเงินตอบแทนประจำเดือนหลังพ้นตำแหน่งต่อไปอีกเป็นเวลาหนึ่งปี

(๒) ห้ามมิให้จ่ายเงินตอบแทนประจำเดือนตามวรรคหนึ่ง หากบุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๐ วรรค ๑ b หรือ c

มาตรา ๕ a (๑) ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสมทบที่มีได้มีภูมิลำเนาอยู่ ณ กรุงเทพมหานครได้รับเงินค่าเดินทางและค่าที่พักในการมาประชุม ให้คณะรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์กำหนดอัตราค่าเดินทางและค่าที่พักดังกล่าว

(๒) เงินตอบแทนต่างๆ ที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔ มาตรา ๕ และมาตรา ๕ a (๑) ไม่ตกอยู่ในความรับผิดชอบแห่งการบังคับคดี

.....

มาตรา ๖ (๑) ในการออกนั่งพิจารณาแต่ละครั้งให้เชิญรองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทุกคน

(๒) ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งคนใดไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองคนหนึ่งคนใดมาทำหน้าที่แทน ในการนี้ให้คำนึงให้มากที่สุดว่าตุลาการที่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้นั้นได้รับการเสนอชื่อแต่งตั้งโดยรัฐบาลแห่งสหพันธ์ สภาผู้แทนราษฎรแห่งสหพันธ์

หรือสภาที่ปรึกษาแห่งสหพันธ์ ให้ใช้ความดังกล่าวบังคับกับกรณีตำแหน่งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญว่างลงจนกว่าจะได้มีการแต่งตั้งด้วย

มาตรา ๗ (๑) ศาลรัฐธรรมนูญจะมีมติได้ ก็ต่อเมื่อประธานในการประชุมและตุลาการผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนอย่างน้อยแปดคนเป็นองค์ประชุม

(๒) ในการพิจารณาวินิจฉัยกรณีดังต่อไปนี้ ศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีมติได้หากประธานในการประชุมและตุลาการผู้มีสิทธิออกเสียงลงคะแนนอย่างน้อยสี่คนเป็นองค์ประชุม

- ก) เกี่ยวกับสิทธิเรียกร้องเกี่ยวกับทรัพย์สินต่อสหพันธ์ มลรัฐ เขตการปกครองท้องถิ่น (Bezirke) หน่วยการปกครองท้องถิ่น (Gemeinden) และสหพันธ์หน่วยการปกครองท้องถิ่น (Gemeindeverband) อันเป็นสิทธิเรียกร้องที่ไม่อาจฟ้องร้องยังศาลยุติธรรมหรือไม่อาจยุติได้โดยคำสั่งทางปกครองเป็นทางการขององค์กรเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง
- ข) เกี่ยวกับความขัดแย้งในอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลและหน่วยงานทางปกครอง
- ค) เกี่ยวกับการตีความกฎหมายที่มีผลขึ้นกับการแสดงออกซึ่งอำนาจในลักษณะที่เป็นคำสั่งหรือการใช้กำลังโดยตรงของหน่วยงานปกครองกระทบกระเทือนสิทธิที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้
- ง) เกี่ยวกับคดีในศาลรัฐธรรมนูญทุกคดีที่ไม่ได้มีการออกนั่งพิจารณา เว้นแต่กรณีตามมาตรา ๑๐ วรรคสองและวรรคสี่
- จ) โดยคำร้องตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนโดยความเห็นชอบของประธานในการประชุมเกี่ยวกับการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องทุกข์ซึ่งเคยมีแนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ชัดเจนในเรื่องดังกล่าวไว้แล้ว

.....

ส่วนที่ ๒

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในศาลรัฐธรรมนูญ

I. บทบัญญัติทั่วไป

มาตรา ๑๕ (๑) คำร้องต่างๆที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๓๗ ถึงมาตรา ๑๔๕ ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ให้ทำเป็นลายลักษณ์อักษร

(๒) ในคำร้องต่างๆให้อ้างอิงบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ให้แสดงข้อเท็จจริงที่เป็นที่มาของคำร้อง และความประสงค์แห่งคำร้อง

มาตรา ๑๖ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญมอบหมายคดีให้แก่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนประจำคนหนึ่งในกรณียกเว้นประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบหมายให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนอื่นเป็นผู้ทำสำนวนก็ได้

มาตรา ๑๗ (๑) ให้จัดทำสำเนาคำร้องที่ยื่นต่อศาลรัฐธรรมนูญตลอดจนเอกสารแนบท้ายคำร้องนั้นเพื่อส่งให้คู่ความทุกฝ่ายที่จะต้องเข้าร่วมในกระบวนการพิจารณาตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย

(๒) ให้ทนายที่ได้รับมอบอำนาจเป็นผู้ยื่นคำฟ้องตามมาตรา ๑๗ คำร้องตามมาตรา ๔๖, ๔๘, ๕๐, ๕๑, ๖๒ และ ๖๖ ตลอดจนคำร้องทุกข์ หากคำฟ้อง คำร้องและคำร้องทุกข์ดังกล่าวไม่ตกอยู่ภายใต้บทบัญญัติมาตรา ๒๔ วรรคหนึ่ง

(๓) คำร้องของสมาชิกวุฒิสภาจำนวนหนึ่งในสามหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแห่งมณฑลจำนวนหนึ่งสามซึ่งยื่นตามมาตรา ๑๔๐ วรรคหนึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ไม่ต้องยื่นโดยทนายความผู้ได้รับมอบอำนาจ

(๔) คำร้องต่างๆที่ยื่นต่อศาลอาจมีคำอธิบายบทกฎหมายแนบไปด้วยก็ได้

มาตรา ๑๘ ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนแจ้งให้ผู้ยื่นคำร้องต่อศาลดำเนินการแก้ไขข้อบกพร่องในคำร้องให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด หากตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเห็นว่าคำร้องที่ยื่นต่อศาลกระทำขึ้นไม่ถูกต้องตามมาตรา ๑๕ และมาตรา ๑๗ หรือไม่ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายเรียกกร้องประการอื่นและเห็นประจักษ์ชัดว่าข้อบกพร่องดังกล่าวอาจได้รับการแก้ไขให้ถูกต้องได้

มาตรา ๑๙ (๑) ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยหลังจากที่ได้ดำเนินการกระบวนการพิจารณาโดยวาจาโดยเปิดเผยแล้ว เว้นแต่คำวินิจฉัยตามมาตรา ๑๐ และมาตรา ๓๖ c โดยให้เชิญผู้ยื่นคำร้อง คู่ความฝ่ายตรงข้าม ตลอดจนคู่ความในคดีอื่นๆ มาในการแถลงคำวินิจฉัยด้วย

(๒) ให้ประกาศคำวินิจฉัยในนามของสาธารณรัฐ

(๓) ในกรณีที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมีคำขอ องค์คณะอาจมีมติในการประชุมโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะได้ โดยที่ไม่ต้องดำเนินการพิจารณาต่อไปและไม่ต้องดำเนินการพิจารณาโดยวาจา ก่อนหน้านั้นก็ได้ ในกรณีดังต่อไปนี้

๑. กรณีที่ปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข์ตามมาตรา ๑๔๔ วรรคสอง รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ไว้พิจารณา

๒. กรณีที่ยกคำร้อง เนื่องจาก

- ก) เห็นประจักษ์ชัดว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่มีอำนาจ
- ข) คำร้องนั้นยื่นเกินระยะเวลาที่กำหนดไว้ในกฎหมาย
- ค) ไม่ได้แก้ไขข้อบกพร่องในแง่ของรูปแบบที่ปรากฏในคำร้องนั้น
- ง) เนื้อหาในคำร้องนั้นได้รับการวินิจฉัยเสร็จเด็ดขาดไปแล้ว และ
- จ) คำร้องนั้นขาดความชอบธรรม

๓. กรณีที่ระงับกระบวนการพิจารณาเนื่องจากการถอนคำร้องหรือไม่มีประโยชน์ในการพิจารณาต่อไป

(๔) ศาลรัฐธรรมนูญอาจไม่ต้องดำเนินการกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาได้ หากพิจารณาจากคำคู่ความของคู่ความในกระบวนการพิจารณาและเอกสารที่มีการยื่นต่อศาลแล้ว ปรากฏว่าการเปิดกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาจะไม่ผลทำให้เนื้อหาต่างๆเกี่ยวกับข้อพิพาทกระจ่างขึ้น ในการประชุมปรึกษาคดีตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนอาจยื่นขอต่อองค์คณะให้มีมติพิจารณาคดีโดยไม่ต้องดำเนินการพิจารณาโดยวาจาก็ได้ ในกรณีต่อไปนี้ คือ

๑. การปฏิเสธไม่รับคำร้องทุกข้อไว้พิจารณา หากปรากฏว่าสิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้นั้นไม่ได้ถูกล่วงละเมิดแต่อย่างใด ทั้งนี้โดยเห็นประจักษ์ชัด

๒. การวินิจฉัยชี้ขาดคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยวางแนววินิจฉัยปัญหาข้อกฎหมายในคำวินิจฉัยก่อนๆไว้ อย่างชัดเจนเพียงพอแล้ว

๓. การวินิจฉัยว่าคำร้องทุกข้อที่เป็นเหตุให้ต้องเพิกถอนกฎหมายที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือรัฐบัญญัติที่ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ หรือสัญญาระหว่างประเทศที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายฟังขึ้น

(๕) ให้ศาลรัฐธรรมนูญมีมติชี้ขาดในการประชุมปรึกษาคดีเกี่ยวกับคำร้องขอให้บังคับการตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๔๖ วรรคสอง รัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ และเกี่ยวกับคำร้องขอให้กำหนดค่าใช้จ่ายในคดี ในกรณีที่ต้องยุติกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๑๔๖ วรรคสอง

มาตรา ๒๐ (๑) ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมีอำนาจวินิจฉัยสั่งการในขั้นตอนก่อนการรับคำร้องไว้พิจารณา ตลอดจนมีอำนาจออกคำสั่งใดๆ ที่มีลักษณะเป็นการเตรียมการสำหรับกระบวนการพิจารณาในขั้นต่อไปได้โดยไม่ต้องขอให้องค์คณะมีมติเป็นคำสั่ง

(๒) เพื่อการเตรียมการสำหรับกระบวนการพิจารณาในขั้นต่อไป ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนมีอำนาจสอบถามคู่ความ พยาน พยานผู้เชี่ยวชาญ และบุคคลผู้มีข้อมูล ตรวจสอบวัตถุพยาน เรียกเอกสาร ตลอดจนขอข้อมูลจากหน่วยงานของรัฐ ในกรณีที่หน่วยงานของรัฐไม่ส่งเอกสาร ไม่ชี้แจงข้อมูล หรือเพียงแต่ชี้แจงข้อมูลแต่ไม่ส่งเอกสาร เมื่อศาลรัฐธรรมนูญได้แจ้งผลของการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามที่ศาล

รัฐธรรมนูญร้องขอให้หน่วยงานทราบอย่างชัดเจนแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญอาจวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามที่ผู้ร้อง (ผู้ร้องทุกข์) ได้ยื่นยันไว้ในคำร้องได้

(๓) หน่วยงานของรัฐอาจแจ้งให้ศาลรัฐธรรมนูญทราบในเวลาที่ยื่นเอกสารต่อศาลรัฐธรรมนูญว่า เอกสารใดหรือส่วนของเอกสารส่วนใดจะให้ข้อคิดเห็นเฉพาะคู่ความในคดีเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ สาธารณะ ในกรณีที่ตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนเห็นว่าการจำกัดข้อคิดเห็นเอกสารหรือส่วนของเอกสาร ตามที่หน่วยงานของรัฐแจ้งมานั้นไม่เหมาะสม ให้ตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนปรึกษาดทลงกับ หน่วยงานของรัฐดังกล่าว และตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนอาจขอมติวินิจฉัยในเรื่องนี้จากองค์คณะใน การประชุมปรึกษาคดีโดยไม่เปิดเผยได้

(๔) ตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนอาจดำเนินการสอบสวนข้อเท็จจริงด้วยตนเองหรือจะขอให้หน่วยงาน ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องนั้นดำเนินการแทนก็ได้

(๕) หนังสือขอให้หน่วยงานของรัฐดำเนินการให้กระทำโดยประธานศาลรัฐธรรมนูญ

(๖) สำเนาคำวินิจฉัย คำสั่งหรือคำสั่งการอื่นใดของศาลรัฐธรรมนูญที่ทำให้กระบวนการพิจารณายุติลงให้ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญประทับตราว่า “รับรองสำเนาถูกต้อง” ด้วย

มาตรา ๒๑ (๑) การเลื่อนวันดำเนินกระบวนการพิจารณาที่กำหนดไว้แล้วจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีเหตุสำคัญ เท่านั้น ความยินยอมหรือไม่ยินยอมของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งไม่เป็นสาระสำคัญสำหรับคำร้องขอให้เลื่อน วันดำเนินกระบวนการพิจารณาที่กำหนดไว้แล้ว

(๒) ในกรณีที่มีการประชุมปรึกษา ให้ศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้มีอำนาจสั่งอนุญาตให้เลื่อนวันดำเนิน กระบวนการพิจารณาที่กำหนดไว้แล้ว ในกรณีที่ไม่มีการประชุมปรึกษา ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้ มีอำนาจสั่งอนุญาต

มาตรา ๒๒ ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนดวันดำเนินกระบวนการพิจารณา ให้ประกาศวันดำเนิน กระบวนการพิจารณาไว้ที่ป้ายประกาศอย่างเป็นทางการของศาลและในหนังสือพิมพ์แห่งกรุงเวียนนา

มาตรา ๒๓ การไม่มาศาลของบุคคลที่ศาลเชิญให้มาร่วมในกระบวนการพิจารณาไม่เป็นเหตุขัดขวางการ ดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือการทำคำวินิจฉัย

มาตรา ๒๔ (๑) ให้องค์กรเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบอำนาจเป็นผู้แทนในคดีของสหพันธ์ มลรัฐ เขต องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและผู้แทนในคดีของหน่วยงานขององค์การเหนือดินแดนทั้งหลายที่

กล่าวมาข้างต้น ตลอดจนเป็นผู้แทนในคดีของมูลนิธิ กองทุน หรือ สถาบันที่อยู่ในความรับผิดชอบขององค์กรข้างต้นด้วย

(๒) ภายใต้บังคับมาตรา ๑๗ วรรคสอง คู่ความจะดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลโดยตรงหรือจะมอบอำนาจให้ทนายความเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนก็ได้

(๓) เจ้าหน้าที่ผู้รับมอบอำนาจทางการคลังมีอำนาจเป็นผู้แทนนิติบุคคลตามที่ระบุไว้ในมาตรา ๒ วรรคหนึ่ง หมายเลข ๑-๓ และวรรคสองของรัฐบัญญัติว่าด้วยการมอบอำนาจได้ และเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะตามมาตรา ๑ วรรคสาม แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยการมอบอำนาจ เจ้าหน้าที่ดังกล่าวอาจเข้ามาในกระบวนการพิจารณาได้ หากองค์กรฝ่ายปกครองที่รับผิดชอบ หรือ หน่วยงานที่มีกำกับดูแลได้มอบอำนาจให้ดำเนินการ การมอบอำนาจไม่จำเป็นต้องมีหลักฐานพิเศษอื่นใดอีก

(๔) การมอบอำนาจให้ทนายความหรือเจ้าหน้าที่ผู้รับมอบอำนาจทางการคลังดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนไม่ตัดอำนาจของคู่ความที่จะเข้ามาในกระบวนการพิจารณาและแถลงข้อความต่างๆในนามของตนเอง

(๕) องค์กรเจ้าหน้าที่ที่ได้รับมอบอำนาจและทนายความต้องแสดงหลักฐานการมอบอำนาจ

(๖) ให้รัฐบาลแห่งสหพันธ์ออกกฎกำหนดการสวมเครื่องแบบขององค์กรเจ้าหน้าที่ที่ระบุไว้ในวรรคหนึ่งและวรรคสามสำหรับการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล

มาตรา ๒๕ กระบวนการพิจารณาเริ่มต้นด้วยการแถลงรายงานของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน รายงานที่แถลงประกอบด้วยข้อเท็จจริงที่ได้จากเอกสารในคดี ถ้อยคำที่ปรากฏในคำร้องของคู่ความที่ยื่นคำร้องและผลของการไต่สวน คำอธิบายความหมายของบทกฎหมายที่ปรากฏในคำร้องต่อศาลของคู่ความในคดีจะต้องได้รับการแถลงด้วยก็ต่อเมื่อกระทบกับคู่ความฝ่ายที่ไม่ได้มาปรากฏตัวต่อศาลหรือคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอให้มีการแถลง

มาตรา ๒๖ (๑) ในกรณีที่เป็นไปได้ ให้ศาลมีคำวินิจฉัยในทันทีที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเสร็จสิ้นลง และให้ประกาศคำวินิจฉัยในทันทีพร้อมกับเหตุผลของคำวินิจฉัยที่เป็นสาระสำคัญ การมาหรือไม่มาศาลของคู่ความไม่เป็นเหตุขัดขวางการประกาศผลคำวินิจฉัย

(๒) ในกรณีที่ศาลไม่อาจประกาศคำวินิจฉัยได้ในทันทีที่การดำเนินกระบวนการพิจารณาด้วยวาจาเสร็จสิ้นลง ศาลอาจกำหนดวันอ่านคำวินิจฉัยให้คู่ความทราบในทันทีหรืออาจจะแจ้งคำวินิจฉัยให้คู่ความทราบโดยการส่งสำเนาคำวินิจฉัยเป็นลายลักษณ์อักษรไปยังคู่ความก็ได้

มาตรา ๒๗ การเรียกเก็บค่าธรรมเนียมศาลจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้มีการบัญญัติไว้อย่างชัดเจนในรัฐบัญญัติฉบับนี้

มาตรา ๒๘ (๑) ประธานในการดำเนินกระบวนการพิจารณามีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลที่กระทำการรบกวนการดำเนินกระบวนการพิจารณาหรือประพฤติปฏิบัติตัวอันอาจตำหนิได้อย่างรุนแรง หากได้มีการเตือนก่อนหน้านั้นแล้ว และบุคคลดังกล่าวไม่ฟังคำเตือนนั้น โทษที่จะลงแก่บุคคลที่กระทำการดังกล่าวคือโทษปรับไม่เกิน ๕๐๐ ชิลลิง (Schilling) ในกรณีที่บุคคลนั้นไม่สามารถชำระค่าปรับได้ ให้กักขังไว้ไม่เกินสามวัน ในกรณีที่พฤติการณ์ดังกล่าวมีความรุนแรง ประธานจะสั่งลงโทษกักขังหรือปรับพร้อมกักขังไม่เกินสามวันก็ได้ ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจลงโทษดังกล่าวแก่บุคคลที่ส่งคำร้องเป็นลายลักษณ์มายังศาลโดยใช้ข้อความดูหมิ่นศาล การลงโทษที่กล่าวมาข้างต้นไม่ตัดอำนาจพนักงานเจ้าหน้าที่ในการดำเนินการทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดดังกล่าว

(๒) ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลที่กระทำการโดยมุ่งประสงค์ให้การทำงานของศาลรัฐธรรมนูญเสียหาย หรือมุ่งประสงค์เผยแพร่ข้อความอันเป็นเท็จทำให้ศาลรัฐธรรมนูญได้รับความเสียหาย โทษที่จะลงแก่บุคคลที่กระทำการดังกล่าวคือโทษปรับไม่เกิน ๑๕๐๐ ชิลลิง (Schilling) ในกรณีที่บุคคลซึ่งกระทำการดังกล่าวไม่สามารถชำระค่าปรับได้ ให้ศาลสั่งกักขังบุคคลนั้นได้เป็นเวลาไม่เกินเก้าวัน

(๓) โทษปรับที่ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดนั้นให้ตกเป็นรายได้ของสหพันธ์

(๔) ให้คำสั่งของประธานศาลรัฐธรรมนูญและมติของศาลรัฐธรรมนูญที่สั่งลงโทษปรับหรือกักขังเป็นคำบังคับ ให้ศาลยุติธรรมเป็นผู้ดำเนินการให้เป็นไปตามคำสั่งและมติดังกล่าว

มาตรา ๒๙ (๑) ให้มีการจดรายงานการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ในบันทึกการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในบันทึกการดำเนินกระบวนการพิจารณาให้ระบุชื่อของประธาน ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยซึ่งร่วมอยู่ในกระบวนการพิจารณา คู่ความที่มาปรากฏตัวต่อศาล ผู้แทนของคู่ความสาระสำคัญที่ปรากฏในการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเฉพาะอย่างยิ่งคำร้องขอของคู่ความ

(๒) ให้จดรายงานการประชุมปรึกษาหารือซึ่งไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ และการออกเสียงลงมติไว้ในบันทึกพิเศษ ในบันทึกแต่ละฉบับให้ประธานและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยลงลายมือชื่อกำกับ

มาตรา ๓๐ (๑) การประชุมปรึกษาและการออกเสียงวินิจฉัยให้กระทำโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

(๒) การประชุมปรึกษาเริ่มต้นด้วยการพิจารณาคำแถลงและคำขอให้ที่ประชุมวินิจฉัยของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน และการออกความเห็นของตุลาการในที่ประชุม หลังจากที่ได้แสดงความเห็นเสร็จสิ้นแล้ว ให้ออกเสียงวินิจฉัย

(๓) ให้ประธานในที่ประชุมกำหนดว่าการออกเสียงวินิจฉัยคำร้องจะกระทำไปเป็นลำดับอย่างไร ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยร้องขอ ให้การกำหนดลำดับการวินิจฉัยกระทำโดยมติของศาลรัฐธรรมนูญ การออกเสียงวินิจฉัยให้เริ่มจากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยซึ่งอาวุโสที่สุดโดยอายุเรียงตามลำดับ

มาตรา ๓๑ มติวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยเสียงข้างมาก ประธานในที่ประชุมไม่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัย ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกันเป็นหลายความเห็นและความเห็นหนึ่งในหลายความเห็นนั้นได้รับคะแนนเสียงวินิจฉัยกึ่งหนึ่ง ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงวินิจฉัยด้วย ในกรณีที่ประธานในที่ประชุมออกเสียงเห็นด้วยกับความเห็นที่ได้คะแนนเสียงกึ่งหนึ่งดังกล่าว ให้ถือเอาความเห็นนั้นเป็นมติ ในกรณีที่ความเห็นที่แตกต่างกันสองความเห็นเป็นความแตกต่างกันในเรื่องจำนวน ประธานในที่ประชุมจะชี้ขาดโดยถือเอาจำนวนกึ่งกลางระหว่างจำนวนของแต่ละความเห็นที่แตกต่างกันเป็นมติก็ได้ มติวินิจฉัยตามมาตรา ๑๕ วรรคสาม หมายเลข ๑ และวรรคสี่ หมายเลข ๑ ให้กระทำโดยคะแนนเสียงเอกฉันท์

มาตรา ๓๒ (๑) ในกรณีที่ไม่มีความเห็นใดในการออกเสียงลงมติวินิจฉัยได้รับคะแนนเกินกว่ากึ่งหนึ่ง ให้มีการออกเสียงวินิจฉัยในเรื่องนั้นใหม่

(๒) ในกรณีที่มีการออกเสียงวินิจฉัยใหม่ และในการออกเสียงวินิจฉัยนั้นไม่ปรากฏว่าความเห็นใดได้รับคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งอีก ให้มีการออกเสียงวินิจฉัยใหม่อีกครั้งหนึ่ง ในการออกเสียงวินิจฉัยครั้งนี้ หากจำเป็น ให้กำหนดประเด็นในการวินิจฉัยแตกออกเป็นประเด็นย่อยหลายประเด็น

(๓) ให้กำหนดประเด็นย่อยในการวินิจฉัยเรียงไปที่ละประเด็นในลักษณะที่ตุลาการที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัย หากได้วินิจฉัยอย่างใดไปแล้วในประเด็นก่อนในฝ่ายข้างน้อย ตุลาการที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยนั้นจะต้องรับเอาผลของการวินิจฉัยในประเด็นก่อนนั้นเป็นฐานสำหรับการวินิจฉัยในประเด็นถัดไป และต้องออกเสียงวินิจฉัยในประเด็นถัดไปด้วย

มาตรา ๓๓ การขัดผลร้ายอันเนื่องมาจากการที่ละเลยไม่ปฏิบัติตามระยะเวลาที่กำหนดอาจกระทำได้ในกรณีตามมาตรา ๑๔๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยคำร้องขอขัดผลร้ายดังกล่าวในการประชุมปรึกษาโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

มาตรา ๓๔ การรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่อาจกระทำได้เฉพาะกรณีตามมาตรา ๑๓๗ มาตรา ๑๔๓ และมาตรา ๑๔๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ การวินิจฉัยอนุญาตให้รื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ ให้ศาลรัฐธรรมนูญกระทำในการประชุมปรึกษาโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

มาตรา ๓๕ (๑) ในกรณีที่ไม่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ให้นำเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งและรัฐธรรมนูญให้ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่จะใช้บังคับได้

(๒) โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้นำเอาบทบัญญัติในกฎหมายที่กล่าวถึงมาใช้บังคับกับการคำนวณระยะเวลาวันในการดำเนินการทางไปรษณีย์ไม่ให้เอามารวมคำนวณ

มาตรา ๓๖ ให้คำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญมีค่าเป็นคำบังคับสำหรับการบังคับคดีที่จะต้องกระทำตามมาตรา ๑๔๖ วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

II. บทบัญญัติเฉพาะ

มาตรา ๓๖ ก ถึง มาตรา ๘๕.

ภาคผนวก ๕

คำแปล

ข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ (สาธารณรัฐออสเตรีย)

ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์ ลงวันที่ ๑๒ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ ว่าด้วยข้อกำหนดของศาลรัฐธรรมนูญ (รัฐกิจจานุเบกษา หมายเลข ๒๐๒/๑๙๔๖)

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๔ วรรคหนึ่ง แห่งรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา หมายเลข ๑๒๓/๑๙๓๐ ศาลรัฐธรรมนูญในการประชุมเมื่อวันที่ ๓ ตุลาคม ค.ศ. ๑๙๔๖ จึงออกข้อกำหนดไว้ ดังต่อไปนี้

I. การอำนวยการและการบริหาร

ข้อ ๑ ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารงานของศาล ตลอดจนบังคับการให้เป็นไปตามข้อกำหนดฉบับนี้

ข้อ ๒ ในกรณีที่เหตุการณ์ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๓ วรรค ๓ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๓๐ และเหตุการณ์ดังกล่าวอาจจะดำรงอยู่ในระยะเวลาที่ยาวนาน ให้แจ้งเรื่องดังกล่าวให้นายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์ทราบ^{*}

ข้อ ๓ (๑) ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบหมายให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญทำหน้าที่ประธานในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการประชุมปรึกษาหารือได้

^{*} เหตุการณ์ดังกล่าว คือ กรณีที่รองประธานศาลรัฐธรรมนูญไม่อาจทำหน้าที่ประธานศาลรัฐธรรมนูญได้ และที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญเลือกตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งให้ทำหน้าที่แทน.....ผู้แปล

(๒) รองประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจรับรู้การดำเนินงานทั้งหลายทั้งปวงของศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อประโยชน์แห่งการนี้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการตรวจดูเอกสาร บันทึก ตลอดจนข้อสังเกตต่างๆ ได้ทั้งสิ้น

ข้อ ๔ (๑) ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจกำหนดการใช้ประโยชน์จากบุคลากรที่ปฏิบัติงานในศาลรัฐธรรมนูญ

(๒) ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจอนุญาตให้บุคลากรที่ปฏิบัติงานในศาลรัฐธรรมนูญลาพักร้อนได้เป็นระยะเวลาสองเดือนในแต่ละปี

ข้อ ๕ ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจเรียกรองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ผู้รับผิดชอบสำนวนประจำ ให้มาประชุมเพื่อปรึกษาเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับงานของศาลรัฐธรรมนูญในเวลาใดๆ ก็ได้

II. ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน

ข้อ ๖ (๑) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญมอบคดีให้อยู่ในความรับผิดชอบของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนประจำคนใดคนหนึ่ง ในกรณียกเว้นประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจมอบคดีให้อยู่ในความรับผิดชอบของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนอื่นที่ไม่ใช่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนก็ได้

(๒) ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจแต่งตั้งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนร่วมก็ได้

(๓) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญแต่งตั้งตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนหนึ่งเป็นตุลาการผู้ได้ส่วนในกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๑๔๒ และมาตรา ๑๔๓ ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์^๒

(๔) สำนวนคดีที่มอบให้แก่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน (ตุลาการผู้ได้ส่วน) หรือตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนร่วมจะถูกเรียกคืนโดยปราศจากความยินยอมของตุลาการดังกล่าวไม่ได้ เว้นแต่มีเหตุขัดขวางซึ่งไม่ใช่เหตุชั่วคราวที่ทำให้ตุลาการดังกล่าวไม่อาจทำหน้าที่ได้

ข้อ ๗ (๑) ให้ที่ประชุมศาลรัฐธรรมนูญกำหนดจำนวนตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนประจำตามที่จำเป็นตามมาตรา ๖ แห่งรัฐธรรมนูญด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ก.ศ. ๑๕๓๐

^๒ กระบวนพิจารณาตามมาตรา ๑๔๒ และมาตรา ๑๔๓ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับคำฟ้องที่กล่าวหาว่าประธานาธิบดีแห่งสหพันธ์กระทำการขัดต่อรัฐธรรมนูญ เป็นต้น.....ผู้แปล

(๒) โดยหลักแล้ว การเพิ่มจำนวนตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำย่อมกระทำได้โดยมีผลตั้งแต่ต้นปีของปีงบประมาณถัดไป

ข้อ ๘ (๑) ตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำให้เลือกจากรองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่น

(๒) ประธานศาลรัฐธรรมนูญและรองประธานศาลรัฐธรรมนูญย่อมมีสิทธิเลือกตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำด้วย

(๓) ให้แจ้งกำหนดวันเลือกตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำทราบในวาระการประชุมที่จะต้องส่งไปก่อนวันเลือกตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวน ทั้งนี้ ตามมาตรา ๖ แห่งรัฐธรรมนูญชั่วคราวศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐

(๔) การดำเนินการเลือกตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำให้กระทำโดยการออกเสียงในบัตรออกเสียงสำหรับตำแหน่งที่ว่าง

(๕) บัตรออกเสียงที่ว่างเปล่าให้ถือว่าเป็นบัตรเสีย

(๖) ผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำ คือ ผู้ที่ได้คะแนนเสียงข้างมากโดยเด็ดขาดจากคะแนนทั้งหมดที่มีการออกเสียง ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดได้เสียงข้างมากเด็ดขาด ให้จัดให้มีการเลือกอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้โดยผู้ที่ได้คะแนนมากที่สุดในรอบแรกสองคนเป็นผู้มีสิทธิได้รับเลือก

(๗) ตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำที่พ้นจากตำแหน่งย่อมมีสิทธิได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำอีก

III. คณะกรรมการบุคลากร

ข้อ ๙ (๑) ประธานศาลรัฐธรรมนูญเป็นผู้เรียกประชุมคณะกรรมการบุคลากรที่ตั้งขึ้นตามมาตรา ๑๓ วรรคสองของรัฐธรรมนูญชั่วคราวศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐^๓

(๒) ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมอบหมายให้ตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำคนใดคนหนึ่ง เสนอรายงานความเห็นเกี่ยวกับการแต่งตั้งโยกย้ายบุคลากร

(๓) ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีสิทธิออกเสียงในการลงมติในคณะกรรมการบุคลากร

^๓ คณะกรรมการบุคลากรประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ รองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการผู้รับพิชชอบสำนวนประจำ....ผู้แปล

(๔) คณะกรรมการบุคลากรมีอำนาจให้ความเห็นเกี่ยวกับคุณสมบัติและความรู้ความสามารถของบุคลากรในกรณีที่บุคลากรคนใดคนหนึ่งร้องขอให้แต่งตั้งโยกย้ายตนเอง หรือกรณีที่นายกรัฐมนตรีแห่งสหพันธ์ขอความเห็นดังกล่าว

IV. การประชุมของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๑๐ ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจเรียกประชุมตุลาการศาลรัฐธรรมนูญตามความจำเป็น

V. การดำเนินการก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๑๑ คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำร้องต้องได้รับแจ้งคำสั่งเกี่ยวกับการดำเนินการในขั้นตอนก่อนเริ่มกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๑๒ นอกจากองค์กรที่ได้รับมอบอำนาจจากหน่วยงานของรัฐให้เป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนคู่ความ บุคคลที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนคู่ความได้ย่อมได้แก่ทนายความซึ่งมีชื่ออยู่ในทะเบียนรายชื่อทนายความที่ได้รับอนุญาตให้เป็นทนายความจากสภาทนายความออสเตรเลียเท่านั้น

ข้อ ๑๓ คำฟ้องที่ยื่นตามมาตรา ๑๓๗ ของรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ให้ส่งไปยังเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองสูงสุดแห่งสหพันธ์ มลรัฐ องค์กรปกครองเขต และองค์กรปกครองท้องถิ่นซึ่งมีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับเรื่องที่ฟ้องคดีนั้น ขึ้นอยู่กับว่าคำฟ้องดังกล่าวเป็นการฟ้องสหพันธ์ มลรัฐ องค์กรปกครองเขต หรือ องค์กรปกครองท้องถิ่น

ข้อ ๑๔ คำวินิจฉัยที่ทำเสร็จสิ้นแล้วของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนให้ประกาศในนามของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๑๕ (๑) ในกรณีที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเห็นว่ามีความพร้อมที่จะดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาทแล้ว ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนส่งสำนวนเอกสารต่างๆ ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญและให้เสนอประธานศาลรัฐธรรมนูญไปพร้อมกันว่าจะต้องเชิญคู่ความฝ่ายใดมาศาลเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาทอย่างไร

(๒) เมื่อมีการกำหนดวันดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวจาแล้ว ให้ส่งมอบสำนวนเอกสารกลับคืนไปยังตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเสนอคำแถลงคดีเป็นลายลักษณ์อักษรต่อประธานศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยสามวันก่อนกำหนดนัดพิจารณาโดยวจา

VI. การเชิญตุลาการร่วมในกระบวนการพิจารณาโดยวจาและการประชุมปรึกษาคดี

ข้อ ๑๖ (๑) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญจะต้องได้รับเชิญให้มาร่วมในกระบวนการพิจารณาโดยวจาและการประชุมปรึกษาคดี ในกรณีที่เป็นไปได้ ให้แจ้งกำหนดการดังกล่าวให้ตุลาการรัฐธรรมนูญทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน ทั้งนี้โดยไม่ต้องเชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่อาจร่วมในกระบวนการพิจารณาได้ตามมาตรา ๑๒ ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๓๐ ในกรณีเช่นนี้ให้เชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองมาทำหน้าที่แทน ทั้งนี้ภายใต้บังคับมาตรา ๖ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๙๓๐

(๒) ในกรณีที่มีการเชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ไม่อาจร่วมในกระบวนการพิจารณาได้ให้มาร่วมพิจารณาปรึกษาคดี ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับเชิญดังกล่าวแจ้งข้อเท็จจริงที่ตนไม่อาจร่วมในกระบวนการพิจารณาได้ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทราบทันที

(๓) ในเวลาที่มีการประชุมพิจารณาปรึกษาคดี ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองจะต้องพร้อมที่จะเข้าร่วมประชุมได้

(๔) ในกรณีเร่งด่วน จะเชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองให้มาประชุมโดยทางโทรเลขหรือโทรศัพท์ก็ได้

ข้อ ๑๗ (๑) ในการเชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญให้มาร่วมพิจารณาคดี หรืออย่างช้าที่สุดก่อนการพิจารณาคดีให้ส่งเอกสารสรุปเกี่ยวกับคดีให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่ได้รับเชิญทราบ เอกสารสรุปเกี่ยวกับคดีดังกล่าวต้องประกอบด้วยสาระสำคัญเกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ได้จากเอกสารของคู่ความทั้งสองฝ่าย คำขอท้ายฟ้อง การยืนยันข้อเท็จจริงที่จำเป็นซึ่งได้จากเอกสารในสำนวน ในกรณีที่เป็นไปได้ตามลักษณะของคดีให้ส่งบทกฎหมายหรือกฎที่เกี่ยวข้องไปพร้อมกับเอกสารสรุปคดี ตลอดจนให้อ้างอิงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เคยวินิจฉัยไว้แล้วและคำราชทางวิชาการที่เกี่ยวข้องด้วย

(๒) ให้สำนักงานประธานศาลรัฐธรรมนูญทำเอกสารสรุปเกี่ยวกับคดีและเอกสารแนบ เอกสารดังกล่าวจะส่งออกไปได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน

ข้อ ๑๘ (๑) ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองซึ่งได้รับเชิญให้มาร่วมดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวจา ไม่อาจมาร่วมดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าวได้ ให้ตุลาการที่ได้รับเชิญดังกล่าวแจ้งเหตุผลที่ตนไม่อาจมาร่วมดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทราบโดยเร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ เพื่อที่จะได้เชิญตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองคนอื่นให้มาร่วมดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนได้ทันเวลา

(๒) ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองไม่มาร่วมประชุมพิจารณาคดีสามครั้งติดต่อกันโดยไม่มีเหตุผลอันสมควร ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญเรียกประชุมตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาตามรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์มาตรา ๑๔๗ วรรคเจ็ด และมาตรา ๑๐ ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ การประชุมดังกล่าวให้กระทำโดยไม่เปิดเผย

ข้อ ๑๙ (๑) ศาลรัฐธรรมนูญหรือประธานการพิจารณาคดีอาจระงับการดำเนินกระบวนการพิจารณาไว้ก่อนได้ หากปรากฏว่าในการพิจารณาราวนั้นมีตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยร่วมอยู่ในกระบวนการพิจารณาน้อยกว่าแปดคนและเป็นการพิจารณาประเด็นข้อกฎหมายที่มีความสำคัญพิเศษ ถึงแม้ว่าในกระบวนการพิจารณาดังกล่าวจะมีรองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยสี่คนมาประชุมอันจะทำให้ที่ประชุมมีความสามารถในการลงมติวินิจฉัยข้อพิพาทที่ปรากฏในมาตรา ๗ วรรคสอง ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐ ก็ตาม ทั้งนี้ เพื่อให้ข้อพิพาทดังกล่าวได้รับการพิจารณาวินิจฉัยตามองค์ประชุมทั่วไปที่ปรากฏในมาตรา ๗ วรรคหนึ่ง ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐ ประธานในที่ประชุมต้องระงับกระบวนการพิจารณาหากความเห็นในข้อกฎหมายซึ่งเป็นความเห็นข้างมากของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่เป็นองค์ประชุมดังกล่าวแตกต่างจากคำวินิจฉัยที่ศาลรัฐธรรมนูญเคยวินิจฉัยไว้แล้วในคดีก่อน หรือหากตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอย่างน้อยสองคนร้องขอ

(๒) ข้อพิพาทตามมาตรา ๑๒ วรรคหก มาตรา ๑๕ วรรคสามและวรรคสี่ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ มาตรา ๓๕ วรรคห้า ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญเป็นข้อพิพาทที่วินิจฉัยได้ให้ยุติได้โดยไม่จำเป็นต้องดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยเปิดเผยต่อสาธารณะตามมาตรา ๗ วรรคสอง ข้อ ค ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐

VII. การลาพักผ่อน

ข้อ ๒๐ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองซึ่งประสงค์จะลาพักผ่อนในระหว่างสมัยประชุมปรึกษาคดีจะต้องยื่นคำร้องตามมาตรา ๕ แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองจะไม่อยู่ ณ สถานที่พักอาศัยโดยปกติของตนนอกสมัยประชุมปรึกษาคดีเกินกว่าสี่สัปดาห์ ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญหรือตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองแจ้งให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญทราบ

VIII. การเชิญคู่ความมาร่วมกระบวนการพิจารณาโดยวาจา

ข้อ ๒๑ (๑) ในกรณีที่คู่ความแต่งตั้งให้ทนายความเป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทน ให้ส่งหนังสือเชิญให้ทนายความมาร่วมกระบวนการพิจารณาโดยวาจา

(๒) ในกรณีที่คู่ความเป็นสหพันธ์ มลรัฐ องค์การปกครองเขต และองค์การปกครองท้องถิ่นให้เชิญบุคคลที่ระบุไว้ในข้อ ๑๓

(๓) ในกรณีที่คู่ความที่ถูกฟ้องคดีแต่งตั้งผู้มีอำนาจเต็มทางการคลังไว้ ให้เชิญบุคคลดังกล่าวมาร่วมในกระบวนการพิจารณา

ข้อ ๒๒ ในกรณีที่คู่ความเป็นกลุ่มผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามความในมาตรา ๖๕ วรรคหนึ่ง แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ก.ศ. ๑๕๓๐ ให้ส่งหนังสือเชิญไปยังผู้ที่มีอำนาจกระทำการแทน ในกรณีที่ไม่ได้ระบุชื่อบุคคลผู้มีอำนาจกระทำการแทนไว้ ให้ส่งหนังสือเชิญไปยังบุคคลที่ลงนามเป็นชื่อแรก

IX. กระบวนการพิจารณาโดยวาจาและการออกนั่งพิจารณา

ข้อ ๒๓ (๑) ในการออกนั่งบัลลังก์ดำเนินกระบวนการพิจารณา ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสวมชุดครุยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ชุดครุยของตุลาการศาลรัฐธรรมนูญประกอบด้วยเสื้อครุยและหมวกในลักษณะที่เหมือนกับชุดครุยของตุลาการศาลปกครองสูงสุด ชุดครุยของประธานศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเช่นเดียวกับชุดครุยของประธานศาลปกครองสูงสุด ชุดครุยของรองประธานศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเช่นเดียวกับชุดครุยของรองประธานศาลปกครองสูงสุด

(๒) ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาและการออกนั่งพิจารณา ให้รองประธานศาลรัฐธรรมนูญนั่งอยู่ทางด้านขวา ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนประจำนั่งอยู่ทางด้านซ้ายของประธานศาลรัฐธรรมนูญ ใน

ลำดับถัดไปให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสำรองที่เข้ามาทำหน้าที่แทนตุลาการศาลรัฐธรรมนูญนั่งเรียงกันตามลำดับอาวุโสโดยอายุ

ข้อ ๒๔ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยจะออกเสียงตัดสินเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาโดยวาจาได้ ก็ต่อเมื่อตนได้ร่วมอยู่ในการพิจารณาโดยวาจาโดยตลอด

ข้อ ๒๕ ทนายความซึ่งทำหน้าที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาแทนคู่ความและผู้แทนที่หน่วยงานมอบหมายให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาจะต้องแสดงหลักฐานว่าตนเป็นผู้ได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินกระบวนการพิจารณา หากไม่ปรากฏชัดในเอกสารคำคู่ความว่าตนเป็นผู้ได้รับมอบอำนาจให้ดำเนินกระบวนการพิจารณาดังกล่าว

ข้อ ๒๖ (๑) เอกสารสรุปคดีที่ส่งให้กับตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ (ข้อ ๑๗) ไม่ผูกพันคำแถลงของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน หลังจากตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนได้แถลงแล้ว ให้คู่ความฝ่ายที่ยื่นคำร้องคู่ความฝ่ายตรงข้าม และผู้มีส่วนร่วมในคดีคนอื่นชี้แจงต่อศาลตามลำดับ ในกรณีที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีผู้ที่มีสิทธิชี้แจงซึ่งต่างคนต่างเป็นอิสระหลายคน ให้ประธานการพิจารณาระบุว่าจะให้ใครชี้แจงก่อนหลังตามลำดับ

(๒) การแสดงความเห็นและชี้แจงเพิ่มเติมให้กระทำตามลำดับที่กำหนดไว้ข้างต้นเช่นกัน

ข้อ ๒๗ (๑) ประธานการพิจารณาเป็นผู้กำหนดให้มีตำรวจรักษาความเรียบร้อยในกระบวนการพิจารณาตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามมาตรา ๒๘ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ก.ศ. ๑๕๓๐

(๒) ในการนั่งพิจารณาโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ ประธานการพิจารณาอาจกำหนดให้ตุลาการผู้ที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยอภิปรายในประเด็นหรือให้อยู่ในระเบียบได้

ข้อ ๒๘ (๑) ให้เลขานุการที่ประชุมเข้ามาทำหน้าที่ในการบันทึกกระบวนการพิจารณาและการประชุมปรึกษาคดีตามมาตรา ๖ และมาตรา ๗ แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ได้โดยต้องสาบานตนก่อนเข้าทำหน้าที่

(๒) รายงานการพิจารณาให้กระทำโดยประธานการพิจารณาและเลขานุการที่ประชุม

X. การประชุมปรึกษาหารือและการลงมติ

ข้อ ๒๕ ประธานการประชุมเป็นผู้ดำเนินการประชุมปรึกษาหารือ

ข้อ ๓๐ (๑) การประชุมปรึกษาหารือเริ่มต้นโดยคำร้องขอของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนให้วินิจฉัยคดี ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะต้องระบุเหตุผลในคำร้องขอให้วินิจฉัยคดี ตลอดจนรายงานแนวคำวินิจฉัยของศาลด้วย

(๒) หลังจากตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนชี้แจงด้วยวาจาแล้ว ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนร่วมอาจชี้แจงเพิ่มเติมได้

ข้อ ๓๑ ในกรณีที่ปรากฏในการประชุมปรึกษาหารือว่ามีข้อเท็จจริงใดซึ่งตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนไม่ได้ชี้แจงไว้ในคำแถลง (มาตรา ๒๕ รัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐) และไม่สามารถยืนยันข้อเท็จจริงดังกล่าวจากเอกสารในสำนวนคดี ให้เปิดกระบวนการพิจารณาโดยวาจาอีกครั้งหนึ่งเพื่อดำเนินการยืนยันข้อเท็จจริงดังกล่าว

ข้อ ๓๒ ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีมติให้วินิจฉัยความชอบด้วยกฎหมายของกฎหมายหรือความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมาย ตามมาตรา ๖๑ และ ๖๕ แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐ ให้ระงับกระบวนการพิจารณาในประเด็นหลักของคดีไว้จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะได้วินิจฉัยประเด็นดังกล่าวซึ่งเป็นประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยก่อนเสร็จสิ้น

ข้อ ๓๓ ในกรณีที่มิประเด็นต้องวินิจฉัยเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของกฎหมายหรือความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายในคดีที่ศาลรัฐธรรมนูญสามารถวินิจฉัยได้ตามมาตรา ๗ วรรคสอง ของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐ โดยไม่จำเป็นที่ศาลรัฐธรรมนูญจะต้องประกอบด้วยประธานการพิจารณาและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยอย่างน้อยแปดคน หากตุลาการผู้ที่มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยคนใดคนหนึ่งเรียกร้องให้ระงับกระบวนการพิจารณา ให้ศาลรัฐธรรมนูญระงับการพิจารณา ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาประเด็นดังกล่าวต่อไปได้ ก็ต่อเมื่อศาลรัฐธรรมนูญมี

ความสามารถในการลงมติวินิจฉัยตามมาตรา ๘ วรรคหนึ่ง แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ
ก.ศ. ๑๕๓๐^๔

ข้อ ๓๔ (๑) เมื่อประชุมปรึกษาคดีเสร็จแล้ว ให้มีการออกเสียงวินิจฉัย ให้ประธานการพิจารณากำหนด
ประเด็นและลำดับการออกเสียงวินิจฉัยในแต่ละประเด็น ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิออกเสียง
วินิจฉัยอาจยื่นคำร้องในกรณีดังกล่าวให้ที่ประชุมพิจารณาและมีมติได้ ในกรณีที่มีความเห็นแตกต่างกัน
เกี่ยวกับวิธีการนับคะแนน ให้ที่ประชุมวินิจฉัยชี้ขาด

(๒) ให้มีการออกเสียงลงมติเกี่ยวกับเหตุผลในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแยกต่างหากหลังจากที่ได้
มีมติเกี่ยวกับคำร้องแล้ว

ข้อ ๓๕ (๑) ในกรณีที่มติของที่ประชุมหรือเหตุผลส่วนที่เป็นสาระสำคัญในคำวินิจฉัยแตกต่างจาก
ความเห็นของตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนซึ่งได้เสนอไว้ในคำร้อง ให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิ
ออกเสียงวินิจฉัยซึ่งเสนอคำร้องที่นำไปสู่การมีมติดังกล่าวเป็นผู้ร่างคำวินิจฉัย ในกรณีเช่นนี้ที่ประชุม
อาจมอบให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเป็นผู้ทำคำวินิจฉัยก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจาก
ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวน

(๒) ประธานการพิจารณามีหน้าที่ตรวจสอบคำวินิจฉัยให้สอดคล้องกับมติของที่ประชุม

ข้อ ๓๖ (๑) เลขานุการที่ประชุมมีหน้าที่บันทึกผลการลงมติไว้ในรายงานการประชุมปรึกษาคดี

(๒) นอกจากชื่อของบุคคลที่เข้าประชุมปรึกษาคดีแล้ว ให้บันทึกคำร้องและเหตุผลประกอบคำร้อง
ตลอดจนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการประชุมปรึกษาคดี และให้ระบุชื่อตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิ
ออกเสียงวินิจฉัยทุกคนว่าได้ลงมติรับหรือปฏิเสธคำร้อง

(๓) ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยอาจขอให้แนบบันทึกแสดงผลประกอบ
คำร้องของตนโดยละเอียดเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ในรายงานการประชุมปรึกษาคดีได้

(๔) ประธานการพิจารณามีหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องในการบันทึกรายงานของเลขานุการที่ประชุม

IX. คำวินิจฉัยและคำสั่ง

^๔ กล่าวคือประกอบด้วยประธานการพิจารณาและตุลาการศาลรัฐธรรมนูญผู้มีสิทธิออกเสียงวินิจฉัยอย่างน้อยแปด
คน.....ผู้แปล

ข้อ ๓๗ (๑) ในการทำคำวินิจฉัยหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณาแล้ว ให้ระบุประเด็นที่ศาลตัดสินในคำวินิจฉัย พร้อมทั้งเหตุผลทั้งปวงในการตัดสินแยกออกให้เห็นชัดเจนจากประเด็นที่ตัดสิน ในเหตุผลดังกล่าวให้อ้างถึงองค์ประกอบด้วย ในกรณีที่ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนเห็นสมควร ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนจะแยกอธิบายขององค์ประกอบออกจากเหตุผลในการตัดสินก็ได้

(๒) ในองค์ประกอบให้มีการแสดงโดยสรุปถึงข้อเท็จจริงที่ได้จากคำแถลงของคู่ความในคดีต่อศาล คำสั่งทางปกครอง และจากการพิจารณาโดยวาจา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเท็จจริงที่ได้จากคำร้องของคู่ความ

(๓) ในกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๕๖ แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐ ให้ศาลรัฐธรรมนูญทำคำวินิจฉัยเป็นบทกฎหมาย ทั้งนี้ตามมาตรา ๕๓ แห่งรัฐธรรมนูญว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ ค.ศ. ๑๕๓๐

ข้อ ๓๘ (๑) ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยตามมาตรา ๑๓๕ วรรคสอง และมาตรา ๑๔๐ วรรคสามและวรรคสี่ ให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดในคำวินิจฉัยเกี่ยวกับหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในการประกาศยกเลิกบัญญัติแห่งกฎหมายหรือประกาศให้บทบัญญัติแห่งกฎหมายกลับมามีผลบังคับโดยไม่ชักช้า

(๒) ให้ศาลรัฐธรรมนูญกำหนดหน้าที่ในการประกาศบทกฎหมายโดยไม่ชักช้าในคำวินิจฉัย ในกรณีที่คำวินิจฉัยนั้นเป็นคำวินิจฉัยในกระบวนการพิจารณาตามมาตรา ๑๓๘ วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์

ข้อ ๓๙ ให้ตุลาการผู้รับผิดชอบสำนวนแนบคำสั่งที่จะต้องส่งไปยังบุคคลและหน่วยงานของรัฐพร้อมกับคำวินิจฉัยและคำสั่งที่หากไม่มีแล้วจะต้องมีการออกคำสั่งทางปกครองไปพร้อมกับร่างคำวินิจฉัยด้วย

ข้อ ๔๐ (๑) ในกรณีที่มีการประกาศคำวินิจฉัยภายหลังจากเสร็จสิ้นการพิจารณาโดยวาจาทันที ให้มีการบันทึกไว้ในบันทึกที่รายงานการดำเนินกระบวนการพิจารณาโดยวาจาด้วย

(๒) ในกรณีที่มีการประกาศคำวินิจฉัยในวันอื่นหลังจากวันที่เสร็จสิ้นการพิจารณาโดยวาจา ให้ประธานการพิจารณาและเลขานุการลงนามกำกับไว้ในหมายเหตุของร่างคำวินิจฉัยด้วย ในกรณีเช่นนี้ประธานศาลรัฐธรรมนูญอาจประกาศคำวินิจฉัยได้โดยไม่จำเป็นต้องให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญอื่นอยู่ร่วมในการประกาศคำวินิจฉัยด้วย แต่เลขานุการซึ่งสาบานตนแล้วจะต้องอยู่ร่วมในการประกาศคำวินิจฉัย

ข้อ ๔๑ คู่ความจะต้องได้รับการแจ้งคำสั่งศาลซึ่งกระทำโดยไม่มีการพิจารณาโดยวาจา เป็นลายลักษณ์อักษร

XII. การแก้ไขให้ถูกต้อง

ข้อ ๔๒ (๑) ในกรณีที่ปรากฏข้อผิดพลาดในคำพิพากษาหรือคำสั่งไม่ว่าจะเป็นการเขียนผิดพลาด การคำนวณผิดพลาด หรือความผิดพลาดอื่นใดที่เห็นประจักษ์ชัดและมีลักษณะคล้ายคลึงกับความผิดพลาดดังกล่าว หากศาลรัฐธรรมนูญเห็นเองหรือคู่ความมีคำร้อง ศาลรัฐธรรมนูญต้องเรียกคำพิพากษาหรือคำสั่งดังกล่าวคืนมาและแก้ไขข้อผิดพลาดดังกล่าวให้ถูกต้อง

(๒) ในกรณีที่คู่ความไม่ได้ส่งคำพิพากษาหรือคำสั่งที่ศาลรัฐธรรมนูญเรียกไปคืนกลับมา ให้ศาลรัฐธรรมนูญส่งคำพิพากษาหรือคำสั่งที่แก้ไขแล้วให้แก่คู่ความแทนคำพิพากษาหรือคำสั่งเดิม

XIII. การขอให้พิจารณาใหม่

ข้อ ๔๓ (๑) ให้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับกับการขอให้พิจารณาใหม่ในกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๓๗ และ ๑๔๔ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์โดยอนุโลม

(๒) ให้นำบทบัญญัติในส่วนที่สืบของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับกับการขอให้พิจารณาใหม่ในกระบวนการพิจารณาคดีรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๑๔๓ แห่งรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ ในกรณีนี้ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาโดยไม่เปิดเผยต่อสาธารณะและให้วินิจฉัยโดยทำเป็นคำสั่ง

XIV. ภาพรวมเกี่ยวกับคำวินิจฉัย

ข้อ ๔๔ (๑) เพื่อธำรงไว้ซึ่งความเป็นเอกภาพของคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ให้จัดให้มีการทำภาพรวมของคำวินิจฉัยในลักษณะที่ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญสามารถที่จะทราบข้อมูลเกี่ยวกับความเห็นทางกฎหมายที่ปรากฏในคำวินิจฉัยนั้นได้โดยพลัน

(๒) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ให้สำนักงานประธานศาลรัฐธรรมนูญจัดทำสารบัญญัตินิจฉัยที่เป็นระบบ และที่เป็นกรณีกันคำเรียงตามตัวอักษร

XV. รายงานประจำปีเกี่ยวกับการดำเนินงานของศาลรัฐธรรมนูญ

ข้อ ๔๕ ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจมอบหมายให้ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งทำรายงานการดำเนินงานของศาลตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๔ วรรคสามของรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๑๕๓๐ ให้ศาลรัฐธรรมนูญประชุมพิจารณา ปรีกษา และมีมติเกี่ยวกับร่างรายงานที่ได้จัดทำขึ้นดังกล่าวโดยเป็นการประชุมที่ไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

XVI. บทสุดท้าย

ข้อ ๔๖ (๑) ให้นำบทบัญญัติที่ใช้กับศาลยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสารกับหน่วยงานของรัฐทั้งในและต่างประเทศ การติดต่อสื่อสารกับคู่ความ การเชิญพยานและพยานผู้เชี่ยวชาญ ค่าธรรมเนียมเพื่อการดังกล่าว การจัดการเอกสาร การกำหนดหน่วยสนับสนุนการปฏิบัติงาน และการดำเนินงานภายใน มาใช้กับการปฏิบัติงานของศาลรัฐธรรมนูญด้วยเท่าที่จะใช้บังคับได้ เว้นแต่จะได้มีประกาศศาลรัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นอย่างอื่น

(๒) ให้ประธานศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจออกประกาศศาลรัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษากับรองประธานศาลรัฐธรรมนูญและตุลาการผู้รับผิดชอบจำนวนประจำแล้ว

(๓) ทรัพย์สินที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงานตามมาตรา ๑๓ วรรคหนึ่ง แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๑๕๓๐ ให้หมายความถึง เงินที่เป็นค่าธรรมเนียมในการดำเนินคดีของคู่ความที่มีฐานะยากจน และค่าธรรมเนียมพยาน พยานผู้เชี่ยวชาญ และค่าธรรมเนียมล่าม ซึ่งตามมาตรา ๗๒ ถึง ๘๑ แห่งรัฐบัญญัติว่าด้วยศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๑๕๓๐ ถือว่าอยู่ในความหมายของมาตรา ๓๘๓ ถึง มาตรา ๓๘๖ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นเงินที่สหพันธ์ต้องทอดรองจ่ายไปก่อนและต้องหักเอากลับมาใช้จ่ายทั่วไปในงานราชการ

ภาคผนวก ๖

คำแปล

บทบัญญัติเกี่ยวกับคณะกรรมการรัฐธรรมนูญฝรั่งเศส

รัฐกำหนด หมายเลข ๕๘-๑๐๖๗ ลงวันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘

เกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ
แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐกำหนด หมายเลข ๕๙-๒๒๓ ลงวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๙๕๘

อาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญโดยเฉพาะอย่างยิ่งส่วนที่ ๗ และมาตรา ๙๒ ประธานคณะรัฐมนตรีโดย
ความเห็นชอบของสภาแห่งรัฐและคณะรัฐมนตรีจึงได้ตราข้อกำหนดฉบับนี้ขึ้น ดังต่อไปนี้

ส่วนที่ ๑

การจัดองค์การคณะกรรมการรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑ ให้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาเป็นผู้แต่งตั้ง
ตุลาการรัฐธรรมนูญ เว้นแต่ตุลาการรัฐธรรมนูญนั้นจะเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง
ให้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐเป็นผู้แต่งตั้งประธานคณะกรรมการรัฐธรรมนูญโดยเลือกจากตุลาการ
รัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งหรือตุลาการรัฐธรรมนูญโดยตำแหน่ง
การแต่งตั้งดังกล่าวมาในวรรคก่อนนี้ให้ประกาศในรัฐกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญคณะแรกประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญสามคนซึ่งดำรงตำแหน่ง
สามปี ตุลาการรัฐธรรมนูญสามคนซึ่งดำรงตำแหน่งหกปี และตุลาการรัฐธรรมนูญสามคนซึ่งดำรง
ตำแหน่งเก้าปี ให้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภาแต่ละ
คนแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญหนึ่งคนในแต่ละกลุ่ม

มาตรา ๓ ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งสาบานตนต่อประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐก่อน
เข้ารับหน้าที่

ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญสาบานว่าตนจะปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอย่างเต็มกำลังความสามารถโดยปราศจากความลำเอียง จะรักษาไว้ซึ่งความลับในการประชุมปรึกษาหารือและการลงมติ โดยจะไม่แสดงความเห็นต่อสาธารณะ และจะไม่ให้คำปรึกษาใดๆ ในปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๔ การกิจในฐานะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นการกิจที่ไม่สอดคล้องต้องกันกับการกิจในฐานะรัฐมนตรี สมาชิกสภา หรือสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม

ให้ถือว่ารัฐมนตรี สมาชิกสภาและสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมซึ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญพร้อมที่จะรับตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ หากบุคคลที่ได้รับแต่งตั้งดังกล่าวไม่แสดงเจตจำนงปฏิเสธการรับตำแหน่งภายในแปดวันนับแต่วันที่ประกาศการแต่งตั้ง

ให้มีการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญแทนตุลาการรัฐธรรมนูญที่ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรี ได้รับเลือกตั้งให้เป็นสมาชิกสภาใดสภาหนึ่งแห่งรัฐสภา หรือได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม

มาตรา ๕ ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญ ตุลาการรัฐธรรมนูญจะไปเป็นพนักงานของรัฐไม่ได้หรือในกรณีที่ตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าวเป็นข้าราชการของรัฐ ตุลาการรัฐธรรมนูญคนนั้นจะได้รับการเลื่อนตำแหน่งมิได้

มาตรา ๖ ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและตุลาการรัฐธรรมนูญได้รับค่าตอบแทนในการดำรงตำแหน่งเทียบเคียงกับค่าตอบแทนที่จ่ายให้กับพนักงานของรัฐตามบัญชีค่าตอบแทนพนักงานระดับสูงในสองระดับตามลำดับ

ในกรณีที่ตุลาการรัฐธรรมนูญผู้ใดยังดำรงตำแหน่งอื่นใดที่ไม่ขัดกับการเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญต่อไปได้ ให้ลดค่าตอบแทนที่ได้รับในฐานะตุลาการรัฐธรรมนูญลงครึ่งหนึ่ง

มาตรา ๗ รัฐกฤษฎีกาซึ่งคณะรัฐมนตรีตราขึ้นโดยคำแนะนำของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องกำหนดหน้าที่ที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องปฏิบัติเพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งความเป็นอิสระและเกียรติศักดิ์แห่งความเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญ หน้าที่ดังกล่าวครอบคลุมถึงข้อห้ามมิให้ตุลาการรัฐธรรมนูญแสดงความคิดเห็นต่อสาธารณะในขณะที่ตนยังดำรงตำแหน่งตุลาการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับปัญหาซึ่งเคยเป็นวัตถุแห่งการวินิจฉัยหรือปัญหาที่อาจเป็นวัตถุแห่งการวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ หรือให้คำปรึกษาในปัญหาเหล่านั้น

มาตรา ๘ ให้มีการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญแทนตุลาการรัฐธรรมนูญที่พ้นจากตำแหน่งเพราะครบวาระภายในแปดวันนับก่อนวันที่ตุลาการรัฐธรรมนูญพ้นจากตำแหน่งเพราะครบวาระ

มาตรา ๙ ตุลาการรัฐธรรมนูญอาจแสดงเจตนาลาออกจากตำแหน่งโดยยื่นหนังสือต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ การแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญแทนตุลาการรัฐธรรมนูญที่ลาออกให้กระทำการอย่างช้าที่สุดภายในหนึ่งเดือนนับแต่ตุลาการรัฐธรรมนูญลาออกจากตำแหน่ง การลาออกย่อมมีผลเมื่อได้มีการแต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญแทนตำแหน่งที่ลาออก

มาตรา ๑๐ ในกรณีจำเป็น คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจแสดงการพ้นจากตำแหน่งของตุลาการรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งเนื่องจากตุลาการรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้ปฏิบัติการหรือรับเอาภารกิจหรือรับเอาสิทธิอันเกิดจากการเลือกตั้งซึ่งเป็นคุณสมบัติที่ไม่สอดคล้องกับการเป็นตุลาการรัฐธรรมนูญตลอดจนมีอำนาจแสดงการพ้นจากตำแหน่งของตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งไม่ได้รับสิทธิพลเมืองหรือสิทธิทางการเมืองอีกต่อไป

ให้แต่งตั้งตุลาการรัฐธรรมนูญคนใหม่แทนให้เสร็จสิ้นภายในแปดวัน

มาตรา ๑๑ ให้นำบทบัญญัติในมาตรา ๑๐ มาใช้บังคับกับตุลาการรัฐธรรมนูญที่มีสภาพจิตบกพร่องเป็นระยะเวลานานจนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ในฐานะตุลาการรัฐธรรมนูญต่อไปได้

มาตรา ๑๒ ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการแต่งตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างอยู่ในตำแหน่งเท่ากับวาระที่เหลือของผู้ที่ตนแทน ตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการแต่งตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างอาจได้รับการแต่งตั้งให้เป็นตุลาการรัฐธรรมนูญอีกวาระหนึ่งได้ หากวาระที่ตนแทนนั้นมีระยะเวลาน้อยกว่าสามปี

ส่วนที่ ๒

ว่าด้วยกระบวนการพิจารณาในคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

หมวด ๑

บทบัญญัติร่วมกัน

มาตรา ๑๓ ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจเรียกประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่มีเหตุสมควรทำให้ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญไม่อาจเรียกประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ ให้ตุลาการรัฐธรรมนูญที่อาวุโสที่สุดเป็นผู้เรียกประชุม

มาตรา ๑๔ คำวินิจฉัยและความเห็นของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องกระทำโดยตุลาการอย่างน้อยที่สุด เจ็ดคน หากไม่ปรากฏเหตุเหนือวิสัยซึ่งต้องระบุไว้ในบันทึกรายงานการประชุมที่ทำให้ไม่มีตุลาการถึง เจ็ดคนเป็นองค์ประชุม

มาตรา ๑๕ การจัดองค์การของสำนักงานเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่บัญญัติไว้ใน รัฐธรรมนูญซึ่งคณะรัฐมนตรีตราขึ้น โดยคำแนะนำของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

.....

หมวด ๒

คำวินิจฉัยเกี่ยวกับการยื่นขอความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑๗ ให้นายกรัฐมนตรีนำคำวินิจฉัยตีประกอบรัฐธรรมนูญซึ่งผ่านความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว เสนอต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ในกรณีจำเป็นให้มีการแจ้งหรือแสดงให้เห็นความเร่งด่วนของเรื่อง ไว้ในหนังสือนำเสนอด้วย

รัฐสภาหรือการแก้ไขรัฐสภาที่สภาใดสภาหนึ่งมีมติ ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรนำเสนอ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๑๘ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนรวมกันอย่างน้อยหกสิบคนหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวน รวมกันอย่างน้อยหกสิบคนอาจยื่นหนังสือฉบับเดียวหรือแยกกันเป็นหลายฉบับต่อคณะตุลาการ รัฐธรรมนูญให้วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของคำวินิจฉัยได้

ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญซึ่งได้รับการร้องขอให้วินิจฉัยตามรัฐธรรมนูญมาตรา ๕๔ หรือมาตรา ๖๑ วรรคสอง แจ้งเรื่องดังกล่าวต่อประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ นายกรัฐมนตรี และประธานสภา ผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภา ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภาแจ้งเรื่องดังกล่าว ต่อสมาชิกสภา

มาตรา ๑๙ การยื่นขอความชอบด้วยรัฐธรรมนูญให้กระทำภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ในมาตรา ๖๑ วรรคสาม แห่งรัฐธรรมนูญ โดยให้ตุลาการรัฐธรรมนูญคนหนึ่งเป็นผู้จัดทำรายงานจำนวนของคดี

มาตรา ๒๐ คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญต้องให้เหตุผล และให้ประกาศคำวินิจฉัยในรัฐกิจจานุเบกษา

มาตรา ๒๑ การประกาศคำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญมีผลให้ระยะเวลาการระงับการประกาศใช้กฎหมายสิ้นสุดลง

มาตรา ๒๒ ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่ขอให้ตนวินิจฉัยมีบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญและบทบัญญัติที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนั้นไม่อาจแยกออกจากกฎหมายดังกล่าวได้ จะประกาศใช้บังคับกฎหมายนั้นไม่ได้

มาตรา ๒๓ ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่ส่งมาให้วินิจฉัยนั้นมีบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ โดยที่ไม่ได้วินิจฉัยไปในคราวเดียวกันถึงความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันระหว่างบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญกับกฎหมายทั้งฉบับ ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐอาจจะประกาศใช้กฎหมายดังกล่าว โดยตัดเอาบทบัญญัติส่วนที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญออกไป หรือจะให้สภาพิจารณากฎหมายนั้นอีกครั้งหนึ่งก็ได้

ในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าข้อบังคับการประชุมสภามีบทบัญญัติที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ สภาที่เห็นชอบด้วยกับข้อบังคับดังกล่าว จะใช้บทบัญญัติในข้อบังคับการประชุมสภาซึ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแล้วว่าขัดต่อรัฐธรรมนูญไม่ได้

หมวด ๓

การควบคุมตรวจสอบการกำหนดบรรทัดฐานในรูปของกฎหมาย

มาตรา ๒๔ นายกรัฐมนตรีมีสิทธิยื่นคำร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา ๓๓ วรรคสอง

มาตรา ๒๕ ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคดีภายในหนึ่งเดือน ในกรณีที่รัฐบาลเห็นว่าเรื่องที่ต้องวินิจฉัยชี้ขาดดังกล่าวเป็นเรื่องเร่งด่วน ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดให้เสร็จภายในแปดวัน

มาตรา ๒๖ ในคำวินิจฉัยที่ระบุเหตุผล ให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยลักษณะความเป็นกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติหรือกฎหมายของฝ่ายบริหารของบทบัญญัติที่ได้รับการส่งให้ตนวินิจฉัย

หมวด ๔

การตรวจสอบความเห็นคัดค้าน

มาตรา ๒๗ ในกรณีที่ปรากฏเหตุการณ์ตามมาตรา ๔๑ วรรคสอง แห่งรัฐธรรมนูญ ให้ระงับการอภิปรายเกี่ยวกับการเสนอกฎหมายหรือการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายซึ่งรัฐบาลมีความเห็นคัดค้าน
ให้องค์กรที่เสนอเรื่องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด แจ้งการเสนอดังกล่าวให้องค์กรอื่นๆ ที่มีสิทธิเสนอเรื่องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามมาตรา ๔๑ แห่งรัฐธรรมนูญ รับทราบโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๒๘ ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกาศคำวินิจฉัยชี้ขาดพร้อมด้วยเหตุผลภายในแปดวัน

มาตรา ๒๙ ให้แจ้งผลการวินิจฉัยไปยังนายกรัฐมนตรีและประธานแห่งสภาที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่วินิจฉัย

หมวด ๕

การใช้อำนาจของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในเรื่องที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ

มาตรา ๓๐ ให้มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการเลือกตั้งประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐไว้ในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ

มาตรา ๓๑ ในกรณีที่รัฐบาลยื่นคำร้องต่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเพื่อให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยมิให้ประธานาธิบดีปฏิบัติหน้าที่ต่อไปตามมาตรา ๗ แห่งรัฐธรรมนูญ ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยกรณีดังกล่าวด้วยเสียงข้างมากเด็ดขาดของจำนวนตุลาการรัฐธรรมนูญตามกฎหมาย

หมวด ๖

ข้อพิพาททางรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา ๓๒ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยและรัฐมนตรีที่รับผิดชอบดินแดนโพ้นทะเลแจ้งรายนามบุคคลที่ได้รับเลือกตั้งต่อสภาที่ต้องมีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่ ให้ดำเนินการเก็บเอกสารของคณะกรรมการจัดการการเลือกตั้งเพื่อให้บุคคลซึ่งมีชื่อในบัญชีเลือกตั้งหรือบุคคลที่เป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งตรวจสอบได้ภายในสิบวัน โดยให้ผู้ว่าการภาค และหัวหน้าดินแดนโพ้นทะเลส่งมอบเอกสารประวัติและทะเบียนทัณฑ์ของผู้ได้รับเลือกตั้งหรือผู้ได้รับเลือกตั้งสำรองให้คณะกรรมการจัดการการเลือกตั้งด้วย หลังจากนั้นให้เก็บรักษาเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งและเอกสารแนบทั้งหลายไว้ที่หน่วยเก็บเอกสารของภาคหรือของดินแดนโพ้นทะเล เอกสารทั้งหลายดังกล่าวจะส่งมอบให้แก่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญได้ก็ต่อเมื่อคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีคำสั่งเรียกเอกสารนั้น

มาตรา ๓๓ การโต้แย้งคัดค้านการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาให้กระทำภายในสิบวันนับแต่วันประกาศผลการเลือกตั้ง
บุคคลผู้มีชื่อในบัญชีเลือกตั้งในแต่ละเขตเลือกตั้งและบุคคลผู้สมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้มีสิทธิโต้แย้งคัดค้านผลการเลือกตั้ง

มาตรา ๓๔ บุคคลอาจยื่นคำร้องให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยได้โดยทำคำร้องเป็นลายลักษณ์อักษรต่อเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ผู้ว่าการภาค หัวหน้าดินแดนโพ้นทะเล
ให้ผู้ว่าการภาคและหัวหน้าดินแดนโพ้นทะเลส่งโทรเลขแจ้งเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับคำร้องดังกล่าว และให้ส่งคำร้องไปยังเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ
ให้เลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งสภาที่มีการเลือกตั้งสมาชิกใหม่เกี่ยวกับคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งที่มีผู้ยื่นต่อตนหรือที่ตนได้รับแจ้งโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๓๕ คำร้องคัดค้านการเลือกตั้งต้องประกอบด้วยชื่อตัว ชื่อสกุล และหน้าที่ของผู้ยื่นคำร้อง ชื่อของผู้ซึ่งได้รับการเลือกตั้งที่ถูกโต้แย้งคัดค้าน ตลอดจนเหตุผลของการโต้แย้งคัดค้าน
ผู้ยื่นคำร้องจะต้องแนบเอกสารที่มีสนับสนุนเหตุผลในการโต้แย้งคัดค้านของตน โดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจกำหนดระยะเวลาให้ผู้ยื่นคำร้องนำส่วนใดส่วนหนึ่งของเอกสารมาแสดงได้
การร้องคัดค้านการเลือกตั้งไม่มีผลเป็นการทุเลาการบังคับตามผลการเลือกตั้ง และไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมไปรษณีย์หรือค่าธรรมเนียมในการลงทะเบียน

มาตรา ๓๖ ให้จัดแบ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญออกเป็นสามองค์คณะย่อย แต่ละองค์คณะย่อยประกอบด้วยตุลาการรัฐธรรมนูญจากการจัดแบ่งโดยการจับสลาก ให้ดำเนินการจับสลากโดยแบ่งตุลาการรัฐธรรมนูญที่มาจากการแต่งตั้งของประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎรออกจากกัน

ก่อนวันที่ ๑๕ ตุลาคมของแต่ละปี ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญจัดทำรายชื่อของผู้ช่วยรับผิดชอบสำนวนจำนวนสิบคน ซึ่งมาจาก Maître des Requêtes ของสภาแห่งรัฐ และ Conseillers Référéndaires แห่งศาลบัญชี ผู้ช่วยรับผิดชอบสำนวนไม่มีสิทธิในการออกเสียง

มาตรา ๓๗ เมื่อได้รับคำร้องไว้พิจารณาแล้ว ให้ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญมอบหมายให้องค์คณะย่อยของคณะใดองค์คณะหนึ่งเป็นผู้ตรวจสอบ และให้ประธานคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนดผู้รับผิดชอบสำนวน ทั้งโดยอาจเลือกจากผู้ช่วยรับผิดชอบสำนวนก็ได้

มาตรา ๓๘ ให้องค์คณะตรวจสอบรายงานเรื่องที่ได้รับมอบหมายให้ตรวจสอบต่อที่ประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจวินิจฉัยให้ยกคำร้องคัดค้านโดยให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยและโดยไม่จำเป็นต้องจัดให้มีการแถลงความเห็นหักล้าง หากปรากฏว่าคำร้องคัดค้านเป็นคำร้องที่ไม่อาจรับพิจารณาได้หรือเป็นคำร้องซึ่งเห็นประจักษ์ชัดว่าไม่เกี่ยวข้องกับผลของการเลือกตั้ง เมื่อมีคำวินิจฉัยแล้วให้แจ้งคำวินิจฉัยให้สภาที่เกี่ยวข้องทราบโดยเร็ว

มาตรา ๓๙ ในกรณีอื่นให้แจ้งให้สมาชิกรัฐสภาซึ่งถูกโต้แย้งคัดค้านผลการเลือกตั้ง หรือหากจำเป็นให้แจ้งให้ผู้แทนของสมาชิกรัฐสภาที่ถูกโต้แย้งคัดค้านผลการเลือกตั้งทราบ ให้องค์คณะตรวจสอบของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญกำหนดระยะเวลาเพื่อให้ผู้ที่ถูกโต้แย้งคัดค้านมารับทราบการร้องคัดค้านและเอกสารประกอบคำร้องคัดค้านที่สำนักงานเลขาธิการคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ และยื่นคำให้การโต้แย้งคำคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษร

มาตรา ๔๐ เมื่อผู้ถูกโต้แย้งคัดค้านได้ยื่นคำให้การโต้แย้งคำคัดค้านหรือเมื่อล่วงพ้นระยะเวลายื่นคำให้การโต้แย้งคำคัดค้านแล้วให้นำเรื่องดังกล่าวเข้าพิจารณาในที่ประชุมคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ โดยคณะตุลาการรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยชี้ขาดโดยให้เหตุผลประกอบคำวินิจฉัยนั้น เมื่อมีคำวินิจฉัยแล้วให้แจ้งคำวินิจฉัยให้สภาที่เกี่ยวข้องทราบโดยเร็ว

มาตรา ๔๑ ในกรณีที่คณะกรรมการรัฐธรรมนูญเห็นด้วยกับคำโต้แย้งคัดค้านผลการเลือกตั้ง ให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยแสดงความเป็นโมฆะของผลการเลือกตั้ง หรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงประกาศของคณะกรรมการจัดการการเลือกตั้ง หรือ ประกาศให้ผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ได้รับการเลือกตั้ง โดยถูกต้องเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้ง ทั้งนี้แล้วแต่ข้อเท็จจริงและพฤติการณ์เฉพาะกรณี

มาตรา ๔๒ ในกรณีจำเป็นคณะกรรมการรัฐธรรมนูญหรือองค์คณะตรวจสอบอาจจัดให้มีการไต่สวนหรือเรียกเอกสารและรายงานทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งมาประกอบในการพิจารณาวินิจฉัยได้ ผู้รับผิดชอบสำนวนมีอำนาจในการรับทราบตนของพยานที่มาให้การและบันทึกถ้อยคำต่างๆ ให้จัดส่งบันทึกดังกล่าวให้ผู้มีส่วนร่วมในคดีทราบ โดยผู้มีส่วนร่วมในคดีอาจโต้แย้งคัดค้านบันทึกดังกล่าวเป็นลายลักษณ์อักษรได้ภายในสามวัน

มาตรา ๔๓ คณะกรรมการรัฐธรรมนูญและองค์คณะตรวจสอบอาจกำหนดให้ตุลาการรัฐธรรมนูญคนใดคนหนึ่งหรือผู้ช่วยรับผิดชอบสำนวนเดินเผชิญสืบได้

มาตรา ๔๔ ในการวินิจฉัยข้อพิพาทเกี่ยวกับการเลือกตั้ง คณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีอำนาจในการรับรู้ปัญหาและข้อยกเว้นทั้งหลายซึ่งเกี่ยวข้องกับการร้องคัดค้านคำโต้แย้งผลการเลือกตั้ง ในกรณีเช่นนี้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการรัฐธรรมนูญย่อมมีผลในทางกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการร้องคัดค้านคำโต้แย้งผลการเลือกตั้งเท่านั้น

มาตรา ๔๕ ในกรณีที่ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งหรือผู้แทนสำรองเป็นผู้ที่ไม่อาจรับเลือกตั้งได้ และการไม่อาจรับเลือกตั้งได้ดังกล่าวปรากฏให้ทราบภายหลัง ให้คณะกรรมการรัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยกฎหมายของการเลือกตั้งตลอดจนความชอบด้วยกฎหมายในตำแหน่งของผู้ซึ่งดำรงตำแหน่งหรือผู้แทนสำรอง

หมวด ๗

การควบคุมกำกับการจัดให้มีการออกเสียงประชามติและการประกาศผลการออกเสียงประชามติ

มาตรา ๔๖ ให้รัฐบาลปรึกษากับคณะกรรมการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ คณะกรรมการรัฐธรรมนูญมีสิทธิได้รับรายงานมาตรการต่างๆ ที่ได้กระทำไปเกี่ยวกับการจัดให้มีการออกเสียงประชามติโดยไม่ชักช้า

มาตรา ๔๗ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจคัดค้านบัญชีรายชื่อขององค์กรต่างๆ ที่ได้รับสิทธิในการใช้ประโยชน์จากเครื่องมือโฆษณาสาธารณะได้

มาตรา ๔๘ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจแต่งตั้งผู้ตรวจการคนหนึ่งหรือหลายคนโดยความเห็นชอบของรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องจากผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองเพื่อให้ดำเนินการจัดให้มีการออกเสียงประชามติในสถานที่ลงประชามติได้

มาตรา ๔๙ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการกำกับควบคุมการนับคะแนนทั่วไป

มาตรา ๕๐ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญมีอำนาจตรวจสอบและวินิจฉัยคำร้องทั้งหลายที่ปวงโดยเด็ดขาดในกรณีที่คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเห็นว่ามีความไม่ปกติเกิดขึ้นในการดำเนินการจัดให้มีการออกเสียงประชามติ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจสั่งให้ดำเนินการจัดให้มีการออกเสียงประชามติต่อไปหรืออาจจะสั่งยกเลิกกระบวนการออกเสียงประชามติทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ ทั้งนี้แล้วแต่ลักษณะและความรุนแรงของความไม่ปกติดังกล่าว

มาตรา ๕๑ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญเป็นผู้ประกาศผลการออกเสียงประชามติในการประกาศใช้กฎหมายที่ผ่านการลงประชามติจากประชาชน ให้ระบุผลของการลงประชามติไว้ในการประกาศนั้นด้วย

หมวด ๘

การขอคำปรึกษาคณะตุลาการรัฐธรรมนูญในยามที่มีเหตุการณ์พิเศษ

มาตรา ๕๒ ในกรณีที่ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐขอคำปรึกษาคณะตุลาการรัฐธรรมนูญเกี่ยวกับกรณีที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๑๖ วรรคหนึ่งแห่งรัฐธรรมนูญ ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประชุมปรึกษาเรื่องดังกล่าวทันที

มาตรา ๕๓ ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ความเห็นเกี่ยวกับพฤติการณ์ในการประชุมปรึกษาอันกำหนดไว้ในมาตราก่อนหน้านี้อย่างชัดแจ้งและมีเหตุผลในความเห็นดังกล่าว กับทั้งให้ประกาศความเห็นดังกล่าวด้วย

มาตรา ๕๔ ให้ประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐแจ้งให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญทราบถึงมาตรการที่ตนตั้งใจจะใช้

ให้คณะตุลาการรัฐธรรมนูญแจ้งความเห็นของตนเกี่ยวกับมาตรการดังกล่าวต่อประธานาธิบดีแห่งสาธารณรัฐโดยพลัน

ส่วนที่ ๓

บทบัญญัติต่างๆ และบทเฉพาะกาล

มาตรา ๕๕ คณะรัฐมนตรีอาจตรารัฐกฤษฎีกากำหนดเครื่องมือการบังคับใช้รัฐกำหนดฉบับนี้เมื่อได้ปรึกษาคณะตุลาการรัฐธรรมนูญและได้รับฟังความเห็นของสภาแห่งรัฐแล้ว

มาตรา ๕๖ คณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจตราข้อกำหนดภายในเพิ่มเติมกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการพิจารณาซึ่งบัญญัติไว้ในส่วนที่สองของรัฐกำหนดฉบับนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญอาจกำหนดพฤติการณ์ที่จำเป็นต้องมีการไต่สวนและใช้มาตรการรายงานซึ่งเป็นอำนาจของผู้รับผิดชอบสำนวนตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา ๔๒ และมาตรา ๔๓

.....

มาตรา ๖๑ ให้ประกาศรัฐกำหนดฉบับนี้ในรัฐกิจจานุเบกษาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส และให้บังคับใช้รัฐกำหนดฉบับนี้ในฐานะที่เป็นกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ

ทำขึ้น ณ ปารีส วันที่ ๗ พฤศจิกายน ค.ศ. ๑๙๕๘